

ISSN 2311-5491 (Print)
ISSN 2664-3537 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Серія 5

Педагогічні науки:
реалії та перспективи

Випуск 98

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

ФАХОВЕ ВИДАННЯ
затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 886
від 02.07.2020 р. (додаток 4) (педагогічні науки, соціальна робота)

У зв'язку зі зміною назви журналу було внесено відповідні зміни до Переліку наукових фахових видань України (Наказ Міністерства освіти та науки України № 1543 від 20.12.2023 р. (додаток 8))

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення
Витяг з реєстру суб'єктів у сфері медіа-реєстрів Ідентифікатор медіа R30-01411 (рішення № 932 від 28.09.2023 р.)

**Науковий журнал включений до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)**

Офіційний сайт видання: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

Схвалено рішенням Вченої ради УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)

Редакційна колегія:

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, академік НАПН України (голова редакційної ради);
Торбін Г. М. – доктор фізико-математичних наук, професор (заступник голови редакційної ради); *Вернидуб Р. М.* – доктор філософських наук, професор; *Драпушко Р. Г.* – кандидат філософських наук, доцент; *Євтух В. Б.* – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України; *Корець М. С.* – доктор педагогічних наук, професор; *Мацько Л. І.* – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України; *Панченко Л. М.* – кандидат філософських наук, професор; *Синьов В. М.* – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України; *Шут М. І.* – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України.

Головний редактор серії:

Слабко В. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освіти дорослих, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

Редакційна колегія серії:

Биковська О. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри позашкільної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Борисов В. В.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики навчання, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія; *Гевко І. В.* – доктор педагогічних наук, професор, проректор із навчально-методичної роботи, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; *Захаріна Є. А.* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання, Класичний приватний університет; *Дем'яненко Н. М.* – доктор педагогічних наук, професор, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Кононенко А. Г.* – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Дунайського фахового коледжу Національного університету «Одеська морська академія»; *Макаренко Л. Л.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем і технологій, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Олефіренко Т. О.* – кандидат педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Савенкова Л. В.* – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Наукової бібліотеки, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Смирнова І. М.* – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»; *Фаст О. Л.* – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор із науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; *Хижня О. П.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти (секція «Мистецтво») Мукачівського державного університету; *Занда Е. Рубене* – доктор педагогічних наук, професор, Латвійський університет (Латвія); *Андрушкевич Фабіан* – доктор педагогічних наук, професор, Опольський університет (Польща); *Конрад Яновський* – PhD, ректор, Економіко-гуманітарний університет у Варшаві (Польща); *Мудрецька Ірена* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти, Опольський університет (Польща).

**НАУКОВИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
Н 34 МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.** Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова. – Випуск 98. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2024. – 150 с.

УДК 37.013(006)

У статтях розглядаються результати теоретичних досліджень та експериментальної роботи з питань педагогічної науки; розкрито педагогічні, психологічні та соціальні аспекти, які зумовлюють актуалізацію поставленої проблеми й допоможуть її вирішувати на сучасному етапі розвитку освіти.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2311-5491 (Print)
ISSN 2664-3537 (Online)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

NAUKOWYI CHASOPYS

DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY

Series 5

Pedagogical sciences:
reality and perspectives

Issue 98

UDC 37.013(006)
H 34

PROFESSIONAL EDITION
by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 886
dated 02.07.2020 (annex 4) (pedagogical sciences, social work)

In connection with the change of the name of the journal, corresponding changes were made to the List of Scientific and Professional Publications of Ukraine (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1543 of 12/20/2023 (Appendix 8))

Registration in the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting
Extract from the register of entities in the field of media registrants. Media identifier R30-01411
(decision No. 932 dated 09/28/2023)

The journal is included in the international scientometric database
Index Copernicus International (the Republic of Poland)

Official web-site: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

Approved by the Decision of Academic Council of Dragomanov Ukrainian State University
(Minutes No 8 March 28, 2024)

Editorial board:

Andrushchenko V. P. – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine (Head of the Editorial Council); *Torbin H. M.* – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor (Deputy Head of the Editorial Council); *Vernydub R. M.* – Doctor of Philosophical Sciences, Professor; *Drapushko R. H.* – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor; *Yevtukh V. B.* – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine; *Korets M. S.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor; *Matsko L. I.* – Doctor of Philological Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine; *Panchenko L. M.* – Candidate of Philosophical Sciences, Professor; *Synov V. M.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine; *Shut M. I.* – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine.

Chief editor of the series:

Slabko V. M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Adult Education, Dragomanov Ukrainian State University.

Editorial board of the series:

Bykovska O. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Extracurricular Education, Dragomanov Ukrainian State University; *Borysov V. V.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methods, Municipal Institution of Higher Education “Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy” of Zaporizhzhia Regional Council; *Hevko I. V.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice Rector for Teaching and Guiding, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University; *Zakharina E. A.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theoretical Foundations of Physical and Adaptive Education, Classical Private University; *Demianenko N. M.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Dragomanov Ukrainian State University; *Kononenko A. G.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of Danube Professional College of National University “Odessa Maritime Academy”; *Makarenko L. L.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Information Systems and Technologies, Dragomanov Ukrainian State University; *Olefirenko T. O.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Pedagogy, Dragomanov Ukrainian State University; *Savenkova L. V.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director, Scientific Library of Dragomanov Ukrainian State University; *Smirnova I. M.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work, Danube Institute of the National University “Odesa Maritime Academy”; *Fast O. L.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Research and Teaching and International Cooperation, Lutsk Pedagogical College of Volyn Regional Council; *Khyzhna O. P.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Preschool and Special Education (Section “Art”), Mukachiv State University; *Zanda E. Rubene* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, University of Latvia (Latvia); *Andrushkevych Fabian* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Opole University (Poland); *Konrad Janowski* – PhD, Rector, University of Economics and Humanities in Warsaw (Poland); *Irena Mudretska* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special Education, Opole University (Poland).

NAUKOVYI CHASOPYS DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY. Series 5.

H 34 *Pedagogical sciences: realias and perspectives.* Collection of research articles / the Ministry of Education and Science of Ukraine, Dragomanov Ukrainian State University. – Issue 98. – Kyiv : Publishing House “Helvetica”, 2024. – 150 p.

UDC 37.013(006)

The articles deal with the results of theoretical studies and experimental work on pedagogical science; the disclosure of pedagogical, psychological and social aspects that cause actualization of the problem and help it to be solved at the present stage of education development of education.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

ISSN 2311-5491 (Print)
ISSN 2664-3537 (Online)

© Authors of articles, 2024
© Editorial Board and Editorial Council, 2024

ЗУМЕРИ І АЛЬФА СТАЮТЬ ДОРОСЛИМИ – ЯКІ ЗНАННЯ ЇМ ПОТРІБНІ: КОНТРОВЕРСІЙНІ ПРОЛЕГОМЕНИ

У статті розглядаються питання, пов'язані з контентом феноменів поколінь зумерів і альфа та їхніх перспектив функціонування у дорослому віці. Ключові акценти зроблені на змістові та якості знань, які їм необхідні для комфортного функціонування у соціальних просторах своїх країн та за їхніми межами. Такими визначені знання, динаміка яких буде відповідати динаміці соціальних змін впродовж тривалості життя цих поколінь. При цьому підкреслюється, що «поколінний» підхід є одним із ключових у визначенні траєкторії і динаміки суспільного розвитку.

Здобуття і нарощення знань здійснюються у межах формальної, неформальної та інформальної освіти, конкретно у межах педагогічних систем та глобальних педагогічних концепцій: «педагогіка на основі активів»; «педагогіка справедливості»; «педагогіка власного капіталу»; «критична педагогіка»; можливо, деякою мірою «педагогіка сприйняття».

Окрім цього, у статті вказано, що освіта у цьому контексті є узагальненою теоретико-практичною системою, педагогіка конкретизує шляхи і форми передачі певної інформації, яка формує конгломерат знань. Педагогіка виконує важливе методологічно-технологічне завдання трансляції інформації, переважно через організацію освітнього процесу.

Важливим компонентом у формуванні системи знань виявляються трансформальні знання і навички, які значною мірою здобуваються поза інституцізованими закладами освіти (університетами, коледжами, школою).

Важливою умовою набуття адекватних знань є формування наукової бази для теоретичних обґрунтувань і їхнього практичного втілення. Адекватним у цьому сенсі видається дослідницький Режим-3.

Проаналізовано стан досліджень в обраній проблематиці, розглянуто погляди вітчизняних і зарубіжних науковців на особливості суспільного та індивідуального розвитку особистості, а також окреслено перспективи вивчення і вирішення зазначеної проблеми.

Ключові слова: покоління зумерів, покоління альфа, педагогічні системи, глобальні педагогічні концепції, трансверсальність, режими дослідження.

Актуальність. «Поколінний» підхід є одним із ключових у визначенні траєкторії і динаміки суспільного розвитку. Згідно з твердженням Майкла Дімока (Michael Dimock), президента Дослідницького центру Pew (Pew Research Center), з яким я погоджуюсь, «покоління дають можливість поглянути на американців [це стосується і громадян усіх держав – Володимир Євтух] як за їхнім місцем у життєвому циклі – чи то молода доросла людина, батько середнього віку чи пенсіонер – так і за їхньою приналежністю до когорти людей, які народилися в однаковий час... Когорти поколінь дають дослідникам інструмент для аналізу змін у поглядах з часом. Вони можуть надати спосіб зрозуміти, як різний досвід формування (наприклад, світові події та технологічні, економічні та соціальні зрушення) взаємодіють із життєвим циклом і процесом старіння, формуючи погляди людей на світ» [Dimock]. Дослідження соціальних проблем розвитку тих чи тих країн з врахуванням «поколінного» підходу формує інструмент для передбачення траєкторій й динаміки їхнього суспільного розвитку. Саме це актуалізує необхідність з'ясування контенту знань, які потребують нинішні і майбутні покоління для дійової участі у суспільних процесах.

Попередні завваги: 1. У титулі статті і у тексті час від часу я вживаю термін «зумери» (до певної міри властивий розмовному стилю), щоб уникати частоті появи літери латинської абетки «Z», яка є офіційною назвою одного із поколінь, але в українському соціополітичному просторі і у свідомості українців вона асоціюється з російською агресією проти України. Ця літера залишається у назвах праць зарубіжних дослідників, котрих я цитую.

2. Термін «пролегомени» у контексті цього конкретного викладу за «Вікіпедією», означає «міркування, які формулюють вихідне поняття і дають попередні відомості про предмет навчання; роз'яснюють вступ у вивченні тієї чи іншої науки, мають метою попереднє ознайомлення з її методами і завданнями та позначення статусу науки, дисципліни в системі раціонального знання» [Пролегомени].

3. У визначенні часових меж поколінь я звертаюся до Марка МкКріндія (Mark McCrindle), званого австралійського дослідника соціальних феноменів у поколінному вимірові і демографі, засновника дослідницької агенції «МкКріндл (McCrindle), яка з 2006 року спеціалізується на соціодемографічних проблемах поколінь [McCrindle]. Дослідник часові межі поколінь визначає таким чином: «будівничі» – 1925–1946 рр.; «бумери» – 1946–1964 рр.; «покоління Х» – 1965–1980 рр.; «покоління Y» – 1980–1994 рр.; покоління зумерів – 1995–2009 рр.; «покоління Альфа» – 2010–2024 рр. [McCrindle, 2021]. Що ж далі? Це може бути покоління Гамма (Gamma) – 2025–2039 рр. і покоління (Delta), а за ними ... «Однак це вже буде лише в другій половині 21-го століття, тож у нас є достатньо часу, щоб поміркувати над етикетками!» [McCrindle, Generation Alpha]. Є дещо й інша часова градація й дещо інші назви поколінь: так професор Катерина Амосова, котра, як я зазначав у розділі state-of-the-art, чи не найперша в українському науковому дискурсі звернулася до проблеми поколінь, вживає такі терміни й часові межі: «традиціоналісти», або «ветерани» (1922–1945 рр.)

(у М. МакКріндлі – «будівничі», 1925–1946 pp.), «бебі-бумери» (у М. МакКріндлі – «бумери»), «міленіали», або «покоління Y» (1981–1999 pp.) (у М. МакКріндлі – 1980–1994 pp.), «покоління Z» у Амосової – з 2000 р. (у М. МакКріндлі – «покоління Y»), 1995–2009 pp.) [Амосова].

У своїх пролегоменах про контент знань, необхідних для представників тих чи тих поколінь, та їхні шляхи здобуття я буду спиратися на пропозиції Марка МакКріндлі як найбільш авторитетного дослідника проблеми та досвіду у цій сфері, накопиченого згаданою дослідницькою агенцією М. Кріндлі. Хоча у більшості випадків розбіжності вважаю несуттєвими.

State-of-the-art (стан дослідження проблеми). Проблематика, пов'язана з поколіннями, привернула увагу дослідників і практиків не так і давно (це можна визначити за роками публікацій, які формують дискурс стосовно проблематики). Найбільш очевидно зацікавленість питаннями поколінь виявляється в Австралії, Великобританії, США з причин, означених у сюжетові про їхню актуальність: тут функціонують спеціальні осередки, як от Дослідницький центр Pew, здійснюються дослідження, заточені на проблемах поколінь, скажімо, Бересфордські дослідження (Beresford Research), проводяться семінари, ведуться постійні дискусії, особливо інтенсивно в інтернет-просторі [Why do generational labels]. Серед дослідників-практиків особлива активність властива Майклу Дімоку (Michael Dimock), Крістоферу Фаррелу (Christopher Farrell), Марку МакКріндлі (Mark McCrindle), Джені МакІнтош-Елкінс (Jeni McIntosh-Elkins), Карен МакРітчі (Karen McRitchie), Маурін Скунс (Maureen Scoones). Український дискурсивний простір останнього десятиліття (можливо, трохи раніше) активно насичується роздумами про покоління: тут знаходимо праці Тетяни Близнюк, Ольги Майстренко, Тетяни Лепейко (про конфлікт українських поколінь X та Y, про теорію поколінь з акцентом на ціннісні орієнтації), Володимира Попика (у стилі американських дослідників – пошуки проблемної постановки про підвалини тяглості (чи нетяглості?) поколінь в українському історичному просторі), Юрія Сухорукова (спроба презентації «цифрового покоління» у психолого-педагогічному вимірові) тощо [Близнюк, Майстренко; Попик; Сухоруков; Blyznyuk & Lereuko]. Крім того, досить корисний матеріал для багатовекторних розмірковувань стосовно прорейтингованих у різних публікаціях поколінь міститься в інтерпретаціях спеціальних соціологічних та соціальних опитуваннях, на частину із них я спирався у своїх контроверсійних пролегоменах і частина яких включена у джерельну базу цієї статті.

Що стосується дотичності до постановки проблеми у моїй статті, то мені здається, найбільш релевантною буде публікація професора Катерини Амосової, де міститься матеріал про те, як навчати «студентів-міленіалів». Певною мірою цих питань торкається у своїй публікації і Анна Давидова, ведучи мову про те, що потрібно знати контентмейкерам про дорослих післязавтрашнього дня.

Загальна моя заввага стосовно стану розробки «поколінної» тематики – вона перебуває на початковому етапі, зокрема в Україні, і обсяг нинішніх напрацювань, на моє переконання, поки що не відповідають соціальній значущості й масштабу проблеми. Цією обставиною визначаються перспективи її дослідження. Характерною рисою досліджень, різного роду опитувань та публікацій є їхня чітка орієнтованість на найбільш ефективне практичне застосування (бенчмаркінг) наукових пошуків. Тому і не дивно, що зазвичай дослідницькі осередки структуровані у великі промислово-бізнесові компанії, або ж працюють з ними у тісному зв'язку.

Мета статті концентрується на трьох питаннях: 1) які знання необхідні для комфортного існування (адаптації до ринку праці і взаємодії з природним і людським довкіллям) названих у титулі поколінь та і нових також; 2) в межах яких освітньо-педагогічних зусиль (систем, глобальних концепцій) найефективніше здобувати знання і їх нарощувати; 3) на яких методико-технологічних засадах варто концентровано здійснювати навчання, форми здобуття знань найбільш релевантні з огляду на характеристики (маркери) нинішніх молодих і прийдешніх поколінь.

Витоки назв поколінь. Аналіз матеріалів, дотичних до «поколінної» проблематики з певною вірогідністю дає підстави твердити, що у теоретичному (узагальненому ракурсі) плані дослідження цієї тематики започаткували американські вчені Вільям Штраус (William Strauss) та Нейл Хоув (у деякому правописі – Ніл Гоув, Neil Howe) своєю книгою «Покоління: історія американського майбутнього, 1584–2069» [Strauss]. Динаміку назв поколінь відтворив уже згадуваний дослідник і практик Марк МакКріндл: він пригадав, що коли він почав писати свою першу книгу «АВС про XYZ: Розуміння глобальних поколінь», то ось-ось з'являється нове покоління, для якого ще не було імені. Це було відразу після сезону ураганів в Атлантиці 2005 року, коли було так багато штормів, що звичайні алфавітні назви були вже вичерпані, і тому вперше був використаний грецький алфавіт. Дотримуючись цієї наукової номенклатури використання грецького алфавіту замість латинського, і пройшовши наш шлях через покоління X, Y і Z, я зупинився на наступній когорті – покоління Альфа – не повернення до старого, а початок чогось нового» [McCrindle, 2018]. У цьому контексті доречно звернути увагу на особливість визначення вікових меж для того чи того покоління. Власне, за твердженнями зарубіжних фахівців, не існує офіційних визначень цих меж; їхнє встановлення радше відбулося на основі «поширеного консенсусу» тих, хто вивчає проблему, скажімо, у структурі уже згадуваного Дослідницького центру Pew та використання досвіду переписів Сполучених Штатів Америки. У першому випадку йдеться про покоління зумерів, а у другому, – про покоління «бебі-бумерів». Відправною точкою у цьому консенсусі стали роки народження та вік станом на 2024 рік. Вважаю доречним подати таблицю, яка допоможе, на мій погляд, представити картину вікового зрізу, запропонованого у спеціальному дослідженні

(Бересфордське дослідження – Beresford Research): 1) покоління, народжені 1922 року, мають вік 102 роки (!); відповідно: 1928 року – 96 років (!), бумери-I 1946 року – 78 років, бумери-II 1955 року – 69, X 1965 – 59, міленіали 1981 року – 43, зумери 1997 року – 27 [Age range]. Для тих, хто бажає деталізації визначення меж поколінь, автори дослідження радять звернутися до таких джерел: «Вікіпедія – Wikipedia», «Kasasa», «Центр кінетики поколінь – The Center for Generational Kinetics, GenHQ», «NetDNA», «Покоління Джоунс – Generation Jones».

Покоління зумерів: контент феномена. «Зумери – сучасні підлітки й геть молоді люди, що народилися від середини-кінця 1990-х по початок 2010-х (деякі дослідники конкретизують: із 1997 по 2010 рік, або ж додають ще 2012 рік) [Амосова; Покоління]. «Вони все ще дорослішають, але вже демонструють шалену незалежність, пристрасну активність і непохитне прийняття інших. Вони володіють моральним компасом і готовністю прокласти свій власний шлях, а не відповідати попереднім нормам» [Покоління]. Що до твердження про те, що зумери є «найбільшим» поколінням в історії [Покоління], то воно викликає сумнів, принаймні у мене; ... я більше схильюся до твердження ... про те, що Альфа за кількістю переважає (або у найближчій перспективі буде переважати) усі інші покоління [McCrindle, Generation Alpha]. Вочевидь, до появи наступних поколінь зумери були «найбільш расово та етнічно різноманітне, найосвіченіше, найбільш обізнане у цифрових технологіях і найбільш глобальне завдяки інтернету покоління [Покоління]. Іншими визначальними характеристиками зумерів є: стійкість – вони побачили надто багато трагедій за своє коротке життя. Пережили глобальну пандемію, війну з тероризмом і карантинні заходи; нонконформізм; зацікавленість духовними практиками; скептичність у споживанні інформації; захопленість нетрадиційною медициною; для зумерів навколишній світ важливіший за роботу; більш розлого про перелічені та інші характеристики зумерів дивись інтерпретації спеціального опитування, здійсненого Освіторією [Покоління]. Підставою обрання перелічених тверджень як релевантних є той факт, що вони сформульовані на основі дослідження (фокус-групи та опитування) 10 000 дорослих у Сполучених Штатах і Великій Британії [Покоління]. Додаткові характеристики дотичних до даного покоління можна почерпнути із спеціального соціологічного дослідження [Дослідження настроїв].

Покоління Альфа: контент феномена. Покоління Альфа – це ті, хто народився у період з 2010 по 2024 роки. Сьогодні щотижня таких у світі народжується понад 2.8 мільйона. Якщо така тенденція буде зберігатися, то у 2025 році їхня кількість може досягти майже 2 мільярдів і вони перетворяться у найчисельніше покоління в світовій історії [McCrindle, Generation Alpha]. Альфи ж почали з'являтися на світ 2010-го року (до речі, App – від Apple, – стало словом року), «коли вийшов перший iPad і був запущений Instagram. альфи прийшли навіть не просто в цифровий світ, а у світ портативних девайсів, що забезпечують включеність у глобальну мережу та взаємодію з різноманітним контентом де завгодно в режимі 24/7, – і саме це вирішально впливає на формування портрета даного покоління. Недарма їх називають «діджиталнародженнями» (digital native)» [Давидова].

Основні маркери, які подає Анна Давидова і які можна згенерувати з досліджень Катерини Амосової, Тетяни Близнюк, Ольги Майстренко, Тетяни Лепейко, Марка МкКріндлі, Крістофера Фареллі, Джені МкІнтош-Елкінс, Карен МкРітчі, Маурін Скунс та інших авторів, є такими: 1) альфи – діти міленіалів і молодші брати-сестри зумерів – будуть найбільшим поколінням, яке будь-коли жило на Землі; 2) вони проживуть довше й будуть більше схильні до культурного розмаїття, ніж їхні попередники; 3) головні покупці післязавтрашнього дня (консьюмеристські пріоритети альф щодо товарів і послуг); 4) «діджитал-зомбі»: так чи ні? Дискусія у статті Анни Давидової на основі дослідження «Покоління альфа: готуємося до майбутніх покупок» [Generation Alpha], яке здійснила міжнародна консалтингова компанія Wunderman Thompson Commerce; 6) альфи стають контентмейкерами для самих себе; 8) найпопулярніші в альфи контент-напрями – пранки, челенджі, анпакінгі, ситками та стріми; 8) альфи плавно і природно перетікають туди-сюди між онлайн- та офлайн-реальністю, між різними соцмережами, девайсами; 9) хочуть більше інклюзивності в типах родин, які вони бачать на екрані, більшого різноманіття у проявах персонажів, з котрими вони ідентифікують себе; 10) інтравертність і екстравертність; 11) для альф важлива життєвість, щирість і справжність контенту [Давидова].

Пропоную звернути увагу на два твердження, які висувуються у дослідженнях компанії МкКріндлі: 1) покоління Альфа є найбільш матеріально забезпеченим поколінням, найбільш технологічно «підкованим» поколінням, і вони матимуть більшу тривалість життя, ніж будь-яке попереднє покоління; 2) представники цього покоління залишатимуться в освіті довше, почнуть заробляти роками пізніше і залишаться вдома з батьками пізніше, ніж навіть їхні попередники [McCrindle, Generation Alpha]. Ці припущення-твердження можуть бути прийняті як такі, що мають рацію; однак, їх прийдеться ще доводити через спеціальні опитування, чи то вдаючись до поширеного в соціології методу включеного спостереження, щоправда, впродовж тривалого періоду.

Освіта-педагогіка-знання: змістовні поля перетину. Взаємозв'язок між означеними термінами, які відтворюють сутність відповідних феноменів, можна встановити, звернувши увагу на загально прийняті їхні визначення: 1) «освіта – це процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне

обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості»; «...освіту можна розуміти як передачу накопичених суспільством знань молодому поколінню для розвитку в нього пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань» [Освіта]; 2) «педагогіка – наука про спеціально організовану цілеспрямовану і систематичну діяльність з формування людини, про зміст, форми і методи виховання, освіти та навчання. Предмет педагогіки – цілісний педагогічний процес, спрямований на розвиток і формування особистості в умовах її виховання, навчання та освіти. Об'єктом педагогіки є ті явища, які обумовлюють розвиток індивіда в процесі цілеспрямованої діяльності суспільства» [Педагогіка]; 3) «знання – це знайомство, обізнаність чи розуміння когось або чогось, наприклад, фактів, інформації, описів або навичок. Знання отримується через досвід або освіту шляхом спостереження, дослідження чи навчання» [Знання].

Отже, пов'язаність цих трьох термінів, а відтак і однойменних феноменів очевидна – пропоную визначитися таким чином: освіта у цьому ланцюгу є узагальненою теоретико-практичною системою, педагогіка конкретизує шляхи і форми передачі тієї чи тієї інформації, яка формує конгломерат знань. На педагогіку припадає важливе методологічно-технологічне завдання трансляції інформації, переважно через організацію навчального процесу. За Генрі Джіру (Henry Giroux), одним із засновників теорії критичної педагогіки у США, «педагогіка формує, впливає і структурує особистості учнів – їхнє розуміння світу, себе в ньому, їхні найглибші цінності та навіть бажання» [Critical pedagogy].

Безумовно, щоб побудувати ефективну систему здобуття необхідних знань, за Катериною Амосовою, потрібно враховувати уподобання того чи того покоління, які стають певною нормою, включеною у навчальний процес. Серед таких, на думку вченої (вона вела мову про «міленіалів», але це з тією чи тією долею корекції може стосуватися і інших груп поколінь): орієнтованість на практичні аспекти, інтерактив з використанням сучасних технологій, залучення до навчального процесу ігрових елементів; коротка, ключова інформація має зайняти чільне місце у навчанні; комунікація має бути в центрі при роботі в групі; чітко сформульовані та практично орієнтовані навчальні цілі і завдання для самостійної роботи, в т.ч. самостійного пошуку інформації в Інтернеті, замість читання лише одного підручника; аудиторне навчання, лекції включно, має використовуватися для набуття компетентності їхнього застосування з метою вирішення конкретних задач [Амосова].

Звичайно, до цього переліку можна додавати й інші індекси. Як на мене, рекомендації К. Амосової релевантні, коли мова йде про формальну, радше зформалізовану, систему навчального процесу, який структурується межами освітніх стандартів. До речі, я переконаний, що стандарти стримують креативність динаміки здобуття знань. Щоправда, на сьогодні це контрверсійне твердження я виношу за рамки дискусії, оскільки воно вимагає ретельного опрацювання, що не вкладається у контури цієї статті. Попередньо скажу, що, зважаючи на окреслені маркери (характеристики) обраних мною поколінь, вони вступають у суперечливі відносини: стандарти – це певні обмеження, а основний контент поведінкових прагнень нових поколінь – це розширення меж для вияву свободи, креативності, критичності, особистісних уподобань. Однак, з'ясуванню співвідношення між такими феноменами, як освіта-педагогіка-знання й їхнього значення маємо присвятити особливу увагу, оскільки стає очевидним, що у цьому трикутнику закорінені шляхи до пошуку ефективності передачі й засвоєння (накопичення) знань, котрі забезпечуватимуть комфортне функціонування зумерів і альфа у динаміці довкілля (природного і людського).

Педагогічні системи (глобальні педагогічні концепції): адаптивність зумерів і Альфа. Сьогодні педагоги (як теоретики, так і практики) в усіх країнах активно шукають можливості поліпшення навчального (освітнього) процесу з метою його активізації й досягнення найбільш ефективних результатів, які могли б забезпечувати їхнім носіям комфортну адаптацію на ринку праці та у взаємодії з доволі широким середовищем. Саме цим можна пояснити появу у педагогічному просторі різноманітних концепцій, як конкретного характеру (скажімо, «контекстуальне навчання» [Євтух, 2021a]), так і більш глобального (як от пов'язані з досить широким педагогічним простором). Останні у науковій літературі прибрали назву «педагогічні системи»; подеколи їх називають «глобальними педагогічними концепціями». Такі системи (концепції) представлені у працях низки зарубіжних дослідників, зокрема Черрі Бенкс (Cherry Banks), Джеймса Бенкса (James Banks), Крістін Бернхем, (Kristin Burnham), Аванті Чоуджед (Avanti Chojed), Інес Джіл-Джорсен (Ines Gil-Jaursen), Глорії Лендсон-Біллінгз (Gloria Landson-Billings), Мет'ю Линча (Matthew Lynch), Семюела Таннара (Samuel Tannar), Меннюела Зана (Manuel Zahn) [Євтух, 2023].

Серед тих новацій, які сьогодні досить жваво дискутуються у зарубіжному педагогічному дискурсі, назвемо такі: «педагогіка на основі активів», «педагогіка справедливості», «культурно підтримуюча (оживляюча) педагогіка», «культурно релевантна педагогіка», «культурно реагуюча педагогіка» (їх найчастіше називають педагогічними системами); «педагогіка власного капіталу», «біла педагогіка» («педагогіка для білих»), «педагогіка для іноземців», «педагогіка сприйняття», «критична педагогіка», «реверсна педагогіка» (їх іноді іменують глобальними педагогічними концепціями). Сьогодні я зацентрую увагу на деяких головних моментах педагогічних систем та глобальних педагогічних концепцій, які, на мою думку, релевантні у контексті наших розмірковувань стосовно поколінь, і конкретно покоління зумерів та альфа: «педагогіка на основі активів» («asset-based pedagogy»); «педагогіка справедливості» («equity pedagogy»); «педагогіка власного капіталу» («own capital pedagogy»); «критична педагогіка» («critical pedagogy»); можливо, деякою

мірою «педагогіка сприйняття» («pedagogy of perception»). Подаю коротку характеристику названим педагогічним системам та глобальним педагогічним концепціям. Зверну увагу на те, що моє рішення вміщувати англomовний варіант назви пов'язується з тим, що вони зароджувалися і поширені у зарубіжному науково-педагогічному просторі переважно англomовних країн:

1) *«педагогіка на основі активів»* базується на здобутому у попередні роки досвіді накопичення знань; є ключовою у досягненні рівності в класах та аудиторіях; спільнота є ціннісною, кожна спільнота має сильні сторони та свій потенціал; зосередження на сильних сторонах тих, хто навчається; на їхній основі вибудовується платформа для отримання нових знань і навичок; за твердженнями Асоціації коледжів і наукових бібліотек (Association of College & Research Libraries) США, ця педагогіка концентрує увагу на різноманітності у думках, культурі та рисах як позитивних перевагах; на процесі нарощування знань у контексті обміну інформацією, яку в класі і аудиторії привносять ті, хто навчає, і ті, кого навчають [Teacher];

2) у *«педагогіці справедливості»* на перший план висувуються доступність і справедливість з використанням різних стилів навчання; методи та стратегії навчання застосовуються рівноправно з метою надання всім учням, незалежно від їхнього расового, етнічного, соціального походження, однакових можливостей для навчання з тим, щоб допомогти їм досягти позитивних результатів і, відповідно, успіху в суспільстві; «педагогіка справедливості» – це підхід до освіти, за якого вчителі розробляють навчальні стратегії та створюють у класі атмосферу, яка краще підтримує всіх учнів, особливо тих, хто перебував у невідповідному становищі в школі та поза межами суспільних активностей. Скажімо, це стосується учнів і студентів із низьким соціально-економічним статусом, структурно неблагополучних із різною расовою/етнічною приналежністю, статтю та сексуальною орієнтацією, віком, релігією, типом статури, (інвалідністю) тощо [What is equity];

3) *«педагогіка власного капіталу»* зосереджується на формуванні соціального капіталу на базі отриманих знань для подальшого успішного функціонування у суспільстві; ефективним чинником у процесі накопичення знань як власного капіталу є «педагогічний капітал» (на зразок, за П'єром Бурдьє, культурного, соціального капіталу) «дієва, взаємна довіра, встановлена між викладачем і студентами, яку потім викладач може використовувати та витратити, щоб заохотити студентів брати участь у складній, але вартісній навчальній діяльності» [Wilson];

4) *«критичній педагогіці»* притаманні питання соціальної справедливості та демократії у викладанні та навчанні, звільнення від приниження через набуття критичної свідомості, зміна свого світу через соціальну критику та політичні дії з метою самореалізації, нейтральність знань [Critical pedagogy];

5) в центрі уваги *«педагогіки сприйняття»* перебуває питання про формування комфортного педагогічного клімату, який, на переконання її прибічників (з чим я погоджуюсь), є важливою функцією різних концепцій здобуття знання; у цій педагогіці зусилля концентруються на запровадженні різноманітних практик, що сприяє кращій взаємодії тих, хто навчається, і тих, хто навчає [Bragu].

Отже, як бачимо, ключові принципи перерахованих педагогічних систем і педагогічних глобальних концепцій корелюють з маркерами та соціальними устремліннями поколінь зумерів і альфа. На цих принципах можна вибудовувати платформу здобуття ними знань. Тут відразу ж виникає питання – в межах якої системи освіти (формальна, неформальна, інформальна) можна реалізувати цю кореляцію з тим, щоб досягти бажаного ефекту – накопичити достатній запас інформації та знань (загальноосвітніх і професійно необхідних) для прогресивного функціонування представників поколінь зумерів і альфа. До речі, цей контекст вимагає бодай стислого занурення у контент названих систем освіти: «формальна – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами/освітніми програмами результатів навчання відповідного рівня та здобуття кваліфікацій, що визначаються державою; неформальна – освіта, яка здобувається зазвичай за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій; інформальна – освіта, яка передбачає само організоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема, під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [Неформальна]. Беручи до уваги контент зазначених систем освіти, раціонально було б зробити конгломерат із принципів кожної із них, акцентувавши увагу саме на згаданій кореляції і виділивши в окрему групу такі питання, як мінімізація схоластичного матеріалу й збільшення зусиль для набуття практичних вправностей, постійний моніторинг динаміки ринку праці (контент професій) й відповідності їм знань (більш конкретно адаптацію методів передачі й засвоєння інформації та вправностей у її використанні). Подібний конгломерат допоміг би, на мою думку, упоратися з професіями майбутнього, а у більш широкому розумінні з доменами професійної зайнятості.

Трансверсальність у здобутті знань. Вочевидь, не викликає заперечень твердження про те, що серед різного роду знань, накопичених під час навчання, трансверсальні знання і навички посідають помітне місце. Вони визначаються їхнім контентом, оскільки саме вони акумулюють професійні вправності, необхідні для ефективного функціонування їхніх носіїв на ринку праці. Вони допоможуть майбутнім фахівцям реалізувати себе як особистість та професіонала, оптимізувати свою роботу. Такого роду знання, компетентності, навички можуть акумулюватися у процесі змішаного та гібридного навчання на основі формальної, неформальної та інформальної освіти. Зазначу, що «У міжнародних документах трансверсальні навички та

трансверсальні компетентності визначаються як необхідні практичні знання для ефективного впровадження у різних ситуаціях, які майбутній фахівець зможе успішно реалізувати в професійних та соціальних середовищах» [Борова; Попова; Sá]. Зарубіжні педагогічні практики свідчать, що трансверсальні знання великою мірою здобуваються поза межами інституалізованих навчальних закладів (університетів, коледжів, шкіл). Йдеться про різного роду курси, семінари, конференції, активності по підвищенню кваліфікації. Зазвичай вони генеруються під час здобуття знань у межах інформальної освіти на різного роду онлайн-платформах «удосконалення навичок і саморозвитку», скажімо, Coursera, OpenEdX, Udacity, CanvasNetwork, Udemy, Prometheus, EdEra (EducationEra), FutureLearn, OpenupEd, Iversity, StanfordOpenEdx, Codecademy, Duolingo, ВУМ (Відкритий Університет Майдану) тощо [Неформальна]. Менеджмент великих й не дуже великих фірм, дбаючи про їхнє ефективне функціонування, постійно пропонує своєму персоналу звертатися до платформ.

Можна припустити (і у багатьох випадках ми в цьому пересвідчуємося), що зумерів та альфа приваблює здобуття трансверсальних знань значною мірою і тому, що це відбувається поза межами інституалізованих закладів освіти в атмосфері заточеності на конкретний результат, який їм необхідний для професійних практик.

Необхідність поглибленого дослідження проблеми поколінь. Беручи до уваги, що зумери і альфа, як і усі покоління, є багатограними і складними соціокультурними феноменами, вивчення яких, на моє переконання, перебуває на початковому етапі, для теоретиків проблеми поколінь залишається відкритою ціла низка питань. Зокрема, найважливіші, за моїм судженням, – тяглість адекватності в оцінці довколишнього світу (природного і соціального) з метою окреслення своєї локації (не лише у фізичному розумінні, але й соціокультурному), взаємодія між поколіннями з метою участі у спільних соціальних проєктах (життєвих ситуаціях), перспективи налагодження співпраці з ровесниками поза межами своєї країни (ставати активними учасниками різного роду дій), шляхи ефективізації професійних занять.

Важливим моментом у здійсненні досліджень поколінь є вибір відповідного режиму (модусу) продукування знань. Сьогодні дискурс розгортається навколо трьох концепцій розвитку науки (продукування знання), що відомі як режими 1, 2, 3. Коротко нагадаю сутність кожного із режимів (способів). У першому випадку йдеться про те, що знання продукувалося через фундаментальні дослідження і тут практично не йшлося про застосування їхніх результатів. Основною особливістю Режиму-2 є те, що для виконання певної роботи (розв'язання конкретної наукової проблеми) формуються тимчасові міждисциплінарні колективи дослідників і зазвичай вони зосереджуються на прикладних дослідженнях, завдання яких є прагнення досягти результатів, що можуть реалізуватися на практиці. Я називаю цей режим продукування знання соціально орієнтованим режимом. З першого десятиліття нинішнього століття розпочинається новий етап дискусії про перспективи продукування знання – вже у межах Режиму-3. Завважу, він більш складний за своєю структурою, ніж Режим-1 і Режим-2. У ньому увага акцентується на співіснуванні й взаємодії різноманітних режимів здобуття знань: це відбувається на індивідуальному (мікро– або місцевому), структурному та організаційному (мезо– чи інституційному) та системному (макро– або глобальному) рівнях. У цьому контексті співпраці першу методологічну скрипку грають такі підходи, як міждисциплінарність, трансдисциплінарність та мультидисциплінарність (більш детально: див. [Свтух, 2021б, 24; Carayannis; Gibbons; Knowledge; The new production]). Попередній аналіз ефективності названих режимів (модусів) продукування знання (досліджень) дає мені підстави твердити про те, що Режим-3 – найбільш релевантний у вивченні проблем поколінь.

Висновки. Сьогодні можна констатувати, що феномен поколінь посідає надзвичайно важливе місце у суспільному розвитку усіх країн сучасного світу. «Поколінний» підхід до розуміння соціального поступу відкриває можливості визначення його траєкторії та динаміки і допомагає окреслити його перспективи. Зумери і альфа – актуальні покоління сьогодення знаходяться у фокусі громадської думки і наукових досліджень, оскільки від них вже у найближчому майбутньому великою мірою залежатиме наповненість соціальних, культурних, політичних процесів у тому чи тому конкретному суспільстві. Тому цілком виправданими виявляються інтенсивні пошуки найефективніших шляхів забезпечення їх такими знаннями, які творили б їхнє комфортне функціонування у взаємодії з природним та соціальним довкіллям. У цьому контексті постає інше актуальне питання – в межах яких освітньо-педагогічних зусиль найефективніше здобувати знання і їх нарощувати; на яких методико-технологічних засадах доведеться концентрувати увагу, щоб згадані покоління досягали адекватного соціального ефекту, зважаючи на їхні характеристики (маркери нинішніх молодих і прийдешніх поколінь). У статті пропонується притягнути увагу до таких педагогічних систем (чи то глобальних педагогічних концепцій): педагогіка на основі активів», «педагогіка справедливості», «культурно підтримуюча (оживляюча) педагогіка», «культурно релевантна педагогіка», «культурно реагуюча педагогіка» (їх найчастіше називають педагогічними системами); «педагогіка власного капіталу», «біла педагогіка» («педагогіка для білих»), «педагогіка для іноземців», «педагогіка сприйняття», «критична педагогіка», «реверсна педагогіка» (їх іноді іменують глобальними педагогічними концепціями). У ракурсі запропонованої постановки питання я акцентую увагу на деяких головних моментах педагогічних систем та глобальних педагогічних концепцій, які, на мою думку, найбільш релевантні у контексті наших розмірковувань стосовно поколінь, і конкретно покоління зумерів та альфа: «педагогіка на основі активів»; «педагогіка справедливості»; «педагогіка власного капіталу»; «критична педагогіка»; можливо, деякою мірою «педагогіка сприйняття».

Усвідомлюючи той факт, що значна частина базових знань здобуваються у межах офіційних освітніх систем соціальна значущість феноменів поколінь вимагає особливої уваги до формування трансферсальних навичок і знань, які зазвичай нарошуються поза інституалізованими закладами навчання.

Безумовно, про вирішення питань, пов'язаних з феноменом поколінь, не доводиться говорити без креативного наукового підґрунтя, без всебічного вивчення різних аспектів їхнього функціонування. Обрання адекватних методологічних дослідницьких засад (теоретичних концепцій і структурованих меж) забезпечує адекватність висновків про перспективи поколінь зумерів і альфа у сучасних динамічних соціальних просторах. Такими запропоновані дослідження, які здійснюються у Режимі-3 продукування і нарощення знань.

Використана література:

1. Амосова, Катерина. (2018). Хто такі «міленіали», і як навчати таких студентів. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/01/16/228473/>
2. Близнюк, Т.П., Майстренко, О.В. (2023). Конфлікт українських поколінь X та Y: шляхи його подолання в умовах війни в Україні. *Соціально-правові студії*. Том 6. № 1. С. 9-16. URL: <https://sls-journal.com.ua/uk/journals/tom-6-1-2023/konflikt-ukrayinskikh-pokolinn-x-ta-y-shlyakhi-yogo-podolannya-v-umovakh-viyni-v-ukrayini>
3. Борова, Т.А., Вель, Т.М., Чжанг, Цайджин (2022). Формування трансверсальних компетентностей у студентів ЗВО на основі гібридного навчання. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. Вип. 13 (25). URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27866>
4. Давидова, Анна. (2021). Покоління альфа. Що контентмейкерам важливо знати про дорослих післязавтрашнього дня. URL: <https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/4363-pokolinnya-alfa>
5. Дослідження настроїв та думок міленіалів і зумерів у 2023 році свідчить про досягнення прогресу в організації робочих процесів, незважаючи на нові виклики. (2023). URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2023/2023-gen-z-and-millennial-survey.html>
6. Євтух, Володимир. (2021a). Контекстуальне навчання: науковий дискурс в освітньому просторі зарубіжних країн. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Випуск CL (150). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 5-21.
7. Євтух, Володимир. (2021б). Евалюація: пролегомени до системного знання, яке «може постати як міждисциплінарна наука». *Гілея. Науковий вісник. Філолософські науки. Політичні науки*. Випуск 163 (№ 6-7). С. 18-37.
8. Євтух, Володимир. (2023). Роль педагогічних систем (глобальних педагогічних концепцій) у формуванні дизайну та змісту навчального процесу. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу. Збірник матеріалів міжнародного форуму*. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. С.52-53.
9. Неформальна/інформальна освіта. URL: <https://dpu.edu.ua/osvita/neformalna-informalna-osvita>
10. Освіта. (2021). *Енциклопедія освіти*. Національна академія педагогічних наук України. Київ. Юрінком Інтер. 1144 с.
11. Педагогіка. *Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії*. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Педагогіка
12. Покоління, яке змінює все: як зрозуміти сучасних підлітків. URL: <https://osvitoria.media/opinions/pokolinnya-yake-zminyuye-vse-yak-zrozumity-suchasnyh-pidlitkiv/>
13. Попик, Володимир. (2022). Колективний портрет поколінь як дослідницька проблема. *Форум: Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг». Секція 7. Сучасна біографіка та біобібліографія: нові форми і методи дослідницької та інформаційної роботи, інтеграції та поширення біографічних знань*. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1445>
14. Попова, Л.М. (2022). Еволюція терміна «трансферсальність» у сучасному науковому просторі: зарубіжний досвід. *Педагогічні науки. Секція 4. Теорія і методика професійної освіти*. № 99. С. 52-57. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-99-8>.
15. Пролегомени. *Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Пролегомени>
16. Сухоруков, Ю.С. «Цифрове Покоління»: Психолого-педагогічне дослідження проблеми. URL: https://naurok.com.ua/cifrove-pokolinnya-psihologo_pedagogichne-doslidzhennya-problemi-255031.html
17. Age range by generation. Generations defined by name, birth year, and ages in 2024. URL: <https://www.beresfordresearch.com/age-range-by-generation/>
18. Beresford Research. URL: <https://www.beresfordresearch.com/>
19. Blyznyuk, Tetyana. (2017). Generational values of generation Y: Survey of Ukrainian senior school pupils and students. *Economics and Sociology*. Vol. 10. № 3. Pp. 153-166. URL: doi:10.14254/2071-789X.2017/10-3/11 (05.06.2024).
20. Blyznyuk, T., & Lepeyko, T. (2016). Generational theory: Value-oriented approach. *Business Inform*. № 11. Pp. 24-30.
21. Bray, Aibhín, Girvan, Carina, Chorcora, Eilís Ní. (2023). Students' perceptions of pedagogy for 21st century learning instrument (S-POP-21): Concept, validation, and initial results. *Thinking Skills and Creativity*. Volume 49. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2023.101319>
22. Carayannis Elias G., Campbell David F. J. «Mode 3»: Meaning and implications from a knowledge systems perspective». Knowledge creation, diffusion and use in innovation networks and knowledge clusters: a comparative systems approach across the United States, Europe and Asia. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 2006. Pp. 1–25.
23. Critical Pedagogy: 8 key concepts you need to know. URL: <https://www.dns-tvind.dk/critical-pedagogy/>
24. Dimock, Michael. (2019). Defining generations: Where millennials end and generation Z begins. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
25. Generation ALPHA: Preparing for the future consumer URL: <https://gertkoot.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/10/wtc-generation-alpha-2019.pdf>
26. Gibbons, Michael, Camille Limoges, Helga Nowotny, Simon Schwartzman, Peter Scott and Martin Trow. (1994). The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. London: Sage. 192 pp.
27. Knowledge production modes. *From Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Knowledge_production_modes
28. McCrindle. URL: <https://mccrindle.com.au>
29. McCrindle, Mark. Generation Alpha. Understanding generation Alpha. URL: <https://mccrindle.com.au/article/topic/generation-alpha/generation-alpha-defined/>

30. McCrindle, Mark. (2021). The generations defined. URL: <https://mccrindle.com.au/article/topic/demographics/the-generations-defined/>
31. McCrindle, Mark. (2018). The ABC of XYZ: Understanding the global generations. URL: https://www.researchgate.net/publication/328347222_The_ABC_of_XYZ_Understanding_the_Global_Generations
32. McIntosh-Elkins, Jeni, McRitchie, Karen, Scoones, Maureen. (2007). From the silent generation to generation x, y and z: strategies for managing the generation mix. Conference: Proceedings of the 35th Annual ACM SIGUCCS Conference on User Services 2007, Orlando, Florida, USA, October 7-10, 2007. URL: DOI: 10.1145/1294046.1294104 (02.06.2024).
33. Sá, M.J.. (2018). Transversal competences: Their importance and learning processes by higher education students. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/8/3/126>.
34. Strauss, William, Howe, Neil (1991). Generations: The history of America's future, 1584 to 2069. Morrow. 538 pp.
35. Teacher education reinvented. Supporting excellence in teacher education. URL: <https://teachereducation.steinhardt.nyu.edu/an-asset-based-approach-to-education-what-it-is-and-why-it-matters/>
36. The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. URL: https://www.researchgate.net/publication/225088790_The_New_Production_of_Knowledge_The_Dynamics_of_Science_and_Research_in_Contemporary_Societies
37. What is Equity? The National Association for Multicultural Education. Advancing and Advocating for Social Justice & Equity. URL: https://www.nameorg.org/learn/what_is_equity.php
38. Why do generational labels receive so much media attention? URL: <https://www.beresfordresearch.com/generational-labels-receive-attention/>
39. Wilson, Brent G., Switzer, Scott H. Pedagogical capital: Strengthening and leveraging trusting relationships in online courses. Mode of inquiry. (2012). URL: https://www.researchgate.net/publication/265891533_Pedagogical_Capital_Strengthening_and_Leveraging_Trusting_Relationships_in_Online_Courses_Mode_of_Inquiry

References:

1. Amosova, Kateryna. (2018). Khto taki «milenyaly» i yak navchaty takykh studentiv [Who are «millennials» and how to teach such students]. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/01/16/228473/>
2. Blyznyuk, T.P., Maistrenko, O.V. (2023). Konflikt ukrainskykh pokolin X ta Y: shlyakhy yoho podolannya v umovakh viyny v Ukraini [The conflict between Ukrainian generations X and Y: ways to overcome it in the conditions of war in Ukraine]. *Sotsialno-pravovi studiyi [Social and Legal Studies]*. Tom 6. No 1. S. 9-16. URL: <https://sls-journal.com.ua/uk/journals/tom-6-1-2023/konflikt-ukrayinskikh-pokolin-x-ta-y-shlyakhi-yogo-podolannya-v-umovakh-viyni-v-ukrayini>
3. Borova, T.A., Ved T.M., Chzhang, Tsaydzyn. (2022). Formuvannya transversalnykh kompetentostey u studentiv ZVO na osnovi hibrydnoho navchannya [Formation of transversal competences among students of higher education on the basis of hybrid learning]. *Adaptyvne upravlinnya: teoriya i praktyka. Seriya «Pedagogika» [Adaptive management: theory and practice. «Pedagogy» series]*. Vyp. 13(25). URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27866>
4. Davydova, Anna. (2021). Pokolinnya alfa. Shsco kontrmeykeram vazhlyvo znaty pro doroslykh pislyzavtrishnyoho dnya [Alpha generation. What content creators need to know about adults after tomorrow]. URL: <https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/4363-pokolinnya-alfa>
5. Doslidzhennya nastroyiv ta dumok milenialiv i zumeriv u 2023 rotsi svidchyt pro dosyahnennya progresu v organisatsiyi robochykh protsesiv nezvazhayuchy na novi vyklyky [A study of the attitudes and opinions of millennials and boomers in 2023 shows that progress has been made in the organization of work processes, despite new challenges]. (2023) URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2023/2023-gen-z-and-millennial-survey.html>
6. Yevtikh, Volodymyr. (2021a). Kontekstualne navchannya: naukovyi dyskurs v osvitynomu prostori zarubizhnykh krayin [Contextual learning: scientific discourse in the educational space of foreign countries]. *Proceedings. Pedagogical sciences*. Issue CL (150). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Dragomanova. S. 5-21.
7. Yevtikh, Volodymyr. (2021b). Evalyuatsiya: prolegomeny do systemnoho znahhya yake «mozhe postaty yak mizhdystsyplinarna nauka» [Evaluation: Prolegomena to systemic knowledge that «can appear as an interdisciplinary science». *Hileya. Scientific Bulletin. Philosophical sciences. Political sciences*. Vol. 163(No 6-7). S 18-37.
8. Yevtikh, Volodymyr. (2023). Rol pedagogichnykh system (globalnykh pedagogichnykh rontsepsiy u formufanni dyzainu ta zmistu navchalnoho protsesu [The role of pedagogical systems (global pedagogical concepts) in shaping the design and content of the educational process]. *Modernizatsiya pedagogichnoyi osvity u globalnomu vymiri bezpeky sotsialno-turbulentnoho svity. Zbirnyk materialiv mizhnarodnoho forumu [Modernization of pedagogical education in the global security dimension of the socially turbulent world]*. Collection of materials of the international forum. Kyiv: Vyd-vo UDU imeni Mykhaila Dragomanova. S. 52-53.
9. Neformalna/informalna osvita [Nonformal/Informal education]. URL: <https://dpu.edu.ua/osvita/neformalna-informalna-osvita>
10. Osvita [Education]. (2021). *Entsyklopedia osvity. Natsionalna akademiya pedagogichnykh nauk Ukrainy [Encyclopedia of education. National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*. Kyiv. Yurinkom Inter. 1144 s.
11. *Pedagogika [Pedagogy]*. Material z Vikipediyi – vilnoyi entsyklopediyi [From Wikipedia, the free encyclopedia]. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Педагогіка
12. Pokolinnya yake zminyuye vse: yak zrozumity suchasnykh pidlitkiv [The generation that changes everything: how to understand today's teenagers]. <https://osvitoria.media/opinions/pokolinnya-yake-zminyuye-vse-yak-zrozumity-suchasnyh-pidlitkiv/>
13. Popyk, Volodymyr. (2022). Kolektyvnyi portret pokolin yak doslidnytska problema [Collective portrait of generations as a research problem]. *Forum: Mizhnarodna naukova konferentsiya «Biblioteka. Nauka. Komunikatsiya. Innovatsiyi transformatsiyi resursiv ta posluh». Sektsiya 7. Suchasna biografika ta bibliografiya: novi formy i metody doslidnytskoyi ta informatsiyoi roboty, integratsiyi ta poshyrennya biografichnykh znan. [Forum: International scientific conference «Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services». Section 7. Modern biography and biobibliography: new forms and methods of research and information work, integration and dissemination of biographical knowledge]*. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1445>
14. Popova, L.M. (2022). Evolutsiya termina «transversalnist» u suchasnomu naukovomu prostori: zarubizhnyi dosvid. [Evolution of the term «transfersality» in the modern scientific space: foreign experience]. *Pedagogichni nauky. Sektsiya 4. Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity [Pedagogical sciences. Section 4. Theory and methodology of professional education]*. No 99. S. 52-57. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-99-8>.
15. Sukhorukov, Yu.S. «Tsyfrovo Pokolinnya»: Psykholoho-pedagogichne doslidzhennya problemy. [«Digital Generation»: Psychological and pedagogical study of the problem]. URL: https://naurok.com.ua/cifrove-pokolinnya-psiologo_pedagogichne-doslidzhennya-problemi-255031.html

16. Znannya. [Knowledge]. Material z Vikipediyi – vilnoyi entsyklopediyi [From Wikipedia, the free encyclopedia]. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Знання
17. Age range by generation. Generations defined by name, birth year, and ages in 2024. URL: <https://www.beresfordresearch.com/age-range-by-generation/>
18. Beresford Research. URL: <https://www.beresfordresearch.com/> (05.06.2024).
19. Blyznyuk, Tetyana. (2017). Generational values of generation Y: Survey of Ukrainian senior school pupils and students. *Economics and Sociology*. Vol. 10. № 3. Pp. 153-166. URL: doi:10.14254/2071-789X.2017/10-3/11 (05.06.2024).
20. Blyznyuk, T., & Lepeyko, T. (2016). Generational theory: Value-oriented approach. *Business Inform.* № 11. Pp. 24-30.
21. Bray, Aibhin, Girvan, Carina, Chorcara, Eilís Ní. (2023). Students' perceptions of pedagogy for 21st century learning instrument (S-POP-21): Concept, validation, and initial results. *Thinking Skills and Creativity*. Volume 49. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2023.101319>
22. Carayannis Elias G., Campbell David F. J. «Mode 3»: Meaning and implications from a knowledge systems perspective». Knowledge creation, diffusion and use in innovation networks and knowledge clusters: a comparative systems approach across the United States, Europe and Asia. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 2006. Pp. 1–25.
23. Critical Pedagogy: 8 key concepts you need to know. URL: <https://www.dns-tvind.dk/critical-pedagogy/>
24. Dimock, Michael. (2019). Defining generations: Where millennials end and generation Z begins. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/> (02.06.2024).
25. Generation ALPHA: Preparing for the future consumer URL: <https://gertkoot.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/10/wtc-generation-alpha-2019.pdf>
26. Gibbons, Michael, Camille Limoges, Helga Nowotny, Simon Schwartzman, Peter Scott and Martin Trow. (1994). The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. London: Sage. 192 pp.
27. Knowledge production modes. From Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Knowledge_production_modes
28. McCrindle. URL: <https://mccrindle.com.au/about/> (04.06.2024).
29. McCrindle, Mark. Generation Alpha. Understanding generation Alpha. URL: <https://mccrindle.com.au/article/topic/generation-alpha/generation-alpha-defined/> (02.05.2024).
30. McCrindle, Mark. (2021). The generations defined. URL: <https://mccrindle.com.au/article/topic/demographics/the-generations-defined/> (04.06.2024).
31. McCrindle, Mark. (2018). The ABC of XYZ: Understanding the global generations. URL: https://www.researchgate.net/publication/328347222_The_ABC_of_XYZ_Understanding_the_Global_Generations (02.06.2024).
32. McIntosh-Elkins, Jeni, McRitchie, Karen, Scoones, Maureen. (2007). From the silent generation to generation x, y and z: strategies for managing the generation mix. Conference: Proceedings of the 35th Annual ACM SIGUCCS Conference on User Services 2007, Orlando, Florida, USA, October 7-10, 2007. URL: DOI: 10.1145/1294046.1294104 (02.06.2024).
33. Sá, M.J. (2018). Transversal competences: Their importance and learning processes by higher education students. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/8/3/126>.
34. Strauss, William, Howe, Neil (1991). Generations: The history of America's future, 1584 to 2069. Morrow. 538 pp.
35. Teacher education reinvented. Supporting excellence in teacher education. URL: <https://teachereducation.steinhardt.nyu.edu/an-asset-based-approach-to-education-what-it-is-and-why-it-matters/>
36. The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. URL: https://www.researchgate.net/publication/225088790_The_New_Production_of_Knowledge_The_Dynamics_of_Science_and_Research_in_Contemporary_Societies (1.03.2021)
37. What is Equity? The National Association for Multicultural Education. Advancing and Advocating for Social Justice & Equity. URL: https://www.nameorg.org/learn/what_is_equity.php (06.06.2024).
38. Why do generational labels receive so much media attention? URL: <https://www.beresfordresearch.com/generational-labels-receive-attention/> (05.06.2024).
39. Wilson, Brent G., Switzer, Scott H. Pedagogical capital: Strengthening and leveraging trusting relationships in online courses. Mode of inquiry. (2012). URL: https://www.researchgate.net/publication/265891533_Pedagogical_Capital_Strengthening_and_Leveraging_Trusting_Relationships_in_Online_Courses_Mode_of_Inquiry (06.06.2024).

V. Yevtukh. Summer and alpha become adults – what knowledge they need: controversial prolegomena.

The article examines the issues related to the content of the phenomena of the Zoomer and Alpha generations and their prospects for functioning in adulthood. Key emphasis is placed on the content and quality of knowledge that they need for comfortable functioning in the social spaces of their countries and beyond. Such knowledge is defined, the dynamics of which will correspond to the dynamics of social changes during the lifetime of these generations. At the same time, it is emphasized that the "generational" approach is one of the key factors in determining the trajectory and dynamics of social development.

Acquiring and increasing knowledge is carried out within the framework of formal, informal and informal education, specifically within the framework of pedagogical systems and global pedagogical concepts: "asset-based pedagogy"; "pedagogy of justice"; "equity pedagogy"; "critical pedagogy"; perhaps to some extent "perceptual pedagogy".

In addition, the article states that education in this context is a generalized theoretical-practical system, pedagogy specifies ways and forms of transmission of certain information that forms a conglomerate of knowledge. Pedagogy performs an important methodological and technological task of transmitting information, mainly through the organization of the educational process.

An important component in the formation of the knowledge system is transformative knowledge and skills, which are largely acquired outside of institutionalized educational institutions (universities, colleges, schools).

An important condition for acquiring adequate knowledge is the formation of a scientific base for theoretical justifications and their practical implementation. Research Mode-3 appears to be adequate in this sense.

The state of research in the selected issue is analyzed, the views of domestic and foreign scientists on the peculiarities of social and individual personality development are considered, and the prospects for studying and solving the specified problem are outlined.

Key words: generation of Zoomer, generation Alpha, pedagogical systems, global pedagogical concepts, transversality, modes of research.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «АГРОХІМІЯ»

Стаття присвячена вивченню особливостей формування професійної компетентності майбутніх фахівців у ході вивчення освітньої компоненти «Агрохімія». Наведено обґрунтування важливості вивчення агрохімії здобувачами вищої освіти хімічних і агрономічних спеціальностей із метою застосування в майбутньому комплексу одержаних знань, умінь і навичок у сучасному сільському господарстві. Здійснено аналіз категорійних ознак професійної компетентності та виокремлено найбільш значимі. Визначено професійну компетентність як інтегроване, динамічне, складне багаторівневе утворення, яке визначається сукупністю професійно важливих знань, умінь і навичок. Запропоновано до розгляду практичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Встановлено необхідність формування професійної компетентності майбутніх хіміків і агрономів у сільськогосподарській галузі, що є ключовим елементом для підвищення продуктивності, сталого розвитку та конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору й дозволяє спеціалістам ефективно вирішувати складні завдання, сприяє створенню сучасних інноваційних систем сільського господарства й рушійні сили його розвитку. Визначено особливості формування експериментальних умінь здобувачів вищої освіти в ході вивчення освітньої компоненти «Агрохімія». Обґрунтовано необхідність формування професійної компетентності майбутніх фахівців із метою збагачення досвіду їх власної експериментальної діяльності, вдосконалення наявних експериментальних умінь, заповнення прогалин у знаннях, усвідомлення значення хімії для життя людства в цілому та кожної людини зокрема, подолання хемофобії, переконання в невід'ємності хімічної складової життєдіяльності людини, підвищення інтересу до пізнання оточуючої дійсності та вивчення агрохімії, як важливої та необхідної науки в умовах сьогодення.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні фахівці, професійна підготовка, майбутні хіміки, майбутні агрономи, практична діяльність.

Сучасний стан розвитку вищої освіти характеризується постійною модернізацією, пріоритетним напрямом якої є забезпечення високої якості комплексу знань, умінь і навичок здобувачів вищої школи у відповідності до перспективних і актуальних в умовах сьогодення потреб особистості, суспільства та держави в цілому. В свою чергу, це зумовлює оновлення й удосконалення основних педагогічних засад професійної підготовки фахівців, зокрема, хімічних і агрономічних спеціальностей, із метою реалізації їх подальшої ефективної практичної діяльності.

Варто зазначити, що в сучасному сільському господарстві агрохімія відіграє важливу роль, оскільки застосування хімічних знань і сучасних технологій допомагає оптимізувати виробництво, збільшити врожайність і поліпшити якість продукції, а також забезпечує екологічно стійкий розвиток даної галузі.

Основні тенденції реформування аграрної освіти відображають стрімкий розвиток сільського господарства та відповідають на виклики, що стоять перед зазначеною галуззю в сучасному світі. В зв'язку з цим зростає увага до практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Ключові закономірності реформування та розвитку аграрної освіти визначено в таких документах, як Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. [4], Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки [1], Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки [2], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [3], які враховують сучасні виклики та можливості в аграрному секторі та сприяють створенню ефективної та конкурентоспроможної системи аграрної освіти.

Одним із ключових напрямів підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти є орієнтація на міжнародні стандарти, відповідно до яких здобувач повинен бути компетентним і володіти знаннями, вміннями та навичками, необхідних для здійснення якісної професійної діяльності в майбутньому; легко пристосовуватися до швидкоплинних змін у системі освіти; постійно збагачувати та вдосконалювати власні знання, що забезпечить суспільство фахівцями з якісно новим рівнем підготовки, здатними до саморозвитку та здійснення ефективної практичної діяльності. Однозначно, особливу увагу в процесі підготовки як майбутніх хіміків (102 Хімія), так і агрономів (201 Агрономія) відіграє процес формування їх експериментальних умінь у ході вивчення обов'язкових і вибіркового освітніх компонент освітньо-професійних програм «Хімія» та «Тепличне господарство». Водночас, ефективність розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців, розвитку їх експериментальних умінь в умовах модернізації вищої освіти значно залежить від змісту їх професійної підготовки та потребує подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми підготовки майбутніх фахівців у ході вивчення основ агрохімії та формування в них експериментальних умінь дозволив визначити основні аспекти, яким науковці основним чином приділяли увагу. Так, формування професійної компетентності майбутніх фахівців розглядалися в роботах українських і зарубіжних науковців (М. Галатюк, О. Гулай, О. Заблоцької, В. Заболотного, М. Павлової, М. Савчина, М. Садового, F. Karsli, F. Yaman, A. Ayas, Y. Tolsdorf, S. Markic та ін.).

Проблема формування експериментальних умінь із хімії вивчалася науковцями в різних аспектах: *розвиток експериментальних умінь і навичок* (М. Зуєва); *аналіз і вивчення змісту, структури, методики формування вмінь і навичок* (П. Глоріозов, Д. Кирюшкін, В. Полосін); *роль експерименту з невеликими кількостями речовин у формуванні експериментальних умінь* (А. Беліков, І. Чертков) та ін.

Окремі питання професійної підготовки майбутніх агрономів висвітлені в дослідженнях З. Золотухіної (*практична підготовка майбутніх агрономів*), Н. Зуєнко (*формування комунікативної культури майбутніх аграріїв*), Н. Костриці (*культурологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі*), І. Ляшенко (*формування готовності майбутніх аграріїв до реалізації міжнародних фахових програм*), Д. Щепової (*формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрної галузі*) та ін.

Проте формування професійної компетентності майбутніх фахівців у ході вивчення основ агрохімії й удосконалення їх експериментальних умінь не було до цього часу предметом окремого дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей формування професійної компетентності майбутніх фахівців у ході вивчення освітньої компоненти «Агрохімія».

Модернізація змісту освіти включає ряд заходів, спрямованих на актуалізацію та вдосконалення змісту освітніх програм із урахуванням сучасних вимог, тенденцій розвитку та потреб суспільства й передбачає перегляд підходів до навчання, використання інтерактивних методів, цифровізацію освітнього процесу, стимулювання самостійності та творчого мислення здобувачів вищої освіти. Значною мірою увага акцентується на розвиток компетентностей, які дозволяють майбутнім фахівцям успішно функціонувати в сучасному світі.

Одним із ключових понять дослідження є «компетентність». Дане поняття вивчали як вітчизняні вчені (О. Антонова, Н. Бібік, С. Вітвицька, Н. Волкова, С. Гончаренко, Г. Данилова, І. Зязюн, Л. Маслак, О. Мельник, О. Пометун, Ю. Татур та ін.), так і зарубіжні (Дж. Гуді, Ж. Делор, Дж. Карсон, Р. Кеган, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Ричен, Л. Салганик, Т. Спаннаус та ін.).

Експерти закордонної програми «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» («Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations»), трактують компетентність як здатність успішно та якісно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, здійснювати діяльність чи реалізовувати передбачені завдання [7, с. 8].

У нормативних документах Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction) поняття «компетентність» тлумачать як здатність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати конкретні завдання. З огляду на це, поняття передбачає наявність комплексу знань, умінь і навичок, які дозволяють особистості ефективно діяти й виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі [5, с. 144].

Польський учений В. Фурманек вважає, що професійно компетентною вважається особистість, яка має відповідну професійну підготовку [6, с. 7–21].

Варто зазначити, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців відбувається в процесі їх фахової підготовки до реалізації практичної діяльності в майбутньому. Тому в контексті даного дослідження нами здійснено аналіз категорійних ознак професійної компетентності та визначено найбільш значимі. Так, поняття «професійна компетентність» трактується вченими як «здатність» (С. Вітвицька, С. Гончаренко, Г. Данилова, Т. Єрмаков, В. Ткаченко), «підготовленість» (В. Барко), «єдність» (С. Скворцова), «результат» (Н. Авшенюк, Т. Десятов, Л. Дяченко).

На нашу думку, професійна компетентність є інтегрованим, динамічним, складним багаторівневим утворенням, яке визначається сукупністю професійно важливих знань, умінь і навичок.

З огляду на вище зазначене, формування професійної компетентності майбутніх фахівців хімічних (102 Хімія) і агрономічних (201 Агрономія) спеціальностей у ході вивчення освітньої компоненти «Агрохімія» передбачає наявність: *фундаментальних знань* із основ агрохімії; *експериментальних умінь* (здатність проводити експериментальні дослідження); *дослідницьких навичок* (здатність вивчати нові методи та технології, що підвищують ефективність сільського господарства та збільшення врожайності); *управлінських умінь* (здатність планувати, організовувати та керувати аграрними процесами, включаючи вирощування, збирання та зберігання сільськогосподарської продукції); *соціальних умінь* – soft skills (навички спілкування, взаємодії та співпраці з фермерами та агрохолдингами в цілому); *застосування технологій* (розуміння і використання сучасних технологій у сільському господарстві, включаючи інформаційні технології); *екологічна свідомість* (розуміння впливу сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище, пошук шляхів вирішення даної проблеми); *аналітичне мислення* (здатність аналізувати конкретні ситуації для прийняття обґрунтованих рішень щодо вирощування та управління сільськогосподарськими процесами).

Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх фахівців у ході вивчення освітньої компоненти «Агрохімія» має важливе практичне значення, як для самих здобувачів вищої освіти, так і для сільськогосподарської галузі загалом. На основі вище зазначеного, варто приділити увагу практичним аспектам, які підкреслюють важливість даного процесу (табл. 1).

В цілому, формування професійної компетентності майбутніх фахівців у сільськогосподарській галузі є ключовим елементом для підвищення продуктивності, сталого розвитку та конкурентоспроможності

сільськогосподарського сектору загалом, що дозволяє спеціалістам ефективно вирішувати складні завдання й сприяє створенню стійких та інноваційних систем сільського господарства.

Варто зазначити, що хімічні речовини відіграють важливу роль у сільському господарстві і використовуються для різних цілей і з різною метою:

- мінеральні та органічні добрива: надають рослинам необхідні поживні речовини, такі як азот, фосфор, калій та інші мікроелементи, що сприяють зростанню, розвитку кореневої системи та урожайності загалом сільськогосподарських культур;
- захист від шкідників і хвороб: хімічні пестициди (інсектициди, фунгіциди, гербіциди тощо) використовуються для боротьби зі шкідниками, хворобами та бур'янами, що можуть завдати шкоди урожаю, тим самим забезпечуючи вищий урожай і знижуючи його втрати;
- обробка ґрунту: деякі хімічні речовини використовуються для покращення якості та підвищення родючості ґрунту, зменшення його кислотності або ж для боротьби зі шкідливими організмами в ґрунті;
- стимуляція росту рослин: іноді хімічні речовини використовуються для стимуляції росту, цвітіння або дозрівання рослин, що дозволяє підвищити урожайність та якість продукції;
- консерванти та засоби для зберігання продукції: деякі хімічні речовини використовуються для консервації та зберігання сільськогосподарської продукції, щоб зберегти її свіжість та якість під час транспортування та зберігання.

Однак важливо зауважити, що необережне використання хімічних речовин може мати негативний вплив на навколишнє середовище, ґрунт, водні ресурси, а також на здоров'я людей і тварин. Тому важливо дотримуватись правильних методів і дозувань використання хімічних засобів у сільському господарстві, а також активно розвивати та використовувати біологічні методи контролю шкідників та органічні системи вирощування рослин для збереження здоров'я екосистеми та забезпечення продовольчої безпеки.

На нашу думку, основні особливості формування експериментальних умінь здобувачів вищої освіти в ході вивчення агрохімії включають такі аспекти:

1) *теоретична база з агрохімії* (надає майбутнім фахівцям теоретичні знання про хімічні процеси, що відбуваються в ґрунті, рослинах, добривах, що дає змогу зрозуміти основні принципи та закономірності агрохімічних явищ);

2) *лабораторні заняття* (дозволяють здобувачам вивчати хімічні властивості ґрунтів, склад ґрунтових розчинів, властивості мінеральних і органічних добрив, мікродобрив та їх вплив на рослини; самостійно проводити хімічні експерименти, у тому числі, якісні реакції на визначення катіонів і аніонів, які входять до складу мінеральних добрив);

3) *моделювання польових досліджень* (дозволяють вивчити вплив різних добрив різного походження (мінеральних, органічних, мікродобрив), методів обробки ґрунту тощо на ріст і розвиток рослин; отримати практичні навички та вміння працювати з агрохімічними матеріалами в реальних умовах);

4) *аналіз результатів і звітування* (здобувачі вчаться аналізувати результати хімічних експериментів, визначати ознаки проходження хімічних реакцій, робити висновки, розвивати навички критичного мислення та систематизації результатів вивчення);

5) *інтеграція знань і створення міждисциплінарних зв'язків* (вивчення агрохімії допомагає майбутнім хімікам і агрономам інтегрувати знання з хімії, біології та сільського господарства, що є важливим для розуміння комплексних агроекологічних процесів).

Таблиця 1

Практичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців у сільськогосподарській галузі

Ознака	Формування професійної компетентності
Ефективність урожаю	– володіння навичками та знаннями, необхідними для максимізації врожаю та оптимізації сільськогосподарського виробництва; – вміння вибирати правильні культури, вирощувати їх на відповідному ґрунті; – застосування оптимальних агротехнічних методів.
Стійкість до змін умов	– здатність конструктивно реагувати на зміни умов, такі як кліматичні фактори; – здатність ефективно реагувати на зміни в ринкових умовах, нові агротехнології.
Збалансоване використання ресурсів	– вміння збалансувати використання ресурсів, таких як вода, добрива та захист рослин від хвороб і шкідників з метою забезпечення високої продуктивності та заощадження ресурсів.
Інновації та новаторство	– сприяння впровадженню новітніх технологій та інновацій у сільськогосподарській галузі, підвищуючи ефективність виробництва.
Підвищення якості та безпеки продукції	– сприяння вирощуванню високоякісної продукції та дотриманню вимог до безпеки й її якості, що є важливим аспектом для споживачів.
Сталість і розвиток галузі	– забезпечення стабільності та розвитку сільськогосподарського сектору, що є важливим для економічного розвитку країни.

Розглянуті вище особливості допомагають здобувачам вищої освіти хімічних і агрономічних спеціальностей набуті професійної компетентності та розвинути експериментальні вміння, необхідні для подальшої професійної практичної діяльності. Адже експериментальні дослідження з агрохімії відіграють важливу роль, оскільки допомагають вивчати вплив різних хімічних речовин на рослини, ґрунт і навколишнє середовище; сприяють покращенню врожаю, збільшенню стійкості рослин до стресових умов, розвитку новітніх технологій і методів у сільськогосподарській галузі тощо. В результаті, сільське господарство стає більш ефективним, екологічно чистим і стійким до змін клімату.

Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх фахівців (як хіміків, так і агрономів) вимагає інтегрованого підходу, що враховує теоретичні знання, практичний досвід та розвиток широкого спектру навичок для успішної та ефективної роботи в галузі сільського господарства. Кожен здобувач вищої освіти має можливість збагатити досвід власної експериментальної роботи, вдосконалити наявні експериментальні вміння, заповнити прогалини в знаннях, усвідомити значення хімії для життя людства в цілому та кожної людини зокрема, подолати хемофобію, переконатися в невід'ємності хімічної складової життєдіяльності людини, підвищити інтерес до пізнання оточуючого світу та вивчення агрохімії, як важливої та необхідної науки в умовах сьогодення.

З огляду на вище зазначене, виникає необхідність у створенні та реалізації методики формування професійної компетентності майбутніх агрономів засобами вивчення освітньої компоненти «Агрохімія», що є перспективною подальших досліджень.

Використана література:

1. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки : проєкт Міністерства аграрної політики та продовольства України 26.10.2015. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT1978>
2. Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки : розпорядження Міністерства освіти і науки України 06.04.2011 № 279-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-%D1%80#Text>
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. : Указ президента України 25.06.2013 № 344/2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
4. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : постанова Кабінету міністрів України 04.12.2013 № 875. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>
5. Foxon M., Richey R. C., Roberts R. C., Spannaus T. W. Training Manager Competencies : The standards (3rd Ed.). Syracuse, NY : ERIC Clearinghouse on Information and Technology, 2003. 177 p.
6. Furmanek W. Kompetencje ogolnotechniczne w edukacji wszechszkolnej. Edukacja Ogolnotechniczna nauczycieli klas I–III. Rzeszow-Krakow : Wyd. Oświatowe, 1998. S. 7–21.
7. Rychen D. S., Salganik L. H. Definition and Selection of Competencies (DESECO) : Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper. Neuchatel, Switzerland : Swiss Federal Statistical Office, 2002. 27 p.

References:

1. Iedyna kompleksna stratehiia ta plan dii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na 2015–2020 roky. [The unified comprehensive strategy and action plan for the development of agriculture and rural areas in Ukraine for 2015–2020] : proiekt Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy 26.10.2015. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT1978> [in Ukrainian].
2. Kontseptsiia reformuvannia i rozvytku ahrarnoi osvity ta nauky. [Concept of reforming and development of agricultural education and science] : rozporiadzhennia Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 06.04.2011 № 279-r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 r. [National strategy for the development of education in Ukraine for the period until 2021] : Ukaz prezydenta Ukrainy 25.06.2013 № 344/2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 roku. [On the approval of the State target program for the development of the Ukrainian countryside for the period up to 2015] : postanova Kabinetu ministriv Ukrainy 04.12.2013 № 875. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. Foxon M., Richey R. C., Roberts R. C., Spannaus T. W. (2003) Training Manager Competencies : The standards (3rd Ed.). Syracuse, NY : ERIC Clearinghouse on Information and Technology. 177 p.
6. Furmanek W. (1998) Kompetencje ogolnotechniczne w edukacji wszechszkolnej. [General technical competences in general education]. Edukacja Ogolnotechniczna nauczycieli klas I-III. Rzeszow-Krakow : Wyd. Oświatowe. S. 7-21 [in Polish].
7. Rychen D. S., Salganik L. H. (2002) Definition and Selection of Competencies (DESECO) : Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper. Neuchatel, Switzerland: Swiss Federal Statistical Office. 27 p.

S. Avdieiev, O. Avdieieva, O. Anichkina. Features of professional competence formation of future specialists in the course of studying the educational component "Agrochemistry".

The article is devoted to the study of the peculiarities of the formation of professional competence of future specialists during the study of the educational component "Agrochemistry". The rationale for the importance of studying agrochemistry by students

of higher education in chemical and agronomic specialties with the aim of applying the acquired knowledge, skills and abilities in modern agriculture in the future is given. An analysis of the categorical signs of professional competence was carried out and the most significant ones were singled out. Professional competence is defined as an integrated, dynamic, complex multi-level education, which is determined by a set of professionally important knowledge, abilities and skills. Practical aspects of the formation of professional competence of future specialists are proposed for consideration. The need for the formation of professional competence of future chemists and agronomists in the agricultural sector has been established, which is a key element for increasing productivity, sustainable development and competitiveness of the agricultural sector and allows specialists to effectively solve complex tasks, contributes to the creation of modern innovative systems of agriculture and the driving force of its development. The peculiarities of the formation of experimental skills of higher education students during the study of the educational component "Agrochemistry" were determined. The necessity of forming the professional competence of future specialists with the aim of enriching the experience of their own experimental activity, improving existing experimental skills, filling gaps in knowledge, realizing the importance of chemistry for the life of humanity as a whole and each person in particular, overcoming chemophobia, conviction in the inalienability of the chemical component of life is justified. man, increasing interest in learning about the surrounding reality and studying agrochemistry as an important and necessary science in today's conditions.

Key words: professional competence, future specialists, professional training, future chemists, future agronomists, professional activity.

УДК 378.011.3-051:78]:783]:316.61

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.03>

Білозерська Г. О., Кравцова Н. Є., Белінська Т. В., Кушнір К. В., Будяк В. В.

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-МУЗИКАНТА ДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто проблему професійно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя-музиканта до здійснення соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва. Основна увага звернена на професійні якості майбутнього фахівця в означеній діяльності та набуття ним вмінь розв'язувати різноманітні мистецькі завдання, створювати творчі продукти, сприяти збереженню та примноженню культурних та мистецьких цінностей. Проаналізовано сучасні наукові джерела з означеної проблеми та визначено, що здійснення соціокультурної діяльності є предметом вивчення багатьох науковців, проте є необхідність пошуку шляхів удосконалення цього процесу, зокрема, засобами хорового мистецтва. Визначено основні завдання сучасної освітньої системи, одним із завдань якої є забезпечення реалізації компетентнісного підходу. Зауважено, що професійно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя-педагога до здійснення соціокультурної діяльності полягає в забезпеченні якісної організації художньо-творчого процесу на уроках музичного мистецтва. Визначено, що здійснення соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва потребує опанування майбутнім вчителем-музикантом окрім спеціальних дисциплін навичками накопичення соціокультурного досвіду та методикою організації цієї діяльності. Висвітлено види соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва та обґрунтовано їх значення. Досліджено поняття «соціокультурна компетентність» як інтегрована особистісно-професійна якість особистості, яка забезпечує ефективну його взаємодію з представниками інших соціокультурних середовищ та є його однією із ключових компетентностей. Визначено, що найсприятливішими умовами для становлення особистості майбутнього педагога-музиканта та розвитку його соціально значущих якостей є застосування інтеграційного підходу у процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: професійно-орієнтована підготовка, майбутній вчитель-музикант, соціокультурна діяльність, хорове мистецтво, мистецькі цінності, художньо-творчий процес, інтеграційний процес, соціокультурна компетентність.

У розгляді проблеми удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти основна увага концентрується на суб'єкті дослідження – майбутньому педагогу, здатному реагувати на нові тенденції в освіті, орієнтуватися на потреби Нової української школи, бути вмотивованим, творчим, конкурентоспроможним фахівцем. Успішність реалізації якісної професійно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя-музиканта потребує пошуку нових підходів до організації цього процесу. Однією із найважливіших сфер професійної діяльності майбутнього фахівця мистецького спрямування є здійснення соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва, що передбачає наявність відповідного рівня їх загальної та професійної культури. Актуальність підкреслюється й специфікою мистецького напрямку навчання, де основна увага приділена розв'язуванню різноманітних мистецьких завдань, створенню творчих продуктів, збереженню та примноженню культурних та мистецьких цінностей тощо.

У сучасних наукових джерелах питання професійної підготовки майбутніх учителів-музикантів виявляється в розгляді та обґрунтуванні необхідності використання різноманітних художньо-педагогічних

технологій, успішність використання яких значно підвищить рівень інтегрованого навчання учнів музичному мистецтву (О. Аліксійчук, Т. Борисова, А. Боршуляк, О. Попова, В. Жуков), здійснено дослідження теоретико-методологічних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (Н. Овчаренко), висвітлено шляхи формування художньо-інформаційної компетентності майбутніх фахівців мистецького спрямування у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін (І. Коваленко, Чжан Нянхуа). В наукових дослідженнях Т. Скорик, А. Кириленко звернено увагу на основні аспекти та педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, зокрема, актуалізується важливість поєднання різних форм та методів навчання, інтеграція теорії та практики, навчальної та поза навчальної діяльності. Технології соціокультурної діяльності в професійній підготовці майбутніх учителів мистецьких дисциплін висвітлено в дослідженні І. Лисакової. Соціокультурна діяльність майбутнього вчителя-музиканта розглядається у багатьох наукових працях та зауважується вченими як обов'язкова складова освітнього процесу (Л. Власенко, О. Коломінова, Ю. Лебеденко).

Аналіз сучасних наукових джерел досліджуваної проблематики свідчить про те, що професійно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя-музиканта до здійснення соціокультурної діяльності є предметом вивчення багатьох науковців, проте є необхідність пошуку шляхів удосконалення цього процесу, зокрема, засобами хорового мистецтва.

Метою статті є висвітлення основних аспектів професійно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя-музиканта до здійснення соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва.

Основними завданнями сучасної освітньої системи в нашій державі є забезпечення реалізації компетентнісного підходу, орієнтування на якість професійних вмінь та особистісних якостей майбутнього фахівця та обов'язково, увага звернена на загальнокультурний розвиток особистості як суб'єкта культури. В даному аспекті освітній процес спрямований на накопиченні досвіду соціокультурної діяльності, її емоційної та духовної складової.

Професійно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя-музиканта до здійснення соціокультурної діяльності в закладах загальної середньої освіти полягає насамперед на забезпеченні якісної організації художньо-творчого процесу на уроках музичного мистецтва, адже ціннісні орієнтири дітей формуються саме на уроках художньо-естетичного циклу, де вони стають активними учасниками дійства. Так з'являється захопленість, зацікавленість, можливість творчо самореалізуватись. Важливою умовою є підтримка творчого ентузіазму школярів адже «потяг до художньої діяльності може стати для людини змістом її дозвілля, яке саме в такому випадку стане культурним дозвіллям» [6; 7; 13, с. 179].

Здійснення соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва передбачає оволодіння майбутнім вчителем-музикантом окрім спеціальних дисциплін (музично-теоретичних, психолого-педагогічних тощо) ще й навичками накопичувати соціокультурний досвід та організовувати відповідну діяльність.

Необхідність впровадження соціокультурної діяльності хорових колективів підкреслюється насамперед тим, що хоровий спів як виконавська форма музичного мистецтва може розвиватися лише за умови концертної діяльності.

Серед видів соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва виокремимо найвагоміші:

Презентація, як показ нового творчого проекту. Засобами хорового мистецтва це може бути презентація першого виступу творчого колективу, захід з нагоди ювілейного концерту тощо. Такий творчий захід є «потужним засобом дії на емоційний аспект організаційної культури компанії ... та терапевтичним засобом, спрямованим на створення у людини відчуття спільності зі своїм колективом» [9, с. 65].

Головною умовою вдалої презентації хорового колективу – ретельна підготовка до виступу. Така концертна діяльність може бути тематичною (присвячена конкретній темі), монографічною (презентація творчості композитора або поета), у формі творчого звіту або спільних виступах у змішаних концертах тощо.

Масове свято є ефективним засобом та важливим інструментом соціальної комунікації між усіма суб'єктами соціального життя: бізнесом, органами влади, ЗМІ, організованою і неорганізованою громадськістю. З одного боку, самі масові свята є формою соціальної комунікації, з іншого – можуть включати, інтегрувати практично усі інші форми соціальних комунікацій [9, с. 64].

Масові свята історично пов'язані із традиціями народу, але сьогодні популярні і нові свята, часто оригінальні за сценарним планом, такі як професійні свята, День міста, День національного єднання тощо.

Але основою цих свят обов'язково є створення видовищного дійства, з театралізацією та іншими постановочними засобами, які сьогодні вдало використовуються і в хоровому мистецтві. Характерним в даному аспекті є інтегрування різних видів мистецтва в одному номері: хореографію, театралізацію, різноманітні сценічні ефекти тощо.

Фестиваль – захід, на якому демонструються досягнення (результати діяльності). Вони бувають спортивні, мистецькі: музичні, хореографічні, театральні тощо. Найважливіша його функція – аналітична, для визначення рівня розвитку та інновацій того чи іншого виду мистецтва.

Конкурси є важливим елементом соціокультурної діяльності хорових колективів, адже це змагання, боротьба за лідерство, прояв їх творчого потенціалу, можливість підвищення власної самооцінки. В активному (очному) форматі проведення така діяльність надає можливість встановити нові зв'язки, цікаво поспілкуватися та культурно відпочити.

Організація сучасного свята є складним міждисциплінарним комплексом, в якому тісно переплітаються художні, педагогічні, політичні, організаційні та економічні інтереси, професійні компетенції і технології [9, с. 65].

Саме концертна діяльність є захоплюючим та дуже відповідальним етапом роботи колективу. А тому, майбутньому вчителю-музиканту необхідно опанувати організаторськими здібностями та вміти вмотивувати своїх вихованців до виступу, культивувати в них відчуття свята від майбутнього концерту. Крім того, чим вище художній рівень виконання, тим сильнішим є естетичний вплив хорового співу на слухачів – а отже, більше можливостей для їх естетичного та мистецького виховання.

Забезпечення активної соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва сприяє цілеспрямованому розвитку у особистості системи її потреб, які стануть базовим елементом внутрішнього світу людини та в майбутньому буде характеризувати її як представника певної соціальної групи та суспільства в цілому [13, с. 178–184; 14].

Саме культура визначає ціннісні орієнтації, особистісні та діяльнісні особливості людини, впливаючи на її соціальну поведінку.

Майбутній вчитель-музикант виступає як важливий суб'єкт соціокультурної сфери, а тому повинен оволодіти технологіями соціокультурної діяльності.

В наукових джерелах все більше увага звернена на багатоаспектне поняття «соціокультурна компетентність» та визначається вченими як інтегрована особистісно-професійна якість, яка забезпечує ефективну його взаємодію з представниками інших соціокультурних середовищ (дітьми, батьками, педагогами тощо) та спрямована на створення умов для їх успішного входження в динамічний полікультурний соціум, самовизначення та самореалізацію (Л. Вольнова) [5, с. 158].

Соціокультурна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва визначається як одна із його ключових компетентностей, що полягає у здатності вчителя застосовувати музично-теоретичні та професійні знання й уміння для налагодження полікультурної взаємодії із різними суб'єктами освітнього середовища (Т. Скорик, А. Кириленко) [14, с. 3–9].

Найсприятливішими умовами для становлення особистості майбутнього педагога-музиканта та розвитку його соціально значущих якостей є застосування інтеграційного підходу у процесі їх професійної підготовки [1; 12].

Такий підхід сприяє активізації творчих здібностей майбутніх фахівців, самореалізації творчого потенціалу та формує ціннісні засади хорового мистецтва, організаторські, комунікативні та аналізаторські навички, вміння орієнтуватися в соціальних потребах та проблемах, вміння врахувати індивідуально-психологічні та особистісні особливості школярів.

Саме хорове мистецтво в даному аспекті пронизує всі багатогранні сфери майбутньої професійної діяльності вчителя-музиканта. Неабияке значення має їх залучення до активної соціокультурної діяльності, сприяти участі в організації виступів хорового колективу у різноманітних творчих програмах не лише в закладі освіти, а і поза ним.

Інтегрований підхід до форм та методів навчальної діяльності створює можливості для становлення суб'єктності студента, співвіднесення власних потреб та можливостей із завданнями майбутньої професійної діяльності [14].

Важливою умовою успішності такого процесу є можливість самостійного вибору студентом методів та форм навчання у процесі активної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу.

Висновки. Професійно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя-музиканта до здійснення соціокультурної діяльності засобами хорового мистецтва повинна розглядатись як закономірність, а не як окремий напрям діяльності. Найважливішими показниками успішності такого процесу є активна участь молоді в різноманітних творчих проектах, конкурсах, фестивалях, а також, набуття власного досвіду організації подібних дійств.

Використана література:

1. Белінська Т. В., Кушнір К. В., Білозерська Г. О., Сізова Н. С. До проблеми впровадження інтегрованого підходу у процес викладання вокально-хорових дисциплін у закладах Вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. Одеса : «Гельветика», 2020. Вип. 25. Т. 2. С. 16-21. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/5.pdf
2. Білозерська Г. О., Белінська Т. В., Кушнір К. В. Використання інноваційних технологій навчання в контексті вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 63. С. 71-77. URL : <https://drive.google.com/file/d/1Fjblekk76mJKAQic6YiG9X9hAdFjc-a4/view>
3. Білозерська Г. О., Сізова Н. С., Кравцова Н. Є., Кравченко І. М. Технологія розвитку критичного мислення майбутнього педагога-музиканта на заняттях з хорового диригування. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ : Видавничий дім «Гельветика». 2022. Вип. 85. С. 26-30. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40032>
4. Білозерська Г. О. Формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2011. 23 с.
5. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2009. Вип. 28 (52). С. 137-145. URL : http://volnova2012.blogspot.com/2012/11/blogpost_6914.html

6. Гаврилюк О. А., Білозерська Г. О., Засипкіна Л. А., Твердохліб Н. В. Проблема формування творчої особистості та креативності майбутнього фахівця мистецького спрямування. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ. 2020. Вип. 77. С. 51-55.
7. Гаврилюк О. А. Формування професійної готовності майбутніх учителів музики у педагогічних коледжах до художньо-творчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця. 2019. 294 с.
8. Кадемія М., Василевська-Скупа Л. Формування ІКТ-компетентності педагога на основі кредитно модульної системи. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 25. Вінниця, 2010. С. 340-350. URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4437>
9. Кочубей Н. Б. Соціокультурна діяльність : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 122 с. URL : <https://kmaestm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/kochubej-n.v.-2015-socziokultura-diyalnist.pdf>
10. Кравцова Н. Є., Білозерська Г. О., Швець І. Б., Кравченко І. М. Вокально-хорове виконавство як вид інтерактивного музикування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис*. Київ. 2021. Вип. 79. С. 171-174. URL : http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/79/part_1/38.pdf
11. Кравцова Н. Є. Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти: перспективи і потреби. Миколаїв : Видавець Ємельянова ТВ, 2017. Вип. 5. URL : https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3731/modernizacia_muz_ped_osvitu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
12. Кушнір К. В., Белінська Т. В., Білозерська Г. О. Використання інноваційних технологій навчання в контексті вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищій школі. *Наукові записки*. Вінниця. 2020. Вип. 63. С. 123-133. URL : <https://library.vspu.net/handle/123456789/8368?show=full>
13. Лисакова І. Технології соціокультурної діяльності в професійній підготовці майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Умань : ФОП Жовтий О. О. 2015. Вип. 12. Ч. 1. С. 178-184. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/12_1/23.pdf
14. Скорик Т. В., Кириленко А. В. Основні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Чернігів : НУЧК. 2019. С. 3-9.
15. Bilozerska A., Kushnir K., Belinska T., Rastruba T., Sizova N. Formation of a Developmental Environment of Professional Training of Future Music Teachers in the Ukrainian Educational Space. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. 13 (2). P. 90-109. URL : <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/412>
16. Maksymchuk I. A., Malikhin A. O., Demchenko I. I., Vysochan L. M., Filonenko L. V., Bilozerska H. O., ... & Maksymchuk B. A. Structure of pedagogical skills in the context of introverted characteristics of the specialist. *Scientific Journal of MP Drahomanov National Pedagogical University*. 2019. Vol. 15. P. 82-89.
17. Muzyka O., Lopatiuk Y., Belinska T., Belozerskaya A., Shvets I. Art education in the context of the modern educational process. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8 (11D). P. 63-68, URL : <http://surl.li/rbtmj>
18. Muzyka O., Lopatiuk Y., Belinska T., Belozerskaya A., Shvets I. Modern aesthetic education and its further directions. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5 (S4). P. 12-21. URL : <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1537>

References:

1. Belinska T. V., Kushnir K. V., Belozerska G. O., Sizova N. S. (2020) Do problemy vprovadzhennia intehrovanooho pidkhodu u protses vykladannia vokalno-khorovykh dystsyplin u zakladakh Vyshchoi osvity. [To the problem of introduction of the integrated approach in the process of teaching vocal and choral disciplines in higher education institutions]. *Innovatsiina pedahohika*. Odesa : «Helvetyka». Vip. 25. T. 2. S. 16-21. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/5.pdf [in Ukrainian].
2. Belozerska G. O., Belinska T. V., Kushnir K. V. (2020) Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia v konteksti vyvchennia dryhentsko-khorovykh dystsyplin u vyshchii shkoli. [The use of innovative learning technologies in the context of the study of conducting and choral disciplines in higher education]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya : pedagogika i psihologiya*. Vip. 63. S. 71-77 URL : <https://drive.google.com/file/d/1Fjblekk76mJKAQic6YiG9X9hAdFjc-a4/view> [in Ukrainian].
3. Bilozerska G. O., Sizova N. S., Kravtsova N. E., Kravchenko I. M. (2022) Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia maibutnoho pedahoha-muzykanta na zaniattiakh z khorovoho dryyhuvannia. [The technology of developing critical thinking of the future teacher-musician in choral conducting classes]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Kyiv : Vidavnychij dim «Gelvetika». Vip. 85. S. 26-30. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40032> [in Ukrainian].
4. Bilozerska G. O. (2011) Formuvannia rozvyvalnoho seredovyscha profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky. [Formation of a developmental environment for professional training of a future music teacher] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian].
5. Volnova L. M. (2009) Sotsiokultura kompetentnist yak skladova pidhotovky studentiv – maibutnikh fakhivtsiv systemy diialnosti «liudyna-liudyna». [Sociocultural competence as a component of training students – future specialists of the «person-person» activity system] *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova*. Kiyiv : NPU imeni M. P. Dragomanova. Vip. 28 (52). S. 137-145. URL : http://volnova2012.blogspot.com/2012/11/blogpost_6914.html [in Ukrainian].
6. Havryliuk O. A., Belozerska G. O., Zasiipkina L. A., Tverdokhlib N. V. (2020) Problema formuvannia tvorchoi osobystosti ta kreatyvnosti maibutnoho fakhivtsia mystetskoho spriamuvannia. [The problem of forming a creative personality and creativity of the future art specialist]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Kyiv. Vol. 77. S. 51-55 [in Ukrainian].
7. Havryliuk O. A. (2019) Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv muzyky u pedahohichnykh koledzhakh do khudozhno-tvorchoi diialnosti. [Formation of future music teachers' professional readiness to artistic and creative activity in pedagogical colleges] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Vinnytsia. 294 s. [in Ukrainian].
8. Kademiya M., Vasylevska-Skupa L. (2010) Formuvannia IKT-kompetentnosti pedahoha na osnovi kredytno modulnoi systemy. [Formation of the teacher's ICT competence based on the credit modular system]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 25. Vinnitsa. S. 340-350 URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4437> [in Ukrainian].

9. Kochubei N. B. (2015) Sotsiokulturna diialnist: navchalnyi posibnyk. [Sociocultural activity: study guide]. Sumy : University book. 122 s. URL : <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/kochubej-n.v.-2015-socziokulturna-diyalnist.pdf> [in Ukrainian].
10. Kravtsova N. Ye., Bilozerska H. O., Shvets I. B., Kravchenko I. M. (2021) Vokalno-khorove vykonavstvo yak vyd interaktyvnoho muzykuvannia maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Vocal and choral performance as a type of interactive music making of future music teachers in the process of professional training]. *Naukovyi chasopys*. Kyiv. Vip. 79. S. 171-174. URL : http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/79/part_1/38.pdf [in Ukrainian].
11. Kravtsova N. Ye. (2017) Modernizatsiia suchasnoi muzychno-pedahohichnoi osvity: perspektyvy i potreby. [Modernization of modern musical and pedagogical education: prospects and needs]. Mykolaiv : Vidavec Yemelyanova TV. Vip. 5. URL : https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3731/modernizacia_myz_ped_osvitu.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
12. Kushnir K. V., Belinska T. V., Bilozerska G. O. (2020) Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia v konteksti vyvchennia dyryhentsko-khorovykh dystsyplin u vyshchii shkoli. [The use of innovative learning technologies in the context of studying conducting and choral disciplines in higher education]. *Naukovi zapysky*. Vinnicya. Vip. 63. S. 123-133. URL : <https://library.vspu.net/handle/123456789/8368?show=full> [in Ukrainian].
13. Lysakova I. (2015) Tekhnolohii sotsiokulturnoi diialnosti v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv mystetskykh dystsyplin. [Technologies of socio-cultural activity in the professional training of future teachers of art disciplines]. Uman : FOP Zhovtij O. O. Vip. 12. Ch. 1. S. 178-184. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/12_1/23.pdf [in Ukrainian].
14. Skoryk T. V., Kyrylenko A. V. (2019) Osnovni aspekty formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva. [Main aspects forming socio-cultural competence of the future teacher of music art] *Mystetstvo ta osvita* : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Chernihiv : NUChK. S. 3-9 [in Ukrainian].
15. Bilozerska A., Kushnir K., Belinska T., Rastruba T. & Sizova N. (2021) Formation of a Developmental Environment of Professional Training of Future Music Teachers in the Ukrainian Educational Space. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. Vol. 13 (2). P. 90-109 URL : <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/412> [in English].
16. Maksymchuk I. A., Malikhin A. O., Demchenko I. I., Vysochan L. M., Filonenko L. V., Bilozerska H. O., ... & Maksymchuk, B. A. (2019) Structure of pedagogical skills in the context of introverted characteristics of the specialist. *Scientific Journal of MP Drahomanov National Pedagogical University*. Vol. 15. P. 82-89
17. Muzyka O., Lopatiuk Y., Belinska T., Belozerskaya A., Shvets I. (2020) Art education in the context of the modern educational process. *Universal Journal of Educational Research*. Vol. 8 (11D). P. 63-68. URL : <http://surl.li/rbtmj>
18. Muzyka O., Lopatiuk Y., Belinska T., Belozerskaya A. & Shvets I. (2021) Modern aesthetic education and its further directions. *Linguistics and Culture Review*. Vol. 5 (S4). P. 12-21. URL : <https://doi.org/10.21744/lingure.v5nS4.1537>

H. Bilozerska, N. Kravtsova, T. Belinska, K. Kushnir, V. Budyak. Professionally-oriented training of the future teacher-musician to carry out socio-cultural activities through choral art.

The article examines the problem of professionally oriented training of the future teacher-musician to carry out socio-cultural activities by means of choral art. The main attention is paid to the professional qualities of the future specialist in the indicated activity and his acquired ability to solve various artistic tasks, create creative products, contribute to the preservation and multiplication of cultural and artistic values. Modern scientific sources on the specified problem were analyzed and it was determined that the implementation of socio-cultural activities is the subject of study by many scientists, but there is a need to find ways to improve this process, in particular, by means of choral art. The main tasks of the modern educational system are defined. It was noted that the professionally oriented preparation of the future teacher-pedagogue for the implementation of socio-cultural activities consists in ensuring the high-quality organization of the artistic and creative process in music lessons. It was determined that the implementation of socio-cultural activities by means of choral art requires mastering by the future teacher-musician, in addition to special disciplines, the skills of accumulating socio-cultural experience. The types of socio-cultural activities by means of choral art are highlighted and their significance is substantiated. The concept of «socio-cultural competence» is studied as an integrated personal and professional quality of an individual, which ensures his effective interaction with representatives of other socio-cultural environments. It was determined that the most favorable conditions for the formation of the personality of the future teacher-musician and the development of his socially significant qualities are the application of an integration approach in the process of their professional training.

Key words: *professionally oriented training, future teacher-musician, socio-cultural activity, choral art, artistic values, artistic and creative process, integration process, socio-cultural competence.*

УДК 37.013.42:34:355/359(477)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.04>

Бриндіков Ю. Л.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В ЛАВАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОГАЛИНИ

У науковій статті розглядається вкрай важливе питання, яке замовчувалося протягом багатьох років або мало виключно декларативний характер. Нами окреслено генезу гендерного питання у світовій площині та на теренах України з усіма його зрушеннями та недоліками. Головне завдання наукових розвідок полягало у виявленні здобутків та прогалин гендерного паритету в лавах Збройних сил України задля оптимізації військових реформ та захисту жінок в армійській структурі.

Публікація містить опис історії гендерного питання та детермінант формування предмету дослідження. Висвітлено вектор діяльності перших вітчизняних жіночих організацій, що слугували фундаментальною основою при подальшому впровадженні гендерної політики на теренах України.

Нами проаналізовано нормативно-правову базу, покликану захищати жінок від будь-якої форми дискримінації та сприяти забезпеченню рівності прав й можливостей жінок та чоловіків. В роботі згадано установчий документ ООН, Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінську декларацію, де зазначено важливість доступу жінок до усіх сфер життєдіяльності, ресурсів країни, здійснено наголос на необхідності покращення суспільного становища жінок.

Зазначено статистику щодо жінок-військовослужбовців в лавах ЗСУ, проведено порівняльний аналіз щодо їх сучасного становища у порівнянні з минулими роками.

Аналіз наукового доробку, присвяченого окресленій проблемі, дав нам змогу висвітлити позитивні професійні якості військовослужбовиць, їх високі здобутки. Поруч зі здобутками нами діагностовано проблемні аспекти в професійному житті жінок-військовослужбовиць, які потребують негайного врегулювання.

У висновках з проведеного дослідження здійснено наголос на посиленні інформаційно-просвітницької роботи зі статевого виховання, гендерної просвіти, формуванні дієвого правового інструментарію, спрямованого на посилення гендерного паритету.

Ключові слова: генеза гендерного питання, нормативно-правова база щодо гендерної рівності, міжнародні стандарти з гендерного паритету, жінки-військовослужбовиці, стереотипи щодо жінок в ЗСУ, позитивні та негативні аспекти професійного життя військовослужбовиць, оптимізація гендерного питання.

З давніх-давен у житті українців чільне місце традиційно займала жінка – вродлива, розумна, добра та смілива. Окреслені якості неодноразово яскравими фарбами змальовували вітчизняні письменники та поети, зокрема, І. Франко вважав жіночу красу «небезпечним оружжям», проти якого важко вистояти. І. Нечуй-Левицький (повість «Кайдашева сім'я») та О. Коломієць (п'єса «Фараони») зобразили українську жінку сильною та вольовою особою. Працьовитість, рішучість та чесність притаманні літературним героїням Марка Кропивницького. Великий Кобзар з безмежною любов'ю та ніжністю віршованими рядками оспівував жіночу ширість та доброту.

Особлива увага приділялась образу жінки-матері, яка завжди була уособленням святині. З глибокою шаною та повагою до материнства Дмитро Павличко в одному зі своїх творів стверджував, що «Перше слово Мати, друге – Україна», поет запевняє, що слово «мати» пахне мов квітка короваю. Матусі присвячували вірші Ліна Костенко та Андрій Малишко, гаряча материнська любов і душевна краса славились Василем Симоненко.

Відважні жінки були героями творів багатьох українських письменників. В літературному доробку Марії Матіос жінка зображується стражденою через небажання коритися ворожій радянській владі. Тетяна Байда в «Поколінні приречених» продемонструвала жіночі звичаї, вміння на рівні з чоловіками боронити українську землю, виборювати суверенітет та незалежність України.

Наукове дослідження присвячено категорії «жінка-захисниця», «жінка-військовослужбовиця». Актуальність роботи зумовлена тривалим існуванням упередженого чоловічого ставлення до жінок в армії на теренах радянського та пострадянського простору. Негативні стереотипи було успадковано й українським соціумом з його довготривалими дискримінаційними намаганнями щодо жінок, які докладали чималих зусиль, щоб успішно відбутись в амплу керівниці, науковиці, військовослужбовиці та захисниці.

Гендерне питання стало предметом наукових розвідок цілої плеяди науковців, які представляли соціологію, психологію, медицину, культурологію. Американська дослідниця Маргарет Мід зробила вагомий внесок в дослідження системи гендерних норм різних народів світу на певному етапі становлення та в різні часи.

Чимало зарубіжних та вітчизняних науковців доклало зусиль, щоб подолати стереотипи та застарілі концепції щодо соціальних ролей чоловіків та жінок. З-поміж них вирізняють А. Шерис, Д. Хартлі, Семєнова В. В., Виноградову Т. В., Лавриненко Н. В.

Мета статті полягає у виявленні здобутків та прогалин в площині гендерного паритету в лавах Збройних сил України задля оптимізації військових реформ та захисту жінок в армійській структурі.

Сучасне суспільство зазнало чималої кількості трансформацій, що здійснюються в супроводі інноваційних зрушень та перетворень. Український соціум почав опиратись на норми демократії та гуманістичні цінності як головну передумову оновлення, знищення застарілих поглядів та міркувань щодо людини, її соціального призначення. Оновлення форм державного та політичного управління створили сприятливу площину для зазначених реформ, зокрема, в суспільно-економічній, культурній та релігійній сферах.

Жінки та чоловіки також відчули наслідки змін, оскільки складають когорту суб'єктів діяльності та впровадження суспільних ініціатив та процесів. На зміну застарілим поглядам XIX–XX століть щодо прав, свобод, функціональності жінок та чоловіків, прийшли нові ідеї розподілу соціальних ролей, що базувались на теоретичному доробку та практичних заходах гендерної політики. Впродовж багатьох років мультидисциплінарна команда фахівців (соціологи, психологи, медики) здійснюють наукові розвідки з порушеного питання. Точкою відліку революційних змін вважають 1935 рік, коли було опубліковано книгу «Стать і темперамент» (М. Мід). Даний науковий доробок містив результати досліджень гендерних норм багатьох народів світу на різних етапах власної генези. Об'єми напрацювань зростали в зв'язку з посиленням інтересом до окресленої проблеми зі сторони соціологів, психологів та антропологів, які у своїх працях намагались кваліфіковано розмежувати поняття «gender» та «sex». Було сформовано висновки щодо соціальної та біологічної різниці між чоловіками та жінками, де здійснено наголос на поведінкових нормах, ментальних характеристиках, діяльності та соціальних ролях.

Заирнувши в глиб історії даного питання, ми побачимо, що боротьба українських жінок за власні права та свободи точилась вже з середини XIX століття. Полягала вона у відстоюванні рівних можливостей щодо здобуття університетської освіти на рівні з чоловіками. В кінці XIX століття пошвидко динаміка залучення жінок до політичного життя, вони входили до політичних партій та жіночих організацій [6; 8; 9]. З-поміж останніх вирізняються наступні:

– Клуб русинок (1883), головне покликання якого було в оновленні жіночої духовності, їх інтелектуалізації, посиленні національної свідомості;

– Кружок українських дівчат (1901), головний вектор діяльності – формування активної національної та громадської позиції, ведення культурно-просвітницької роботи, підтримка самоосвіти жінок;

– Харківське товариство взаємодопомоги трудящим жінкам (1902) допомагало в покращенні морального та матеріального становища його членів шляхом видачі допомог, забезпечення гідними заняттями, покращенням житлово-побутових умов; влаштування до притулків осіб, котрі перебували у скрутному становищі, організації літніх колоній для дітей членів товариства;

– Одеське товариство (1904), зміст діяльності якого полягав в пошуку гідної роботи для жінок, їх участі в різних професійних курсах, наданні матеріальної та правової допомоги, попередженні торгівлі жінками та проституції;

– Київське товариство оборони жінок (1905) характеризувалось полівекторною діяльністю, зокрема, допомогою в освіті, працевлаштуванні, створенні притулків для одиноких матерів та молодих дівчат, інформаційно-просвітницькою роботою щодо наслідків неконтрольованих сексуальних зносин тощо.

Уваги заслуговують «Жіночий кружок» (Коломия), «Жіноча читальня» (Долин), «Жіноче товариство» в Городищі, організатори яких переймались захистом прав та свобод жінок у всіх суспільно важливих сферах життєдіяльності.

Продовження огляду історії генези гендерного питання розкриває нам етакратичну гендерну модель, сформовану на початку XX століття, сутність якої полягала у продовженні державного контролю приватного життя осіб, що обмежувало жінок і посилювало існуючу патріархальну модель взаємин. Обмеженою у правах та статусі трудівниці, домогосподарки, матері жінка залишалась протягом всього радянського життя. Такі обставини формували додаткове навантаження на працюючу жінку.

Питання гендерної рівності є досить актуальною проблемою сучасності. Нормативно-правова база поповнюється кількістю актів, спрямованих на захист жінок щодо рівності прав з чоловіками у всіх суспільних сферах життя, попередження дискримінації, забезпечення соціального балансу між жінками та чоловіками.

Принципи гендерного паритету закріплено низкою статей Конституції України: стаття 3 гарантує рівноправ'я чоловіків та жінок у всіх сферах суспільного життя; стаття 24 наголошує на рівноправ'ї, що поширюється у культурній та політичній сферах, громадському житті, професійній та освітній діяльності [1]. Гендерна рівність пояснюється правовими документами як можливість однакової участі у суспільно важливих сферах життєдіяльності. Інший нормативно-правовий акт – Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3] пояснює рівність чоловіків та жінок відсутністю привілеїв чи обмежень за статевими ознаками. Закон тлумачить паритет як рівність можливостей та умов реалізації прав жінок і чоловіків. Стаття 1 даного законодавчого акту пояснює дискримінацію за ознакою статі як дії або бездіяльності, що виражає виняток, привілеї за статевими ознаками у випадку їх спрямованості на обмеження рівності жіночих та чоловічих прав. В згадуваній статті міститься пояснення таких понять як «позитивні дії» (спеціальні заходи, головне завдання яких полягає в усуненні дисбалансу між чоловіками та жінками, реалізація конституційних прав і свобод) та «гендерна рівність» (рівні правові статуси чоловіків і жінок, рівні можливості обох статей в суспільному житті).

У статті 3 Закону окреслено пріоритетні напрямки гендерної політики:

- пропаганда культурно-гендерної рівності;
- участь у сімейному житті (зокрема, при формуванні відповідального батьківства);
- участь у професійному житті;
- участь у вирішенні суспільно важливих питань.

Стаття 12 Закону висвітлює владні повноваження органів місцевого самоврядування та виконавчої влади. Органи державної влади та МВС України формують умови для обох статей в сфері сімейних та професійних обов'язків, сприяють доступу до соціально-побутових послуг; впроваджують в межах своєї компетенції інформаційно-просвітницьку роботу з окресленої проблеми, здійснюють супровід наукових розвідок щодо гендеру.

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4] містить засади щодо протидії та запобігання дискримінації на території України. В Законі ведеться мова про те, що раса, колір шкіри, вік, стать, сімейний стан, інвалідність, мова та політичні погляди не повинні слугувати передумовою дискримінаційним проявам. Нормативно-правовий акт містить принципи, за якими можливі дискримінаційні прояви, а саме: наявність ознак розрізнення, відсутність принципу пропорційності між метою розрізнення та способами її досягнення, порушення прав та свобод.

Міжнародні стандарти гендерного паритету слугували взірцем під час формування українського законодавства, покликано захищати рівні права та свободи чоловіків та жінок. Нагадаємо, що вперше рівні права та свободи людей було закріплено завдяки Загальній декларації про права людини ООН в 1948 році.

Статут ООН вважається першим міжнародним актом, де окреслено паритет між жінками та чоловіками як головну рушійну силу в подальшому суспільному розвитку. В Статуті наголошується на відсутності будь-яких обмежень між статями, зауважено на можливості рівної участі в роботі головних та допоміжних органів ООН. Така інноваційна умова стала рушієм розвитку усього людства.

В далекому 1980 році Україною було ратифіковано Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, де зазначалась важливість паритету щодо вільного доступу жінок до ресурсів країни, державою повинні були зняті будь-які перешкоди щодо реалізації жінками власних прав, покращення їх суспільного становища.

Пекінська декларація, запроваджена 1995 року, оптимізувала соціальне життя жінок шляхом їх залучення до усіх важливих сфер суспільного життя. Було розглянуто альтернативи розширення прав і можливостей жінок, окреслено урядові напрацювання стосовно гендерного паритету, впроваджено у науковий вжиток поняття «гендерна рівність».

Резолюція Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека» гарантує жінкам право приймати участь у врегулюванні питань, що стосуються протидії конфліктам, формування мирних та безпечних умов життя; надають правову можливість перейматись питаннями захисту жінок від насильства, гендерної інтеграції тощо.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі спрямовує свої заходи на зміцнення прав людини, національних меншин, протидію тероризму. ОБСЄ намагається захищати гендерний паритет шляхом реалізації низки заходів та програм, підвищення гендерної культури, посилення значимості жінки в політичному житті [5].

Завдяки низці нормативних актів рівні права отримали чоловіки і жінки, які перебувають у лавах Збройних сил України. Статистика вказує на те, що статус військовослужбовців отримало більше 42 тисяч жінок, з них 7416 – офіцерки, 11215 осіб складає сержантсько-старшинський осередок, 22832 – солдатки, 1500 – курсантки, особи, які входять до складу цивільних осіб, складають більш ніж 18-тисячну когорту [2]. З 2019 року кількість жінок в лавах Збройних сил України збільшилась в 7 разів відносно 2014 року.

Після 24 лютого 2022 року чимала кількість жінок вступила до лав ЗСУ (ТРО) за спрощеною системою. Поступово почало зникати упереджене ставлення до жінок, адже їх професійні здобутки заслуговують на повагу. Жінки демонструють якісну роботу як снайперки, гранатометниці тощо. Така активна професійна діяльність жінок-військовослужбовців-учасників бойових дій посилює наукові розвідки вітчизняних дослідників. Сучасність з її викликами зумовила суспільство переглянути патріархальний устрій та стереотипи, пов'язані з активною діяльністю жінок в багатьох суспільно значущих сферах життя.

Науковці наполягають на тому, що ефективність самореалізації жінок-військовослужбовців залежить від наступного [7]:

- суб'єктивні чинники (вибір жінки щодо професії, намагання самореалізуватись у військовій сфері, досягнути намічених цілей);
- зовнішні чинники (законодавчі прогалини, порушення існуючого законодавства; мобінг, адресований жінці від колег чоловічої статі, гендерні стереотипи чоловіків-військовослужбовців).

Практика засвідчує позитивні результати діяльності жінок-військовослужбовців через їхню високу працездатність, дієвість, дисциплінованість, відповідальність та професіоналізм, менша схильність до шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання алкоголю), високий рівень комунікабельності, емоційності, розвиненість емпатії та інтуїції, низький рівень агресії.

Поруч зі здобутками існують проблемні аспекти в професійній діяльності та соціальному житті наших захисниць. З-поміж проблем вирізняється нелегке поєднання військової служби з домашніми обов'язками;

протиріччя, які існують між службою та репродуктивною функцією жінки; домагання на службі, важкий адаптаційний період у чоловічому середовищі.

Соціологічні дослідження вказали низку проблемних блоків щодо проходження жінками військової служби в Національній гвардії України, де зазначено соціально-побутові ускладнення (забезпечення матеріальних потреб), юридичні проблеми (дієвість нормативно-правових норм), сімейні перепони (типові проблеми в родині), міжособистісні проблеми (стереотипи ставлення до жінки). У матеріалах згадується про сексуальне насильство як інструмент залякування та тиску на жінок, які потрапили в полон. Урядові органи та правозахисники фіксують чималу кількість випадків сексуального насильства, скоєних російськими воєнками проти жінок.

Юліана Скібіцька у своїй публікації «Жінки на війні. Проблеми бійчинь ЗСУ після повномасштабного вторгнення» [10] звертає увагу на проблеми жіноцтва в українській армії під час повномасштабної війни. Інститут масової інформації повідомив у 2021 році про те, що військовослужбовці майже не згадуються в медіа. Лише 5 % від усіх повідомлень про українських військовослужбовців адресовані жінкам. Насьогодні ситуація виправляється: інформаційних матеріалів про жінок, які боронять країну на рівні з чоловіками стало більше. 2021 року День захисника України було замінено на День захисників та захисниць України – державне свято, що відзначається 14 жовтня.

Висновки. Українське суспільство потребує посиленої інформаційно-просвітницької роботи зі статевого виховання, гендерної просвіти та запровадження дієвих правових захисних механізмів досліджуваного явища. Громадянське суспільство не може розвиватись нарізно з армією. Якісні зміни повинні торкнутись лав Збройних сил України. Жінка-військовослужбовець не може залишатись соціально незахищеною особою, адже своїми діями та вміннями довела, що може виборювати суверенітет та незалежність України нарівні з чоловіками.

Використана література:

1. Гендерна політика. URL : <https://dpuvs.in.ua/ngp/>
2. Жінки в Збройних силах України. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації» в Україні. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
5. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Законодавче регулювання та міжнародні стандарти гендерної рівності : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 23 с.
6. Рыбак Оксана. Перші жіночі організації у Східній Галичині і Північній Буковині. URL : <https://uk.m.wikisource.org/>
7. Скібіцька Юліана. Жінки на війні. Проблеми бійчинь ЗСУ після повномасштабного вторгнення. URL : <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/zhinky-na-viyni-problemy-biychyn-zsu.html>
8. Смоляр Л. О. Київське товариство оборони жінок : історія становлення та діяльності (1905–1916 рр.). *Український історичний журнал*. 1998. Вип. 3. С. 92–100.
9. Харківське товариство взаємодопомоги трудящих жінок (1902–1919 рр.). URL : <https://periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/1391/1148>
10. Юр'єва Н. В. Проблемні питання військовослужбовців жінок при проходженні військової служби в національній гвардії України. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_03_2018/pdf/59.pdf

References:

1. Henderna polityka. [Gender policy]. URL : <https://dpuvs.in.ua/ngp/> [in Ukrainian].
2. Zhinky v Zbroinykh sylakh Ukrainy. [Women in the Armed Forces of Ukraine]. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia rinvnykh prav ta mozhlyvostei zhynok i cholovikiv». [Law of Ukraine «On Ensuring Equal Rights and Opportunities of Women and Men»]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro zasady zapobihannia ta protyidii dyskryminatsii v Ukraini». [Law of Ukraine «On Principles of Prevention and Counteraction of Discrimination in Ukraine»]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> [in Ukrainian].
5. Kaminska N. V., Cherniavskiy S. S., Perunova O. S. (2020) Zakonodavche rehuliuвання ta mizhnarodni standarty hendernoi rinvnosti : lektiia. [Legislative regulation and international standards of gender equality: lecture]. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian].
6. Rybak Oksana. Pershi zhinochi orhanizatsii u Skhidnii Halychyni i Pivnichnii Bukovyni. [The first women's organizations in Eastern Galicia and Northern Bukovina]. URL : <https://uk.m.wikisource.org/> [in Ukrainian].
7. Skibitska Yuliana. Zhinky na viini. Problemy biichyn ZSU pislia povnomasshtabnoho vtornhennia. [Women at war. Problems of fighting forces of the Armed Forces after a full-scale invasion]. URL : <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/zhinky-na-viyni-problemy-biychyn-zsu.html> [in Ukrainian].
8. Smoliar L. O. (1998) Kyivske tovarystvo oborony zhynok: istoriia stanovlennia ta diialnosti (1905–1916 rr.). [Kyiv Society for the Defense of Women : History of Formation and Activity (1905–1916)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. №. 3. S. 92–100 [in Ukrainian].
9. Kharkivske tovarystvo vzaemodopomohy trudiashchykh zhynok (1902–1919 rr.). [Kharkiv Working Women's Mutual Aid Society (1902–1919)]. URL : <https://periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/1391/1148> [in Ukrainian].
10. Yurieva N. V. Problemni pytannia viiskovosluzhbovtsiv zhynok pry prokhodzhenni viiskovoi sluzhby v natsionalnii hvardii Ukrainy. [Problematic issues of female servicemen during military service in the National Guard of Ukraine]. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_03_2018/pdf/59.pdf [in Ukrainian].

Yu. Bryndikov. Ensuring gender parity in the armed forces of Ukraine: achievements and gaps.

In the scientific article, we touched on an extremely important issue that was kept silent for many years or had an exclusively declarative nature. We have outlined the genesis of the gender issue in the world and on the territory of Ukraine with all its shifts and shortcomings. The main task of scientific intelligence was to identify achievements and gaps in gender parity in the ranks of the Armed Forces of Ukraine to optimize military reforms and protect women in the army structure.

The publication describes the history of the gender issue and the determinants of the formation of the research subject. The vector of activity of the first domestic women's organizations, which served as a fundamental basis for the further implementation of gender policy on the territory of Ukraine, is highlighted.

We have analyzed the normative legal framework designed to protect women from any form of discrimination and to promote equal rights and opportunities for women and men. The work mentions the founding document of the UN, the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, the Beijing Declaration, which states the importance of women's access to all spheres of life, the country's resources, and emphasizes the need to improve the social status of women.

The statistics on female military servicemen in the ranks of the Armed Forces are indicated, and a comparative analysis of their current situation in comparison with previous years is carried out.

The analysis of the scientific work devoted to the outlined problem allowed us to highlight the positive professional qualities of military personnel, their high achievements. Along with the achievements, problematic aspects of the professional life of female military personnel were diagnosed, which required immediate resolution.

In the conclusions of the conducted research, an emphasis was placed on the strengthening of informational and educational work on sex education, gender education, and the formation of a practical legal toolkit aimed at strengthening gender parity.

Key words: *the genesis of the gender issue, the legal framework for gender equality, international standards on gender parity, female military personnel, stereotypes about women in the Armed Forces, positive and negative aspects of the professional life of female military personnel, optimization of the gender issue.*

УДК 378.091:[378.013:174.7](045)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.05>

Гедзик А. М., Коляда Н. М., Левченко Н. В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Питання академічної доброчесності є важливим аспектом внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗВО. Це актуальне питання популяризується на всіх рівнях: від національного до локального. У статті проаналізовано наукові праці вчених, які досліджують проблематику академічної доброчесності; узагальнено нормативні документи національного рівня, які регламентують академічну доброчесність, та локального рівня – закладу вищої освіти. Представлено досвід Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини щодо реалізації принципів академічної доброчесності в умовах ЗВО; розкрито особливості роботи групи сприяння академічної доброчесності; проаналізовано та зазначено основні внутрішні документи закладу вищої освіти, які регулюють політику дотримання принципів академічної доброчесності (Кодекси академічної доброчесності, Етичних кодексів, Кодекси корпоративної культури, Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин; Положення про Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами; Положення про групу сприяння академічній доброчесності та інші нормативні документи), перевірки наукових робіт на текстові запозичення та запобігання порушень таких принципів. Проаналізовано особливості популяризації дотримання принципів академічної доброчесності через семінари, конференції, вебінари, конкурси, викладання освітніх компонентів, перевірки робіт, тощо відповідно до затвердження плану заходів з популяризації принципів академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності ЗВО; узагальнено особливості популяризації академічної доброчесності через вивчення окремих освітніх компонентів: «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність», «Основи наукового дослідження та академічна доброчесність», «Основи академічної доброчесності», «Виховання академічної доброчесності»; «Академічна доброчесність», «Культура академічної доброчесності вчителя початкової школи»; «Інтелектуальна власність та академічна доброчесність», «Наукове дослідження та академічна доброчесність»; представлено аналіз обізнаності науково-педагогічних та педагогічних працівників щодо академічної доброчесності.

Ключі слова: *академічна доброчесність, заклад вищої освіти, принципи академічної доброчесності, популяризація академічної доброчесності, якість освіти, забезпечення якості освіти.*

Питання забезпечення і дотримання принципів академічної доброчесності є одним з пріоритетних у діяльності сучасних закладів освіти, а також одним із важливих і невідкладних завдань системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» (2017), «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [14].

Питання забезпечення академічної доброчесності регулюються відповідно до Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», інших законів України та актів законодавства, прийнятих на їх виконання, міжнародних договорів України.

Згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України (лист «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти», (2018) [16]) деякі українські заклади вищої освіти та наукові інститути прийняли кодекси етики ще на початку 2010-го року. Станом на 2023 р. система забезпечення академічної доброчесності в закладах вищої освіти стрімко удосконалюється та розвивається, що простежується через низку локальних нормативних документів: Кодекси академічної доброчесності, Етичних кодексів, Кодекси корпоративної культури, Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин; Положення про Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами; Положення про групу сприяння академічній доброчесності та інші нормативні документи, що регламентують питання академічної доброчесності.

Питання академічної доброчесності як проблеми дослідження у наукових працях на сьогодні є актуальним та відкритим для обговорення багатьох учених, серед них: проблеми дотримання та поширення серед молодих вчених пріоритетів, принципів академічної доброчесності (А. Артюхов, Ю. Бижук, І. Дегтярьова, Н. Сорокіна та ін.) [2]; академічна доброчесність як чесність сталого розвитку університетів (Т. Фініков, А. Артюхов та ін.) [3]; академічна доброчесність в освітньо-науковому просторі вищої освіти (Н. Антонюк, Н. Буркало, О. Ільченко, А. Колесніков, Н. Коляда, В. Марініна, Н. Пушкар та ін.) [1; 2; 3; 4; 7; 17]; академічна доброчесність та академічна відповідальність у забезпечення якості освіти (Я. Тицька та ін.) [15].

Мета статті – здійснити аналіз практики реалізації принципів академічної доброчесності в закладі вищої освіти (з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини).

Матеріали та методи дослідження: системний, проблемно-цільовий, нормативно-порівняльний аналіз джерел; контент-аналіз нормативних документів ЗВО, структурних підрозділів; скринінг сайтів ЗВО; проведення опитування та обробка результатів.

Академічна доброчесність в закладах вищої освіти України здійснюється відповідно до нормативно-правових документів: Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту»; «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність», постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації», «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», накази та листи Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук», «Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах», «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти», «До питання уникнення проблем і помилок у практичних забезпечення академічної доброчесності» та внутрішніх нормативних документів закладів вищої освіти.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини дотримання принципів академічна доброчесність, правил поведінки всіма учасниками освітнього процесу, а також виявлення, встановлення фактів порушення принципів академічної доброчесності регламентується внутрішніми нормативними документами: Етичний кодекс науково-педагогічних та педагогічних працівників [5], Кодекс академічної доброчесності [6], Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності в університеті [11], Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини [9], Порядок перевірки дисертаційних робіт на академічний плагіат, поданих до розгляду в спеціалізованій вченій раді УДПУ імені Павла Тичини [12], Положення про групу сприяння академічній доброчесності університету [8], наказ ректора про склад комісії з академічної доброчесності [13], та ін.

Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівників, здобувачів вищої освіти УДПУ імені Павла Тичини шляхом створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату передбачено п. 2.9. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (2023) [10], а саме:

– академічна доброчесність передбачає дотримання всіма учасниками освітнього процесу норм академічної етики, корпоративних правил і ціннісних орієнтирів, уникнення конфлікту інтересів, формування традиції та проведення заходів, пов'язаних із власною внутрішньою культурою;

– для впровадження принципів нетерпимості до порушень академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, а також процедури попередження і боротьби з академічним плагіатом в університеті розроблено Кодекс академічної доброчесності, Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату;

– імплементацію та контроль дотримання етичних принципів і норм проведення наукових досліджень в Університеті здійснює група сприяння академічній доброчесності;

– задля популяризації принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності Університету з актуальними питаннями академічної доброчесності на офіційному сайті університету створено вебсторінку «Академічна доброчесність»;

– випускні кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти Університету проходять перевірку на предмет академічного плагіату;

– в обов'язковому порядку процедуру перевірки на плагіат проходять також: монографії, підручники, посібники, які рекомендовано до друку вченою радою університету, наукові праці, які подано до друку в наукових виданнях, засновником яких є університет, дисертації, виконані здобувачем наукового ступеня, для попереднього обговорення на засіданні кафедри; дисертації та автореферати дисертацій, подані до захисту на спеціалізованій вченій раді університету;

– для реалізації та поширення політики академічної доброчесності в університеті регулярними є організація і проведення різноманітних заходів (відкритих лекцій, семінарів, тренінгів, конкурсів, проектів тощо) для всіх учасників освітньо-наукового процесу [10].

Популяризація дотримання принципів академічної доброчесності в УДПУ імені Павла Тичини здійснюють групи сприяння на університетському та факультетському/інститутському рівнях.

На рівні університету діє Група сприяння академічної доброчесності (далі – група) до якої увійшли: перший проректор, проректор з наукової роботи, проректор з гуманітарних питань, голова профспілкового комітету університету, вчений секретар, вчений секретар спеціалізованої вченої ради, голова Ради молодих науковців, голова студентського наукового товариства, юрисконсульт, начальник навчально-методичного відділу, начальник редакційного відділу, відповідальна за атестацію PhD, координатор з питань акредитації, ліцензування та якості освіти. Мета діяльності групи – сприяння дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в освітній та науковій діяльності Університету [8]. На рівні факультету та інституту діють також групи сприяння академічної доброчесності, до складу яких входять науково-педагогічні працівники, здобувачі освіти, представники студентського самоврядування [8].

Відповідно до рішення вченої ради університету план заходів з популяризації принципів академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності на 2023/2024 н. р. серед них:

– інформування здобувачів вищої освіти та співробітників університету про необхідність дотримання загальнодержавних і внутрішньо-університетських нормативних документів, які регламентують питання академічної доброчесності, правил академічної етики;

– врахування рекомендацій НАЗЯВО для експертів з розгляду внутрішньої політики процедури забезпечення академічної доброчесності;

– проведення циклу лекцій для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників «Роль і місце академічної доброчесності в системі вищої освіти»; «Основи наукових досліджень» та інших суміжних дисциплін теми про плагіат та шляхи його усунення;

– формування, видання та розповсюдження матеріалів, присвячених популяризації принципів академічної доброчесності серед осіб, що здобувають вищу освіту (на інформаційних стендах, сайті університету);

– застосування ефективних форм популяризації принципів академічної доброчесності: проведення публічного захисту робіт; обговорення кращих робіт на наукових конференціях та можливість їх представлення до публікації в університетських та інших наукових виданнях; обговорення кращих робіт на засіданнях студентських наукових гуртків, наукових проблемних груп, студентських наукових товариств, товариств молодих вчених, круглих або дискусійних столів;

– проведення тематичних зустрічей для учасників освітнього процесу з юристом, працівниками бібліотеки, членами Комісії з питань академічної доброчесності, з представниками роботодавців;

– обов'язкова перевірка на плагіат випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти ОС «Молодший бакалавр», «Бакалавр», «Магістр» денної та заочної форм навчання;

– обов'язкова перевірку на плагіат дисертацій, монографій, навчальних та навчально-методичних посібників, статей, що подаються для публікації у збірниках наукових праць університету.

На університетському рівні популяризація дотримання принципів академічної доброчесності здійснюється шляхом інформування науково-педагогічних, педагогічних працівників про дотримання принципів академічної доброчесності через: засідання школи професійного зростання молодих викладачів, семінари для гарантів освітніх програм, семінари для досвідчених викладачів з такими питаннями – «Дотримання принципів академічної доброчесності у закладах вищої освіти», «Правила та політика академічної доброчесності учасників освітнього процесу університету». Співробітниками бібліотеки університету постійно проводяться семінари з академічної доброчесності за темами: «Академічна доброчесність: пошук літературних джерел та опрацювання матеріалу щодо теми дослідження», «Академічна доброчесність учасників освітнього процесу: теорія, практика, досвід», «Цикл семінарських занять з академічної доброчесності», «Інструменти для розвитку культури академічної доброчесності».

Важливим питанням є постійне удосконалення та пошук ефективних інструментів протидії порушенням академічної доброчесності. Зокрема, щосеместрово навчально-методичним відділом разом з інформаційно-обчислювальним центром, кафедрами факультетів/інституту здійснюється перевірка випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти ОС «бакалавр», «магістр» денної та заочної форм навчання на

наявність текстових запозичень. Фахівцями редакційного відділу постійно здійснюється перевірка на наявність текстових запозичень дисертаційний робіт, монографій, навчальних, навчально-методичних посібників, статей, що подаються для публікації у збірниках наукових праць університету.

На факультетському/інститутському рівні групами сприяння постійно проводять заходи з популяризації принципів академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних, педагогічних працівників, серед них: виховні години, майстер-класи, виховні заходи, лекції, семінар-тренінг, години спілкування, бесіди, науково-практичні семінари, флешмоб, наукові семінари, відкриті заняття, розгляд питань академічної доброчесності на засіданнях кафедр, проведення анкетування, дискусійний клуб, круглий стіл, тренінги, вебінари, конкурс «Академічна доброчесність: данина моді, чи життєва необхідність?», конкурс відеороликів, презентації, підписання декларації про дотримання академічної доброчесності, регіональний науково-практичний онлайн-семінар, методологічні семінари, конкурс колажів, проходження онлайн-курсу для викладачів «Академічна доброчесність» та ін.

Позитивним досвідом з популяризації з дотримання академічної доброчесності є вивчення окремих освітніх компонентів, як обов'язкових так і вибіркових, а саме: освітній ступінь «бакалавр»: «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність», «Основи наукового дослідження та академічна доброчесність», «Основи академічної доброчесності», «Виховання академічної доброчесності»; освітній ступінь «магістр»: «Академічна доброчесність», «Культура академічної доброчесності вчителя початкової школи»; освітній ступінь «доктор філософії»: «Інтелектуальна власність та академічна доброчесність», «Наукове дослідження та академічна доброчесність».

Питання академічної доброчесності розглядають в межах вивчення освітніх компонентів це теми або змістовні модулі, це: освітній ступінь «бакалавр»: «Основи наукових досліджень», «Основи науково-педагогічних досліджень», «Науково-критичне письмо», «Методологія мистецької освіти і науки», «Академічні мистецькі візі», «Методологія мистецької освіти і науки досліджень»; освітній ступінь «магістр»: «Основи інтелектуальної власності», «Методологія наукових досліджень», «Методологія наукових досліджень», «Методи лінгвістичних досліджень», «Теорія і практика науково-педагогічних досліджень», «Методологія та організації наукових досліджень», «Методологія мистецько-педагогічних досліджень»; освітній ступінь «доктор філософії»: «Методологія та методика наукових досліджень».

Отже, популяризація принципів академічної доброчесності на всіх рівнів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини як сучасного закладу освіти є важливою складовою внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти шляхом інформування через заходи, онлайн-ресурси (рубрики «Академічна доброчесність» на сайтах факультетів/інституту, університету), на яких розміщено склад груп сприяння академічної доброчесності, план заходів з популяризації принципів академічної доброчесності, нормативно-правові документи, які регламентують академічну доброчесність, корисні матеріали з популяризації академічної доброчесності.

Відповідно до графіку проведення опитувань в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини у 2024 р. відділом якості освіти, ліцензування та акредитації було проведено опитування «Академічна доброчесність та якість освіти в ЗВО» серед педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Опитування охопило 230 (74,8 % жіночої та 25,2 % чоловічої статі) респондентів. Науково-педагогічні працівники підтвердили, що вони ознайомлені та в університеті затвердженні правила академічної доброчесності (до таких локальних документів віднесли: Кодекс академічної доброчесності, Етичний кодекс, Положення про групу сприяння академічній доброчесності, наказ про створення комісії з питань академічної доброчесності та інші рекомендації щодо популяризації та дотримання принципів академічної доброчесності).

Важливою складовою дотримання принципів академічної доброчесності є інформування учасників освітньо-наукового процесу, що здійснюють структурні підрозділи університету. З-поміж ефективних локальних практик ознайомлення студентів та викладачів із затвердженими нормами: інформування через сайти факультету/інституту (90 %); публічні заходи для ознайомлення першокурсників (75,2 %); вебінари, заходи ознайомлення студентів та викладачів із затвердженими нормами (28 %).

Питання якості освіти в цілому та академічної доброчесності зокрема постійно обговорюються на засіданнях структурних підрозділів, профільних відділів університету (засідання кафедр, вчених радах, науково-методичних комісіях факультету/інституту, групи сприяння академічної доброчесності, постійно діючих семінарів Школи професійного зростання), що підвердили 97,8 % респондентів. До обговорення долучаються також адміністрація університету, декан факультету/директор інституту, педагогічні та науково-педагогічні працівники, представники студентського самоврядування, здобувачі вищої освіти. У випадках порушення академічної доброчесності в університеті існує процедура звернень, що є анонімною та здійснюється відповідно до Закону України «Про звернення громадян», зазначили більше 90 % науково-педагогічні працівники.

Висновки. Отже, проаналізувавши стан провадження принципів академічної доброчесності в ЗВО, а саме з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, вважаємо, що популяризація та дотримання принципів академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу у закладі вищої освіти є важливою складовою системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Дослідження підтвердило, що дотримання принципів академічної доброчесності та їх популяризація в умовах ЗВО здійснюється через: систему внутрішньої політики – розробка нормативних документів з етичних принципів, кодексів

честі, правові аспекти академічної доброчесності та ін.; впровадження заходів з популяризації дотримання принципів академічної доброчесності для усіх учасників освітнього процесу; вивчення освітніх компонентів з академічної доброчесності, перевірки наукових праць на плагіат; механізми запобігання та боротьби з порушеннями принципів академічної доброчесності.

З-поміж питань, які потребують постійного вирішення та вдосконалення – пошук ефективних інструментів впровадження політики, стандартів і процедур дотримання академічної доброчесності, протидії порушенням академічної доброчесності, відповідальності (академічної та дисциплінарної) відповідно до українських і міжнародних нормативів та місії ЗВО.

Використана література:

1. Академічна доброчесність : виклики сучасності. *Збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава – 13.10.2018). Варшава. 2018. 162 с. URL : <http://surl.li/bzmya>
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 170 с.
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. *Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»* / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ, Таксон, 2016. 234 с.
4. Атонюк Н., Пушкар Н. Академічна доброчесність у вітчизняному освітньому просторі: причини порушення і шляхи формування. *Acta Paedagogica Volyniensis*. Вип. 1. Т. 2. 2022. С. 10–16. URL : <http://surl.li/sujyt>
5. Етичний кодекс науково-педагогічних та педагогічних працівників Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2019. 5 с. URL : <https://url.udpu.edu.ua/YTjYjcxYm>
6. Кодекс Академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2021. 12 с. URL : <https://url.udpu.edu.ua/OWY5ZDdhYm>
7. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі : проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122–128. URL : <http://surl.li/dcsqv>
8. Положення про групу сприяння академічній доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2022. 3 с. URL : <https://url.udpu.edu.ua/ZDViNTc5YT>
9. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Умань, 2021. 8 с. URL : <http://surl.li/fkums>
10. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Умань, 2023. 12 с. URL : <https://url.udpu.edu.ua/ZDFmNWFjZG>
11. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Умань, 2024. 18 с. URL : <https://url.udpu.edu.ua/MWI4YjVkmG>
12. Порядок перевірки дисертаційних робіт на академічний плагіат, поданих до розгляду в спеціалізованій вченій раді УДПУ імені Павла Тичини. Умань, 2021. 5 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1OEthCkEFId7LNbreK597d_fnA7wReHlh/view
13. Про затвердження складу Комісії з питань академічної доброчесності на 2023–2024 н.р. : наказ ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, від 08.09.2024 р. № 1052 о/д. URL : <https://url.udpu.edu.ua/MTcwYjJhNT>
14. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII, зі змінами 24.03.2024 р. № 3482-IX. URL : Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII (rada.gov.ua)
15. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «Академічна відповідальність» у забезпечення якості освіти. Підприємництво, господарство і право : теорія держави і права. 11/2018. С. 192–195. URL : <http://surl.li/sujze>
16. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р., № 1/9-650. URL : Щодо рекомендацій з академіч... від 23.10.2018 № 1/9-650 (rada.gov.ua)
17. Duliba Y., Petroye O., Pletsan P., Havryliuk A., Antonenko V., & Antonova O. Academic Integrity in Higher Educational Institutions in Times of the Covid-19 Pandemic : World Experience and Ukrainian Realities. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020. 14 (4Sup1). URL : <https://doi.org/10.18662/rem/14.4Sup1/656>

References:

1. Akademichna dobrochesnist : vyklyky suchasnosti (2018). [Academic integrity: modern challenges]. *Zbirnyk naukovykh esе uchasyiv naukovoho stazhuvannia dlia osvitiian* (Respublika Polshcha, Varshava – 13.10.2018). Varshava. 162 s. URL : <http://surl.li/bzmya> [in Ukrainian].
2. Akademichna dobrochesnist : problemy dotrymannia ta priorytety poshyrennia sered molodykh vchenykh (2017). [Academic integrity: compliance issues and dissemination priorities among young scientists: col. monogr.]: kol. monohr. / za zah. red. N. H. Sorokinoin, A. Ye. Artiukhova, I. O. Dehtiarovoi. Dnipro : DRIDU NADU. 170 s. [in Ukrainian].
3. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku univertsytetu (2016). [Academic honesty as a basis for sustainable development of the university]. *Mizhnarod. blahod. Fond «Mizhnarod. fond. doslidzh. osvit. Polityky»* / za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova Kyiv, Takson. 234 s. [in Ukrainian].
4. Atoniuk N., Pushkar N. (2022) Akademichna dobrochesnist u vitchyznianomu osvitnomu prostori: prychny porushennia i shliakhy formuvannia. [Academic integrity in the domestic educational space: causes of violations and ways of formation]. *Acta Paedagogica Volyniensis*. Vyp. 1. T. 2. S. 10–16. URL : <http://surl.li/sujyt> [in Ukrainian].
5. Etychnyi kodeks naukovykh-pedahohichnykh ta pedahohichnykh pratsivnykiv Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni Pavla Tychyny (2019). [Code of ethics of scientific-pedagogical and pedagogical workers of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University]. Uman. 5 s. URL : <https://url.udpu.edu.ua/YTjYjcxYm> [in Ukrainian].
6. Kodeks Akademichnoi dobrochesnosti Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni Pavla Tychyny (2021). [Code of Academic Integrity of Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna]. Uman. 12 s. URL : <https://url.udpu.edu.ua/OWY5ZDdhYm> [in Ukrainian].
7. Kolesnikov A. (2019) Akademichna dobrochesnist v ukrainskomu osvitno-naukovomu prostori: problemy ta sotsialni zahrozy. [Academic integrity in the Ukrainian educational and scientific space: problems and social threats]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*. Vyp. 24. S. 122–128. URL : <http://surl.li/dcsqv> [in Ukrainian].

8. Polozhennia pro hrupu spryannia akademichnii dobrochesnosti Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny (2022). [Regulations on the Academic Integrity Promotion Group of Pavel Tychyna Uman State Pedagogical University]. Uman. 3 s. URL : <https://url.udpu.edu.ua/ZDViNTc5YT> [in Ukrainian].
9. Polozhennia pro zapobihannia ta vyjavlennia akademichnogo plahiatu v Umanskomu derzhavnomu pedahohichnomu univertsyteti imeni Pavla Tychyny (2021). [Regulations on the prevention and detection of academic plagiarism at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University]. Uman. 8 s. URL : <http://surl.li/fkums> [in Ukrainian].
10. Polozhennia pro systemu vnutrishnogo zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v Umanskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Pavla Tychyny (2023). [Regulations on the system of internal quality assurance of higher education at Pavel Tychyna Uman State Pedagogical University]. Uman. 12 s. URL : <https://url.udpu.edu.ua/ZDFmNWFjZG> [in Ukrainian].
11. Poriadok vyjavlennia ta vstanovlennia faktiv porushennia akademichnoi dobrochesnosti v Umanskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Pavla Tychyny (2024). [The procedure for identifying and establishing the facts of violation of academic integrity at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University]. Uman. 18 s. URL : <https://url.udpu.edu.ua/MWI-4YjVkmG> [in Ukrainian].
12. Poriadok perevirky dysertatsiinykh robit na akademichnyi plahiat, podanykh do rozghliadu v spetsializovanii vcheni rady UDPU imeni Pavla Tychyny (2021). [The procedure for checking dissertations for academic plagiarism, submitted for consideration by the specialized academic council of the Pavlo Tychyna State University]. Uman. 5 s. URL : https://drive.google.com/file/d/1OEthCKEFId7LNbreK597d_fnA7wReHIh/view [in Ukrainian].
13. Pro zatverdzhennia skladu Komisii z pytan akademichnoi dobrochesnosti na 2023-2024 n.r. [On approval of the composition of the Commission on Academic Integrity for 2023–2024] : nakaz rektora Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny, vid 08.09.2024 r. № 1052 o/d. URL : <https://url.udpu.edu.ua/MTcwYjIhNT> [in Ukrainian].
14. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 5 veresnia. [On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017]. 2017 r. № 2145-VIII, zi zminamy 24.03.2024 r. № 3482-IKh. URL : Pro osvitu vid 05.09.2017 № 2145-VIII (rada.gov.ua) [in Ukrainian].
15. Tytska Ya. (2018) «Akademichna dobrochesnist» ta «Akademichna vidpovidalnist» u zabezpechennia yakosti osvity [«Academic integrity» and «Academic responsibility» in ensuring the quality of education]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo: teoriia derzhavy i prava*. 11/2018. S. 192–195. URL : <http://surl.li/sujze> [in Ukrainian].
16. Shchodo rekomendatsii z akademichnoi dobrochesnosti dlia zakladiv vyshchoi osvity. [Regarding academic integrity recommendations for institutions of higher education] : lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23.10.2018 r., № 1/9-650. URL : Shchodo rekomendatsii z akademich... vid 23.10.2018 № 1/9-650 (rada.gov.ua) [in Ukrainian].
17. Duliba Y., Petroye O., Pletsan P., Havryliuk A., Antonenko V., & Antonova O. (2022). Academic Integrity in Higher Educational Institutions in Times of the Covid-19 Pandemic : World Experience and Ukrainian Realities. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14 (4Sup1). URL : <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4Sup1/656>

A. Hedzyk, N. Koliada, N. Levchenko. Academic integrity as a fundamental principle of the activity of an institution of higher education.

The issue of academic integrity is an important aspect of the internal system of ensuring the quality of education in higher education institutions. This topical issue is popularized at all levels: from national to local. The article analyzes the scientific works of scientists who investigate the issue of academic integrity; normative documents of the national level, which regulate academic integrity, and of the local level – the institution of higher education – are summarized. The experience of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University regarding the implementation of the principles of academic integrity in the conditions of higher education institutions is presented; the peculiarities of the work of the academic integrity promotion group are revealed; analyzed and specified the main internal documents of the institution of higher education, which regulate the policy of compliance with the principles of academic integrity (Codes of Academic Integrity, Codes of Ethics, Codes of Corporate Culture, Regulations on Academic Integrity and Ethics of Academic Relationships; Regulations on Academic Integrity Commissions and the University Ethics Commission and conflict management; Regulations on the promotion of academic integrity and other regulatory documents), checking scientific works for textual borrowings and preventing violations of such principles. The peculiarities of popularizing the principles of academic integrity through seminars, conferences, webinars, competitions, teaching educational components, checking works, etc. were analyzed in accordance with the approval of the plan of measures to popularize the principles of academic integrity in the educational and scientific activities of higher education institutions; the peculiarities of the promotion of academic integrity through the study of individual educational components are summarized: «Basics of scientific research and academic integrity», «Basics of scientific research and academic integrity», «Basics of academic integrity», «Education of academic integrity»; «Academic integrity», «Culture of academic integrity of primary school teachers»; «Intellectual property and academic integrity», «Research and academic integrity»; an analysis of the awareness of academic and pedagogical workers regarding academic integrity is presented.

Key words: academic integrity, institution of higher education, principles of academic integrity, quality of education, quality assurance of education.

УДК 364-4: 37.04

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.06>

Грицанюк В. В., Іванів А. А.

СУПЕРВІЗІЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Розглянуто супервізію як ефективний інструмент для розвитку фахівців що працюють у соціальній сфері. Згідно з законодавством України, супервізія є професійною підтримкою працівників у сфері соціальних послуг, спрямованою на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, та інші завдання. Проведення супервізії базується на методичних рекомендаціях, включаючи обговорення різних аспектів професійної діяльності та використання різноманітних методів, таких як діалог, рольові ігри, та аналіз документів. В даному дослідженні ми підкреслюємо важливість супервізії для покращення якості надання соціальних послуг та забезпечення підтримки професійного зростання працівників у цій сфері.

Проаналізовано напрями професійного зростання – природний та інтенсивний, і висвітлюється значення супервізії як засобу для релаксації, аналізу та підтримки працівників у складних психологічних та стресових умовах. Детально проаналізовано методи проведення супервізії та різні аспекти, які можуть бути враховані під час цього процесу, включаючи індивідуальні та професійні якості працівника, його взаємодію з клієнтами та колегами, а також якість наданих послуг. Наголошується на регулярності та системності зустрічей супервізора та супервізованого для успішного виконання цієї функції.

На прикладі останніх досліджень закордонних науковців окреслено ключові фактори, які стимулюють працівників продовжувати працювати у соціальній сфері. Такі фактори включають розуміння сенсу роботи, постійне професійне зростання, задоволення від оплати праці та баланс між роботою та сімейним життям. Наголошено, на важливості урахування цих факторів для підвищення мотивації працівників та підвищення рівня якості соціальних послуг. Дослідження проведене науковцями з Китаю, підтверджує, що участь у професійних асоціаціях збільшує цінність та задоволеність від роботи соціальних працівників, що є важливим фактором для їхнього професійного розвитку та ефективної діяльності.

Зроблено висновки, що супервізія є обов'язковою частиною професійної практики фахівців у сфері соціальної роботи, вона забезпечує безперервне професійне зростання фахівців і, як наслідок, підвищує задоволеність роботою та запобігає професійному вигоранню.

Ключові слова: соціальна робота, фахівець соціальної роботи, професійна діяльність, супервізія, супервізор, супервізований, безперервне професійне зростання, професійне вигорання.

Науковці виділяють два шляхи професійного розвитку: природний і інтенсивний шляхи [10, с. 24]. Природний шлях включає отримання знань умінь і навичок шляхом формального навчання, самоосвіти та досвіду, який набувається в процесі роботи. Цей шлях охоплює усі традиційні методи навчання, такі як університетська освіта, курси, тренінги, лекції тощо. Інтенсивний шлях, навпаки, зосереджується на професіоналізації та розвитку компетентностей шляхом розуміння та аналізу власного професійного досвіду. Це означає вивчення та використання власних досліджень, рефлексією над власною практикою, а також взаємодією з колегами та експертами у власній галузі. І це можливо, особливо в контексті супервізії – це особливий вид практики, що акцентується на професійному мисленні фахівця, його способах усвідомлення та засвоєння професійного досвіду. Враховуючи складні умови праці, велике психологічне навантаження зі складними клієнтами, роботу у стресовому середовищі, нерегулярний графік роботи та часті випадки професійного вигорання супервізія стає необхідною складовою професійної діяльності фахівців у сфері соціальної роботи.

Українськими науковцями такими як Білик Н., Іващенко А., Кривоконь Н., Конончук А., Левкіна Г., Литвинюк Г., Любченко Н., Миколук Н., Опалук Т., Руденко Б., Слезанська Г., Ставкова С., Усатенко О., Улько Н., Хараджи М. та ін. напрацьовано значний досвід обґрунтування важливості надання якісної супервізії соціальним працівникам для їх професійного зростання та саморозвитку, зокрема це відображається в різноманітній тематиці наукових досліджень. Так, дисертаційне дослідження Софії Ставкової (2018) розкриває особливості неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді, наявність етичних кодексів та підкреслює першорядну роль професійних цінностей та комплексне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів неперервної професійної підготовки супервізорів; наголошує на тісному взаємозв'язку супервізії як сфери професійної діяльності в галузі соціальної роботи та неперервної професійної підготовки соціальних працівників до її здійснення [8].

Слезанська Галина проаналізувала основні підходи до трактування поняття «супервізія в соціальній роботі» та дійшла висновків, що супервізорство в соціальній роботі є вагомим елементом професійного розвитку діяльності і розглядається як принцип, функція і метод. Як принцип (комплексний, цільовий, систематизуючий), супервізія в соціальній роботі розглядається як основа змісту дій менеджера соціальної служби, що розглядається як професійний стиль менеджерської роботи. Як функція, супервізія в соціальній роботі – це індивідуальне кураторство, спрямоване на виявлення та розв'язання проблем, дилем, спірних питань, труднощів деформації у діяльності конкретного соціального працівника відповідної соціальної служби. Як метод, супервізія в соціальній роботі – це навчання на досвіді. Вона розмежовує адміністративний та освітній методи супервізії. Вважає, що обидва широко застосовуються в соціальній роботі для допомоги соціальному працівнику забезпечити якість послуги, результат роботи за конкретних умов діяльності [7, с. 156].

Супервізію як метод професійного зростання в педагогічній сфері розкривають теж низка науковців. Такі дослідниці як Надія Любченко та Надія Білик описали сутнісні характеристики супервізії як інструменту професійного розвитку педагогічних працівників та обґрунтували актуальність застосування супервізії в системі освіти дорослих [4, с. 5].

Литвинюк Галина досліджувала практичний рівень впровадження корпоративної школи супервізії як інструменту змін, що впливають на професійну траєкторію вчителів, а також важливість його функціонування на ринку освітніх послуг. Вчена обґрунтовує, що супервізія в педагогів спрямована на поглиблення, оновлення та розширення навичок і вмій. Це складна цілеспрямована система взаємопов'язаних дій, яка забезпечить безперервність процесу інтеграції педагогічної та управлінської сфер засобами неформальної освіти [3, с. 531].

Аналіз вітчизняних наукових робіт показує, що теоретичні та практичні аспекти супервізії розвиваються в різних сферах, таких як психологія, педагогіка, соціальна робота та ін. Проте питання професійної підготовки фахівців з соціальної роботи для супервізійської діяльності залишаються надалі актуальною, зважаючи на те, що соціальним працівникам доводиться зараз працювати в умовах війни.

Мета статті – розглянути особливості надання супервізії фахівцям соціальної сфери, обґрунтувати важливість її надання для професійного зростання соціальних працівників.

Як ми зауважили вище, на сьогоднішній день, концепція супервізії широко використовується у професійній діяльності соціальних працівників, психологів-консультантів і соціальних педагогів. Це поняття розглядається як частина професійної культури, як засіб для підвищення кваліфікації та як форма наставництва. Закон України «Про соціальні послуги» визначає супервізію як професійну підтримку працівників, які надають соціальні послуги, спрямовану на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки. Супервізія працівників, які надають соціальні послуги здійснюється згідно методичних рекомендацій [6]. При проведенні супервізії можуть обговорюватись індивідуальні та професійні якості працівника, його очікування від роботи, взаємодія із членами колективу, вмотивованість, обсяг роботи, знання, навички, професійне зростання, можливий рівень вигорання, а також його взаємодія з отримувачами соціальних послуг, урахування їхніх потреб та особливостей, якість наданих послуг, задоволеність отримувачів послугами. Основними методами проведення супервізії можуть бути: діалог; рольові ігри; презентації; інформування; консультування; аналіз документів (звітів, планів роботи, інших документів); інтерактивні методи; спостереження [6].

Отже, метою супервізії є допомагати супервізованому більш ефективно виконувати завдання, визначені в посадових обов'язках. Головним завданням супервізії є збалансувати організаційні, професійні та особисті потреби молодого спеціаліста соціальної роботи. Регулярно організовані зустрічі супервізора і супервізованого і формують процес виконання завдання супервізії.

Науковиця Наталія Кривоконь визначає супервізію як професійну підтримку, яку надає досвідчений колега чи керівник для покращення роботи та розвитку професійних навичок. Основна увага спрямована на людину, врахування її точок зору та почуттів. На її думку, на супервізії обговорюються як практичні аспекти і вимоги організації, так і особисті почуття та їх вплив на роботу. Адже ігнорування емоційної сфери може призвести до вигорання та зменшення ефективності роботи, тому важливо відкрито обговорювати ці моменти на супервізії. Застосування супервізії як управлінської технології в соціальній роботі дає змогу повніше використовувати внутрішні ресурси організації через створення системи взаємної допомоги та надання підтримки більш досвідченим працівниками тим, хто її потребує. Причому, засади, на яких функціонує супервізія як соціальний інститут, створюють передумови для розвитку громадянських якостей фахівців. Цінність супервізії як технології управління організацією, що працює в соціальній сфері, полягає і в тому, що вона повністю відповідає принципам соціальної роботи: гуманізму, поваги до клієнта, необхідності його наснаження до нарощення власного соціального потенціалу [1, с. 64].

Досліджуючи дану проблематику варто звернутися до закордонного досвіду. Зокрема цікаве дослідження провели ізраїльські вчені Naama Nebenzahl-Elitzur, Maya Kagan, Ester Zychlinski, воно стосувалося розуміння факторів, які сприяють наміру продовжувати працювати соціальним працівником. Дані онлайн-опитування були отримані від 407 ізраїльських соціальних працівників. Висновки показали, що розуміння сенсу роботи, постійне професійне зростання є основним фактором, який мотивує соціального працівника працювати у цій сфері. Під час практичної діяльності соціального працівника за розвиток у цій площині відповідає власне супервізор. Наступними вагомими факторами є задоволення від заробітної плати та більший баланс між роботою та сім'єю також сприяють бажанню продовжувати працювати в сфері соціальної роботи [12, с. 125]. Ці висновки, на нашу думку, цінні і для України, вони повинні бути враховані урядовими особами та постачальниками соціальних послуг, які бажать надавати якісні соціальні послуги для клієнтів та сприяти підвищенню соціального статусу цієї професії.

Супервізія в контексті соціальної роботи спрямована на підтримку, розвиток та підвищення професійних компетенцій працівника, а стимулювання мотивації є ключовим аспектом цього процесу. В рамках супервізії використовуються різні способи стимулювання для мотивації соціальних працівників до більш ефективної роботи. Це може бути визнання досягнень під час супервізійних сесій, важливо визнавати досягнення

соціального працівника, навіть якщо успіхи невеликі. Оскільки наголошення на позитивних результатах може збільшити мотивацію до роботи. Супервізор повинен допомогти встановленню чітких цілей і завдань, що може стимулювати працівника до дії. Також супервізор може надавати підтримку та допомогу у вирішенні труднощів, з якими стикається працівник. За допомогою тренінгів, семінарів та навчальних курсів забезпечує можливості для професійного зростання і розвитку. У працівника повинні бути зручні умови праці та відчуття підтримки зі сторони керівництва та колег, тому супервізору вкрай важливо вміти створити атмосферу взаємопідтримки та довіри в робочому колективі. Вміння допомогти зі сторони наставника в збереженні балансу між роботою та особистим життям теж сприяють мотивації та ефективності соціального працівника. Дозволяючи працівнику брати більше відповідальності та участь у прийнятті рішень, супервізор також може збільшити його мотивацію та зацікавленість у роботі.

Застосування супервізії як управлінської технології в соціальній роботі дає змогу повніше використовувати внутрішні ресурси організації через створення системи взаємної допомоги та надання підтримки більш досвідченим працівниками тим, хто її потребує. Причому, засади, на яких функціонує супервізія як соціальний інститут, створюють передумови для розвитку громадянських якостей фахівців. Цінність супервізії як технології управління організацією, що працює в соціальній сфері, полягає і в тому, що вона повністю відповідає принципам соціальної роботи: гуманізму, поваги до клієнта, необхідності його насаження до нарощення власного соціального потенціалу [3]. Науковці з Китаю, такі як Guanghuai Zheng, Xinshu Lyu, Yean Wang у своєму дослідженні підіймають питання поваги до гідності та цінності соціальних працівників [11, с. 276]. Це дослідження досліджує, чи можна інтегрувати індивідуальну самоактуалізацію соціальних працівників з організаційним розвитком за допомогою гуманістичного підходу до управління. Автори відібрали 672 супервізора з китайських агентств соціальної роботи. Результати показали, що участь в професійних асоціаціях для соціальних працівників відіграють ключову роль між впливом професійного супервізора та впливом організаційних чинників. Участь в професійних організаціях підвищує цінність соціального працівника у його ж власних очах та підвищує задоволеність від роботи.

Такі вчені-практики як Ганна Левкіна, Антоніна Конончук, Назар Миколук, Богдан Руденко, Наталія Улько, Наталії Осипенко у своїй науковій праці підкреслюють, що відсутність належного нагляду у практичній діяльності фахівців сфери соціальної роботи може спричинити наступні негативні наслідки: погіршення якості роботи, відсутність можливості професійного розвитку, незадоволення клієнтів, часта зміна місця роботи та загроза професійного вигорання. Супервізія має бути обов'язковою складовою професійної діяльності фахівців у сфері соціальної роботи, враховуючи складні умови їхньої праці, складне психологічне навантаження, роботу у стресовому середовищі, нерівномірний графік роботи, а також часті випадки професійного вигорання. Супервізія допоможе розвивати навички, щоб справлятися зі вторинною травматизацією, особливо в умовах війни [2, с. 46].

Навіть досвідчені спеціалісти можуть відчувати дестабілізацію, коли опиняються в ролі супервізораних. Тому головне завдання супервізора – створити такі умови, у яких супервізія буде комфортною і продуктивною. Досягненню цієї мети сприяють правила групи, такі як, повага, відсутність критики, конфліктів та гіпотез. Крім того, супервізор також має сприяти розвитку учасників групи здатності свідомо відслідковувати свої власні почуття та усвідомлення. Коли всі вищезгадані аспекти опрацьовані, супервізія перетворюється на надійний і підтримуючий ресурс для фахівця, де врахування важливості зворотного зв'язку відіграє ключову роль.

Висновки. Супервізія є невід'ємною складовою професійного зростання фахівців у соціальній сфері, вона надає можливість не лише отримувати конструктивний зворотній зв'язок та вдосконалювати навички, але й емоційно підтримувати спеціалістів у важких ситуаціях. Супервізія сприяє підвищенню якості послуг та збереженню професійного стандарту в сфері соціальної роботи. Вкрай важливо продовжувати розвивати цей метод і забезпечувати доступ до супервізії для всіх працівників соціальної сфери, щоб забезпечити оптимальні умови для їхнього професійного зростання та самореалізації.

У подальшому дослідження цієї проблематики може стосуватися детальнішого розкриття таких видів супервізії соціальних працівників як кризова супервізія та неформальна супервізія, що особливо актуально в період війни. Вивчення та аналіз закордонного досвіду надання супервізії фахівцям соціальної сфери допоможе покращити якість надання соціальних послуг у складних умовах сьогодення.

Використана література:

1. Кривоконь Н. Супервізія як чинник вдосконалення соціальної роботи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*. 2016. Вип. 61. С. 64–68. URL : <https://periodicals.karazin.ua/psychology/article/download/8219/7693/>
2. Левкіна Г., Конончук А., Миколук Н., Руденко Б., Улько Н. Посібник «Практичне керівництво для ефективної організації та реалізації заходів із неформальної освіти та активного довголіття», 2023. С. 46. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-11/guide_on_effective_organization_and_implementation_of_non_formal.pdf
3. Литвинюк Г. Корпоративна школа супервізії як інструмент управління професійним розвитком педагогів. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, № 4. Р. 530–541.
4. Любченко Н. В., Білик Н. І. Супервізія як технологія післядипломної освіти педагогічних працівників у контексті Концепції «Нова українська школа». *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 5 (200). С. 5-13. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5\(200\)-5-13](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5(200)-5-13)
5. Опалюк Т. Л., Супервізорство як чинник неперервності професійної освіти соціального працівника. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 21. Т. 3.

6. Про затвердження методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги. Наказ Міністерства соціальної політики України 12 червня 2020 року № 414. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0414739-20#Text>
7. Слозанська Г. Супервізія в соціальній роботі : основні підходи та принципи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 155–159. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_58.
8. Ставкова С. Г. Неперервна професійна підготовка соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів. 2018. 374 с. URL : <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/41263>
9. Usatenko O. Superiviziya yak metod pidvyshchennia profesionalizmu psykologa-praktyka. *Psichologiya i suspiľstvo*. 2008. № 2. С. 168–172 URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30379/1/%D0%A3%D1%81%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
10. Хараджи М. В., Івашенко А. І. Супервізія як метод професійного зростання психолога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Психологія*. 2022. С. 23–26.
11. Guanghuai Zheng, Xinshu Lyu, Yean Wang. Striving for Organizational Impact through Individual Impact : A Humanistic Management Approach Involving Social Work Supervisors. *Social Work*, Volume 67, Issue 3, July 2022, P. 276–285.
12. Naama Nebenzahl-Elitzur, Maya Kagan, Ester Zychlinski Factors Associated with Israeli Social Workers' Intention to Stay in the Profession. *Social Work*, Volume 69, Issue 2, April 2024. P. 125–132.

References:

1. Kryvokon N. (2016) Superviziia yak chynnyk vdoskonalennia sotsialnoi roboty. [Supervision as a factor in improving social work]. *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Psychology*. Vip. 61. S. 64–68. URL : <https://periodicals.karazin.ua/psychology/article/download/8219/7693/> [in Ukrainian].
2. Liubkina H., Kononchuk A., Mykoliuk N., Rudenko B., Ulko N. (2023) Praktychne kerivnytstvo dlia efektyvnoi orhanizatsii ta realizatsii zakhodiv iz neformalnoi osvity ta aktyvnoho dovolittia. [A practical guide for effective organization and implementation of non-formal education and active longevity activities]. S. 46. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/202311/guide_on_effective_organization_and_implementation_of_non_formal.pdf [in Ukrainian].
3. Lytvyniuk H. (2022) Korporatyvna shkola supervizii yak instrument upravlinnia profesiinym rozvytkom pedahohiv. [The corporate school of supervision as a tool for managing the teacher professional development]. *Social Work and Education*. Vol 9 № 4. P. 530–541. [in Ukrainian].
4. Liubchenko N., & Bilyk N. (2021) Superviziia yak tekhnolohiia pislidyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv u konteksti Kontseptsii «Nova ukrainska shkola». [Supervision as a technology of postgraduate education of teachers in the context of «New Ukrainian School» concept]. *Imidzh suchasnogo pedagoga*. № 5 (200). S. 5–13 [in Ukrainian].
5. Opaliuk T. L. (2020) Supervizorstvo yak chynnyk neperernosti profesiinnoi osvity sotsialnoho pratsivnyka. [Supervisory as a factor of continuity of professional education of a social worker]. *Innovative pedagogy*. Vip. 21 (3) [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia metodychnykh rekomendatsii shchodo supervizii pratsivnykiv, yaki nadaiut sotsialni posluhy (2020). [On the approval of methodological recommendations for supervising workers who provide social services]. № 414. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0414739-20#Text> [in Ukrainian].
7. Slozanska H. (2014) Superviziia v sotsialnii roboti: osnovni pidkhody ta pryntsyipy. [Supervision in social work: basic principles and approaches]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Vip. 30. S. 155–159. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_58 [in Ukrainian].
8. Stavkova S. H. (2018) Neperervna profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv do superviziinnoi diialnosti v Kanadi. [Continuing Professional Training of Social Workers for Supervisory Activity in Canada] : dis...kand. ped. nauk : 13.00.04. Lviv. 374 s. URL : <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/41263> [in Ukrainian].
9. Usatenko O. (2008) Superviziia yak metod pidvyshchennia profesionalizmu psykholoha-praktyka. [Supervision as a method of increasing the professionalism of a practicing psychologist]. *Psychology and society*. № 2. S. 168-172. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30379/1/%D0%A3%D1%81%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> [in Ukrainian].
10. Kharadzhy M. V., & Ivashchenko A. I., (2022) Superviziia yak metod profesiinoho zrostantia psykholoha. [Supervision as a method of psychologist professional development]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series : Psychology*. S. 23–26 [in Ukrainian].
11. Huanhuai C., Sinshu L., Yen V. (2022) Striving for Organizational Impact through Individual Impact: A Humanistic Management Approach Involving Social Work Supervisors. *Social Work*. Volume 67 (3). P. 276–285
12. Naama N.-E., Maya K., Ester Z. (2024) Factors Associated with Israeli Social Workers' Intention to Stay in the Profession. *Social Work*. Volume 69 (2). P. 125–132

V. Hrytsaniuk, A. Ivaniv. Supervision as a method of professional development for social sector specialists.

Supervision has been considered an effective tool for developing professionals working in the social sphere. According to Ukrainian legislation, supervision serves as professional support for workers in the field of social services, aimed at overcoming professional difficulties, analyzing and addressing shortcomings, and fulfilling other tasks. Supervision is based on methodological recommendations, encompassing discussions on various aspects of professional activity and the utilization of diverse methods such as dialogue, role-playing games, and document analysis. In this study, we underscore the importance of supervision in enhancing the quality of social service provision and facilitating the professional growth of practitioners in this domain.

The directions of professional growth – natural and intensive – have been analyzed, elucidating the significance of supervision for relaxation, analysis, and support for workers amid complex psychological and stressful conditions. The methods of conducting supervision and various aspects that can be considered during this process have been meticulously analyzed, including the individual and professional qualities of the practitioner; their interactions with clients and colleagues, and the quality of services rendered. Emphasis is placed on the regularity and systematicity of supervisor-supervisee meetings for the successful execution of this function.

Drawing upon recent studies by international scholars, key factors incentivizing workers to continue their engagement in the social sphere have been delineated. These factors encompass an understanding of the meaningfulness of work, continuous professional growth, job satisfaction, and achieving a balance between work and family life. The importance of considering these factors to bolster workers' motivation and elevate the quality of social services is underscored. Research conducted by scholars from China corroborates that participation in professional associations augments the value and satisfaction derived from the work of social workers, serving as a pivotal factor in their professional development and effective performance.

Conclusions have been drawn, affirming that supervision is an indispensable component of the professional practice of social work practitioners. It ensures continuous professional growth, enhancing job satisfaction and mitigating professional burnout.

Key words: social work, social work specialist, professional activity, supervision, supervisor, supervisee, continuous professional growth, professional burnout.

УДК 378.091.3:373.5.011.3-051]:004

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.07>

Довбня О. В.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО КУРСІВ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

У статті розкрито необхідність трансформації сучасної освіти відповідно до потреб сьогодення. Здійснено огляд особливостей методики навчання майбутніх вчителів інформатики. Обґрунтовано необхідність вдосконалення методик навчання відповідно до принципів індивідуалізації та фундаменталізації. Дослідження ефективності створення та використання навчальних відео-курсів у навчанні майбутніх вчителів інформатики в рамках відкритої освіти є невід'ємною складовою. Пріоритетним напрямком модернізації сучасної освіти є індивідуалізація навчання, його наближення до сутності кожного здобувача освіти, конкретних здібностей, тому використання відео курсів у навчанні майбутніх вчителів інформатики є максимально ефективним і зручним враховуючи зміст, методи, темп навчання спираючись на індивідуальні особливості учнів та рівень їхнього розвитку. Базою відкритої освіти є відеокурси, в той же час науково-практичний інтерес до них пов'язаний з освітніми можливостями, на кшталт поглиблення демократизації, гнучкістю організації освітнього процесу, індивідуалізація освітнього процесу, поглиблення і розширення джерельно-інформаційної бази навчально-дослідницьких проєктів. Створення спеціальних відеокурсів для студентів є створення спеціального продукту для ефективного засвоєння інформації, шляхом зорової фіксації на важливих деталях і моментах, адже в інформатиці важливим моментом є уважність до деталей, логіка, запам'ятовування важливих дрібних аспектів, в той же час відео курс з акцентом на зорове сприйняття дає таку можливість у повному обсязі. Визначено переваги використання відео-курсів майбутніми вчителями інформатики, що у свою чергу зумовлює пряму необхідність переходити у площину відео курсів. Викладено основні рекомендації щодо створення якісних відео курсів та відео уроків, що може бути навігатором для майбутніх вчителів інформатики крізь призму методики вивчення профільної дисципліни.

Ключові слова: навчальні відео курси, веб-орієнтовані методичні системи, інформатичні дисципліни, методика навчання, феномен відкритої освіти, індивідуалізація, фундаменталізація.

В контексті соціального замовлення удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів інформатики повинно бути орієнтованим на формування у них готовності до використання інноваційних інформаційних систем та підходів у професійній діяльності. У зв'язку з цим постає проблема удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів інформатики, в якій особливе місце відводиться вивченню веб-орієнтованих інформаційних систем в навчальному процесі. В контексті обраної проблеми, будемо досліджувати ефективність створення та використання навчальних відео-курсів у навчанні майбутніх вчителів інформатики з врахуванням явища відкритої освіти.

В контексті обраної проблеми важливо системно аналізувати необхідність інновацій навчальному процесі, спрямованих на підготовку майбутніх учителів інформатики; ретельно вивчати та визначати важливі аспекти методичних підходів, які сприяють ефективному формуванню компетентностей учителів інформатики, а також висвітлення практичних аспектів використання зазначених систем для підвищення якості освіти та адаптації до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Дослідженнями підвищення ефективності навчання майбутніх учителів інформатики займалися такі вчені-дослідники як М. І. Жалдак, Ю. С. Рамський та М. В. Рафальська.

Дослідження С. О. Семерікова, Ю. В. Триуса, С. М. Яшанова довели, що фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін відбувається не лише за рахунок фундаменталізації змісту навчання, але і за рахунок фундаменталізації використання засобів навчання, зокрема веб-орієнтованих систем, через надання їм універсальності та властивостей мобільності. Реалізація цього напряму розвитку веб-орієнтованих методичних систем навчання тісно пов'язана з веб-орієнтованими технологіями як основного розвитку сучасних мобільних інформаційно-комунікаційних систем.

Веб-орієнтовані методичні системи навчання мають стати провідними в процесі навчання інформатичних дисциплін.

Метою є обґрунтування необхідності та ефективності створення та використання навчальних відео-курсів у навчанні майбутніх вчителів інформатики відповідно викликам та умовам сьогоденних реалій, що здатні мотивувати й активізувати пізнавальну діяльність суб'єктів навчання і які можуть бути використані у різних формах організації навчального процесу.

В сьогоденних реаліях та стрімкій трансформації традиційної освіти ми маємо орієнтуватися на те, що майбутній вчитель інформатики може індивідуально, використовуючи веб-орієнтоване освітньо-наукове і навчальне середовище, освоїти та набути певні навички та знання.

Цілі навчання майбутніх педагогів формуються у відповідності до суспільних запитів і потреб розвитку суспільства. Під час визначення цілей навчання інформатичних дисциплін у закладі вищої освіти з використанням веб-орієнтованих методичних систем навчання потрібно враховувати наступні цілі навчального процесу:

- освітні (формування у студентів наукових знань, спеціальних і загально навчальних умінь і навичок);
- розвиваючі (розвиток мовлення, мислення, пам'яті, творчих здібностей, рухової та сенсорних систем);
- виховні (формування наукового світобачення, моралі, естетичної культури тощо) [5, с. 56].

До основних цілей навчання інформатичних дисциплін можна віднести загальноосвітні цілі, пов'язані з набуттям певного рівня спеціальних, методичних, інформатичних знань і вмінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності майбутнього вчителя інформатики та фахівця з інформаційних технологій. Структурними складовими відповідної обізнаності майбутніх фахівців є відповідна система знань, умінь та навичок, що формуються відповідно до моделі державних освітніх стандартів. Загальною метою навчання кожної інформатичної дисципліни є формування складових інформаційної культури студентів, обізнаності стосовно використання веб-орієнтованих систем в різноманітних напрямках [6, с. 574].

Формування знань, умінь та навичок, пов'язаних із використанням веб-орієнтованих систем, можливе в процесі опанування таких навчальних інформатичних дисциплін, як «Організація комп'ютерних мереж», «Комп'ютерні технології дистанційної освіти та тестування», «Безпека програм та даних», «Адміністрування веб-орієнтованих навчальних комп'ютерних систем», «Захист інформаційних ресурсів» та ін. Слід зазначити, що всі зміни змісту навчання інформатичних дисциплін повинні відповідати принципам фундаменталізації і стосуватися не стільки вивчення інструментальних засобів веб-орієнтованих сервісів, скільки концептуальних принципів створення клієнт-серверних технологій, використання хмарних обчислень, віртуалізації інформаційних ресурсів, розподілення даних, методів забезпечення потрібного рівня надійності тощо [6, с. 581].

Використання веб-орієнтованих засобів навчання суттєво впливає на всі компоненти технологічної підсистеми методичної системи навчання, зокрема на форми організації навчання.

Збереження і обробка інформації в інтернеті відбувається за допомогою так званих «веб-орієнтованих» інформаційних систем, які можуть і використовуватися в локальній мережі. Веб-орієнтовані інформаційні системи побудовані з використанням веб-додатків (Web-Application) – допоміжних програмних засобах, призначених для автоматизованого виконання будь-яких дій на веб-серверах і на стороні користувача. При цьому в якості користувацьких інтерфейсів веб-додатки використовують веб-браузери. До числа засобів створення веб-додатків відносяться клієнтські і серверні технології [3].

Форми організації навчання – цілеспрямована, чітко організована, змістовно насичена й методично забезпечена система пізнавального та виховного спілкування, взаємодії, співпраці викладачів та студентів [2].

Загальні форми організації навчання поділяються на фронтальні, колективні, групові, парні, індивідуальні, а також зі змінним складом студентів. В основу поділу загальних форм навчання покладено характеристики особливостей комунікативної взаємодії як між викладачем та студентами, так і між самими студентами. Веб-орієнтовані системи навчання можуть бути використані в усіх зазначених формах організації навчання, але найбільший вплив здійснюють на групові та колективні форми у зв'язку з тим, що перш за все використання цих систем спрощує організацію співпраці суб'єктів навчального процесу та розширює можливості їх взаємодії. Разом з тим під час навчання інформатичних дисциплін з використанням веб-орієнтованих методичних систем навчання можна говорити про індивідуалізоване навчання, коли студент, використовуючи веб-орієнтовані сервіси та ресурси, може навчатися самостійно. Таким ресурсом для індивідуального навчання є відео курси [4, с. 133].

Використовуючи відео курси, студент у зручному для нього темпі здобуває знання, сам обирає індивідуальний маршрут опанування навчального матеріалу в рамках заданої теми.

Основними принципами використання відео курсів майбутніми вчителями інформатики є: індивідуалізація та фундаменталізація, що відповідає сучасним вимогам і викликам. Тобто використання відео-курсів дає можливість індивідуально і в своєму темпі навчатися обраній темі.

Оскільки, одним із пріоритетних напрямків модернізації сучасної освіти є індивідуалізація навчання, його наближення до сутності кожного студента, конкретних здібностей, тому використання відео курсів у навчанні майбутніх вчителів інформатики є максимально ефективним і зручним. Йдеться про таку організацію навчального процесу, за якого вибір змісту, методів, темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень їхнього розвитку.

Термін «фундаменталізація» науковці, зокрема С. Семеріков, О. Теплицький розуміють як істотне підвищення якості освіти і освітнього рівня людей шляхом відповідної зміни змісту дисциплін, що вивчаються, і методології навчального процесу. Вона може досягатися різними шляхами, до яких може бути віднесена зміна співвідношення між прагматичною і загальнокультурною частинами освіти усіх рівнів, при цьому пріоритетними стають проблеми загальної та професійної культури фахівця, формування у нього наукових форм системного мислення; зміна змісту і методології навчального процесу, зміщення акцентів з практичної підготовки фахівця на вивчення фундаментальних законів природи і суспільства, розробка принципово нової навчальних курсів, орієнтованих на формування у студентів цілісних уявлень про наукову картину світу, системного рівня її пізнання. Фундаменталізація, як основна відмінна риса відео-курсів, конкретизує, поглиблює, максимізує сприйняття матеріалу, оскільки у відео курсах задіяне зорове сприйняття, яке максимально сприяє засвоєнню матеріалу [5, с. 60].

Зміст професійної підготовки – це складне інтегроване утворення, структуроване як система засвоєння професійних знань, розвиток відповідних умінь і навичок, оволодіння досвідом дослідницької діяльності

в професійній сфері, а також формування особистісних ціннісних орієнтацій та спрямованості на майбутню професійну діяльність. Створення та використання відео-курсів для майбутніх вчителів інформатики є пріоритетним напрямом розвитку методології сучасного навчання [6, с. 573].

Середньостатистичний перелік компонентів освітньо-професійної програми, що в основному закріплюють за кафедрою інформатики: основи комп'ютерної мікроелектроніки; архітектура комп'ютера й конфігурація комп'ютерних систем; основи комп'ютерних мереж і систем; інформатика й інформаційно-комунікаційні технології; хмарні й мобільні технології в освіті; програмування; комп'ютерна графіка й мультимедіа; інформаційні системи; захист інформаційних ресурсів; проєктування, монтаж комп'ютерних систем і мереж; діагностика і встановлення, конфігурування та адміністрування серверних операційних систем; методика навчання інформатики; протоколи й служби мережевої взаємодії, маршрутизація в мережах; безпека комп'ютерних систем і мереж; проєктування та адміністрування вузлів і сервісів у мережі Інтернет; технології розробки веб-додатків; організація та адміністрування баз даних; вибрані питання комп'ютерної інженерії; сучасні мережні технології; педагогічне прикладне програмне забезпечення; вибрані питання з інформатики й інформаційно-комунікаційних технологій [5, с. 61].

Викладання та навчання за такою освітньою програмою передбачає такі форми організації навчальної діяльності студентів: традиційні лекції, мультимедійні лекції, інтерактивні лекції, практичні заняття, лабораторні заняття, проходження педагогічної та виробничої практик, самостійне навчання, індивідуальне заняття, консультації, курсове проєктування [6, с. 579].

Теоретичною основою модернізації професійної освіти сьогодні є концептуальні ідеї щодо інтегрування змісту навчальних дисциплін, інтенсифікації процесу навчання, діагностико-прогностичні засади та добір і структурування змісту навчальних дисциплін, детермінованість взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних чинників. Доведено, що ефективною є наступна модель: історичний аспект питання – його теоретичне обґрунтування (концепції, теорії, закономірності, принципи тощо) – методика та технології його реалізації [1, с. 65].

Використовуючи відео курси, можна реалізувати вищезгадану модель в максимальному обсязі. Тобто створюючи спеціальний відео курс для студентів – це створення спеціального продукту для ефективного засвоєння інформації, шляхом зорової фіксації на важливих деталях і моментах, адже в інформатиці важливим моментом є уважність до деталей, логіка, запам'ятовування важливих дрібних аспектів тощо. Відео курс з акцентом на зорове сприйняття дає таку можливість у повному обсязі.

Відео курси є базою феномену відкритої освіти в наш час. Науково-практичний інтерес до відео курсів як явища відкритої освіти пов'язаний з новими освітніми можливостями, зокрема:

- поглибленням демократизації (забезпечення на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій рівного доступу до освіти для всіх учасників освітнього процесу незалежно від соціального, матеріального стану, стану здоров'я, расових, національних, гендерних ознак);

- гнучкістю організації освітнього процесу (можливість варіативного застосування просторово-часових характеристик освітнього процесу: доступність здобувачів вищої освіти до навчання незалежно від місця їх перебування і в зручний для них час);

- індивідуалізацією освітнього процесу (освітня діяльність з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, реалізується на основі врахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти, шляхом конкретизації змісту, методів і засобів навчання, активізації самостійної діяльності);

- поглиблення і розширення джерельно-інформаційної бази навчально-дослідницьких проєктів тощо.

Головною метою відкритої освіти є підготовка студентів до повноцінної й ефективної участі в суспільному та професійному житті в умовах інформаційного суспільства.

Провідними ознаками відкритої освіти, а в нашому контексті створення і використання відео курсів є: якість, випереджувальний характер, доступність, гнучкість, креативність. У цій системі освітній процес, навчання стає відкритим і творчим, забезпечується вільний доступ до інформаційних ресурсів, свобода вибору, індивідуалізований підхід, створені умови спільного творчого освоєння світу. Відкрита освіта забезпечує безперервність навчання протягом усього життя, зміни в характері відносин учасників освітньої діяльності, ефективність і доступність в отриманні знань [6, с. 570].

Успішний досвід, інноваційні підходи і методики щодо освітнього процесу, як і конкретні рішення відкритої освіти, активно впроваджуються в багатьох країнах та регіонах.

В сьогоденнішніх реаліях та стрімкій трансформації традиційної освіти ми маємо орієнтуватися на те, що майбутній вчитель інформатики, може індивідуально, використовуючи веб-орієнтоване освітньо-наукове і навчальне середовище освоїти та набути певні навички та знання.

Створення та використання навчальних відео-курсів є ефективною формою надання освітніх ресурсів. Переваги онлайн-курсів полягають в механіці навчання, що дозволяє майбутньому учителю комфортно здобути теоретичні знання і практичні навички. Переглядати відео уроки можна у зручний час.

Отже, конкретизуємо і визначимо основні переваги використання відео-курсів у навчання майбутніх вчителів інформатики:

1. Можливість навчання у будь-який проміжок часу, будь-коли. У нашому випадку створені відео ресурси і проведені відео лекції дали змогу автоматизувати процес навчання шляхом перерозподілу навчального часу на користь позааудиторної самостійної роботи студентів.

2. Можливість навчатися в будь-якому місці. Студенти можуть вчитися, не виходячи з дому чи офісу, перебуваючи у будь-якій точці планети. Щоб приступити до навчання, необхідний лише комп'ютер з доступом в Інтернет. Відсутність необхідності щодня відвідувати навчальний заклад – безсумнівний плюс для людей з обмеженими можливостями здоров'я, для проживаючих у важкодоступних місцевостях, батьків з маленькими дітьми.

3. Зорове сприйняття матеріалу за статистикою є найефективнішим у сприйнятті та засвоєнні інформації.

4. Можливість навчатися у своєму темпі. Не обов'язково навчатися у тому ж темпі, що й інші студенти. Студент завжди може повернутися до вивчення більш складних питань, кілька разів подивитися відео-лекції, а вже відомі йому теми може пропустити.

5. Доступність відео курсів. Доступ до відео курсів відкривається студенту після реєстрації в системі дистанційного навчання, або він отримує навчальні матеріали електронною поштою. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичок.

6. Навчання в спокійній обстановці. Тому в студентів менше причин для хвилювань.

7. Індивідуальний підхід. При традиційному навчанні викладачеві досить важко приділити необхідну кількість уваги всім студентам групи, підлаштуватися під темп роботи кожного. Студент сам обирає собі темп навчання, він може оперативно отримати у викладача відповіді на виникаючі питання.

8. Дистанційна освіта дешевша. Якщо порівнювати вартість навчання на заочній і дистанційній формах навчання, то дистанційна скоріш за все буде дешевшою.

Ми узагальнили кілька рекомендації, які можуть бути корисними для створення відео ресурсів, оскільки це творчий процес, формалізувати його практично неможливо. Під час розроблення відео ресурсів потрібно забезпечити: якість матеріалу максимального рівня; мінімальна тривалість; лаконічність подання; динамічність подання; виразність звуку; емоційність подання; хороша відео якість.

Очевидно, що не будь-яку тему можна ефективно реалізувати засобами комп'ютерного відео. Якщо суть відео зводиться до озвучування текстів, поданих на слайдах, то отримаємо негативний ефект. Коефіцієнт концентрації тут близький до одиниці, тому користь від такого відео невелика. Тільки висококонцентроване і достатньо якісне та динамічне подання відомостей може забезпечити економію часу на навчання і вести до створення успішного відео курсу.

Підкреслимо особливу важливість якісного звукового супроводу. Перш за все диктор повинен уникати дослівного чи постійного озвучування текстів, які демонструються як виноска чи основний матеріал. Якщо тембр голосу диктора чи емоційність подання матеріалу є незадовільними, то відео-урок успіху не матиме.

Висновки. Соціум ХХІ століття відмічається сукупністю особливостей, з поміж яких найбільш вагомими є глобалізація економіки, політики, культури, освіти, застосування інформаційно-комунікативних технологій, поширення мережевих форм спілкування тощо. Водночас найбільшою мірою сучасне суспільство увиразнює розвиток відкритої освіти як засіб реалізації принципу навчання впродовж життя. Інформатизація суспільства покликана розв'язати значну кількість важливих завдань.

В сьогоденнішніх реаліях та стрімкій трансформації традиційної освіти ми маємо орієнтуватися на те, що майбутній вчитель інформатики може індивідуально, використовуючи веб-орієнтоване освітньо-наукове і навчальне середовище освоїти та набути певні навички та знання. Засобом такого навчання є створення і використання відео курсів.

Використання відео курсів у навчанні майбутніх вчителів інформатики є необхідною умовою фундаменталізації методики навчання. І реалізується вона за рахунок таких переваг: можливість навчання у будь-який час, можливість навчатися в будь-якому місці, зорове сприйняття матеріалу за статистикою є найефективнішим у сприйнятті та засвоєнні інформації, можливість навчатися у своєму темпі, доступність відео курсів, навчання в спокійній обстановці, індивідуальний підхід, дистанційна освіта доступна по ціні.

Використана література:

1. Бацуровська І. В., Джаландінова А. М. Історія розвитку масових відкритих онлайн-курсів в освіті. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Херсон. 2015. № 1. С. 63–66.
2. Бублик В. В., Горностай М. П. Впровадження систем надання рекомендацій в електронне навчання. URL : <https://ekmaair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/955a76f4-db23-4f3a-a780-efd473194c77/content>
3. Вакалюк Т. А. Добір масових відкритих онлайн курсів для використання. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2018. № 1 (20). С. 128–133.
4. Кузьменко Г. М., Хорольський О. В. Масові відкриті онлайн-курси у контексті трансформації вищої освіти України. *Педагогічні науки*. Полтава. 2020. № 63. С. 56–61.
5. Проект положення про електронні освітні ресурси / В. Ю. Биков, М. П. Шишкіна, Г. П. Лаврентьєва, В. М. Дем'яненко та ін. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України., 2018. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1041>
6. Черних В. В. Змістовий компонент методики навчання майбутніх учителів інформатики знання орієнтованих інформаційних систем, зокрема систем штучного інтелекту. *Наука і техніка. Видавнича група : Наукові перспективи*. 2024. Київ. № 1 (29). С. 569–581.
7. Яшанов С. М. Сучасні аспекти розвитку змісту діяльності вчителя в умовах використання інтернет-технологій. *Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Вип. 16. Київ. 2009. С. 255–261.

References:

1. Batsurovska I. V., Dzhalandinova A. M. (2015) Istoriiia rozvytku masovykh vidkrytykh onlain-kursiv v osviti. [The history of the development of mass open online courses in education]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii*. Kherson. № 1. S. 63–66 [in Ukrainian].
2. Bublyk V. V., Hornostai M. P. (2007) Vprovadzhennia system nadannia rekomendatsii v elektronne navchannia. [Implementation of recommendation systems in e-learning]. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/955a76f4-db23-4f3a-a780-efd473194c77/content> [in Ukrainian].
3. Vakaliuk T. A. (2018) Dobir masovykh vidkrytykh onlain kursiv dlia vykorystannia. [Selection of mass open online courses for use]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Seriiia : Pedahohika. Melitopol. № 1 (20). S. 128–133 [in Ukrainian].
4. Kuzmenko H. M., Khorolskyi O. V. (2020) Masovi vidkryti onlain-kursy u konteksti transformatsii vyshchoi osvity Ukrainy. [Mass open online courses in the context of the transformation of higher education in Ukraine]. *Pedahohichni nauky*. Poltava. № 63. S. 56–61 [in Ukrainian].
5. Proekt polozhennia pro elektronni osvitni resursy (2018). [Draft regulations on electronic educational resources] / V. Yu. Bykov, M. P. Shyshkina, H. P. Lavrentieva, V. M. Demianenko ta in. Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1041> [in Ukrainian].
6. Chernykh V. V. (2024) Zmistovyi komponent metodyky navchannia maibutnikh uchyteliv informatyky znannia oriientovanykh informatsiinykh system, zokrema system shtuchnoho intelektu. [The content component of the methodology of training future informatics teachers is knowledge of oriented information systems, in particular artificial intelligence systems]. *Nauka i tekhnika. Vydavnycha hrupa: Naukovi perspektyvy*. Kyiv. № 1 (29). S. 569–581 [in Ukrainian].
7. Iashanov S. M. (2009) Suchasni aspekty rozvytku zmistu diialnosti vchytelia v umovakh vykorystannia internet-tekhnolohii. [Modern aspects of the development of the content of the teacher's activity in the conditions of the use of Internet technologies]. *Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Kyiv. Vyp. 16. S. 255–261 [in Ukrainian].

O. Dovbnia. The use of video courses in the training of future informatics teachers as a necessary condition for the fundamentalization of teaching methods.

The article reveals the need to transform modern education in accordance with today's needs. An overview of the specifics of the teaching methodology of future computer science teachers was carried out. The study of the effectiveness of the creation and use of educational video courses in the training of future informatics teachers within the framework of open education is an integral component. The priority direction of the modernization of modern education is the individualization of education, its approach to the essence of each education seeker, specific abilities, therefore the use of video courses in the education of future computer science teachers is as effective and convenient as possible, taking into account the content, methods, pace of learning based on the individual characteristics of students and the level of their development. The creation of special video courses for students is the creation of a special product for effective assimilation of information by visual fixation on important details and moments, because in informatics an important point is attention to details, logic, memorization of important small aspects, at the same time, a video course with an emphasis on visual perception gives such an opportunity in full. The advantages of using video courses by future informatics teachers have been determined, which in turn determines the direct need to move into the field of video courses. Basic recommendations for creating high-quality video courses and video lessons are laid out, which can be a navigator for future computer science teachers through the prism of the methodology of studying a specialized discipline.

Key words: educational video courses, web-oriented methodological systems, informatics disciplines, teaching methods, the phenomenon of open education, individualization, fundamentalization.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Аналіз нормативних документів та наукових досліджень, дозволив окреслити проблеми осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також дослідити особливості соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни. Наведено основні причини інвалідності. На сьогодні, особи з інвалідністю внаслідок війни є однією з найбільш вразливих груп населення, які потребують соціального захисту та ефективної соціальної підтримки та допомоги. Подано опис послуги з надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Виокремлено проблеми, які виникають у осіб з інвалідністю внаслідок війни та їхніх сімей, а також соціальні послуги на які вони мають право. Основними напрямками державної політики у сфері соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни визначено: забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю внаслідок війни; створення умов для працевлаштування; забезпечення соціального захисту; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до освіти; створення умов для участі осіб з інвалідністю внаслідок війни у культурному житті суспільства та у спортивних змаганнях; фінансування заходів, спрямованих на реінтеграцію осіб з інвалідністю внаслідок війни. На основі аналізу діяльності недержавних організацій у напрямку соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни визначено широкий спектр надання допомоги та підтримки (консультативна та інформаційна робота, надання правової допомоги, сприяння в отриманні медичного обслуговування, фізичної реабілітації, протезування, санаторно-курортного лікування та оздоровлення та ін.). Виділено доцільні моделі роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни.

Ключові слова: соціальна робота, інвалідність, учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, соціальні послуги, складні життєві обставини, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, інтеграція, мобільна бригада.

За останні роки проблема інвалідності в Україні набула особливої актуальності й гостроти. Це, зокрема, пов'язано із бойовими діями, які суттєво збільшують кількість військовослужбовців, котрі зазнають поранень, серйозних травмувань та інвалідності, що часто веде до безробіття, депресії, втрати мотивації, посттравматичного стресового розладу та інших проблем. Таким чином, на сьогодні, учасники бойових дій є однією з найбільш вразливих груп населення, які потребують соціального захисту та ефективної соціальної підтримки та допомоги. З огляду на це, здійснення соціальної роботи в Україні потребує створення та реалізації для осіб з інвалідністю внаслідок війни рівних можливостей та умов з метою забезпечення одного для всіх громадян рівня життя та участі в суспільному житті.

Виконання цих завдань регламентуються положеннями законів України. Зокрема, встановлення єдиної системи соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, гарантія в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливих умов для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулювання відносин у цій галузі [9]; визначення правового статусу ветеранів війни, забезпечення створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяння формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них [11]; поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни [8]; визначення основ соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантія їм рівних з усіма іншими громадянами можливостей для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства [7]; визначення основних організаційних та правових засад надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [10]. Серед чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини віднесено шкоду, завдану бойовими діями, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією.

Дослідження процесу соціальної роботи з різними категоріями населення наразі в центрі уваги науковців. Зокрема, І. Пеша, І. Сопівник, В. Галайдюк, О. Кошук, А. Холодков вивчають проблеми учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, їх соціалізацію та інтеграцію, пошук шляхів виходу із складних життєвих обставин. Досліджуючи нові підходи до реабілітації й інтеграції осіб з інвалідністю, науковці Д. Зеня та Н. Кабусь пропонують зосередитись на забезпеченні комплексної реабілітації та розширенні можливостей для працевлаштування й участі в суспільному житті [3]. Вивчаючи особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю, М. Лехолетова, С. Сапіга та Л. Остролуцька визначають напрями роботи соціальних працівників, для подолання складних життєвих обставин, пов'язаних з інвалідністю (покращення якості життя, стану здоров'я, розвиток в різних сферах життя, нормалізація функціонування сім'ї) [1; 12]. Г. Скіпальська, Н. Цветкова, О. Файдюк розглядають специфіку надання екстреної та планової соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій та членам їх родин за допомогою мобільної бригади. Науковці зазначають, що за рахунок мобільності є можливість вчасно зреагувати та надати соціально-психологічну допомогу тим, хто її потребує або у разі необхідності перенаправити до інших служб, установ, партнерів [4].

Мета статті – окреслити проблеми осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також дослідити особливості соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни.

Відповідно до статті 7. Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» особи з інвалідністю внаслідок війни – це «...особи з числа військовослужбовців діючої армії та флоту, партизанів, підпільників, працівників, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях, підпільних організаціях і групах та інших формуваннях, визнаних такими законодавством України, в районі воєнних дій, на прифронтових ділянках залізниць, на спорудженні оборонних рубежів, військово-морських баз та аеродромів у період громадянської та Другої світової воєн або з участю в бойових діях у мирний час» [11]. Група інвалідності встановлюється за результатами медико-соціальної експертизи, яка визначає: групу інвалідності, причину; види трудової діяльності, якими може займатись особа з інвалідністю; ступінь втрати професійної працездатності та інші медичні показання; причину інвалідності. Причинами інвалідності є: інвалідність з дитинства; наявність загального захворювання; нещасний випадок на виробництві; поранення, контузії, каліцтва (для військовослужбовців).

Надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни, регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 08 вересня 2015 року № 685, і розглядається як публічна (електронна публічна) послуга, що надається місцевим структурним підрозділом з питань ветеранської політики за заявою, поданою в паперовій або електронній формі, за результатами розгляду якої приймається рішення про надання (відмову у наданні) статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Статус особи з інвалідністю під час війни можуть отримати: військові ЗСУ (зокрема, добровольчі формування територіальних громад), Нацгвардії, СБУ, поліції, представників інших силових структур і відомств; працівники підприємств та організацій, яких залучали до участі в забезпеченні оборони України; регулярні добровольці у складі добровольчих формувань, яких надалі було включено до складу ЗСУ, та інших військових формувань; нерегулярні добровольці у складі добровольчих формувань, яких не включали до складу ЗСУ; волонтери, які забезпечували національну безпеку й оборону та отримали інвалідність безпосередньо в районах бойових дій; люди, залучені до конфіденційної співпраці з розвідувальними органами України на окупованих територіях, у зоні АТО, в районах проведення бойових дій [12]. В результаті отримання статусу інвалідності вразливим стає не лише учасник бойових дій, але й страждає вся сім'я (погіршуються стосунки, відбувається переоцінка інтересів, пріоритетів, пріоритетним стає допомога постраждалому).

Поділяємо думку науковців (Р. Величко-Трифонюк, В. Галайдюк, О. Кошук, І. Пеші, І. Сопівник, А. Холодкова) [2; 5; 13], щодо найбільш поширених проблем, які виникають у осіб з інвалідністю внаслідок війни та їхніх сімей, а саме: труднощі з пошуком роботи, втрата роботи та безробіття; труднощі з адаптацією до цивільного ринку праці через відсутність необхідних навичок або обмежену мобільність через проблеми із здоров'ям, поранення, каліцтво; проблеми зі здоров'ям (фізичні проблеми або хвороби, набуті унаслідок бойових дій); посттравматичний стресовий розлад; труднощі в налагодженні взаємовідносин з сім'єю; залежність від алкоголю або наркотиків; бюрократичні труднощі: оформлення документів, отримання статусу «особа з інвалідністю внаслідок війни», безоплатного лікування та реабілітації, забезпечення житлом та грошової компенсації на житло, матеріальної допомоги, земельної ділянки, оздоровлення та санаторно-курортного лікування; негативні стереотипи та стигма (можуть стикатися з негативними стереотипами та стигмою з боку оточуючих, які можуть впливати на їхню самооцінку та можливість знайти роботу або інтегруватися в суспільство), соціальна ізоляція.

Серед ключових проблем адаптації учасників бойових дій, у тому числі осіб з інвалідністю внаслідок війни, є роздратування через виявлення надмірної турботи сім'ї. В результаті виникають постійні суперечки та конфліктні ситуації, перекладання відповідальності за виникненні труднощі і непорозуміння один на одного. Учасник бойових дій, який отримав інвалідність внаслідок війни, може відчувати безпорадність, замкнутість, байдужість, підозрілість, невпевненість, озлобленість на оточуючих, це може спровокувати вживання алкоголю та прояви агресії по відношенню до своїх рідних. Також особи з інвалідністю можуть втратити сенс життя, відчувати себе зайвими та непотрібними, в них можуть з'являтися суїцидальні наміри. [15]. Вважаємо, що для ефективної адаптації осіб з інвалідністю важливим є своєчасне здійснення реабілітаційних заходів спрямованих на соціальну інтеграцію, формування впевненості, оптимізму, задоволеності життям, належного соціального статусу.

Відповідно до результатів соціологічного дослідження щодо сприйняття людей з інвалідністю в Україні, яке було проведено соціологічною групою «Рейтинг» в рамках проекту «Центр експертизи у сфері прав людей з інвалідністю» на замовлення Громадської спілки «Всеукраїнське об'єднання організацій в інтересах осіб з інвалідністю «Ліга сильних», було виявлено, що близькі і сім'ї осіб з інвалідністю внаслідок війни та члени їхніх сімей, які мають інвалідність вважають себе нещасливими. Вони зазначають, що найкращі можливості для людей з інвалідністю є у сфері освіти та навчання, а найгірші – у працевлаштуванні та відкритті власного підприємництва. Також особи з інвалідністю стверджують, що головним дискримінаційним моментом є мобільність, тобто можливість вільно пересуватись за межами помешкання, неможливість доступу до об'єктів публічного простору і дискримінація при пошуку роботи та працевлаштуванні, яке здебільшого носить номінальний характер для виконання квоти. Більшість опитаних посередньо та погано оцінили стан сфер та ініціатив для людей з інвалідністю відзначаючи проблему з реабілітацією. Попри хорошу якість,

часто проблемою є те, що реабілітаційні кабінети розташовані на 2–3 поверхах лікарень. Також можливостей для реабілітації вкрай мало в маленьких містах. Майже 60 % опитаних зазначили, що люди з інвалідністю найбільше потребують фінансової допомоги, 50 % – медичної, більше 40 % – психологічної. Основною потребою осіб з інвалідністю внаслідок війни, на думку самих респондентів, є потреба бути видимими, прийнятими та нормалізованими суспільством [14]. Так, особи з інвалідністю внаслідок війни готові до змін на краще, вони готові вирішувати свої проблеми, долучатись та реалізовувати проекти спрямовані на покращення публічного простору, на його доступність та справедливність, прагнуть, щоб суспільство змінювало свою думку стосовно них, відчують частину і власної відповідальності у цьому процесі.

З метою соціальної адаптації та інтеграції в соціум осіб з інвалідністю внаслідок війни, близькими для нас є напрями соціальної роботи виділені Д. Зенею та Н. Кабусь, а саме: забезпечення доступності середовища та рівних можливостей осіб з інвалідністю в усіх сферах життя, участь у прийнятті рішень; індивідуальний підхід та індивідуальний план соціальної підтримки (планування послуг з орієнтиром на потреби особи з інвалідністю); психосоціальна підтримка та індивідуальний супровід для забезпечення емоційного благополуччя та адаптації осіб з інвалідністю та членів їхніх сімей; використання новітніх технологій для покращення якості життя й забезпечення автономії осіб з інвалідністю; застосування передових методів у медичній реабілітації (технології нейрореабілітації, біонічні протези, імпланти); стимулювання осіб з інвалідністю до фізичних та рекреаційних занять; розширення можливостей інклюзивної освіти, розвиток інклюзивних програм та адаптація навчального середовища; перепідготовка для підвищення зайнятості серед людей з інвалідністю, сприяння адаптації виробничих процесів до можливостей людей з інвалідністю; стимулювання активної участі людей з інвалідністю в різних сферах життя [3, с. 125–126].

Державна політика у сфері соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни спрямована на створення умов для їхнього повноцінного життя в суспільстві. Основними напрямами державної політики у цій сфері є: забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю внаслідок війни; створення умов для працевлаштування; забезпечення соціального захисту; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до освіти; створення умов для участі осіб з інвалідністю внаслідок війни у культурному житті суспільства та у спортивних змаганнях; забезпечення фінансування заходів, спрямованих на реінтеграцію осіб з інвалідністю внаслідок війни.

В законі України «Про соціальні послуги» [10] визначено соціальні послуги, якими можуть скористатись особи з інвалідністю внаслідок війни, з метою профілактики складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків. Зокрема, соціальна профілактика (запобігання виникненню складних життєвих обставин), соціальна підтримка (сприяння подоланню складних життєвих обставин), соціальне обслуговування (мінімізація наслідків складних життєвих обставин, підтримка соціального статусу та включення у громаду).

В залежності від проблем конкретної особи з інвалідністю внаслідок війни та членів сім'ї вони мають право на отримання соціальних послуг, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги та комплексних соціальних послуг, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги; допоміжних соціальних послуг, що надаються у вигляді натуральної допомоги та технічних послуг [10].

Дієвим інструментом реагування на проблеми з інтеграцією та соціалізацією в мирному житті ветеранів та членів їх родин є мобільні бригади соціально-психологічної допомоги (екстреного втручання/консультування, здійснення подальшого соціального супроводу). Серед отримувачів послуг, які можуть отримати допомогу від мобільної бригади особи з інвалідністю внаслідок війни.

Основними завданнями мобільної бригади соціально-психологічної допомоги є: забезпечення доступності соціально-психологічної допомоги ветеранам, які самостійно не можуть подолати кризу чи звернутись по допомогу; кризове та екстрене втручання та надання підтримки ветеранам та членам їх родини з метою усунення кризової ситуації; надання соціально-психологічної допомоги ветеранам та членам їх родини у відповідності до індивідуальних потреб; надання послуги за методом «рівний-рівному» з метою покращення умов інтеграції, соціалізації та виходу зі складних життєвих обставин [4, с. 12].

Недержавні організації також відіграють важливу роль у соціальній роботі з даною групою отримувачів соціальних послуг, а саме: консультативна та інформаційна робота щодо державних гарантій та пільг особам з інвалідністю внаслідок війни; надання правової допомоги, для отримання статусу «особа з інвалідністю внаслідок війни» та отримання пільг; сприяння в отриманні медичного обслуговування, фізичної реабілітації, протезування (ортезування), санаторно-курортного лікування та оздоровлення; надання медико-соціального обладнання та оснащення (інвалідні візки, ролатори ходунки, палиці, медична техніка тощо), аудіо- та відеокасет з навчальними, соціальними, реабілітаційними програмами, інформацією з фізичної культури та спорту, програмами для формування здорового способу життя, з лекціями; надання послуг кризового втручання та послуг спрямованих на зміцнення фізичного та морально-психологічного стану; допомога у працевлаштуванні; здійснення психологічного супроводу поранених учасників бойових дій у лікувально-профілактичних установах; короткострокова психологічна реабілітація; здійснення суспільно-просвітницької діяльності та інформаційної підтримки; надання послуги фізичного супроводу особам з інвалідністю з порушенням зору, соціальної адаптації осіб з інвалідністю (навчання, формування та розвиток соціальних, комунікативних,

фізичних, когнітивних, трудових навичок, умінь, у тому числі самообслуговування, соціальної компетенції; організація денної зайнятості, консультування); створення умов для освіти та зайнятості; створення умов для активного долучення осіб з інвалідністю до всіх аспектів життєдіяльності суспільства; здійснення соціальної профілактики, корекції та соціальної реабілітації, адаптації, інтеграції й соціальної терапії осіб з інвалідністю внаслідок війни з урахуванням індивідуальних потреб учасників бойових дій.

Висновки. В умовах воєнного стану, та збільшенні осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні існує значна база нормативного забезпечення щодо захисту прав і свобод військослужбовців, учасників бойових дій, ветеранів, у тому числі осіб з інвалідністю внаслідок війни. Аналіз наукових досліджень дозволив визначити ключові проблеми осіб з інвалідністю внаслідок війни. Серед них: проблеми в адаптації до умов цивільного життя та до ринку праці через відсутність необхідних навичок або обмежену мобільність через проблеми із здоров'ям; посттравматичний стресовий розлад; труднощі в налагодженні взаємовідносин з сім'єю; залежність від алкоголю або наркотиків; труднощі з оздоровленням та санаторно-курортним лікуванням; наявність у суспільстві негативних стереотипів та стигми; соціальна ізоляція.

Вважаємо, що організація ефективної взаємодії державних і недержавних установ щодо профілактики складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, відіграють важливу роль у соціальній роботі з даною групою отримувачів соціальних послуг. На нашу думку, у практиці соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни доцільно використовувати короткотермінові (надання допомоги безпосередньо у кризових ситуаціях, що є досить ефективним, оскільки в цей період людина особливо сприйнятлива і швидко відгукується на прояв допомоги) та довготермінові (потребують пролонгованого спілкування з особою з інвалідністю внаслідок війни, які в основному базуються на психолого-соціальному підході) моделі роботи.

Використана література:

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / за ред. О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Київ, Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
2. Величко-Трифонюк Р. З фронту додому : ветерани в Україні та їхній шлях до визнання прав людини. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/01/15/7437303/>
3. Зеня Д. М., Кабусь Н. Д. Перспективні напрями соціальної роботи з особами з інвалідністю в умовах сучасних викликів. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 27 жовт. 2023 р.). Харків, 2023. С. 121–127.
4. Методичні рекомендації щодо діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин / авт. кол. Г. Б. Скіпальська, Н. М. Цвєткова, О. В. Файдюк. Київ : «Видавництво КІМ», 2021. 28 с.
5. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 449 с.
6. Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях : Постанова Каб. Міністрів України від 08.09.2015 р. № 685 : станом на 16 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685-2015-п#Text>
7. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ (Редакція від 01.01.2024). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
8. Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни : Закон України від 16.03.2004 № 1603-IV (редакція від 04.11.2018). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1603-15#Text>
9. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ (редакція від 29.03.24). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
10. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII (редакція від 31.12.2023). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
11. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ (редакція від 04.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
12. Сапіга С., Остролюцька Л. Особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю. *Вісник Humanitas* 2023. № 3. С. 115–123.
13. Холодков А. В. Актуальні проблеми соціалізації військовослужбовців з інвалідністю внаслідок війни. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 240–244.
14. Як насправді українське суспільство сприймає людей з інвалідністю?. *Соціологічна група «Рейтинг»*. 2023. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/yak_naspravdi_ukrainske_suspilstvo_stavitsya_do_lyudey_z_invalidnistyu.html
15. Dulia A. V., Liakh T. L., Veretenko T. G. Types of families of joint forces operation participants in the east of Ukraine and peculiarities of social work with them. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2020. Vol. 4. P. 211–221.

References:

1. Epel O. V., Liakh T. L., Silantieva I. V., & et al. (2023) Aktualni pytannia sotsialnoi roboty : navch. posib. [Current issues of social work : education. manual]. Kyiv, Uzhhorod : RIK-U [in Ukrainian].
2. Velychko-Trifonyuk R. Z frotu dodomu: veterany v Ukraini ta yikhni shliakh do vyznannya prav liudyny. [From the front to home: veterans in Ukraine and their path to recognition of human rights]. *Ukrainska Pravda*. URL : <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/01/15/7437303/> [in Ukrainian].

3. Zenya D. M., & Kabus N. D. (2023) Perspektivni napriamy sotsialnoi roboty z osobamy z invalidnistiu v umovakh suchasnykh vyklykiv. [Prospective directions of social work with persons with disabilities in the conditions of modern challenges]. *Suchasni realii ta perspektivy sotsialnoho vykhovannia osobystosti v riznykh sotsialnykh instytutsiakh* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Harkiv, 27 zhovt. 2023 r.). Harkiv. S. 121–127 [in Ukrainian].
4. Metodichni rekomendaciyi shodo diyalnosti mobilnih brigad socialno-psihologichnoyi dopomogi uchashnikom bojovih dij ATO/OOS ta chlenam yih rodin (2021) [Methodological recommendations regarding the activity of mobile brigades of social and psychological assistance to participants in the combat operations of the anti-terrorist operation/UOS and their family members] / avt. kol. G B. Skipalska, N. M. Cvyetkova, O. V. Fajdyuk. Kiyiv : «Vidavnytvo KIM». 28 s. [in Ukrainian].
5. Pesha I. V., Sopivnyk I. V., Halyadyuk V. V., & et al. (2023) Sotsialna robota z simiamy, ditmy ta moloddui. [Social work with families, children and youth: teaching. manual]. navch. posib. Kiyiv : Komprint. 449 s. [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia statusu osoby z invalidnistiu vnaslidok viiny osobam, yaki otrymaly invalidnist vnaslidok poranennia, kontuzii, kalitstva abo zakhvoriuvannia, oderzhanykh pid chas bezposerednoi uchasti v antyterorystychnii operatsii, zdiisnenni zakhodiv iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi adresii Rosiiskoi Federatsii v Donetskii ta Luhanskii oblastiakh : Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 08.09.2015 r. № 685. [On the approval of the Procedure for granting the status of a person with a disability as a result of the war to persons who received a disability as a result of an injury, contusion, mutilation or disease received during direct participation in an anti-terrorist operation, the implementation of measures to ensure national security and defense, repelling and deterring armed aggression by Russia Federations in Donetsk and Luhansk regions: Resolution of the Cabinet. of Ministers of Ukraine dated September 8, 2015 No. 685]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685-2015-n#Text> [in Ukrainian].
7. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.03.1991 № 875-XII. [On the basics of social security for persons with disabilities in Ukraine : Law of Ukraine dated March 21, 1991 No. 875-XII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> [in Ukrainian].
8. Pro polipshennia materialnoho stanovyscha uchashnykiv boiovykh dii ta osib z invalidnistiu vnaslidok viiny : Zakon Ukrainy vid 16.03.2004 № 1603-IV. [On improving the financial situation of combatants and persons with disabilities as a result of the war : Law of Ukraine dated March 16, 2004 № 1603-IV]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1603-15#Text> [in Ukrainian].
9. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simei : Zakon Ukrainy vid 20.12.1991 № 2011-XII. [On social and legal protection of servicemen and members of their families : Law of Ukraine dated 12.20.1991 No. 2011-XII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> [in Ukrainian].
10. Pro sotsialni posluhy : Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 № 2671-VIII. [On social services: Law of Ukraine dated January 17, 2019 No. 2671-VIII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].
11. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu : Zakon Ukrainy vid 22.10.1993 r. № 3551-XII. [On the status of war veterans, guarantees of their social protection: Law of Ukraine dated October 22, 1993 No. 3551-XII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].
12. Sapiha S., Ostrolutska L. (2023) Osoblyvosti nadannia sotsialnykh posluh liudiam z invalidnistiu. [Features of providing social services to people with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*. № 3. S. 115-123. [in Ukrainian].
13. Kholodkov A. V. (2023) Aktualni problemy sotsializatsii viiskovosluzhbovtiv z invalidnistiu vnaslidok viiny. [Actual problems of socialization of servicemen with disabilities due to the war]. *Kyivskyi chasopys prava*. № 1. S. 240–244 [in Ukrainian].
14. Yak naspravdi ukrainske suspilstvo spryimaie liudei z invalidnistiu? [How does Ukrainian society actually perceive people with disabilities?]. *Sotsiologichna hrupa «Reitynh»*. URL : https://ratinggroup.ua/research/ukraine/yak_naspravdi_ukrainske_suspilstvo_stavitsya_do_lyudey_z_invalidnistyu.html [in Ukrainian].
15. Dulia A. V., Liakh T. L., & Veretenko T. G. (2020) Typy simei uchashnykiv operatsii obiednanykh syl na skhodi Ukrainy ta osoblyvosti sotsialnoi roboty z nymy. [Types of families of joint forces operation participants in the east of Ukraine and peculiarities of social work with them]. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. № 4. P. 211–221.

A. Dulia, M. Lekholetova, T. Liakh. Peculiarities of social work with persons with disabilities as a result of the war.

The analysis of normative documents and scientific research made it possible to outline the problems of persons with disabilities as a result of the war, as well as to investigate the peculiarities of social work with persons with disabilities as a result of the war. The main causes of disability are given. Today, persons with disabilities as a result of war are one of the most vulnerable population groups in need of social protection and effective social support and assistance. A description of the service for granting the status of a person with a disability as a result of the war is provided. The problems that arise for persons with disabilities as a result of the war and their families, as well as the social services to which they are entitled, are analyzed. The main directions of state policy in the field of social work with persons with disabilities as a result of the war are defined as follows: provision of social rehabilitation of persons with disabilities as a result of the war; creating conditions for employment; provision of social protection; ensuring access of persons with disabilities to education; creation of conditions for the participation of persons with disabilities as a result of the war in the cultural life of society and in sports competitions; financing of measures aimed at the reintegration of persons with disabilities as a result of the war. Analysis of the activities of non-governmental organizations in the direction of social work with persons with disabilities as a result of the war showed a wide range of assistance and support (consultative and informational work, provision of legal assistance, assistance in obtaining medical care, physical rehabilitation, prosthetics, sanatorium-resort treatment and recovery, etc.). Expedient models of work with persons with disabilities as a result of the war have been identified.

Key words: social work, disability, combatants, persons with disabilities as a result of war, social services, difficult life circumstances, social prevention, social rehabilitation, integration, mobile brigade.

УДК 378:78.071.4].015.3:159.932]:785

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.09>

Ісаєнко Г. П.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЛУХОВОГО САМОКОНТРОЛЮ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ

У статті розглянуто наукові підходи, що сприяють формуванню навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю. Запропоновано та охарактеризовано наукові підходи навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю, а саме: системний підхід який передбачає систематизовану, зосереджену, тривалу самостійну роботу до якого входять засоби, способи, прийоми та структурний аналіз наукового пізнання; діяльнісний підхід який спрямовує на активну, продуктивну, самостійну роботу та комплекс усвідомлених умінь і навичок, що застосовується в інструментально-ансамблевій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва, і сприяє формуванню навичок слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю; рефлексивний підхід, що передбачає осмислення й переживання особистістю досвіду власної діяльності, самооцінювання, самоаналіз власних дій, уміння контролювати діяльність, що визначає здатність до слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю; компетентнісний підхід становить сукупність знань, умінь, навичок, які відображені у теоретико-практичній діяльності, передбачає оновлення знань, гнучкість та критичність мислення, що дозволяють виявити рівень сформованості навичок слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю. Задля визначення сутнісної характеристики наукових підходів формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю, нами було проаналізовано такі поняття, як «системна», «діяльність», «рефлексія», «компетентність», «підхід», які проявляються через: сукупність елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія; активну форму діяльності; самосвідомість, самопізнання; якісна характеристика суб'єкта, яка набута ним в процесі навчання, а сам підхід є основою, що сприяє цілісному формуванню навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю. Розглянуто й проаналізовано наукові роботи музикантів педагогів, що досліджували проблему теоретичних та методичних засад підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до самореалізації у професійній діяльності.

Ключові слова: системна, діяльність, рефлексія, компетентність, підхід, системний підхід, діяльнісний підхід, рефлексивний підхід, компетентнісний підхід.

Ефективність формування професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва залежить від використання певних наукових підходів. Особлива увага приділяється особистісно-професійному розвитку якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. Тому у педагогічній науці відбувається безперервний пошук нових наукових підходів до підготовки фахівців, що здатні розвиватися і використовувати набуті фахові знання у практичній діяльності. Для успішного навчання гри на музичних інструментах використовуються різні наукові підходи, кожний підхід має свої результативні сторони та особливості в застосуванні. В сьогоденні умовах ми постійно зустрічаємось з різними викликами, і тому все більше зростають вимоги до майбутньому вчителю музичного мистецтва. Фахова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва а саме на заняттях з інструментального ансамблю спрямована на формування практичного досвіду, та успішну самореалізацію. Тому так важливо, щоб все ґрунтувалося на концептуальних підходах.

Проблеми теоретичних та методичних засад підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до самореалізації у професійній діяльності досліджуються у працях: А. Болгарського, А. Зарицької, А. Козир, В. Лабунець, В. Федоришина, В. Шульгіна, Г. Падалки, І. Барановська, К. Завалко, Л. Коваль, Л. Куненко, Л. Масол, Н. Аніщенко, Н. Сегеди, О. Єременко, О. Олексюк, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової, С. Гончаренка, С. Ковальова, Т. Гризоголазової, Т. Дорошенко, та ін.

Мета статті: розглянути сутність та визначити наукові підходи формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю.

Визначення сутнісної характеристики наукових підходів формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю передбачає аналіз таких понять, як «системна», «діяльність», «рефлексія», «компетентність».

Поняття «система» – сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія [15, с. 583]. У педагогічній думці поняття «система» трактується як сукупність елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність [9, с. 116]. В науковій літературі поняття «система» вживається у різних значеннях, її розуміють як сукупність предметів, іноді форму, вид тощо.

Наступне поняття «діяльність», у філософському словнику соціальних термінів, розглядається як форма активного ставлення людини до навколишнього світу з метою перетворення [15, с. 163]. в психології – це особлива людська форма активного ставлення до дійсності, регульована свідомістю як вищою інстанцією, внутрішня і зовнішня активність, що спричиняється потребою і регулюється свідомо поставленою метою [13, с. 82]. У педагогіці, спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни [4, с. 98].

Рефлексії є механізмом процесу саморегуляції, а самоконтроль, як розглядалося раніше, виступає його атрибутом. У філософському словнику «рефлексія», обернення назад, самосвідомість і самопізнання, співвідносність елементів мислення і дійсності [15, с. 547]. У психології поняття «рефлексія» розглядається, як спрямованість пізнання людини на саму себе, на свою діяльність та поведінку, свій внутрішній світ, психічні якості і стани [12, с. 257]. У педагогіці «рефлексія», усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає партнер по спілкуванню. Це поглиблює сприйняття іншої людини, створює уявлення про ставлення до себе як суб'єкта сприймання [8, с. 37].

У психологічному словнику поняття «компетентність» визначається як якісна характеристика суб'єкта, набута ним в процесі навчання [12, с. 141].

На основі аналізу наукових досліджень специфіки музикування в інструментальному ансамблі ми визначили наступні наукові підходи, що будуть ефективно формувати навички слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю, а саме: **системний, діяльнісний, рефлексивний, компетентнісний підхід**.

Підхід є ґрунтом, що дозволяє цілісно формувати навички слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва. У педагогічній науці поняття «підхід» визначає стратегію і тактику дослідницької та практичної роботи. За визначенням І. Беха, поняття «підхід» консолідує загальні положення, систему правил, на основі яких організовується та здійснюється навчальний процес [1, с. 2–5]. На думку С. Савченко, підхід є специфічною концептуальною основою освітньої парадигми, що вказує на способи побудови освітньої системи [7, с. 90]. А. Грінченко, підхід визначає тим ґрунтом, що дозволяє цілісно формувати компетентність майбутніх фахівців [5, с. 107].

Аналіз дослідницьких праць та педагогічних реалій показав необхідність використання в процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва **системного підходу**. У філософському словнику поняття «системний підхід», трактується як загальнонаукова методологічна концепція, особлива стратегія наукового пізнання і практичної діяльності, яка зорієнтовує останніх на розгляд складних об'єктів як деяких систем [15, с. 584]. У педагогічному словнику, визначається як напрям у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем [4, с. 305]. М. Малахова «системний підхід», визначає як напрям у спеціальній методології науки, завданням якого є розроблення методів дослідження і конструювання складних за організацією об'єктів як систем [9, с. 117]. Науковці розглядають поняття системного підходу як важливий методологічний засіб наукового пізнання, який передбачає системне охоплення, системне уявлення, системну організацію дослідження об'єктів із наступною оптимізацією їхньої структури і функцій. [9, с. 116]. З. Курлянд визначає, як різнобічний та багаторівневий спосіб аналізу педагогічних проблем, ідеї саморегуляції як механізм здійснення професійно-особистісного становлення [14, с. 142]. Гао Жоцзюнь виділяє такі основні ознаки системного підходу: цілісність, взаємодія елементів, зв'язки та відношення, які зумовлюються її структурою [3, с. 106].

«Системний підхід» у формуванні навичок слухового самоконтролю орієнтує майбутнього вчителя музичного мистецтва на необхідність системного аналізу музично-практичної діяльності, які мають визначену структуру, закони, функції. Застосування системного підходу у нашому дослідженні дає можливість проаналізувати стан і рівень сформованості навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю. Він є методологічною основою, що сприяє ефективному формуванню навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю. Потребує реалізації єдності теорії і практики. Специфіка системного підходу в фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає в процесі конструювання і реалізації музично-педагогічної діяльності, вона орієнтується на особистість як мету, суб'єкт та результат ефективності її роботи, передбачає створення відповідних умов для саморозвитку, самореалізації та самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю.

Отже, освітній процес майбутнього вчителя музичного мистецтва є систематизованою зосередженою тривалою дією, що включає самостійну роботу та виконання завдань на заняттях з інструментального ансамблю. Кожен з цих етапів вимагає усвідомлених дій: самоконтролю, самоаналізу, коригування та регулювання виникаючих недоліків під час гри на заняттях з інструментального ансамблю. «Системний підхід» забезпечує можливість здатності до формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва.

«Діяльнісний підхід» передбачає комплекс усвідомлених умінь і навичок, що застосовується в інструментально-ансамблевій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва, сприяє формуванню навичок слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю. Відповідно до цього підходу діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва визначають як вирішальна умова формування навичок слухового самоконтролю. Головна увага приділяється активній, продуктивній, самостійній роботі майбутнього вчителя музичного мистецтва. Основні уміння, навички, орієнтує на способи діяльності, способи засвоєння знань.

Аналіз наукової літератури та педагогічних реалій показав необхідність використання в освітній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва діяльнісного підходу. Він забезпечує вміннями самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва, коригує діяльнісне ставлення до навчання студентів як на заняттях з інструментального ансамблю так і під час самостійної роботи, включає процеси, що забезпечують

результативність формування здатності майбутнього вчителя музичного мистецтва до слухового самоконтролю, аналізу, реалізується у формі конкретних прийомів і засобів, що дозволяють досягати організованості та осмисленості всього процесу. «Діяльнісний підхід» є найбільш узагальненим в структурі формування здатності майбутнього вчителя музичного мистецтва до слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю.

Діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва спрямована на пізнання, творче відтворення та постійний розвиток і самовдосконалення. Структура діяльності: мотиви, що спонукають суб'єкт до дії; мета – результати, на досягнення яких спрямована діяльність; аналіз будь-яких явищ [13, с. 82].

У психологічному словнику поняття «діяльнісний підхід», конкретно-наукова методологія вивчення психіки, що охоплює широкий спектр пізнавальних процесів [13, с. 84]. А в словнику-довіднику з професійної педагогіки «діяльнісний підхід», методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини [14, с. 140].

Отже, діяльнісний підхід є вирішальною умовою формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю.

Наступний підхід який ми визначили це «**рефлексивний підхід**», він передбачає осмислення, пізнання й переживання особистістю досвіду власної діяльності. Під рефлексією розуміємо самооцінювання, самоаналіз власних дій, уміння контролювати результати діяльності, професійна відповідальність, розуміння своєї ролі, що визначає здатність до слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Мистецька рефлексія майбутнього вчителя музичного мистецтва ґрунтуються на психолого-педагогічній концепції, що зорієнтована на закономірності природи музичного мистецтва, яка безпосередньо корелює з такими музикознавчими та музично-педагогічними категоріями, як: інтонація, інтерпретація, музично-виконавська майстерність [16, с. 31], вона сприяє формуванню навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва, зокрема, створенню зв'язків між художнім мисленням, і слухом, з однієї сторони та сферою руху з іншої [17, с. 138]. В інструментальному ансамблі рефлексія виступає механізмом розумових процесів: аналіз, синтез, оцінювання, де в процесі саморегуляції відбувається рефлексування самооцінки, коригування та регулювання своїх дій [10].

Володіння рефлексивними навичками самоаналізу та самооцінки в процесі гри на музичному інструменті на заняттях з інструментального ансамблю сприяє майбутньому вчителю музичного мистецтва до об'єктивної самооцінки своєї гри, змістовного самоаналізу виконання своєї партії. Майбутній вчитель музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю перебуває в постійному пошуку еталонного звучання та виконання. Спільно з внутрішньо-слуховим уявленням зберігаються всі етапи проходження процесу саморегуляції: *уявлення, зіставлення, виконання і корекція*.

А. Грінченко припускає, що рефлексія, виступає формою внутрішнього діалогу і відображає процес саморегуляції, у якій слуховий самоконтроль може функціонувати досить пластично [5, с. 57]. Це помітно в індивідуальному музичному мисленні і в накопиченому досвіді виконавської практики майбутнього вчителя музичного мистецтва і успішно проявляється на заняттях з інструментального ансамблю.

Гра в інструментальному ансамблі є зосередженим тривалим процесом, що включає самостійну роботу, вимагає від майбутнього вчителя музичного мистецтва усвідомлених дій, об'єктивну самооцінку, коригування та регулювання. Ці рефлексивні дії постійно супроводжують виконавський процес. Бачення і слухання своїх недоліків під час гри дають можливість поліпшувати гру, удосконалювати виконання, сприяти саморозвитку, та навичок слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю.

Рефлексивний підхід розглядає навички слухового самоконтролю як психологічний механізм процесу саморегуляції у практичній діяльності і дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю «передчути» і «передбачити» кінцевий результат. Сам процес може змінюватися за рахунок накопиченого досвіду, що підвищує майбутньому вчителю музичного мистецтва здатність до різних самопроцесів.

Отже, рефлексивний підхід а саме самопроцес пізнання і мислення сприяють формуванню навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю.

І останній це **компетентнісний підхід**, що спрямований на набуття майбутнього вчителя музичного мистецтва конкретних компетенцій як основи для дій в різних професійних ситуаціях, він становить сукупність знань, умінь і навичок, які відображені у теоретико-практичній діяльності, Також передбачає оновлення знань, гнучкість та критичність мислення, що дозволяють виявити рівень сформованості навичок слухового самоконтролю. Компетентність формується у період навчання, розвивається і реалізується у професійній діяльності. Вибір компетентнісного підходу зумовлений необхідністю адаптації навчального процесу до сучасних освітніх вимог. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що головним результатом освіти є не індивідуальні знання, уміння і навички, а здатність і готовність здійснювати ефективні дії в різних ситуаціях. У цьому відношенні домінуючою є ідея не тільки збільшення обсягу знань, а отримання всебічного досвіду. Процес формування фахової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва має подолати свою вузькоспеціалізовану спрямованість на розвиток умінь із широким спектром знань, що забезпечить успішну діяльність, у майбутній багатовекторній професійній діяльності.

Поняття «компетентність», запропоноване в європейському проєкті Tuning [17], включає не тільки когнітивну й операційно-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову сторони.

В. Бондаря, розглядає компетентність в контексті якості особистості, а саме людину яка володіє різними компетенціями, і є носієм різноманітних знань, які ефективно й успішно застосовуються у практичній діяльності [2]. Н. Сергієнко визначає, як форму існування знань, умінь, які зумовлюють особистісну самореалізацію, знаходження тим, хто навчається, свого місця у світі [12].

У педагогічній науковій літературі різні напрямки професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва висвітлюються у дослідженнях Г. Падалки, О. Ростовського, В. Черкасова, С. Куришев, Н. Мозгальова, Н. Цюлюпа, Чжан Цзе, О. Щербініна та інші, усі ці вчені визначають компетентність – як якість, що пов'язана з достатнім рівнем знань у певній галузі. У підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва компетентнісний підхід необхідний для формування компетентностей, оскільки в цьому підході основним завданням є вміння розуміння і володіння знаннями, здатність планувати свою діяльність і застосовувати знання на практиці. В процесі самостійної діяльності компетентність переростає у професіоналізм [13, с. 141]. Компетентнісний підхід в нашому дослідженні спрямований на розширення знань, розвиток та формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ми вважаємо, що досвід збирає знання, уміння та навички, що забезпечують успішність в музично-педагогічній діяльності. Тому логічним є твердження, що завдяки здатності до накопичення досвіду і його постійного оновлення в процесі музично-педагогічній діяльності, концентрується саморегуляція, що поступово призводить і до вдосконалення навичок слухового самоконтролю на заняттях з інструментального ансамблю на компетентнісному рівні. Досвід набувається на підставі отриманих знань, умінь і опробуванні їх на практиці. Таким чином, слуховий самоконтроль, як компетенція у комплексі музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, характеризує ступінь підготовленості до виконавської фахової діяльності на якісному рівні, що характеризується самостійною здатністю до контролювання цієї якості та її коригування [5].

Майбутній вчитель музичного мистецтва в процесі музично-навчальної діяльності, формує компетентність, він набуває різних навиків і збагачує знання які застосовує на практиці. Потрібно відзначити, що музично-виконавська компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва, а також компетенції що входять до її складу, є результатом не тільки саморозвитку та самоаналізу, вони засновані на отриманні студентами спеціальної та професійної підготовки. Слід констатувати, що навчатися до педагогічних університетів поступають абітурієнти з дуже різним рівнем попередньої підготовки.

Отже, формування навичок слухового самоконтролю на рівні фахової компетенції безпосередньо залежить від їхньої грамотності, їх фахових знань, умінь та позитивної мотивації.

Висновки. У статті здійснено аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі теоретичних та методичних засад підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до самореалізації у професійній діяльності. Розкрито сутність та визначені наукові підходи формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю. Подальші дослідження будуть спрямовані на удосконалення змісту, форм і методів формування навичок слухового самоконтролю майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з інструментального ансамблю.

Використана література:

1. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільнє виховання*. Київ. 2013. № 1. С. 2–5.
2. Бондар В. І. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
3. Гао Жоцзюнь Формування у майбутніх учителів музики здатності до самоконтролю фортепіанної навчально-виконавської діяльності : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ. 2019. 221 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Грінченко А. М. Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 / Держ. пед. ун-т імені А. С. Макаренка. Суми. 2018. 280 с.
6. Дорошенко Т. В. Принцип адаптації у формуванні готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної самореалізації. *Наукові записи НДУ ім. М. Гоголя*. Ніжин. 2017. С. 136–142.
7. Загородній Ю. І., Курило В. С., Савченко С. В. Політична соціалізація студентської молоді в Україні : досвід, тенденції, проблеми. Генеза. Київ, 2004.
8. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Флегонтова Н. М. Київ : КНУТД. 2013. 55 с.
9. Малахова М. О. Формування професійно-особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва у навчальному народно-інструментальному ансамблі : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ. 2021. 312 с.
10. Матковська М. В. Методичні засади розвитку слухо-моторних уявлень молодших школярів у процесі музичного навчання : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ. 2002. 24 с.
11. Музична освіта : філософський, мистецтвознавчий та педагогічний наголоси : монографія / В. В. Белікова та ін.; за ред. Н. А. Овчаренко, Я. В. Шрамка. Кривий ріг. 2018. 299 с.
12. Сергієнко Н. Ф. Компетентнісний підхід як засіб розвитку професійної майстерності сучасного вчителя. *Теорія та методика управління освітою*. 2009.
13. Синявський В. В., Сергєєнкова О. П. Психологічний словник / за ред. Н. А. Побірченко, 2007. 336 с.
14. Словник-довідник з професійної педагогіки / Семенова А. В та ін.; за ред. А. В. Семенової. Одеса, 2006. 221 с.
15. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарук. Київ. Абрикос, 2002. 742 с.
16. Чжан Цзіньцзін Методика формування мистецької рефлексії майбутнього вчителя музики в процесі вокального навчання : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ. 2016. 215 с.

17. Becoming a reflective educator: How to build a culture of inquiry in the schools / T. Reagan, C. Case, J. Brubacher (2nd edition). Thousand Oaks, CA : Corwin Press, 2000.

References:

1. Bekh I. (2013) Kurs na diialnisno-kompetentnisnyi pidkhdid. [Course on activity-competence approach]. Doshkilne vykhovannia. Kyiv : № 1. S. 2–5 [in Ukrainian].
2. Bondar V. I. (2005) Dydaktyka. [Didactics]. Kyiv : Lybid. 264 s. [in Ukrainian].
3. Hao Zhotsziun (2019) Formuvannia u maibutnikh uchyteliv muzyky zdatnosti do samokontroliu fortepiannoï navchalno-vykonavskoi diialnosti. [Formation of future music teachers' ability to self-control piano teaching and performing activities]. dys. ... k-ta ped. nauk : 13.00.02 / Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv. 221 s. [in Ukrainian].
4. Honcharenko S. U. (1997) Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk. [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid. 376 s. [in Ukrainian].
5. Hrinchenko A. M. (2018) Metodyka formuvannia muzychno-vykonavskoho samokontroliu maibutnikh uchyteliv muzyky v protsesi navchannia hry na fortepiano. [Methods of formation of musical-performing self-control of future music teachers in the process of learning to play the piano]. dys. ... k-ta ped. nauk : 13.00.02 / Derzh. ped. un-t imeni A. S. Makarenka. Sumy. 280 s. [in Ukrainian].
6. Doroshenko T. V. (2017) Pryntsyp adaptatsii u formuvanni hotovnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva do profesiinoï samorealizatsii. [The principle of adaptation in shaping the readiness of the future music teacher for professional self-realization]. *Naukovi zapysy NDU im. M Hoholia*. Nizhyn. S. 136–142 [in Ukrainian].
7. Zahorodnii Yu. I., Kurylo V. S., Savchenko S. V. (2004) Politychna sotsializatsiia studentskoi molodi v Ukraini : dosvid, tendencyi, problemi. [Political socialization of student youth in Ukraine]. Heneza. Kyiv [in Ukrainian].
8. Korotkyi slovnyk aktualnykh pedahohichnykh terminiv. [Short dictionary of relevant pedagogical terms] (2013) / upor. Flehontova N. M. Kyiv : KNUTD. 55 s. [in Ukrainian].
9. Malakhova M. O. (2021) Formuvannia profesiino-osobystisnykh yakosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u navchalnomu narodno-instrumentalnomu ansambli. [Formation of professional and personal qualities of the future music teacher in the educational folk-instrumental ensemble]. dys. ... k-ta ped. nauk : 13.00.02 / Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv. 312 s. [in Ukrainian].
10. Matkovska M. V. (2002) Metodychni zasady rozvytku slukhov-motornykh uiaven molodshykh shkoliariv u protsesi muzychnoho navchannia. [Methodological principles of the development of auditory-motor representations of younger schoolchildren in the process of music education] : avtoref. dys. kand. ped. nauk : 13.00.02 / nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv. 24 s. [in Ukrainian].
11. Muzychna osvita : filosofskyi, mystetstvoznavchyi ta pedahohichnyi naholosy. [Music education: philosophical, artistic and pedagogical emphasis]. (2018) : monohrafiia / V. V. Bielikova ta in.; za red. N. A. Ovcharenko, Ya. V. Shramka. Kryvyi rih. 299 s. [in Ukrainian].
12. Serhiienko N. F. (2009) Kompetentnisnyi pidkhdid yak zasib rozvytku profesiinoï maisternosti suchasnoho vchytelia. [A competent approach as a means of developing the professional skills of a modern teacher]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu* [in Ukrainian].
13. Synyavskiy V. V., Serhieienkova O. P. (2007) Psykholohichnyi slovnyk [Psychological Dictionary] / za red.. N. A. Pobirchenko. 336 s. [in Ukrainian].
14. Slovnyk-dovidnyk z profesiinoï pedahohiky. [Vocabulary-handbook of professional pedagogy]. (2006) / Semenova A. V. ta in.; za red A. V. Semenovoyi. Odesa. 221 s. [in Ukrainian].
15. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. [Philosophical encyclopedic dictionary]. (2002) / red. V. Shynkaruk Kyiv. Abrykos. 742 s. [in Ukrainian].
16. Chzhan Tszintzin (2016) Metodyka formuvannia mystetskoi refleksii maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi vokalnoho navchannia. [Methodology of formation of artistic reflection of the future music teacher in the process of vocal training]. dys. ... k-ta ped. nauk : 13.00.02 / nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv. 215 s. [in Ukrainian].
17. Reagan T. (2000) Becoming a reflective educator : How to build a culture of inquiry in the schools / T. Reagan, C. Case, J. Brubacher (2nd edition). Thousand Oaks, CA : Corwin Press

H. Isaienko. Scientific approaches to the formation of auditory self-control skills of the future music art teacher in instrumental ensemble classes.

The article discusses scientific approaches that contribute to the formation of auditory self-control skills of the future music teacher in instrumental ensemble classes. Scientific approaches to auditory self-control skills of the future music teacher in instrumental ensemble classes are proposed and characterized, namely: a systematic approach that involves systematized, focused, long-term independent work, which includes means, methods, techniques, and structural analysis of scientific knowledge; an activity approach that leads to active, productive, independent work and a complex of perceived abilities and skills, which is used in the instrumental and ensemble training of the future music teacher; and contributes to the formation of auditory self-control skills in instrumental ensemble classes; a reflexive approach, which involves understanding and experiencing the experience of one's own activity, self-evaluation, self-analysis of one's own actions, the ability to control the activity, which determines the ability for auditory self-control of the future music teacher in instrumental ensemble classes; the competence approach is a set of knowledge, abilities, and skills that are reflected in theoretical and practical activities, involves updating knowledge, flexibility and critical thinking, which allow to reveal the level of formation of auditory self-control skills in instrumental ensemble classes. In order to determine the essential characteristics of scientific approaches to the formation of auditory self-control skills of the future music teacher in instrumental ensemble classes, we analyzed such concepts as "system", "activity", "reflection", "competence", "approach", which are manifested by: a set of elements between which there is a regular connection or interaction; an active form of activity; self-awareness, self-knowledge; the qualitative characteristic of the subject, which he acquired during the training process, and the approach itself is the ground that allows for the integral formation of auditory self-control skills of the future music teacher in instrumental ensemble classes. The scientific works of musicians and teachers, which investigated the problem of theoretical and methodological foundations of training future music teachers for self-realization in professional activities, were reviewed and analyzed.

Key words: system, activity, reflection, competence, approach, system approach, activity approach, reflexive approach, competence approach.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто теоретичні засади та запропоновано експериментальну методичку формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами дитячої літератури.

На основі узагальнення праць дослідників, стверджено, що здоров'язбережувальна компетентність школярів – знання, практичні уміння і навички для ведення здорового способу життя, усвідомлене ставлення особистості до власного здоров'я та його збереження. Визначено основні її компоненти, які формуються у процесі навчання: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий.

Проаналізовано зміст підручників з читання для учнів початкової школи, зауважено недостатню кількість творів про здоров'я. Експериментальну методичку формування здоров'язбережувальної компетентності учнів засобами дитячої літератури з використанням ІТ побудовано на таких етапах роботи: підбір творів, спрямованих на формування здоров'язбережувальних цінностей; визначення ключових цінностей здоров'я, які акцентуються у творах; розробка ефективних методичних моделей та засобів їх аналізу; використання цифрових додатків та інтерактивних методів для підвищення ефективності та результативності освітнього процесу; розробка інтерактивних матеріалів, таких як плакати, інфографіка та ментальні карти, які допоможуть візуалізувати здоров'язбережувальні цінності.

Визначено ефективні педагогічні умови, які сприяють вирішенню визначеної проблеми: проведення регулярних занять, спрямованих на опрацювання творів здоров'язбережувальної тематики; систематична організація виховної діяльності та залучення сім'ї до здоров'язбережувального виховання учнів; застосування інтерактивних технологій, інноваційних методів навчання та цифрових ресурсів; використання діяльнісного підходу як ключового аспекту здоров'язбережувального виховання молодших школярів.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, мовно-літературна освітня галузь, дитяча література, твори на тему здоров'я, інформаційні технології.

Питання збереження та зміцнення здоров'я дітей завжди актуальне, а в умовах воєнного часу потребує особливої уваги батьків, учителів, суспільства. Окрім традиційних чинників, які зумовлюють погіршення фізичного і психічного здоров'я дітей (гаджетозалежність, відсутність «живого» спілкування та рухливої ігрової діяльності), негативно впливає на учнів війна, постійні обстріли українських міст, стреси від тривоги, втрат рідних і близьких людей, емоційне переживання через руйнування домівок і переїзди.

Сучасний вчитель повинен забезпечити формування у молодших школярів навичок зоров'язбережувальної компетентності, особистісних установок на здоровий спосіб життя та допомогти усвідомити їм цінність здоров'я. Потенційно ефективними інструментами вирішення проблеми вважаємо комплексне використання дитячої літератури та інформаційно-комунікаційних технологій (ІТ). Цей аспект недостатньо висвітлений у науково-методичних студіях, чим зумовлено актуальність цієї розвідки.

Мета статті – теоретично осмислити проблему формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів та висвітлити зміст експериментальної методички її вирішення засобами сучасної дитячої літератури з активним використанням ІТ.

Феномен здоров'я давно є об'єктом вивчення з філософської, медико-біологічної, соціально-педагогічної точок зору. Проблемі організації здорового способу життя дітей та молоді присвячені праці Н. Башавець, Н. Белікової, Т. Бойченко, Ю. Грицаця, О. Халло та ін. Питання розвитку здоров'язбережувальної компетентності школярів в освітньому процесі початкової школи – в полі наукових інтересів О. Ващенко, С. Дудко, О. Кійло, М. Кобан, Ю. Литмар, Л. Мазуренко, М. Малашенко, А. Сердюк та ін.

З огляду на те, що дитячу літературу розглядаємо як ефективний засіб формування здоров'язбережувальної компетентності школярів, актуальними є її дослідження, здійснені У. Баран, Т. Качак, В. Кизиловою, Н. Марченко, Л. Овдійчук. Особливої уваги варті праці, які наголошують на ефективності використання ІТ в освіті (А. Беспалько, В. Биков, Т. Близнюк, О. Будник, О. Муковоз, Т. Качак, Н. Пасека, Г. Пахоменко та ін.).

Здоров'язбережувальна компетентність визначається як інтегративна якість особистості, яка передбачає наявність знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя [10, с. 42]. Вона включає мотиви з екологічно-зберігаючою спрямованістю стосовно власного тіла та навколишнього середовища, що спонукають до прийняття здорового способу життя; передбачає потребу в освоєнні способів збереження власного здоров'я, орієнтованих на самопізнання та самореалізацію. Такий вид компетентності є результатом інтеграції еколого-валеологічної та фізкультурної освіти учнів і виявляється в готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані із збереженням і зміцненням власного здоров'я.

У Державному стандарті початкової освіти вказано, що метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, зокрема «застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку» [15].

Здоров'язбережувальна компетентність розглядається як одна з основних компетентностей, які мають бути розвинені у людини. На думку Т. Бойченко, «вагомість здоров'я є беззаперечною підставою для включення здоров'язберігаючої компетентності до переліку ключових компетентностей» [1, с. 6], адже мова йде про характеристики та зусилля учнів, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я. А. Сердюк називає три структурні компоненти цієї компетентності у здобувачів освіти: змістовий, діяльнісний, особистісний [12].

Структуру здоров'язбережувальної компетентності формують ціннісно-мотиваційний компонент, який визначається системою цінностей особистості та спонукає до здоров'язбережувальних дій; когнітивний компонент, орієнтований на створення системи знань про закономірності збереження та розвитку здоров'я, а також на прагнення до самостійного навчання у справах здоров'язбереження; операційно-технологічний компонент, спрямований на набуття особистістю навичок у здоров'язбережувальній діяльності, що проявляється у готовності втілювати моделі поведінки, спрямовані на здоровий спосіб життя; компонент особистісних якостей, який включає організованість, відповідальність за власне здоров'я, доброзичливість, високі стандарти для себе, працьовитість, працездатність, ініціативність, енергійність, наполегливість, рішучість та ін.

М. Малашенко у здоров'язбережувальній компетентності виокремлює аксіологічний, гносеологічний, емоційно-вольовий, здоров'язбережувальний, фізкультурно-оздоровчий аспекти [11, с. 15]. Т. Бойченко як ознаки здоров'язбережувальної компетентності особистості визначає поліфункціональність, надпредметність і міждисциплінарність, багатовимірність [2, с. 42]. Компетентність у збереженні здоров'я передбачає не лише інформованість, але й вміння застосовувати отримані знання на практиці, володіння методиками для зміцнення здоров'я та профілактики захворювань. О. Ващенко розглядає компетентність у збереженні здоров'я як процес, що включає три етапи, які відрізняються між собою за своїми конкретними завданнями та особливостями методології: 1) первинне ознайомлення з основними концепціями та ідеями, спрямоване на усвідомлення учнями простих правил збереження здоров'я; 2) глибоке вивчення, спрямоване на повноцінне усвідомлення основ здорового способу життя учнів і практикування його; 3) закріплення та подальше удосконалення знань, вмінь і навичок щодо збереження та зміцнення здоров'я [3, с. 3–4].

Узагальнюючи розглянуті підходи до структури здоров'язбережувальної компетентності учнів, можемо визначити основні її складові: ціннісно-мотиваційний (ієрархія цінностей особистості), когнітивний (систематичні знання і уявлення про здоров'я і здоровий спосіб життя, здоров'язбережувальні технології, світоглядні й морально-етичні концепції), операційно-діяльнісний (наявність в учнів необхідних навичок і умінь для ведення здорового способу життя; готовність пропагувати здоровий спосіб життя серед своїх близьких та друзів), емоційно-вольовий (фокусується на психічній сфері життєдіяльності учнів, викликаючи інтерес, внутрішні мотивації для ведення здорового способу життя) компоненти.

У процесі здоров'язбережувальної діяльності учнів важливо дбати, щоб вони розвивали уміння та навички, які можна застосовувати в різних життєвих ситуаціях. Формування уявлення про здоровий спосіб життя, охорону та зміцнення здоров'я у них доцільно здійснювати через підготовку та проведення різноманітних заходів, систематичну взаємодію між вчителем, учнем, батьками. Ю. Грицай визначає ключові компоненти системи формування здорового способу життя молодших школярів, акцентуючи на меті освітнього процесу, змісті навчання, доборі педагогічних кадрів, інтеграції знань з різних галузей, співпраці між вчителями, психологами, соціальними та медичними працівниками, батьками та учнями [4, с. 114].

Робота з молодшими школярами вимагає належного наповнення уроків орієнтованим на здоров'язбереження змістом, врахування нової інформації та застосування різних форм пошукової, розвивальної і творчої діяльності. Позитивним досвідом у вирішенні цієї проблеми є використання в освітньому процесі мультимедійних технологій, проведення тематичних вечорів, рольових ігор, присвячених здоров'ю позашкільних заходів, сюжетно-ігрових занять, проєктів на здоров'язбережувальну тематику, фізкультурно-оздоровчих форм дозвілля. Не менш ефективним засобом є дитяча література, читання й обговорення творів на тему здоров'я.

Література для дітей – художня педагогіка дитини, «адресовані дітям і юному поколінню художні, науково-популярні та публіцистичні твори», які розширюють кругозір дитини, ознайомлюють її з новими і цікавими подіями, явищами, допомагають сформуванню знання, уміння й навички, виховують активність, допитливість, готують до самоосвіти і самовиховання [8, с. 10–11]. Серед адресованих дітям творів є багато таких, які спрямовані на формування уявлень дітей про здоров'я. У різних підручниках з мови і читання для молодших школярів вміщено казки й оповідання «Як хлопці поїли мед» В. Сухомлинського, «Зайці» Є. Гуцало (про турботливе ставлення до здоров'я інших); «Геймери» (про зловживання комп'ютерними іграми); «Галочка» О. Іваненко (про дівчинку, яка коли виросте не їстиме супу, ніколи не спатиме і щодня ходитиме в кіно), «Два брати» Сашка Дерманського (про братів, які нічого не їли і до школи не ходили, а також забруднювали поганими словами весь простір), «Казка про мавпенятко», «Казка про Невпакійка», тексти-поради щодо правильного харчування; рецепти салатів (Морквяний салат); список продуктів, які потрібно брати в похід; тексти про важливість зарядки та ін. До творів здоров'язбережувальної тематики належить цикл віршів про здоров'я «Не панікуйте!» Н. Карпенко, «Абетка здоров'я» Т. Бойченко, оповідання «Доброго вам здоров'я, дідусю» В. Сухомлинського, «Пригода Здоров'я» А. Шахмірова, «Казка про те, як хлопчик Степанко здоров'я шукав» О. Бичковської, «Казка про здоров'я» Л. Савчук, «Казка про Яблучко» О. Долгіх та Т. Сальникової, казки «Маленька Ля та пані Застуда» Ю. Смаль, «Вірус та Вітаміни» Є. Качіної та інші.

Для читання молодшим школярам пропонують твір О. Коротчук «Порятунок Діда Мороза», який вчить правил запобігання захворюванням, закликає звертатися до лікаря і допомагати друзям в біді, підтримувати один одного. Серед методів роботи – робота в групах, рольові ігри та інсценізація, аналіз вчинків героїв. Ефективними є методики «Мікрофон» (закінчення речення «Щоб бути здоровим і не хворіти потрібно...») та «Асоціативний кущ» (З чим асоціюється слово «здоров'я?»). Учні складають план, визначають тему твору, діляться досвідом щодо профілактики захворювань.

Аналіз досвіду вчителів-практиків показав, що формування здоров'язбережувальної компетентності найчастіше відбувається під час вивчення предмета «Я досліджую світ» та у процесі інтегрованих уроків мови і читання, коли за програмою учні вивчають теми пов'язані зі здоров'ям. Результати опитування 24 учителів початкових класів ліцеїв м. Івано-Франківська показали, що лише 37,5% (9) респондентів вважають дитячу літературу одним із ефективних засобів формування здорового способу життя, а інші 62,5% (15) – не приділяють значної уваги роботі з дитячою книжкою з цією метою. У процесі роботи з художніми текстами усі використовують метод бесіди, більшість учасників (75% (18)) практикують роботу учнів у малих групах. Лише 37,5% (9) опитаних використовують метод «Рольові сюжетні ігри», 33,3% (8) – творчу роботу над прочитаним. Інтерактивні методи застосовують 29,1% (7) вчителів, а технології розвитку критичного мислення – 20,8% (5). Використання цифрових інструментів під час опрацювання прочитаного практикують лише 25% (6) опитаних.

На основі аналізу наукових досліджень, спостереження та методичних матеріалів, ми розробили методику формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів, яку формують такі етапи: підбір літературних творів, спрямованих на формування здоров'язбережувальних цінностей; визначення ключових цінностей здоров'я, які акцентуються у творах; підготовка різноманітних завдань та запитань на основі змісту твору; визначення найефективніших методів роботи з текстами; використання цифрових додатків та інтерактивних методів для підвищення ефективності та результативності освітнього процесу; розробка інтерактивних матеріалів, таких як плакати, інфографіка та ментальні карти, які допоможуть візуалізувати здоров'язбережувальні цінності.

Пропонуємо читати та аналізувати з учнями твори «Перший сніг» Оксани Радущинської, «Якось у країні Здоров'я» Олени Єфімової, «Планета залежностей і Здоровий Спосіб Життя» Наталії Башевич, «Як хлопчик Степанко здоров'я шукав» Олександри Бичковської, «Казка про дівчинку Марійку та бабусю Гігієну» Валентини Роменської, «Мураха і цукор» Дональда Біссета, які сприятимуть розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів (Див. табл. 1).

Ефективність цієї методичної моделі пов'язана із використанням творів дитячої літератури та цифрових інструментів. НУШ змушена функціонувати в умовах складних суспільних викликів. Пандемія і війна

Таблиця 1

Твори дитячої літератури на здоров'язбережувальну тематику

Назва, автор, жанр	Які саме компоненти здоров'язбережувальної компетентності можна формувати (пропагує автор)	Методи, підходи, форми роботи, цифрові інструменти
Радущинська Оксана. «Перший сніг»	Вчить берегти своє здоров'я і бути обачними на ковзанці взимку, адже необережність може призвести до травмування. Закликає бути відповідальним за свої вчинки, слухати старших і вміти пояснити товаришеві загрозу, яка виникає через необережність.	Робота з інтерактивними плакатами; Робота з лепбуком; Метод «Фішбоун»; Складання сенкану. Thinglink; Canva.
Бичковська Олександра. «Як хлопчик Степанко здоров'я шукав»	Дає знання і розуміння, що таке здоров'я, як його підтримувати; як впливають на здоров'я харчування, фізична активність, емоційний стан. Формує вміння доглядати за своїм тілом, проводити профілактичні заходи (наприклад, правильно чистити зуби, дотримуватися гігієнічних норм). Спонукає до регулярної рухової активності задля зміцнення м'язів, серцево-судинної системи, підтримки нормальної ваги. Формує соціально-емоційну компетентність: вміння будувати позитивні взаємини з іншими людьми, управляти емоціями, вирішувати конфлікти, зберігати психічне здоров'я. Спонукає аналізувати ситуації, оцінювати ризики та переваги тих чи інших дій для збереження здоров'я.	Вправа «Передбачення за назвою»; Метод «Взаємозапитання»; Вправа «Віднови втрачену послідовність»; Читання в особах. Nearpod; Genially
Єфімова Олена. «Якось у країні Здоров'я»	Пропагує активний спосіб життя, здорове харчування та заняття спортом. Спонукає до позитивних емоцій та радості, емоційного і психічного здоров'я. Підкреслює важливість спілкування та взаємодії з оточуючими як аспект соціального здоров'я.	Робота з ментальними картами; Вправа «Заєць та лисиця»; Метод «Прес»; Читання казки в групах та бесіда про вплив здорового способу життя на людину; Розіграш ситуацій з казки, що стосуються вибору здорових і шкідливих звичок; Padlet; Google.forms.

активізували не тільки дистанційне навчання, а й інформаційне перенасичення, емоційні стреси й тривожність – чинники, які негативно впливають на здобувачів освіти. В таких умовах вчитель має знайти оптимальні методи й підходи, обрати ефективні засоби, щоб реалізувати зміст і завдання освітніх галузей. Правильно використані цифрові технології дозволяють створювати інтерактивне середовище для навчання, що сприяє залученню учнів до активної взаємодії та співпраці. Особливого значення набувають цифрові інструменти, які використовуються для створення навчального контенту, обробки матеріалу, перевірки засвоєного учнями, проведення тестувань за змістом вивченого, розробки і демонстрації авторських учнівських проєктів тощо [13]. Цифрові додатки дають можливість активізувати пізнавальну діяльність школярів, зосередити їх увагу на основних деталях, подавати матеріал чітко і структуровано, підвищуючи рівень їх зацікавленості.

Нашою метою передбачено активне використання інтерактивних плакатів, розроблених за змістом творів здоров'язбережувального спрямування. Електронний інтерактивний плакат є потужним засобом візуалізації та презентації великого обсягу інформації на одній площині в різних форматах: текстовому, графічному, аудіо та відео, що дає можливість творчо представити матеріал, сприяє зацікавленню, активізації пізнавальної діяльності учнів. Робота з інтерактивними плакатами доцільна на будь-якому уроці та його етапах: ознайомлення з новим матеріалом, закріплення і перевірка вивченого, перевірка домашнього завдання. Інтерактивний плакат відрізняється яскравим інтерфейсом, на якому розміщені певні точки навігації, що передбачають різні типи завдань: знайомство з автором і його твором, робота з медіаконтентом, перехід на інші сайти та платформи для виконання вправ. Створення такого засобу навчання доступне за допомогою різноманітних комп'ютерних програм і веб-сервісів (напр., Microsoft Powerpoint, ThingLink, Glogster, Genial.ly) [9].

З метою формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів за допомогою додатку Genial.ly. нами було розроблено інтерактивний плакат «Твори на здоров'язбережувальну тематику», яким передбачено опрацювання творів О. Єфімової «Якось у країні Здоров'я», О. Бичковської «Як хлопчик Степанко здоров'я шукав», В. Роменської «Казка про дівчинку Марійку та бабусю Гігієну», Д. Біссета «Мурашка і цукор» (Рис. 1). Плакат інтегрує роботу з ілюстраціями, текстом, відео– та аудіоматеріалами, пропонує працювати над змістом: вирішувати кросворди, писати листи до головних героїв, використовувати методи критичного мислення («Ромашка Блума», «Шість капелюхів Едварда де Боно»), виконувати творчі завдання.

Рис. 1. Інтерактивний плакат [6]

Іншим ефективним засобом роботи з художніми текстами є інфографіка, яка дозволяє подати значний обсяг інформації структуровано, зрозуміло та доступно для сприймання та засвоєння. Це інструмент візуалізації та аналізу, що мотивує до глибокого розуміння змісту прочитаного. Графічні компоненти – своєрідні символи-коди, які ефективно замінюють значну кількість вербального тексту з критичними оцінками твору. У дітей молодшого шкільного віку розвинене візуальне мислення, працюючи з інфографікою, вони активно засвоюють побачене. Інформаційна графіка може містити елементи ментальних карт та інтерактивність, що значно підвищує її ефективність. Пропонуємо інфографіку «Яка шкода від переїдання?» [7], яка передбачає роботу з сюжетом твору «Мураха і цукор» Дональда Біссета.

Шляхом перевірки експериментальної методичної моделі формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів, ми визначили ефективні педагогічні умови, які сприяють вирішенню визначеної проблеми: 1) проведення регулярних занять, спрямованих на опрацювання творів здоров'язбережувальної тематики; 2) організація виховної діяльності із активним залученням сім'ї до здоров'язбережувального виховання учнів; 3) використання інтерактивних методів та технологій, спрямованих на розвиток критичного мислення та формування цінностей здоров'я; 4) організація зустрічей з цікавими особистостями, які популяризують здоровий спосіб життя; 5) використання інноваційних методів навчання та цифрових ресурсів для візуалізації інформації про здоров'язбережувальні цінності; застосування діяльнісного підходу як ключового аспекту здоров'язбережувального виховання молодших школярів.

Висновки. Здоров'язбережувальна компетентність учнів полягає у володінні знаннями, практичними вміннями і навичками для ведення здорового способу життя, а також у формуванні усвідомленого ставлення особистості до власного здоров'я та його збереження. Читання текстів на здоров'язбережувальну тематику, використання інноваційних методів і форм роботи з ними, ІТ під час їхнього аналізу, створення відповідних

педагогічних умов для досягнення поставленої мети – основні компоненти формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи. Проведений експеримент підтвердив позитивний вплив запропонованої методичної моделі на мотивацію учнів піклуватися про своє здоров'я, підвищив інтерес до читання й осмислення проблеми здоров'язбереження.

Використана література:

1. Бойченко Т. Здоров'язберігаюча компетентність як ключова в освіті України. *Основи здоров'я і фізична культура*. 2008. № 11–12. С. 6–7.
2. Бойченко Т. Формування в дітей системи знань про здоров'я людини. Київ : Наук. думка, 2004. 257 с.
3. Ващенко О. М. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8 (32). С. 1–6.
4. Грицай Ю. О. Використання здоров'язберігаючих технологій в навчальній діяльності школярів : навчальний посібник. Миколаїв, 2012. 181 с.
5. Державний стандарт початкової освіти. Міністерство освіти і науки України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
6. Дутчак Т. Інтерактивний плакат. URL : <https://view.genial.ly/6617fcd82e689c001480bfc1/interactive-content-bullying-infographic>
7. Дутчак Т. Інфографіка «Яка шкода від переїдання?». URL : <http://surl.li/tgrrc>
8. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
9. Качак Т. Цифрові інструменти літературної освіти в початковій школі. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2024. 196 с.
10. Кобан М. Ю, Литмар Ю. М. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. № 1. С. 41–44.
11. Малащенко М. П. Шляхи реалізації здоров'язбережувальних освітніх технологій у початковій школі. *Основи здоров'я*. 2012. № 2. С. 12–18.
12. Сердюк А. Проблеми із збереженням здоров'я дітей і шляхи вирішення в умовах школи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2006. № 2. С. 6–12.
13. Kachak T. B. Digital instruments of literary education of future primary school teachers in the conditions of distance learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 2021. 86 (6), P. 144–169.

References:

1. Boichenko T. (2008) Zdoroviazberihaiucha kompetentnist yak kluchova v osviti Ukrainy. [Health-saving competence as key in the education of Ukraine]. *Osnovy zdorovia i fizychna kultura*. № 11–12. S. 6–7 [in Ukrainian].
2. Boichenko T. (2004) Formuvannia v ditei systemy znan pro zdorov'ia liudyny. [Formation of a system of knowledge about human health in children]. Kyiv : Nauk. dumka. 257 s. [in Ukrainian].
3. Vashchenko O. M. (2006) Hotovnist vchytelia do vykorystannia zdoroviazberizhuvalnykh tekhnolohii u navchalno-vykhovnomu protsesi. [The readiness of the teacher to use health-saving technologies in the educational process]. *Zdorovia ta fizychna kultura*. № 8 (32). S. 1–6 [in Ukrainian].
4. Hrytsai Yu. O. (2012) Vykorystannia zdoroviazberihaiuchykh tekhnolohii v navchalnii diialnosti shkoliariv. [The use of health-preserving technologies in the educational activities of schoolchildren]. Mykolaiv. 181 s. [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity. [State standard of primary education]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Dutchak T. Interaktyvnyi plakat [Interactive poster]. URL : <https://view.genial.ly/6617fcd82e689c001480bfc1/interactive-content-bullying-infographic> [in Ukrainian].
7. Dutchak T. Infografika «Iaka shkoda vid pereidannia?» [Infographic «What is the harm from overeating?»]. URL : <http://surl.li/tgrrc> [in Ukrainian].
8. Kachak T. (2016) Ukrainska literatura dlia ditei ta yunatstva : pidruchnyk. [Ukrainian literature for children and youth: textbook]. Kyiv : VTS «Akademiiia». 352 s. [in Ukrainian].
9. Kachak T. (2024) Tsyfrovii instrumenty literaturnoi osvity v pochatkovii shkoli. [Digital tools for literary education in primary school]. Ivano-Frankivsk : Misto. 196 s. [in Ukrainian].
10. Koban M. Yu, Lytmar Yu. M. (2019) Pedagogichni umovy formuvannia zdorov'iazberizhuvalnokh kompetentnosti molodshykh shkoliariv. [Pedagogical conditions for the formation of health-saving competences of younger schoolchildren]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 12. № 1. S. 41–44 [in Ukrainian].
11. Malashenko M. P. (2012) Shliakhy realizatsii zdoroviazberizhuvalnykh osvitnikh tekhnolohii u pochatkovii shkoli. [Ways of implementation of health-preserving educational technologies in primary school]. *Osnovy zdorovi*. № 2. S. 12–18 [in Ukrainian].
12. Serdiuk A. (2006) Problemy iz zberezheniam zdorovia ditei i shliakhy vyri-shennia v umovakh shkoly. [Problems with preserving children's health and ways to solve them in school conditions]. *Dyrekтор shkoly, litseiu, himnazii*. № 2. S. 6–12 [in Ukrainian].
13. Kachak T. B. (2021) Digital instruments of literary education of future primary school teachers in the conditions of distance learning. *Information Technologies and Learning Tools*. № 86 (6). P. 144–169 [in Ukrainian].

T. Kachak, T. Dutchak. Formation of health care competence of primary school students by means of children's literature.

the article discusses the theoretical foundations and proposes an experimental methodology for the formation of health-saving competence of junior schoolchildren through children's literature.

Based on the generalization of researchers' works, it is argued that the health-saving competence of schoolchildren is knowledge, practical skills and abilities for leading a healthy lifestyle, a conscious attitude of the individual to his or her own health and its preservation. Its main components, which are formed in the course of the educational process, are identified: value-motivational, cognitive, operational-activity, emotional, and volitional.

The content of reading textbooks for primary school students is analyzed, and the insufficient number of works about health is noted. The experimental methodology for the formation of students' health competence through children's literature using IT is based on the following stages of work: selection of works aimed at forming health values; identification of key health values that are emphasized in the works; development of effective methodological models and tools for their analysis; use of digital applications and interactive methods to improve the efficiency and effectiveness of the educational process; development of interactive materials such as posters, infographics, etc.

The article identifies effective pedagogical conditions that contribute to solving the problem: regular classes aimed at studying health-promoting works; systematic organization of educational activities and family involvement in the health-promoting education of students; use of interactive technologies, innovative teaching methods, and digital resources; use of an activity-based approach as a key aspect of health-promoting education of primary school students.

Key words: *health-saving competence, language and literary education, children's literature, works on health, information technology.*

УДК 1:374]:929 (477)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.11>

Кліваденко Н. І.

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОСОФА ВОЛОДИМИРА ШИНКАРУКА

У статті розглянуті історико-філософські погляди В. Шинкарука на позашкільну освіту, громадянське виховання та його зверненість до проблем громадянського суспільства.

Зазначено, що негативні тенденції індустріалізації суспільства, проігноровані радянською ідеологією, спровокували занепад духовної культури та освіти в пострадянських державах, зокрема і в Україні. Ця проблема в розвинених країнах додалася кардинальними діями та рішеннями – інвестуванням в людину, освіту, науку, культуру людського спілкування тощо.

Встановлено, що, на думку українського науковця В. Шинкарука, теоретичні основи зумовлені принципово новими завданнями, які ставить сучасність як перед філософською громадськістю, так і перед академічною філософською наукою загалом щодо реалізації програми в побудові нового суспільства в Україні. Філософія повинна забезпечити науково-теоретичні основи для здійснення державної діяльності в цьому аспекті. Побудова правової держави і громадянського суспільства вимагає осмислення та використання вагомих здобутків сучасності для суспільно-історичного втілення національної програми творення української державності.

Доведено, що філософська спадщина В. Шинкарука охоплює й історико-філософські дослідження, і проблеми антропології, і духовну та культурну складову людського буття, і соціально-політичний аспект її існування. Його філософія на сьогодні не втрачає значущості ні у теоретико-методологічному, ні в історико-філософському, ні в культурологічному аспектах. Володимир Шинкарук є яскравим представником напруженого духовного життя національної філософської традиції.

Філософія Володимира Іларіоновича демонструє не просто спорідненість та відповідність української філософії світовій філософській думці, а її унікальність, особливість, глибину та актуальність української філософії.

Ключові слова: *громадянське суспільство, освіта, просвітництво, культура, виховання, розвиток, світогляд.*

У сучасних умовах для розвитку позашкільної освіти важливого значення розробка теоретичних основ, серед яких окрема увага приділяється філософській думці.

Важливе значення набувають роботи українського філософа, академіка НАН України, професора Володимира Іларіоновича Шинкарука.

Позашкільна освіта, громадянське суспільство сьогодні неможливі без вольових зусиль соціуму та інтелектуального потенціалу. «Можна стверджувати, – пише В. Шинкарук, – що тільки інтелектуально й душевно багата особистість здатна гідно репрезентувати свій час, свій народ, національну культуру, державу» [1, с. 73]. І тільки сукупний інтелект нації здатний творити достойне поле «суспільної життєдіяльності».

В. Шинкарук у контексті розуміння позашкільної освіти, громадянського суспільства, демократичної держави зазначає, що для звершення правової держави та реалізації своєї свободи важливе значення має участь громадян у житті держави через вибори. Для цього необхідно, щоб особа, яка здійснює свій вибір, і той, хто претендує на право бути обраним, «мають вести себе не як приватні особи, а як громадяни» [2, с. 330] і усвідомлювати, що свобода в політичному плані містить у собі відповідальність за здійснений вибір.

В. Шинкарук у свій погляд повертає не тільки до необхідності політичних та економічних перетворень, а також привертає увагу громадськості на проблеми культури, освіти і виховання. Проблема, з якою зіткнулася незалежна Україна, на думку В. Шинкарука, є наслідком відсутності реакції колишнього Радянського Союзу на нівелювання негативних тенденцій індустріалізації суспільства та відсутності програм для формування та розвитку молодіжної культури і реформування в освіті. «Головний недолік виховання і освіти

в колишньому СРСР – підміна виховання справжньої духовності ідеологічним «натаскуванням» [2, с. 334]. Бездуховна риторика ідеологічної ситуації Радянського Союзу втілювала соціально-егоїстичні інтереси та бездуховність держави.

Українська спільнота стикнулася з суперечністю, породженою індустріалізацією суспільства. Домінування міської культури та витіснення традиційної сільської культури провокує, на думку Володимира Іларіоновича, такі суперечливі тенденції:

– «відрив виховання від праці: а) в дітей, б) батьків». Ця тенденція провокує такі негативні наслідки, як «відставання у формуванні вольових здібностей» та втрату ідеалу чоловіка і батька у молодого покоління;

– втрата виховної місії сім'ї через зростання кількості неповних та малодітних сімей;

– тенденція до акселерації запитів і потреб молоді та потреби в задоволенні їх потреб призводить до формування споживацького ставлення до світу;

– денационалізація, сцієнтизація та технізація школи провокує витіснення національної складової освіти та її деформацію;

– виконання якісних змін у способі буття (в досвіді) старшого і молодшого поколінь, «батьків і дітей». Досвід батьків багато в чому вже не може бути наставництвом (істиною) для дітей. Загострення суперечностей між різними генераціями» [2, с. 333].

Як зазначає В. Шинкарук, негативні тенденції індустріалізації суспільства, проігноровані радянською ідеологією, спровокували занепад духовної культури та освіти в пострадянських державах, в тому числі і в Україні. Ця проблема в розвинених країнах долалася кардинальними діями та рішеннями – інвестуванням в людину, освіту, науку, культуру людського спілкування та ін. Сучасні українські реалії вимагають задля подолання духовної кризи у вітчизняній освіті та культурі «...глибокого дослідження закономірностей, форм і способів становлення духовного світу в людині в дитинстві, у підлітковому віці, в юності» [2, с. 334].

Володимир Іларіонович звертався у своєму філософуванні до спроб розв'язання вищезазначених проблем. У В. Шинкарука серед неопублікованих робіт є дослідження визначення особливостей свідомості у юнаків Г. Гегеля. Вітчизняний науковець констатує, що важливе місце у філософії німецького діалектика займає питання про вікові особливості людської свідомості, в тому числі і в юнацькому віці.

Як вказує В. Шинкарук, за Г. Гегелем, характерною ознакою переходу у вік юнацтва є «пробудження громадянських почуттів і формування морального ідеалу суспільних відносин» [3, с. 326]. Особливість юнацького віку полягає в тому, що юність зосереджена на внутрішньому житті людини. Щодо зовнішнього світу юність характеризується протиставленням себе до дійсності. Юність спрямована в майбутнє, тому теперішнє насприймається як дійсне. Лише майбутнє як світ мрій, надій і сподівань є дійсним і необхідним для юнаків.

Світ теперішнього для юнака є чимось випадковим, залишаючи право на істинність та благо за молодою людиною. У гегелівській філософії завданням юнацтва визначається необхідність здійснення діалектичної єдності внутрішнього юнацького світу та світу зовнішнього дійсного до розуміння субстанціональності світу як такого. Така діалектика, за Г. Гегелем, можлива тоді, коли юнак віднаходить сутність своєї діяльності через вироблення для діяльності необхідного уміння. І тільки тоді юнак переходить на рівень «об'єктивної духовності», тобто переходить у вік зрілості. «Перехід від юнацтва до зрілості, – пише В. Шинкарук, – Гегель пов'язує з входженням юності в практичне життя, де він вимушений вийти із свого ідеального світу і зайняття практичними «дрібницями», стати діяльним для інших» [3, с. 327–328]. Тобто ступаючи на шлях практичного перетворення світу людина стає дорослою.

Володимир Іларіонович надавав важливого значення суспільно-продуктивним силам людини, що формують продуктивні сили суспільства. На сьогодні, як акцентує вітчизняний філософ, продуктивні сили сучасної людини виражаються через сукупність знань, інформації. Саме інформативність, в тому числі і наукова, дає практичне освоєння природи.

В. Кушерець вказує, що «повертаючись до значення знання в природі людини й суспільства, В. Шинкарук постійно наголошував, що людина настільки є людиною, наскільки вона містить в собі знання. Фізично людина є істотою тваринного світу, а духовно вона народжена від знання. І саме це знання вона використовує для самореалізації. Яка ж головна мета повинна домінувати в людині? – запитує В. Шинкарук і дає відповідь: бути самим собою. Що ж означає бути «самим собою»? Зі старослов'янської мови навіть Бог Ягве перекладається буквально «Я є» (старослов'янською – «аз єсмь»). Людина може сказати «Я є» лише завдячуючи своїм знанням. Я є те, що я знаю, я є те, що завдяки набутим знанням може перевершити самого себе. І соціально людина орієнтується завдяки знанню. Без знань вона не може бути вільною, незалежною, навпаки, вона стає закріпаченою» [6, с. 222]. Саме знання у В. Шинкарука є тим підґрунтям, що дозволяє людині осягнути цінності життя, природи, суспільства, держави.

Отже, В. Шинкарук виходить на проблеми філософії освіти: на проблему гуманізації освіти, визначення вимог до формування вчителя, самовдосконалення особистості, з'ясування вікових особливостей у формуванні особистості та ін.

Його філософські ідеї щодо освіти залишаються актуальними і на сьогодні та мають продовження в сучасній вітчизняній філософії освіти. Так, наприклад, В. Андрущенко, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України в роботі «Світлий пам'яті вчителя» розгортає філософсько-освітні

ідеї В. Шинкарука «...відповідно до з сучасних соціокультурних, економічних і політичних реалій» [7, с. 18] в Україні та світі.

В. Андрущенко звертається до питання ролі вчителя у формуванні особистості, громадянина, суспільства. «Бо саме вчитель покликаний формувати особистість людини для майбутнього. Він... не той, хто когось навчає, а той, хто допомагає людині стати самим собою. Професія вчителя вічна, як світ, і в усі часи вона вимагала, щоб педагог, усвідомивши себе як людську особистість, як вихователя і як фахівця-предметника, щедро сів вічне, добре, справедливе, а з часом збирав врожай у вигляді своїх учнів – талановитих, великих і достойних громадян незалежної держави» [7, с. 18].

Київський вчений приділяв багато уваги політичному просвітництву. «Значущість політичного просвітництва, – пише В. Кушерець, – В. Шинкарук пов'язував з невідокремленістю людини від політики. Він часто повторював, що можна бути непричетним до політичної діяльності, але завжди від неї залежати, бо вона переважно визначає життя громадянина» [6, с. 220]. Політична грамотність, на думку В. Шинкарука, забезпечує розуміння політики як засобу забезпечення суспільного блага для громадян, що є вихідним принципом в побудові правової та демократичної держави та громадянського суспільства.

Отже, філософська спадщина В. Шинкарука охоплює й історико-філософські дослідження, і проблеми антропології, і духовну та культурну складову людського буття, і соціально-політичний аспект її існування. Його філософія на сьогодні не втрачає значущості ні у теоретико-методологічному, ні у історико-філософському, ні у культурологічному аспектах. В. Шинкарук є яскравим представником напруженого духовного життя національної філософської традиції.

Філософія Володимира Іларіоновича демонструє не просто спорідненість та відповідність української філософії світовій філософській думці, а й унікальність, особливість, глибину та актуальність української філософії.

Як зазначає В. Ярошовець, «історико-філософське звернення до філософії В. Шинкарука в жодному разі не перетворює її на минуле. Навпаки, воно ще раз засвідчує її актуальність для сьогодення, залишаючи за її автором радше статус співрозмовника, ніж творця одного з потужних філософських нарративів минулого» [5, с. 52].

За програмою філософії В. Шинкарука, якої він притримувався, розвивав та поширював як у собі так і в суспільстві. «Філософія, – пише він, – ...форма теоретичного розвитку світогляду. Кожна суспільно сформована людина, оскільки вона володіє свідомістю, – володіє і світоглядом, а оскільки вона розмірковує про ці предмети, вона – «філософствує». «Професійна» філософія виникла і розвивалася у міру «професійного» пізнання, науки, перетворюючи в предмет своїх досліджень світоглядну проблематику, таку, що стає щоразу складнішою з суспільним прогресом, опираючись при цьому не тільки на досягнення окремих наук, але й всієї людської культури. Будь-який світогляд відображає дійсність крізь призму життєвих цілей і соціальних інтересів людини суспільної» [4, с. 321].

Отже, філософія В. Шинкарука є формою теоретичного розвитку його світогляду та відображенням його дійсності крізь призму його життєвих цілей та соціальних умов його існування й має вагомe значення для позашкільної освіти.

Використана література:

1. Шинкарук В. І. Сучасні історичні реалії і філософія. Вибрані твори : у 3-х т. Київ : Український Центр духовної культури, 2004. Т. 3. Ч. 1. С. 72–80.
2. Шинкарук В. І. Вибори і права людини. Вибрані твори : у 3-х т. Київ : Український Центр духовної культури, 2005. Т. 3. Ч. 2. С. 330–337.
3. Шинкарук В. І. Гегель об особенностях юношеского сознания (тезисы). Вибрані твори : у 3-х т. Київ : Український Центр духовної культури, 2005. Т. 3. Ч. 2. С. 327–329.
4. Шинкарук В. І. Наука, философия и мировоззрение как формы общественного сознания. Вибрані твори : у 3-х т. Київ : Український Центр духовної культури, 2005. Т. 3. Ч. 2. С. 321–322.
5. Ярошовець В. І. Історико-філософська парадигма Володимира Шинкарука : антропологічні мотиви. *Екзистенційні виміри філософсько-антропологічного пізнання : творча спадщина В. Шинкарука* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 14 квітня 2011 р. Київ : Товариство «Знання» України, 2011. С. 51–57.
6. Кушерець В. Наукове та духовне просвітництво у творчості та діяннях академіка НАН України В. І. Шинкарука. *Філософські діалоги*. Філософсько-антропологічні читання : творча спадщина В. І. Шинкарука та сьогодення. Ч. 1. Вип. 4 : зб. наук. праць. Київ. 2010. С. 219–233.
7. Андрущенко В. П. Світлий пам'яті вчителя. *Екзистенційні виміри філософсько-антропологічного пізнання : творча спадщина В. Шинкарука* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 14 квітня 2011 р. Київ : Товариство «Знання» України, 2011. С. 18–24.
8. Биковська О. В. Позашкільна освіта : теоретико-методичні основи : монографія. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2008. 336 с.
9. Биковський Я. Т. Педагогічні умови діяльності гуртків закладів позашкільної освіти. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2020. 148 с.

References:

1. Shynkaruk V. I. (2004) Suchasni istorychni realii i filosofia. [Modern historical realities and philosophy]. Vybrani tvory : u 3-kh t. Kyiv : Ukrainskyi Tsentr dukhovnoi kultury. T. 3. Ch. 1. S. 72–80 [in Ukrainian].
2. Shynkaruk V. I. (2005) Vybery i prava liudyny. [Elections and human rights]. Vybrani tvory : u 3-kh t. Kyiv : Ukrainskyi Tsentr dukhovnoi kultury. T. 3. Ch. 2. S. 330–337 [in Ukrainian].

3. Shinkaruk V. I. (2005) Gegel ob osobennostyakh yunosheskogo soznaniya (tezisi) [Hegel on the Peculiarities of Youthful Consciousness (Theses). *Vibrani tvori : u 3-kh t.* Kyiv : Ukraïnskii Tsentр dukhovnoi kulturi. T. 3. Ch. 2. S. 327–329 [in Ukrainian].
4. Shinkaruk V. I. (2005) Nauka, filosofiya i mirovozzrenie kak formi obshchestvennogo soznaniya [Science, philosophy and worldview as forms of social consciousness]. *Vibrani tvori : u 3-kh t.* Kyiv : Ukraïnskii Tsentр dukhovnoi kulturi. T. 3. Ch. 2. S. 321–322 [in Ukrainian].
5. Iaroshovets V. I. (2011) Istoryko-filosofska paradyhma Volodymyra Shynkaruka : antropohichni motyvy. [Historical and philosophical paradigm of Volodymyr Shynkaruk : anthropological motives]. *Ekzystentsiini vymiry filosofsko-antropohichnoho piznannia : tvorcha spadshchyna V. Shynkaruka : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 14 kvitnia 2011 r.* Kyiv : Tovarystvo «Znannia» Ukrainy. S. 51–57 [in Ukrainian].
6. Kusherets V. (2010) Naukove ta dukhovne prosvitnytstvo u tvorchosti ta dianniakh akademika NAN Ukrainy V. I. Shynkaruka [Scientific and spiritual enlightenment in the creativity and actions of the academician of the NAS of Ukraine V.I. Shynkaruka.]. *Filosofski dialohy. Filosofska-antropohichni chytannia : tvorcha spadshchyna V. I. Shynkaruka ta sohodennia.* Ch. 1. Vyp. 4 : zb. nauk. prats. Kyiv. S. 219–233 [in Ukrainian].
7. Andrushchenko V. P. (2011) Svitlii pamiatii vchytelia [Bright memory of the teacher]. *Ekzystentsiini vymiry filosofsko-antropohichnoho piznannia : tvorcha spadshchyna V. Shynkaruka : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 14 kvitnia 2011 r.* Kyiv : Tovarystvo «Znannia» Ukrainy. S. 18–24 [in Ukrainian].
8. Bykovska O. V. (2008) Pozashkilna osvita: teoretyko-metodychni osnovy. [After-school education: theoretical and methodological principles] : monografiya. Kyiv : IVTs ALKON. 336 s. [in Ukrainian].
9. Bykovskiy Ya. T. (2020) Pedahohichni umovy diialnosti hurtkiv zakladiv pozashkilnoi osvity. [Pedagogical conditions of activity of groups of foundations of post-school education]. Kyiv : IVTs ALKON. 148 s. [in Ukrainian].

N. Klivadenko. Extracurricular education in the scientific heritage of the Ukrainian philosopher Volodymyr Shinkaruk.

The article examines the historical and philosophical views of V. Shinkaruk on extracurricular education, civic education and his attention to the problems of civil society.

It is noted that the negative trends of the industrialization of society, ignored by the Soviet ideology, provoked the decline of spiritual culture and education in the post-Soviet states, including Ukraine. This problem in developed countries was overcome by radical actions and solutions – investing in people, education, science, culture of human communication, etc.

It has been established that, according to the Ukrainian scientist V. Shinkaruk, the theoretical foundations are conditioned by fundamentally new tasks that modernity poses both to the philosophical public and to academic philosophical science in general regarding the implementation of the program in building a new society in Ukraine. Philosophy should provide scientific and theoretical foundations for the implementation of state activities in this aspect. The construction of a legal state and a civil society requires the understanding and use of significant achievements of modernity for the socio-historical implementation of the national program for the creation of Ukrainian statehood.

It is proved that the philosophical heritage of V. Shinkaruk covers both historical and philosophical research, and the problems of anthropology, and the spiritual and cultural component of human existence, and the socio-political aspect of its existence. His philosophy today does not lose its significance either in theoretical-methodological, historical-philosophical, or cultural aspects. V. Shinkaruk is a vivid representative of the intense spiritual life of the national philosophical tradition.

The philosophy of Volodymyr Ilarionovych demonstrates not only the kinship and correspondence of Ukrainian philosophy with world philosophical thought, but also the uniqueness, peculiarity, depth and relevance of Ukrainian philosophy.

Key words: *civil society, education, enlightenment, culture, upbringing, development, worldview.*

UDC 146.378

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.12>

Kocherhina S., Khoroshailo O.

BRIDGING LANGUAGE GAPS IN TECHNICAL EDUCATION: THE ROLE OF LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES (LSP) LEARNING

Language for Specific Purposes (LSP) is a discipline that recognizes the varying linguistic needs of students based on their fields of study or professions. While universities offer courses in business, medical, and legal English, the linguistic requirements of students in technical subjects often receive less attention. This article explores the importance of addressing the intricate vocabulary and concepts in technical fields, emphasizing the need for clear oral and written communication skills for students pursuing excellence in their studies. LSP courses, such as English for Engineers and Technologists, English for Mining Engineers, English for Students of Occupational Health and Safety, English for Environmental Engineers at LLC "Technical University "Metinvest Politechnika" cater to specific professional needs by tailoring instructional strategies and content. The article provides an overview of fundamental LSP concepts, historical context and the roles of key figures like John Swales, Dudley-Evans, and Anne Burns in shaping LSP theory and practice. English for Specific Purposes has evolved into a prominent subfield of English language instruction, focusing on developing language programs that meet individuals' communicative needs in various professions. The term "English for Specific Purposes" refers to teaching English aligned with specific occupational or academic goals, reflecting the discipline's ongoing evolution and contributions to language education. In the realm of technical higher education focusing on Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM), language competency plays a critical role in students' success. This article highlights the ongoing evolution of "English for Specific Purposes," aligning English teaching with specific career goals and underlining its paramount role in technical higher education, particularly in STEM fields, for optimizing students' success.

Key words: *Language for Specific Purposes (LSP), technical education, communication skills, tailored instruction, professional needs, linguistic requirements, academic excellence, english instruction, technical fields, STEM education.*

(статтю подано мовою оригіналу)

In the subject of teaching English, Language for Specific Purposes (LSP) is a well-established discipline. It acknowledges that a person's linguistic requirements vary based on their field of study or employment. Because of this, a lot of universities now provide courses in subjects like business English, medical English, legal English and so forth. However, what about the linguistic requirements of students pursuing technical subjects? Don't they deserve to receive the same assistance?

Technical fields have intricate vocabulary and concepts. If students want to excel in their studies, they must comprehend this technical language. They must also possess the ability to express themselves clearly both orally and in writing. Many engineers and scientists also require the ability to read and comprehend research publications authored by their peers. The most recent research and findings in the field are covered in these articles.

Courses designated as language for specified purposes (LSPs) are those in which a defined set of specialized needs is the basis for all instructional strategies, materials, methodology, content, objectives, teaching methods, and assessment procedures. Courses like English for Engineers and Technologists and English for Mining Engineers, English for Students of Occupational Health and Safety, English for Environmental Engineers are just some offerings at LLC "Technical University "Metinvest Politechnika". In each of these cases the content and focus of the language instruction is narrowed to a specific context or even a particular subset of tasks and skills.

The goal of this article is to give readers an overview of the fundamental concepts, types, historical context, definition and scope of English for Specific Purposes. It also covers the goals of LSP instruction, the function of an LSP course and an LSP program, the job of an LSP teacher and the training requirements to become one.

John Swales [1; 2] is a pioneer in the subject of LSP, having had a significant impact on the theory and practice of teaching language for academic and professional goals with his ground-breaking work on genre analysis. The term "discourse community," coined by Swales, describes a collection of individuals in a field or subject who have similar objectives, customs, and modes of communication. His study focused on how teaching language for academic and professional reasons requires a grasp of the communicative practices and rhetorical conventions unique to various discourse communities.

Dudley-Evans [3–5] is another well-known name in LSP; he created the "situational approach" to language instruction. This method places a strong emphasis on the value of examining learners' communicative requirements and situations within particular academic or professional settings. Dudley-Evans contended that rather than taking a one-size-fits-all approach, language training should be customized to match the linguistic requirements and obstacles faced by learners in their various vocations.

Furthermore, Anne Burns's work [6] has made a substantial contribution to LSP theory and practice. Burns stresses the value of integrating authentic, real-world tasks that are pertinent to students' academic or professional contexts into task-based learning activities for language learners. This method promotes the development of the practical skills and abilities required for success in the target domain in addition to improving language proficiency.

Programs at colleges or universities that concentrate on applied science, technology, engineering, and mathematics (STEM) are referred to as technical higher education. These programs teach students how to apply mathematical and scientific ideas to real-world issues. They are also exposed to technical terms and ideas unique to their area. Preparing them for jobs as scientists, engineers, researchers, and other professions is the aim.

In technical education, where students are frequently expected to negotiate complicated subject matter loaded with specialized vocabulary, jargon, and discourse patterns, language fluency is a prerequisite for success. Accurate communication is not only desirable but necessary, especially in domains like computer science, engineering, and medicine. The crucial role that Language Learning for Specific Purposes (LSP) plays in addressing the particular linguistic needs of students in various technical disciplines is explored in depth in this article.

Students in technical education face a variety of language-related difficulties that go beyond just understanding the fundamentals of their subject. These difficulties are varied and include everything from figuring out difficult technical writings to clearly and precisely conveying complicated concepts. Students encounter a major obstacle in the form of specific vocabulary and jargon that are inherent to their respective disciplines. In technical discourse, terms like "algorithm optimization," "circuitry design," "data analysis" and "mechanics" are commonplace, but they can pose significant challenges for students who are not fluent in the language unique to their subject.

Furthermore, technical subjects have their own distinct speech patterns in addition to terminology and syntax, which may be foreign to students. Technical publications, research papers, and academic presentations must follow certain patterns in terms of information organization, structure, and presentation. A standard structure, for example, is usually followed by engineering reports, which include sections like abstracts, introductions, methodology, results, and conclusions. For the purpose of effectively communicating their ideas and arguments, students must follow certain norms when writing research papers, taking part in group discussions, or giving presentations. Acquiring proficiency in these discourse patterns is crucial for both academic achievement and future employment opportunities, as proficient communication is a fundamental requirement for success in any technological field.

Effective language learning techniques that are adapted to the particular requirements of technical education are therefore crucial. Teachers have a crucial role in giving students the language skills they need to succeed, from including challenging vocabulary exercises into coursework to offering chances for genuine speech in actual settings. Through the identification and resolution of obstacles caused by specialized language, jargon, and discourse patterns, educational institutions can enable students to achieve academic success and prosper in their future professions.

Numerous language barriers that affect students in technical disciplines might seriously impair their ability to study and perform well in school. The most notable of these difficulties is the enormous volume of technical subject-specific jargon and specialized vocabulary. For example, words like "algorithm," "circuitry," and "data analysis" are often used in technical conversations, but students who have never heard of them before may not know what they mean at all.

Technical writings also frequently include intricate syntax and voluminous terminology, which makes it harder for pupils who don't speak the instruction's language to understand them. Think about a student studying computer science who is trying to understand an artificial intelligence research paper. These papers often contain complex algorithms, complex mathematical calculations, and detailed technical descriptions, all of which require a high level of language competence to fully understand.

Thus, how might English be used in a technical higher education setting? The following are some suggestions for exercises and resources that could be utilized in the classroom:

Examining scholarly articles: Excerpts from scientific papers relevant to the students' subject of study could be provided. After that, they would identify the primary concepts, crucial terminology, and illustrative details in pairs or small groups. They could also share their research with the class and talk about any new terms or ideas.

Writing lab reports: Students could be asked to write a lab report based on an experiment they conducted in class. They would need to describe the purpose of the experiment, the methods they used, the results they obtained, and the conclusions they drew. They could also be encouraged to use appropriate scientific language and organization.

Giving presentations: Students could be asked to produce a brief presentation on a subject linked to their course of study. They would have to give an explanation of the subject, give examples, and cite references to back up their claims. They might also be urged to support their points with illustrations like graphs or charts.

Engaging in group discussions: Students might be divided into smaller discussion groups and provided a list of topics to go over. A case study, an issue-solving exercise, or a current news piece could serve as the basis for the questions. They would have to listen to others, voice their thoughts, seek clarification, and reply correctly.

English courses at LLC "Technical University "Metinvest Politehnika" use a range of techniques to meet the language requirements of students pursuing technical subjects. The utilization of real materials in the classroom is one such tactic. Students are exposed to the language and sentence structures frequently used in their subject by using authentic scientific texts. Students get knowledge on proper source citation, academic language usage, and writing organization. They also get pointers on how to communicate their findings in an understandable and interesting way to a non-specialist audience.

Students also improve their language skills outside of the classroom. For instance, they might take part in group projects where they work with their groupmates to address challenges from the real world. Students can hone their oral communication abilities and benefit from one another's knowledge by working together. These courses provide tutoring services to help students who require further language support on an individual basis.

For students pursuing technical disciplines, proficiency in the language of instruction is not only desirable but absolutely necessary. The ability to communicate in a language facilitates students' interaction with teachers, with their coursework, and with group projects. When writing lab reports, giving presentations, or participating in class debates, students need to be able to communicate complicated ideas clearly and convincingly using language.

Additionally, language ability is necessary to obtain instructional materials that are necessary for academic achievement. The main information sources in technical education include textbooks, research articles, and online tutorials, most of which are written in the instruction language. To enhance their comprehension of technical topics and remain up to date with developments in their profession, students need to be able to grasp, analyse, and synthesize information from these sites.

Language competency has benefits for academics as well; it is becoming more and more valuable in the global workforce. Employers now look for workers with good language abilities to help them overcome cultural differences and successfully communicate with global stakeholders, clients, and colleagues in an era of globalization and interconnection. Furthermore, being able to speak fluently in many languages boosts students' competitiveness in the labor market and opens doors to a plethora of worldwide professional prospects as sectors grow more internationalized.

In this context, the ESP teacher must fill many roles and acquire certain knowledge. Dudley Evans [3] describes the true LSP teacher as the one who performs five different roles; they are:

- 1) teacher;
- 2) collaborator;
- 3) course designer and materials provider;
- 4) researcher;
- 5) evaluator.

As a result, he or she is in charge of planning classes, defining learning goals, creating a conducive learning atmosphere, and monitoring students' progress. In the light of our problem, organizing courses means setting learning goals, transforming them into an instructional program with the timing of activities. In practice, this means choosing, creating, and arranging the course materials, encouraging the students to work hard, and giving them feedback on how they are doing. Establishing long-term goals and short-term targets for students' accomplishments is known as goal and objective setting. It also refers to putting up the conditions for learning in the classroom. When creating a syllabus with attainable objectives that considers students' concerns in the classroom, an understanding of students' potential is essential.

To sum up, Language Learning for Specific Purposes (LSP) is a fundamental approach to meeting the individual language requirements of students enrolled in technical education programs. Teachers can greatly improve their students' language learning experience by identifying and proactively resolving the difficulties presented by technical subject-specific jargon, specialist vocabulary, and conversation patterns. Teachers can give students the language tools and abilities they need to successfully negotiate the challenging linguistic terrain of technical subjects by implementing specialized teaching strategies and focused interventions.

There are several key characteristics that distinguish LSP from general language learning:

- a. Purpose-driven: LSP is driven by the specific needs and goals of learners.
- b. Authenticity: LSP emphasizes the use of authentic materials, such as real-world texts, documents, and recordings, that learners are likely to encounter in their target context.
- c. Learner-centered: LSP takes into account learners' existing knowledge, skills, and experiences.
- d. Focus on skills: LSP places a strong emphasis on developing specific language skills, such as reading, writing, listening, and speaking, that are essential in the target context.

It goes without saying that a language teacher teaching ESP to university students needs methodological skills, subject-specific knowledge, and the ability to analyse and adjust this information and skill set to a particular learning environment. In order to ensure the success of LSP, it is imperative that the community at large comprehends what LSP genuinely entails and is able to accept the many roles that LSP teachers must play.

We suggest our own conclusions about advantages and disadvantages of using LSP at LLC "Technical University "Metinvest Politechnika":

1. Using LSP at practical classes like English for Engineers and Technologists, English for Mining Engineers, English for Students of Occupational Health and Safety, English for Environmental Engineers allows for efficient and effective communication within a specific field or context.
2. Helps students to develop specialized vocabulary, expressions, and grammar structures relevant to their chosen speciality.
3. Can improve intercultural understanding and facilitate international collaborations.
4. Increases job opportunities by showing good knowledge and proficiency in a particular language.
5. By identifying the language needs of learners in specific fields, teachers can design materials and activities that target these needs.

Disadvantages:

1. May limit students' exposure to natural/useful language outside of the specific purpose.
2. Can be time-consuming and tedious for teachers to prepare for classes.
3. Learning materials and resources are limited in comparison to general language courses.
4. Some specific terminology or jargon may become outdated or irrelevant over time.
5. Teaching LSP is very demanding since specific and diverse types of knowledge and skills are required.

Bibliography:

1. Swales J. M. Occluded genres in the academy: the case of the submission letter. In E. Ventola and A. Mauranen (eds.) Academic writing : Intercultural and textual issues. Amsterdam : J. Benjamins, 1996. 58 p. URL : https://www.researchgate.net/publication/273370374_Occluded_Genres_in_the_Academy_The_Case_of_the_Submission_Letter
2. Swales J. M. English as Tyrannosaurus rex. World Englishes. № 16 (3), 1997. P. 373–382. URL : <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/74462/1467-971X.00071.pdf;jsessionid=731F008671DB968A0336D9B107E31DD2?sequence=1>
3. Dudley-Evans T. Five Questions for LSP Teacher Training. Teacher Education for LSP / [Eds. R. Howard, G. Brown]. Frankfurt Lodge : Multilingual Matters Ltd., 1997. P. 58–67.
4. Dudley-Evans T. & M. St John. Developments in English for Specific Purposes. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 301 p. URL : <http://www.aelfe.org/documents/text2-Palmer.pdf>
5. Burns A. Doing Action Research in English Language Teaching. A Guide for Practitioners, Routledge, 2010. 198 pp. URL : https://www.academia.edu/5011394/Doing_Action_Research_in_English_Language_Teaching?auto=download
6. Paltridge B. & S. Starfield (eds.). The Handbook of English for Specific Purposes. Chichester : John Wiley & Sons, 2013. 592 p.
7. Roger Barnard, Anne Burns. Researching Language Teacher Cognition and Practice: International Case Studies, 2012. 200 p.
8. Technology for teaching ESP to those studying ecology and environmental sustainability / G. Doniyorova, G. Djumayeva, D. Djabbarova, B. Toshmamatov : BIO Web of Conferences. 2024. Volume 93. URL : https://www.bioconferences.org/articles/bioconf/pdf/2024/12/bioconf_ff2024_05001.pdf

References:

1. Swales J. M. (1996) Occluded genres in the academy: the case of the submission letter. In E. Ventola and A. Mauranen (eds.) Academic writing : Intercultural and textual issues. Amsterdam : J. Benjamins. 58 pp. URL : https://www.researchgate.net/publication/273370374_Occluded_Genres_in_the_Academy_The_Case_of_the_Submission_Letter
2. Swales J. M. (1997) English as Tyrannosaurus rex. World Englishes. P. 373–382. URL : <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/74462/1467971X.00071.pdf;jsessionid=731F008671DB968A0336D9B107E31DD2?sequence=1>
3. Dudley-Evans T. (1997) Five Questions for LSP Teacher Training Teacher Education for LSP / [Eds. R. Howard, G. Brown]. Frankfurt Lodge : Multilingual Matters Ltd. P. 58–67.
4. Dudley-Evans T. & M. St John (1998) Developments in English for Specific Purposes. Cambridge: Cambridge University Press. 301 pp. URL : <http://www.aelfe.org/documents/text2-Palmer.pdf>
5. Burns A. (2010) Doing Action Research in English Language Teaching. A Guide for Practitioners, Routledge. 198 pp. URL : https://www.academia.edu/5011394/Doing_Action_Research_in_English_Language_Teaching?auto=download
6. Paltridge B. & S. Starfield (eds.) (2013) The Handbook of English for Specific Purposes. Chichester : John Wiley & Sons. 592 pp.
7. Roger Barnard, Anne Burns (2012) Researching Language Teacher Cognition and Practice : International Case Studies. 200 pp.
8. Technology for teaching ESP to those studying ecology and environmental sustainability / G. Doniyorova, G. Djumayeva, D. Djabbarova, B. Toshmamatov (2024) : BIO Web of Conferences. Volume 93. URL : https://www.bioconferences.org/articles/bioconf/pdf/2024/12/bioconf_ff2024_05001.pdf

Кочергіна С. С., Хорошайло О. С. Подолання мовних прогалів у технічній освіті: роль вивчення мови для спеціальних цілей (LSP).

Language for Specific Purposes (LSP) – це дисципліна, яка визнає різні мовні потреби студентів залежно від їхніх галузей навчання чи професій. Хоча університети пропонують курси ділової, медичної та юридичної англійської мови, мовним вимогам студентів технічних предметів часто приділяється менше уваги. У цій статті досліджується важливість звернення до складної лексики та понять у технічних галузях, наголошується на необхідності чітких навичок усного та письмового спілкування для студентів, які прагнуть досконалості в навчанні. Курси LSP, такі як англійська для інженерів і технологів, англійська для студентів відділу охорони праці в ТОВ «МЕТИНБЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», задовольняють конкретні професійні потреби, адаптуючи навчальні стратегії та зміст. У статті представлено огляд основних концепцій LSP, історичного контексту та ролі ключових фігур, таких як Джон Суейлз, Дадлі-Еванс та Енн Бернс, у формуванні теорії та практики LSP. Англійська для спеціальних цілей перетворилася на важливу частину навчання англійської мови, зосереджуючись на розробці мовних програм, які відповідають комунікативним потребам людей у різних професіях. Термін «англійська для спеціальних цілей» стосується викладання англійської мови відповідно до конкретних професійних або академічних цілей, що відображає постійний розвиток дисципліни та внесок у мовну освіту. У сфері технічної вищої освіти, яка зосереджується на науках, технологіях, інженерії та математиці (STEM), мовна компетентність відіграє вирішальну роль в успішності студентів. Ця стаття висвітлює постійну еволюцію «англійської мови для спеціальних цілей», узгоджуючи викладання англійської мови з конкретними кар'єрними цілями та підкреслюючи її першорядну роль у технічній вищій освіті, зокрема в галузях STEM, для оптимізації успішності студентів.

Ключові слова: мова спеціального призначення (LSP), технічна освіта, комунікативні навички, індивідуальне навчання, професійні потреби, лінгвістичні вимоги, академічна досконалість, навчання англійської мови, технічні галузі, освіта STEM.

УДК 376.3:004.738.5

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.13>

Краснощок А. В., Павлиш Т. Г., Мазур М. В.

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану відбуваються зміни у практичній підготовці майбутніх поліцейських. Актуалізується здатність майбутніх поліцейських орієнтуватися в інформаційному просторі, що швидко змінюється. Виникає необхідність аналізувати дані, знаходити необхідну інформацію на інформаційних ресурсах, використовувати сучасні цифрові технології, системно й інноваційно мислити та реагувати на негативні прояви використання інформації, інформаційних технологій, комп'ютерних мереж і систем. З метою дослідження питання розвитку цифрової компетентності майбутніх правоохоронців проаналізовано поняття «цифрова трансформація освітнього процесу», «цифрові технології», «цифрова компетентність», «розвиток цифрової компетентності».

З'ясовано, що цифрова компетентність сучасного поліцейського охоплює такі напрямки: цифрові навички для забезпечення повсякденної діяльності; навички роботи з інформацією обмеженого доступу в цифровому вигляді (забезпечення інформаційної безпеки ОНП) і спеціальні навички, що дозволяють боротися зі злочинністю, використовуючи інформаційні технології.

Визначено, що розвиток цифрової компетентності включає в себе здатність ефективно використовувати цифрові технології, інструменти та ресурси для досягнення професійних цілей: вміння користуватися комп'ютерами, смартфонами та планшетами, розуміння базових концепцій програмування, здатність ефективно працювати з цифровими медіа, розуміння принципів кібербезпеки та конфіденційності даних, а також уміння критично оцінювати інформацію в Інтернеті.

Умови воєнного стану належать до найскладніших умов для правоохоронців і вимагають ретельної підготовки майбутніх поліцейських. Окрім традиційних аспектів навчання, важливо акцентувати увагу на здатності адаптуватися до швидкозмінюваних обставин та швидкості реакції на нові виклики.

Ключові слова: цифрова трансформація освіти, цифрові технології, цифрова компетентність, інформаційно-цифрова компетентність, розвиток цифрової компетентності.

Розвиток цифрової компетентності будь-якої особистості, а особливо, майбутніх фахівців дуже важливий в сучасному цифровому світі, де технології швидко розвиваються і використовуються в різних аспектах життя. Володіння цими навичками допомагає бути конкурентоспроможними на ринку праці, забезпечує їхню успішність в навчанні та розвиток особистості в цифровому середовищі.

Вивчення питання розвитку цифрової компетентності майбутніх правоохоронців у умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним та важливим у сучасному світі, оскільки залежність від цифрових технологій у сфері правоохоронної діяльності постійно зростає. Виділимо деякі аспекти, які підкреслюють актуальність цього дослідження: зростання кіберзагроз (майбутні правоохоронці повинні мати високий рівень цифрової компетентності для виявлення, запобігання та реагування на кібератаки під час воєнного конфлікту); використання цифрових інструментів для контролю та координації (ефективне використання цифрових технологій для координації дій правоохоронних органів, застосування БПЛА та штучного інтелекту для виявлення, фіксування та попередження злочинів, ведення оперативного звітування та контролю ситуації); кібербезпека (правоохоронці повинні бути готові до ведення операцій у військових умовах, включаючи захист інформації, боротьбу з кібершпигунством та кібертероризмом; потреба у сучасних інформаційних технологіях та цифрових пристроях (правоохоронці повинні вміти працювати з технологіями і ефективно застосовувати їх у професійній діяльності).

Питання професійної підготовки майбутніх поліцейських присвячено дослідження В. Кіпенко, О. Ворона, О. Голікової, І. Бабіча, С. Вітвіцького та ін. Актуальність розвитку цифрової компетентності підтверджено дослідженнями О. Кузьмінської, О. Спіріна, О. Коваля, В. Петренко, І. Сидоренко, А. Гуралюка та ін.

Як зазначає А. Гуралюк, в основі цифровізації лежить успадкована методична основа «класичного» освітнього процесу, з одного боку, а з іншого, розвиток науково технічного прогресу, що зумовив доступність інформації в різноманітних її формах. «Застосування «цифрових» технологій в освіті – наразі одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Ці технології дозволять інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. Головною причиною масової популярності цифровізації серед педагогів є інтерактивність, яка забезпечується швидкістю передачі інформації в обидва кінці. У навчальному процесі інтерактивність – ключове поняття. Інтерактивність в дистанційному навчальному процесі необхідна під час роботи з окремою програмою, електронним підручником, базою даних та в процесі спілкування конкретних його учасників» [3, с. 5].

Цифрова трансформація – це великий виклик і водночас великий шанс для українських університетів. «Ті, хто скористається ним, зможуть істотно посилити свою конкурентоспроможність, залучити додаткові ресурси, оновити ІТ-інфраструктуру, підвищити якість освіти, зробити її доступною та такою, яка зможе забезпечити професійний ріст, дозволить успішно просуватися кар'єрними сходами завдяки спрямованості на індивідуалізацію та гнучкість освітнього процесу» [2].

Цифровізація освіти при цьому докорінно трансформує освітній процес, а також ролі всіх його учасників. В умовах ЗВО вона безпосередньо пов'язана з формуванням компонентів цифрової компетентності викладачів та студентів. Науковці вважають, що цифрова компетентність містить такі компоненти, як: інформаційна та медіакомпетентність, технічна компетентність, комунікаційна компетентність, споживча компетентність [8].

Манойленко Н. В., Кононенко С. О., Крамаренко Н. М. запропонували модель перетворень освітнього процесу ЗВО, що включає в себе: створення партнерських відносин між викладачем та студентом, які передбачають угоду про повну довіру один до одного, взаємний інтерес, взаємну готовність обміном досвіду, мотивацію до саморозвитку і вдосконалення; розкриття творчого потенціалу професорсько-викладацького складу; формування розуміння необхідності освітніх послуг; організацію мобільних, структурованих, гнучких навчальних процесів; впровадження інноваційних педагогічних методик [6].

Цифрова трансформація освітнього процесу у закладах вищої освіти відкриває нові можливості як для здобувачів вищої освіти, так і для науково-педагогічних працівників. За таких умов, відбувається значний вплив на якість навчання і відкриваються нові можливості доступу до знань. Цифрова трансформація відбувається із застосуванням цифрових технологій.

Зауважимо, що *цифрові технології* – це галузь, яка включає в себе будь-які технології, що працюють з цифровою інформацією: *інформаційні технології* (охоплюють комп'ютерну науку, програмне забезпечення, мережі і бази даних); *інтернет речей (IoT)* (системи, які з'єднують фізичні пристрої з мережею Інтернет, дозволяючи їм обмінюватися даними і керуватися дистанційно); *штучний інтелект (AI)* (технології, що дозволяють комп'ютерам навчатися від даних і виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту); *блокчейн* (база даних, яка забезпечує безпеку та недоступність даних шляхом розподілення їх між багатьма комп'ютерами); *кібербезпека* (галузь, яка займається захистом комп'ютерних систем, мереж і даних від кібератак); *віртуальна реальність (VR)* і *доповнена реальність (AR)* (технології створюють іммерсивні віртуальні середовища або розширюють реальний світ за допомогою комп'ютерної графіки і сенсорів); *обробка даних* (використання різних методів для аналізу, інтерпретації і використання великих обсягів даних для прийняття рішень).

Із застосуванням цифрових технологій, перед учасниками освітнього процесу стоїть нагальна проблема формування і розвитку цифрової компетентності. Науково-педагогічні працівники мають оволодіти цифровими інструментами для навчання здобувачів вищої освіти: платформи дистанційного навчання, проведення відео конференцій, застосування електронних ресурсів і баз даних, використання Google сервісів та ін. Здобувачі вищої освіти мають опанувати комп'ютерними програмами, вміти здійснювати пошук інформації у мережі Інтернет та знати методи захисту комп'ютерної інформації.

А. Ковальчук наголошує на тому, що «цифрова компетентність повинна враховувати такі аспекти, як розвиток медіаграмотності, критичного аналізу, безпеки цифрових даних, вміння ефективно користуватися різноманітними цифровими технологіями і пристроями, знання відкритих освітніх ресурсів, використання цифрових технологій для власного професійного розвитку» [4].

Цифрова компетентність означає впевнене і критичне використання сучасних технологій, зокрема знання, навички та установки, необхідні всім громадянам у цифровому суспільстві, яке швидко розвивається [1].

Разом з тим, науковці виділяють і поняття «інформаційно-цифрова компетентність» майбутніх фахівців. «Інформаційно-цифрова компетентність – це інтегральна соціально значуща характеристика особистості, яка поєднує ціннісні установки і прагнення до професійного розвитку в галузі застосування цифрових технологій у професійній діяльності, ІТ-знання (про інформацію та інформаційні процеси, методи її опрацювання для вирішення професійних завдань), базові та спеціальні інформаційно-цифрові вміння (обробляти інформацію у різних формах її надходження, вміння застосовувати цифрові технології загального призначення та спеціалізоване програмне забезпечення предметного спрямування), які у своїй сукупності дають змогу ефективно вирішувати професійні завдання». Розвиток інформаційно-цифрової компетентності відбувається у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців [7].

На думку, Т. Колісник цифрова компетентність сучасного поліцейського повинна охоплювати, принаймні, три напрямки: цифрові навички для забезпечення повсякденної діяльності; навички роботи з інформацією обмеженого доступу в цифровому вигляді (забезпечення інформаційної безпеки ОНП) і спеціальні навички, що дозволяють боротися зі злочинністю, використовуючи інформаційні технології [5].

Цифрова компетентність складається з основних 5 блоків компетенцій, а саме: інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними; комунікація та взаємодія; цифровий контент; безпека; вирішення проблем (технічних та ін.).

Враховуючи вище наведене, розглянемо основні аспекти цифрової компетентності майбутніх поліцейських:

- *Кібербезпека* – розуміння загроз кібербезпеці при роботі з технічними пристроями, комп'ютерами, мережами та знання, як їм запобігти, вміння виявляти та реагувати на кібератаки;
- *Електронні документи та документообіг* – знання про те, як ефективно користуватися електронними системами документообігу та базами даних, є важливим для ведення розслідувань та збору доказів;
- *Цифрова слідча діяльність* – збір цифрових доказів (отримання доступу до комп'ютерів, мобільних пристроїв, електронних комунікацій, цифрових носіїв даних та інших електронних пристроїв, що містять потенційно

важливі докази); аналіз цифрових доказів (проведення докладного аналізу зібраних цифрових доказів для виявлення важливих злочинних діянь, злочинців або інших ключових аспектів розслідування); використання спеціалізованих інструментів і технік (використання програмного забезпечення для відновлення видалених даних, криптографічних аналізів, стеганографії (техніки приховання інформації) та інших технологій); документування і представлення цифрових доказів (цифрові докази повинні бути докладно задокументовані та представлені у суді для підтвердження обвинувачення чи захисту обвинуваченого); розслідування кіберзлочинів та моніторинг соціальних мереж;

– *Використання спеціалізованих програмних засобів* – поліцейські повинні бути знайомі з різноманітними програмами для аналізу даних, виявлення шаблонів та моделювання ситуацій для покращення оперативності і результативності їх діяльності;

– *Правові аспекти використання цифрових пристроїв* – розуміння етичних та правових аспектів використання цифрових технологій у правоохоронній діяльності є ключовим, оскільки вони повинні дотримуватися відповідних законів та стандартів.

Крім того, поліцейські можуть мати доступ до широкого спектру технічних засобів, які допомагають їм у виконанні професійних обов'язків: комунікаційні засоби:

– планшети, мобільні телефони, радіостанції та інші засоби зв'язку дозволяють поліцейським спілкуватися між собою та з центральними командами для координації дій та надання допомоги;

– комп'ютери та ноутбуки: дозволяють поліцейським вести електронну документацію, отримувати доступ до баз даних, проводити аналіз інформації та спілкуватися за допомогою електронної пошти та спеціалізованих програмних засобів;

– відеоспостереження: камери відеоспостереження вулиць, громадських місць та транспортних засобів дозволяють поліцейським відслідковувати події в реальному часі та отримувати докази для розслідувань;

– технічні засоби для криміналістів: Це можуть бути спеціалізовані прилади для збирання доказів на місцях злочинів, такі як відбитки пальців, зразки ДНК, фотографії та інші докази;

– автомобілі та мотоцикли: Для швидкого реагування на виклики та патрулювання територій поліцейські використовують автомобілі та мотоцикли, які можуть бути обладнані спеціальною технікою, такою як відеокамери та GPS-пристрої;

– засоби особистої безпеки: нагрудні відеокамери, які допомагають поліцейським захистити себе від небезпеки;

– безпілотні літальні апарати (БПЛА): БПЛА можуть використовуватися для здійснення спостереження з повітря та збору інформації про ситуацію на місцях подій; для патрулювання важливих об'єктів, масових заходів або важкодоступних місць; для пошуку втрачених або поранених осіб у важкодоступних місцях.

У нашому дослідженні будемо розуміти поняття «розвиток», як процес зміни особистості, її властивостей і якостей під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, що призводить до нових якісних утворень.

Розвиток цифрової компетентності включає в себе здатність ефективно використовувати цифрові технології, інструменти та ресурси для досягнення особистих, професійних та навчальних цілей. Це охоплює різноманітні аспекти, такі як вміння користуватися комп'ютерами, смартфонами та планшетами, розуміння базових концепцій програмування, здатність ефективно працювати з цифровими медіа, розуміння принципів кібербезпеки та конфіденційності даних, а також уміння критично оцінювати інформацію в Інтернеті.

Так, розвиток цифрової компетентності серед здобувачів вищої освіти відбувається у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Це може включати в себе різноманітні курси, лекції, семінари та практичні заняття, спрямовані на навчання курсантів використовувати цифрові технології, програми та інструменти відповідно до обраної спеціальності. Такий підхід допомагає майбутнім фахівцям розвивати необхідні навички для ефективної роботи у цифровому середовищі і відповідати потребам ринку праці.

Розвитку цифрової компетентності у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання може також сприяти первинна професійна підготовка, в яку може бути включений курс «Цифрова і медіа грамотність працівників Національної поліції». Курс має бути адаптований до специфічних потреб поліцейських, а саме: вивчення законодавства щодо цифрової безпеки, методів розслідування та зняття цифрових доказів, вміння використовувати інформацію із соціальних мереж для розслідування злочинів, взаємодіяти із громадськістю через медіа-платформи щодо попередження злочинів та оволодіння сучасними інформаційними технологіями для швидкого і ефективного виконання професійних завдань.

Використана література:

1. Бахмат Н. В., Сторчова Т. В., Моцик Р. В., Мелкесцева Н. В., Братиця Г. Г. Сучасні тенденції розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів: європейський досвід. *Академічні візії*. Вип. 15/2023. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/122/111>
2. Буйницька О., Варченко-Троценко Л., Грицеляк Б. Цифровізація закладу вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. № 1 (28), 2020. URL :https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31370/1/O_Buinytska_L_Varchenko_B_Hrytseliak_OD_28_NDLIO.pdf
3. Гуралюк А. Г. Цифровізація як умова розвитку системи освіти. *Тенденції розвитку вищої освіти. Вісник. Педагогічні науки*. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/729276/2/Guraliuk-A.pdf>
4. Ковальчук А. Розвиток цифрової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах цифровізації. *Молодь і ринок*. № 11/219. 2023. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/296992/290600>

5. Колісник Т. П. Формування цифрової компетентності у майбутніх поліцейських. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c56db37d-137c-4e40-ad8e-23277c91dee1/content>
6. Манойленко Н. В., Кононенко С. О., Крамаренко Н. М. Цифровізація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 201. URL : <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1174/1102>
7. Семенов О., Буртовий Р., Юрченко А. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутніх морських офіцерів в умовах неформальної освіти: сутність ключових понять. *Фізико-математична освіта*. Т. 36. № 4. 2022. URL : <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec466e52-2a16-4278-addb-c9269ecc6467/content>
8. Черновол Є. О., Чепелик А. В., Куртяк Ф. Ф. Щодо цифровізації освітнього процесу у закладах вищої освіти України: нові можливості та перспективи. *Академічні візії*. Вип. 15/2023. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/132/121>

References:

1. Bakhmat N. V., Storchova T. V., Motsyk R. V., Mieliekiestseva N. V., Bratytsia H. H. (2023) Suchasni tendentsii rozvytku tsyfrovoy kompetentnosti maibutnykh uchyteliv: yevropeyskyi dosvid. [Modern trends in the development of digital competence of future teachers: European experience]. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/122/111> [in Ukrainian].
2. Buinytska O., Varchenko-Trotsenko L., Hrytseliak B. (2020) Tsyfrovizatsiia zakladu vyshchoi osvity. [Digitization of the institution of higher education]. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31370/1/O_Buinytska_L_Varchenko_B_Hrytseliak_OD_28_NDLIO.pdf [in Ukrainian].
3. Huraliuk A. H. (2022) Tsyfrovizatsiia yak umova rozvytku systemy osvity. [Digitization as a condition for the development of the education system]. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/729276/2/Guraliuk-A.pdf> [in Ukrainian].
4. Kovalchuk A. (2023) Rozvytok tsyfrovoy kompetentnosti maibutnykh pedahohiv profesiinoho navchannia v umovakh tsyfrovizatsii. [Development of digital competence of future teachers of professional education in conditions of digitalization]. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/296992/290600> [in Ukrainian].
5. Kolisnyk T. P. (2018) Formuvannia tsyfrovoy kompetentnosti u maibutnykh politseiskykh. [Formation of digital competence in future police officers]. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c56db37d-137c-4e40-ad8e-23277c91dee1/content> [in Ukrainian].
6. Manoilenko N. V., Kononenko S. O., Kramarenko N. M. (2021) Tsyfrovizatsiia osvitnoho protsesu v umovakh dystantsiinoho navchannia v zakladakh vyshchoi osvity. [Digitization of the educational process in conditions of distance learning in institutions of higher education]. URL : <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1174/1102> [in Ukrainian].
7. Semenov O., Burtovyi R., Yurchenko A. (2022) Rozvytok informatsiino-tyfrovoy kompetentnosti maibutnykh morskyykh ofitseriv v umovakh neformalnoi osvity: sutnist kliuchovykh poniat. [Development of information and digital competence of future naval officers in the conditions of non-formal education: the essence of key concepts]. URL : <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec466e52-2a16-4278-addb-c9269ecc6467/content> [in Ukrainian].
8. Chernovol Ye. O., Chepeliuk A. V., Kurtiak F. F. (2023) Shchodo tsyfrovizatsii osvitnoho protsesu u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy: novi mozhlyvosti ta perspektyvy. [Regarding digitalization of the educational process in higher education institutions of Ukraine: new opportunities and prospects]. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/132/121> [in Ukrainian].

A. Krasnoshchok, T. Pavlysh, M. Mazur. Development of digital competence of future law officers in the conditions of marital state.

Under martial law, there are changes in the practical training of future police officers. The ability of future police officers to navigate in the rapidly changing information space is updated. There is a need to analyze data, find the necessary information on information resources, use modern digital technologies, think systematically and innovatively and respond to negative manifestations of the use of information, information technologies, computer networks and systems. In order to study the issue of the development of digital competence of future law enforcement officers, the concepts of "digital transformation of the educational process", "digital technologies", "digital competence", "development of digital competence" were analyzed.

It was found that the digital competence of a modern police officer covers the following areas: digital skills to ensure daily activities; skills for working with information with limited access in digital form (ensuring information security of the National Security Agency) and special skills that allow you to fight crime using information technologies.

It has been determined that the development of digital competence includes the ability to effectively use digital technologies, tools and resources to achieve professional goals: the ability to use computers, smartphones and tablets, understanding basic programming concepts, the ability to work effectively with digital media, understanding the principles of cyber security and privacy data, as well as the ability to critically evaluate information on the Internet.

The conditions of martial law belong to the most difficult conditions for law enforcement officers and require careful training of future police officers. In addition to the traditional aspects of training, it is important to emphasize the ability to adapt to rapidly changing circumstances and the speed of reaction to new challenges.

Key words: digital transformation of education, digital technologies, digital competence, information and digital competence, development of digital competence.

УДК 821.161.2.09»19»: 37.016

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.14>

Небеленчук І. О.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ НАЦІЄТВОРЧОЇ ІДЕЇ НА ПРИКЛАДІ ВІРША «НЕНАЧЕ В КНИГАХ ПРААРІЙСЬКИХ...» БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА

На сучасному етапі вивчення творів української літератури важливим є формування націєтворчої ідеї, прилучення учнів до минувшини, висвітлення історії країни крізь призму боротьби українського народу проти загарбників, поневолення, розкриття ідеї національної єдності, збереження культурної спадщини, історичної пам'яті, мови тощо. Важливим аспектом у формуванні націєтворчої ідеї є показ значущості мови для існування окремої нації. Мова є найважливішою складовою генетичного коду, соціальним, мистецьким, історичним і культурним явищем, що проходить тривалий час існування та розвитку. Завдяки існуванню мови та володіння нею носіями визначається рівень освіченості, вихованості, культури як окремої людини, так і всієї нації. Відомо, що людина, яка втрачає територію та абсолютно всі засоби існування, згодом може усе повернути. Однак коли нація втрачає мову, то вона втрачає все. Першочерговим і головним завданням українців є збереження рідної мови, потреба спілкуватися нею постійно, послуговуватися нею на різних рівнях життя: суспільному, економічному, політичному, освітньому, державному тощо. Ідея збереження мови та історичної пам'яті розкрито у вірші «Неначе в книгах праарійських...» Богдана-Ігоря Антонича.

Дослідження передбачає розкриття теми та ідеї вірша «Неначе в книгах праарійських...», утвердження духовного розвитку українців як носіїв давньої мови та культури, аналітичну роботу за віршем на основі видів діалогового навчання. У статті розглянуто мовну модель праукраїнців (аріїв, оріїв, аріїців), показано значущість образів як символів для наших пращурів, з'ясовано мотив збереження української мови протягом тисячоліть і передача її у спадок нащадкам як найважливішого духовного скарбу, зосереджено увагу на таких ціннісних орієнтирах, як любов до території, рідного краю, землі загалом, утвердження людської гідності, національної пам'яті, рідної мови, пошани до давніх національних символів, єдність поколінь тощо.

У статті розкрито тему національної ідентичності та національної свідомості у формуванні ціннісних орієнтирів громадянина країни, здатного послуговуватися лише мовою своєї землі у різних царинах суспільного життя, розглянуто національну ідею та ідею самоідентифікації.

Ключові слова: нація, ідентичність, символічна природа, ідея націєтворення, духовність, модель світобудови, самоідентифікація, мова.

Найважливішим питанням, яке постало перед українським суспільством нині, є питання збереження рідної мови. Мова, на переконання Т. Воропаєвої, є «умовою розвитку культури та суспільства і продуктом людської культури та генезу суспільства» [2, с. 13]. Мова є основною ознакою ідентичності нації, її генетичним кодом, джерелом духовного життя народу. Історичний розвиток держави, становлення народу, його шлях до набуття самостійності та незалежності визначається формуванням мови. Як тільки зникає мова, зникає суспільство, що спричинить зникнення нації, а зникнення нації призведе до знищення державності, а згодом і до зникнення держави. Український науковець, мовознавець, лексикограф, автор ґрунтовних праць «Український правописний словник», «Історичний словник української мови», «Історія української літературної мови» та інших Іван Огієнко у праці «Українська культура» зазначає, що «мова – це наша національна ознака, душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. У мові – наша культура, ступінь нашої свідомості, ознака нашого національного визнання. І поки живе мова – житиме й народ як національність. Не стане мови – не стане й національності» [4, с. 239–240].

Питанням виникнення мови, її засобам, розумінню мовної картини світу загалом присвячені праці П. Кононенка, О. Мельничук, В. Русанівського, Л. Скуратівського, О. Тараненка, Л. Масенко та інших. У їхніх працях представлено особливості мови, шляхи формування духовної культури, розкрито аспекти функціонування української мови, показано значущість української мови як основного чинника державності. Формуванню рівня мовленнєвої культури присвячені праці Н. Бабич, М. Жовтобрюха, М. Пентилук, М. Плющ, Л. Мацько, Л. Кравець та інших.

Метою статті є розкриття символічної природи українства у вірші «Неначе в книгах праарійських...» Богдана-Ігоря Антонича, з'ясування питання важливості української мови, утвердження духовного становлення українців, зображення символічної природи українства. Завданнями статті є аналіз вірша «Неначе в книгах праарійських...», розкриття значення образів-символів, визначення семантичних кіл навколо образів, розкриття філософського змісту вірша, його глибинної сутності.

Питання мови постає у творчості українських письменників. Вагомий внесок у збагачення української культури та її мови зробили І. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, П. Куліш, Т. Шевченко, М. Костомаров, Леся Українка, І. Франко та інші, які привернули «увагу до художньо-естетичної цінності мовної культури українців» [6, с. 114]. На переконання І. Франка, «мова є важливим об'єднувальним, консолідувальним чинником будь-якої нації» [3, с. 29].

Мотиви возвеличення рідної мови звучать у творах письменників як попередніх століть, так і сучасності: Б. Мельничука, П. Палія, В. Самійленка, І. Нечуй-Левицького, М. Старицького, В. Сосюри, О. Олесь, М. Рильського, В. Голобородька, В. Симоненка, В. Стуса, Л. Костенко, Д. Павличка, Л. Талалая, С. Процюка, П. Мовчана, Ліни Ланської та багатьох інших.

Аналізу вірша «Неначе в книгах праарійських...» передує розповідь про поета. Варто зосередити увагу на тому, що територія, де народився майбутній поет, є етнічною територією. Богдан-Ігор Антонич із раннього дитинства увібрив красу рідного краю, який був сповнений безліччю легенд. За словами поета, цей край зберігав тасмниці давнини, а у гомоні дерев відчувався відгомін язичницької культури.

Важливо ознайомити учнів із фактами біографії поета, показати його неординарність як особистості та у сприйманні віршованої природи творів, довести, що вірш «Неначе в книгах праарійських...» має філософську природу.

«Неначе в книгах праарійських...» – вірш, що входить у збірку «Зелена Євангелія». Творчості Антонича притаманний символізм. Шляхом навідних запитань з'ясовуємо значення символіки у вірші, створюємо семантичні кола за символічними образами. Якщо за видом виокремлювати вірші про природу, то в поета немає таких віршів у буквальному розумінні. Обов'язково у віршах ми знайдемо чи то філософський підтекст, чи звернення, за словами Антонича, до «гайової мови», чи мотиви давньої культури українців. Варто зазначити, що у віршах поета доволі часто згаданий образ гайової мови чи мови лісів. Це не є образ «мови лісу» безпосередньо, тобто звірів і птахів, чи звуки лісу навесні після його пробудження. «Гайова мова» – це природна мова, тобто та, якої навчають батьки своїх дітей, мова, яку мають засвоїти українці, живучи на власній землі.

Аналізуючи вірш «Неначе в книгах праарійських...», варто звернути увагу на сполуку «в книгах праарійських» і таку особливість: у віршах, наповнених символами, розглядаємо як пряме значення слів чи сполук, так і переносне, а також аналізуємо не лише цілісно рядок, а й окремі слова. Можемо створити асоціативний ланцюг до слова «праарійські» – *давні, старовинні, давнішні, древні, споконвічні, старовинні*. У прямому значенні до праарійських книг відносяться Веди, що є найдавнішими священними текстами аріїв та їхніх нащадків. *Арії, арійці* – стародавні народи індоєвропейської мовної сім'ї. Назва походить від самоназви «арій» – шляхетний, світлоносний, той, який несе світло, осяйний. У пізніші часи слово «арій» означало «благочестивий, праведний», той, який слідує шляхом добродітності. Саме арії були предками українців.

У вірші «Неначе в книгах праарійських...» використано значну кількість національних символів, які були важливими для українців і засвідчують тісний зв'язок наших пращурів із сім'єю, родиною, родом, поколіннями, землею.

На переконання Г. Бійчук, національні символи це ті, які «є значущими для одного народу і не завжди поділяються іншими народами» [1, с. 12]. Це такі, як: «патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять, рідна мова, культура, пошана до державних символів, єдність поколінь на основі віри в національну ідею, а також любов до національної культури, мови, звичаїв та обрядів».

Тож розглянемо значення тих символів, які використані Богданом-Ігорем Антоничем у вірші.

Підкова, човен і стріла – давні символи аріїв, розуміємо українців.

Підкова – пристосування для захисту кінських копит від зношування. Ми знаємо, що арії були землеробами, обробляли землю, займалися господарською діяльністю. У символічному значенні підкова – символ щастя й успіху. Для аріїв найвищим щастям були духовні багатства. Жити на своїй землі та говорити своєю мовою – таким вбачали щастя арії.

Човен – багатозначний образ, до того ж неоднозначний. Слідуючи за автором, можемо зазначити, що **човен** – символ окремо взятої людської долі, людини, що долає життєву ріку; символ сили.

Стріла – стрімкість, швидкість, цілеспрямованість. Арії не були мисливцями. Тому стріла не була для них символом зброї, а тільки як засіб здобуття їжі. **Стріла** – це сонячний символ, який арії уподібнювали до сонячних променів. Як сонце дає життя усьому сущому, так і за допомогою стріли можна здобути їжу, щоб продовжити власне життя.

Цікавим з огляду символіки є рядок «В дїброві сяє срібне військо». У читачів зазначений рядок викликає абсолютно інші асоціації, частіше вони пов'язані із засніженими деревами чи деревами, припорошеними інеєм або із військом, яке охороняє кордони держави. Однак зауважимо, що слово «військо», якщо йдеться про аріїв, не означає «збройні сили держави; армія». Таке значення виникає набагато пізніше. **Військо** – об'єднання (угруповання) людей, які насамперед готові охороняти, пізніше боронити, ту територію, на якій вони поселилися, створюючи умови для життя дітям і майбутнім поколінням. «Срібне» – світле, осяйне, шляхетне, яке відрізнялося добротою, чистотою, мудрістю. У срібному кольорі вбачаємо навіть білий колір у розумінні буквально, адже світлочолі й стрункочолі арії відрізнялися від представників племен, кремезних із бронзовим відтінком шкіри, метою яких було захоплення інших територій, руйнація та знищення усього на їхньому шляху, де тільки вони проходили. **Срібне** – те, яке демонструє досконалість у матеріальному та духовному аспектах – облаштування території, охорона її, уміння здобувати їжу та зберігати родовід; уміння здобувати знання, зокрема з навколишнього світу, від природи, помічати різні природні зміни, запам'ятовувати їх, передавати нащадкам.

Не менш цікавим є рядок «шумлять санскритські слова». Санскритські слова в українській мові – це такі: майдан, зима, ідол, іра (напій, вода, живильне джерело), а також такі слова, як-от: **кри, мии, млай, свар, ган**, від яких утворилися дієслова: **крити, мішати, мліти, сварити, ганити** та багато інших. Тож, можемо зробити висновок, що «санскритські слова» є надбанням мови санскрит, яка є давньою, досконалою,

священною. Дослівно «слово «санскрит» перекладається *«майстерно створена мова»*. Це була природна мова, а не штучна, це мова розвитку, культури, духовності. Її називали *мовою Богів*. Уважалось, що санскрит є індійським варіантом української мови.

Русяві й стрункочолі – це арії, які споконвічно жили на своїй землі, охороняли її, розмовляли лише рідною мовою. Для них важливим було розвивати, збагачувати та передавати нащадкам «багатства». І такими багатствами для «русявих і стрункочоліх» були духовні надбання. Тому й супроводжували їхнє життя та їхню долю вірні друзі – кінь і корабель.

Кінь – це сила, спритність, витривалість, воля, плін часу і життєвий плін. До того ж кінь є давнім символом України. Кінь був помічником у господарстві, годувальником родини – усю важку роботу арійці виконували за допомогою коней. Образ коня у розумінні арійців втілював знання, інтелект, мудрість.

Багатозначним є образ *корабля*. Безпосередньо слово означає *«шкаралупа, дуло, коробка»*, тобто те, що захищає. Відомий вислів «збудувати корабель». Насамперед корабель – давній образ. У прямому значенні – це засіб мандрування світом.

Як символічний образ корабель має такі значення:

- 1) людські долі, родина, рід. Якщо човен уособлює окрему людину, то корабель – різні людські долі;
- 2) «остання пристань життя», маєтєся на увазі – місце, де живе людина, облаштування території для проживання та загалом життя, створення умов життя для прийдешніх поколінь;
- 3) свобода, надія, безпека;
- 4) мудрість, розвиток, чистота душі, які ведуть до духовності.

Корабель є символічною моделлю світобудови.

Зорі – символ досконалості, високості, тобто високих світлих і чистих думок, помислів, прагнення, ідеалу, стабільності, довершеності. Зорі – це гармонія особистості і гармонія всесвіту. У багатьох творах української літератури знаходимо образ зорей як символу України.

Знамено – насамперед символ державності. З цим словом поєднували святість. Знамено, з іншого боку, символізує людські якості такі, як: гордість, честь, доблесть, патріотизм, почуття обов'язку перед краєм і Батьківщиною, перед тією землею, на якій живемо. Знамена символізують історичні надбання, незалежність і національні інтереси країни, міць, силу, звитягу. Це символ єдності народу, історії та цінностей, патріотичного духу й усвідомлення важливості рідної землі, роду, мови, країни, її історичних і культурних надбань для людини.

«Перехрест окрилених шабель» – готовність захищати віру, життя, край, його історичну та культурну спадщину.

Розглядаючи образи-символи, з'ясовуємо їхню значущість для українців. На основі різних видів бесід (аналітична, герменевтична, інтерпретаційна, аналітико-культурологічна) розкриваємо значення національних образів у міфології, міфопоетиці, фольклорі, на основі біблійних легенд, притч тощо.

Роботу над віршем можна продовжити герменевтичною бесідою, яка спрямована на визначення семантичних кіл і показу семантичних зв'язків між образами-символами.

Лексико-семантичне поле (коло) – сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну й функціональну подібність позначуваних явищ; «сукупність лексем, що мають інтегральне значення»; «коло понятійного змісту мови». Інакше кажучи, *«семантичне поле – це компактна частина словника, що розкриває якусь певну «понятійну сферу цієї мови»* [5, с. 8].

На переконання О. Шулятьєва, *«основний зміст підходів до аналізу та опису лексичної семантики полягає в тому, що поступово утверджувався системний погляд на значення слів, який знайшов своє вираження у «методі семантичного поля»* [9]. Утворюючи семантичні кола під час аналізу ліричного твору, варто враховувати, що *«аналіз передбачає заглиблення у смислову тканину твору, розкриття внутрішнього світу героя, розгляд символічного забарвлення, з'ясування структурно-семантичних особливостей, психологічних особливостей, кольористичних аспектів, символічних образів тощо»* [7, с. 12-13].

Під час розгляду семантичних полів у творах художньої літератури звертаємо увагу на таке поняття, як «мотив».

Мотив – стійкий формально-змістовий компонент художнього твору чи критичної або літературознавчої праці.

Мотив може бути структурним компонентом сюжету. У якості другорядного елемента може доповнювати основну тему ліричного твору. Художнім втіленням мотиву можуть бути певні елементи твору: загальні образи, деталі, конфлікти, певні предмети, слухові чи зорові образи, відчуття, які виникають з певними речами тощо.

Провівши асоціативну бесіду та створивши асоціативні ланцюжки й асоціативні грона подаємо окремі семантичні поля (кола) до образів-символів, які представлені у вірші та над якими була проведена робота.

Рис. 1. Семантичне поле сполуки «книги праарійські» (за І. Небеленчук)

За таким принципом можемо утворювати семантичні кола до образів-символів, що трапляються у тексті. Перше семантичне коло до слова «корабель» утворюють такі слова та сполуки слів: *плем'я, рід, сім'я; облаштування території, облаштування життя; мандрівка, подорож, відкриття нових місць; місце прихистку людини (життя), місце захисту, місце безпеки*. До другого семантичного кола відносяться такі слова та сполуки: захист території, захист людини, захист життя, захист землі (країни, Батьківщини). Третє семантичне коло складають слова, що у символічному значенні означають надію, безпеку, захист, свободу, чистоту душі, мудрість духовність.

Отже, розглянувши вірш «Неначе в книгах праарійських...», можемо зробити висновки про те, що для Богдана-Ігоря Антонича немає сумнівів саме про давність української мови. Темою вірша є захист і збереження арійцями території та мови для майбутніх поколінь, а ідеєю – утвердження думки про унікальність праарійських племен і праарійської мови, уславлення історичної пам'яті та культури арійців.

Знайомлячи учнів із творчістю Богдана-Ігоря Антонича, варто підтверджувати думку про те, що у творчості поета немає віршів про природу у звичному для нас розумінні. Якщо навіть ми говоримо про пейзажну лірику, то вона насичена філософськими роздумами, міфологічними, фольклорними чи релігійними образами. Будучи людиною обізнаною в різних мистецьких, релігійних, філософських, літературних царинах, Богдан-Ігор Антонич поєднує різні мотиви у віршах (філософські і мистецькі, релігійні і мистецькі, фольклорні і релігійні, літературні і філософські тощо). Це поєднання ґрунтується на глибинних знаннях поета.

Ознайомившись із життєвим шляхом Богдана-Ігоря Антонича, зі спогадами його сучасників, можемо зазначити, що перед читачем постає надзвичайно розумна, талановита, всебічно обізнана людина у різних мистецьких і наукових царинах. У поезіях Богдана-Ігоря Антонича знайшли переплетіння філософські, міфологічні, космічні мотиви, мотиви фольклору та язичницької символіки. Поєднуючи різні образи, Богдан-Ігор Антонич підтверджує давність української мови, культури, значущість історичних і культурних надбань праукраїнців.

Аналізуючи творчість поета, Д. Павличко зазначає, що «безперечно, це один з українських поетичних геніїв ХХ століття. Його метафори ведуть до усвідомлення духовного, вищого й незабутнього начала в людині, а саме осмислення буття він малює як пробуджувану таємним провидінням волю до творчості» [7, с. 3]. Відома цитата Івана Франка: «Лиш боротись – значить жить!». Саме таким уявляв власне життя Богдан-Ігор Антонич – «боротися до загину» – за українську поезію, культуру, українство загалом у всіх його проявах, за буття України, її душу, а значить – за українську мову.

У ході аналізу вірша можуть бути використані такі види робіт, як-от: бесіда (еврестична, аналітична, герменевтична, аналітико-інтерпретаційна тощо), асоціативна робота, яка передбачає утворення асоціативних ланцюгів і асоціативного грона на основі образів-символів, які трапляються у вірші, з'ясування значення певних образів у міфопоетиці, фольклорі, релігії тощо.

Стаття не вичерпує всіх можливостей роботи над віршем. Під час аналітичної діяльності можливо використати елементи компаративного аналізу, розглядаючи та порівнюючи твори, у яких є звернення до мови, звучить мотив унікальності рідної мови, її давньої історії.

Перспективи подальших досліджень передбачають розгляд вірша «Неначе в книгах праарійських...» Богдана-Ігоря Антонича в контексті вивчення розділів «Літописні оповіді...», «Художні твори літератури рідного краю», «Із сучасної літератури» під час вивчення творчості Т. Майданович («Найкраща Україна», «О Україно! Божий білий цвіт!», «Країна Українія»), А. Гармаш-Литвин («Мова України», «Як українці отримали собі землю», «Переяслав», «Рідне слово», «Вогняна січ», «Дороги рідних пісень», «Пісня без слів»). М. Ткача («Моя Україна»), О. Кониського («Молитва за Україну»), Н. Челебіджіхана («Я поклявся перед народом...») тощо.

Використана література:

1. Бійчук Г. Л. Формування ціннісних орієнтацій особистості (психолого-педагогічний аспект). Сучасний вимір психології та педагогіки : збірник тез наукових робіт учасників. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. С. 10–13.
2. Воропаєва Т. Українська мова як база основа національної ідентичності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство*. Вип. 11. Київ, 2007. С. 13–17.
3. Грещук В. Роль Івана Франка у формуванні єдиної української літературної мови. *Вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Ч. 2. Івано-Франківськ. 2007. С. 29–37.
4. Огієнко І. Українська культура. Київ, 1918. С. 239–240.
5. Лексико-семантичні поля у прозі Юрія Винничука. Кривий Ріг : КДПУ. 2018. 70 с.
6. Лисинюк М. Внесок представників письменництва у становлення української літературної мови (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.). *Питання культурології*. 2018. С. 114–123.
7. Небеленчук І. О. Флюктуація поезії ХХІ століття крізь призму сучасного світобачення. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 41 (2). Т. 2. С. 111–123.
8. Павличко Д. В. Перстень життя. Літературний портрет Богдана-Ігоря Антонича / вид. 3-тє. Київ, 2005. 50 с.
9. Шулятьєв О. Опис лексико-семантичного поля та його характеристика на прикладі вживання лексеми «courage». URL : <https://naub.oa.edu.ua/opys-leksyko-semantychnoho-polya-ta-joho-harakterystyka-na-prykladi-vzhyvannya-leksemy-courage/>

References:

1. Biichuk H. L. (2018) Formuvannia tsinnisnykh oriientatsii osobystosti (psykholoho-pedahohichnyi aspekt). [Formation of value orientations of the individual (psychological and pedagogical aspect)]. Suchasnyi vymir psykholohii ta pedahohiky : zbirnyk tez naukovykh robit uchashnykiv. Lviv : HO «Lvivska pedahohichna spilnota». S. 10–13 [in Ukrainian].
2. Voropaieva T. (2007) Ukrainska mova yak bazova osnova natsionalnoi identychnosti. [The Ukrainian language is the basic basis of national identity]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia : Ukrainoznavstvo*. Vypusk 11. Kyiv. S. 13–17 [in Ukrainian].
3. Hreshchuk V. (2007) Rol Ivana Franka u formuvanni yedynoi ukrainskoi literaturnoi movy. [The role of Ivan Franko in the formation of a unified Ukrainian literary language]. *Visnyk Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka*. Chas. 2. Ivano-Frankivsk. S. 29–37 [in Ukrainian].
4. Ohiienko I. (1918) Ukrainska kultura. [Ukrainian culture]. Kyiv. S. 239–240 [in Ukrainian].
5. Leksyko-semantychni polia u prozi Yurii Vynnychuka (2018). [Lexical-semantic fields in Yuriy Vinnychuk's prose]. Kryvyi Rih : KDPU. 70 s. [in Ukrainian].
6. Lysyniuk M. (2018) Vnesok predstavnykiv pysmennytstva u stanovlennia ukrainskoi literaturnoi movy (druha polovyna xviii – persha polovyna khKh st.). [The contribution of writers to the formation of the Ukrainian literary language (second half of the 18th – first half of the 19th centuries)]. *Pytannia kulturolohii*. S. 114–123 [in Ukrainian].
7. Nebelenchuk I. O. (2021) Fliukuatsiia poezii KhKhI stolittia kriz pryzmu suchasnoho svitobachennia. [Fluctuation of poetry of the 21st century through the prism of modern worldview]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 41 (2). T. 2. S. 111–123 [in Ukrainian].
8. Pavlychko D. V. (2005) Persten zhyttia. literaturnyi portret Bohdana-Ihoria Antonycha. [Ring of life. Literary portrait of Bohdan-Ihor Antonych]. Vyd. 3-tie. Kyiv. 50 s. [in Ukrainian].
9. Shuliatiev O. (2010) Opyl leksyko-semantychnoho polia ta yoho kharakterystyka na prykladi vzhyvannya leksemy «courage». [Description of the lexical-semantic field and its characteristics on the example of the use of the lexeme «courage»]. URL : <https://naub.oa.edu.ua/opys-leksyko-semantychnoho-polya-ta-joho-harakterystyka-na-prykladi-vzhyvannya-leksemy-courage/> [in Ukrainian].

I. Nebelenchuk. Value guidelines as a means of disclosing the idea of nation-building in the poem by Bogdan-Igor Antonych "As if in the books of the pre-aryans..."

At the current stage of studying the works of Ukrainian literature, it is important to form an idea of nation-building, to introduce students to the past, to highlight the history of the country through the prism of the struggle of the Ukrainian people against the invaders, enslavement, to disclosure of the idea of national unity, to preserve of cultural heritage, historical memory, language, etc. An important aspect in the formation of the idea of nation-building is to show the importance of language for the existence of a separate nation. Language is the most important component of the genetic code, a social, artistic, historical and cultural phenomenon that passes a long time of existence and development. Due to the existence of the language and its native speakers, the level of education, culture of both the individual and the whole nation is determined. It is known that a person who loses the territory and all means of living can eventually return everything. However, when a nation loses its language, it loses everything. The primary and main task of Ukrainians is to preserve their native language, the need to communicate it constantly, to use it at different levels of life: social, economic, political, educational, state, etc. The idea of preserving the language and historical memory is revealed in the poem by Bohdan-Igor Antonych «As if in the books of the pre-Aryans...».

The purpose of the article is to reveal the theme and idea of the poem "As if in the books of the pre-Aryans...", to confirm the spiritual development of Ukrainians as carriers of ancient culture and language, to perform analytical work on the poem based on the types of dialog learning. In the article the language model of ancient Ukrainians (Aryans, Orias) is considered, the significance of images as symbols for our ancestors is shown, and the motive for preserving the Ukrainian language for millennia and passing it on to descendants as the most important spiritual treasure is clarified. Moreover, attention is focused on such value orientations as love for the native land and the land as a whole, affirmation of human dignity, national memory, native language, respect for ancient national symbols, unity of generations, etc.

The article reveals the theme of national identity and national consciousness in the formation of value orientations of a citizen of the country who is able to use only the language of his land in various spheres of public life; considers the national idea and the idea of self-identification.

Key words: nation, identity, symbolic origin, idea of nation-building, spirituality, model of the universe, self-identification, language.

ЛІТНІ ТАБІРНІ ЗБОРИ З ТУРИЗМУ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У такий складний період становлення української державності, коли ціною життя Героїв Україна виборює право на свободу силами української армії, добровольців і волонтерів, проблема патріотичного виховання учнівської та студентської молоді набуває особливого значення. Саме патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції нашої нації, а й фундаментальною мотивацією розвитку та розкриття всіх потенційних можливостей кожної особистості в духовній, економічній та соціально-політичній сферах [7].

Кардинальні зміни в житті нашої країни створюють ситуацію, коли докорінно змінюється світогляд людей. Це зумовлює переосмислення процесу формування нового покоління, його ролі в суспільстві, потребує вдосконалення системи освіти загалом і вищої освіти зокрема.

Патріотичне виховання, національне спрямування, підвищення професійного рівня майбутніх педагогів є одними з головних завдань закладів вищої освіти. Ефективне їх розв'язання потребує пошуку таких форм і методів професійної підготовки, які можуть допомогти майбутньому вчителю швидко включитися у навчально-виховну діяльність для забезпечення її високої ефективності [4].

Одним із дієвих шляхів, на нашу думку, є розвиток особистості студентів засобами спортивного туризму. Спортивний туризм є важливим чинником національно-патріотичного виховання молоді. Роль туризму в сучасному світі багатовекторна. За останні роки він все частіше виконує функції, здатні відродити культуру, спорт, інфраструктуру, зайнятість тощо. Різноманітні форми і методи туристської та краєзнавчої діяльності, зокрема літні табірні збори з туризму, забезпечують комплексний підхід до навчання, виховання та оздоровлення студентів; створюють широкі можливості для розвитку творчої ініціативи – спортивної, дослідницької, культурної, педагогічної, соціальної та ін. [9].

Ключові слова: літній табірний збір, спортивний туризм, фізична культура, студенти, національно-патріотичне виховання, наметовий табір.

Одним із важливих аспектів формування свідомої особистості, вирішення проблеми збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління, є вдумливе осмислення здобутків минулого, об'єктивна оцінка реалій сьогодення, вивчення теоретичних ідей та практичних надбань в галузі фахової підготовки майбутніх педагогів, у тому числі і вчителів фізичної культури. Деякі питання фахової підготовки студентів під час педагогічних практик розглядаються в доробках науковців: Рядинської І. [6], Яковлівої О. [12], Чернишової Г. [10], Шулдика Г. [11], Казакова Н. [1] та ін. У публікаціях Куйбіди В. [2], Палатного І. [4] та інших висвітлено власний досвід організації та проведення роботи під час педагогічної практики зі студентами, проаналізовано її структуру та зміст, надано практичні рекомендації щодо її вдосконалення. Про роль спортивного туризму у національно-патріотичному вихованні студентської та учнівської молоді говорять у своїх працях науковці Фокін С. [9] та Маланюк Т. [3].

На нашу думку, питання підготовки та проведення туристських літніх табірних зборів у закладах вищої освіти для майбутніх учителів фізичної культури потребують більшої уваги науковців. Лише поодинокі публікації висвітлюють дану тематику й ті стосуються туристсько-краєзнавчих практик Куйбіда В., Палатний І., Троценко Т., [2] або ж особливостей організації та проведення наметових таборів Палатний І., Палатна О., Лізьнова В. [3]. Актуальність і практична значимість даної проблематики стали передумовами для її висвітлення у нашій публікації на основі досвіду роботи з організації та проведення літніх табірних зборів з туризму в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі.

В УГСП (Університет Григорія Сковороди в Переяславі) «Літній табірний збір з туризму» передбачає вивчення студентами теорії та методики викладання спортивного туризму, основ спортивного орієнтування та краєзнавства; формування навиків організації, суддівства, участі та проведення змагань, подорожей з пішогодного, водного, велосипедного туризму та спортивного орієнтування, краєзнавчих експедицій.

Освітній компонент «Літній табірний збір з туризму» (ЛТЗТ) є обов'язковою навчальною дисципліною циклу професійної підготовки, яка займає чільне місце в освітній програмі «Середня освіта (фізична культура)», забезпечуючи формування як загальних, так і фахових компетентностей у майбутніх бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура).

Метою освітнього компоненту «Літній табірний збір з туризму» є формування професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, які забезпечують підготовку майбутніх фахівців (учителів, керівників гуртків позашкільних закладів) здатних організувати та провести заняття, змагання зі спортивного туризму, орієнтування чи оздоровчий захід засобами туризму.

Основні цілі – озброїти студентів знаннями:

– з теорії, практики та методики викладання спортивного туризму, спортивного орієнтування та проведення туристсько-краєзнавчої роботи;

- оволодіння технічними та тактичними навичками елементів спортивного пішохідного туризму та спортивного орієнтування;
- організації, суддівства, участі та проведення змагань та подорожей з техніки спортивного туризму й орієнтування;
- надбання необхідних знань, умінь та навичок для самостійної роботи з спортивного туризму, спортивного орієнтування, краєзнавства в школі та позашкільних закладах.

Нові суспільно-політичні реалії в Україні, пов'язані з російською агресією, негативно впливають на всі процеси в житті країни й суттєво корегують навчальний процес в університеті: необхідно дотримуватися інструкції з безпеки життєдіяльності під час воєнного стану. Для студентів факультету фізичної культури, спорту та здоров'я УГСП є можливість (за вибором) проходити ЛТЗТ на спортивній базі «Переяславль» (на території якого є укриття), чи на Івано-Франківщині (селище Ворохта), де безпекова ситуація дещо спокійніша.

Для успішної організації та проведення літніх табірних зборів особливо важливим є вдалий вибір місця – розташування наметового табору. Воно має поєднувати низку факторів, таких як контрастні ландшафти даного регіону, його біорізноманіття, визначні історичні та краєзнавчі пам'ятки тощо. Крім того це має бути територія, віддалена від населених пунктів, гарне місце для відпочинку з джерелом чистої питної води, запасом дров для приготування їжі, яке дозволяє забезпечувати доставку до табору продуктів харчування. Обидва місця для проходження ЛТЗТ відповідають цим вимогам.

Організація та проведення літніх табірних зборів з туризму у природних умовах у наметовому таборі є досить тривалою, відповідальною та кропіткою справою й вимагає від організаторів значної майстерності. Чіткі, продумані дії перед початком збору та під час його проведення допоможуть уникнути помилок і непорозуміння, нададуть студентам можливість якісно набути практичних і теоретичних знань та навичок.

Перед початком ЛТЗТ зі студентами обов'язково проводиться інструктаж з техніки безпеки. Під час збору на практичних заняттях проходить ознайомлення з правилами поведінки на туристичному майданчику відповідно до виду туризму, з якого проводиться навчання. Все це фіксується в спеціальному журналі. Після інструктажу всі студенти засвідчують в журналі про те, що вони ознайомлені з правилами техніки безпеки й поведінки на туристському майданчику, будуть дотримуватись правил під час перебування в наметовому таборі [2].

Робота наметового табору будується на принципах самообслуговування та ініціативи. Студенти самостійно забезпечують свій добробут: встановлюють намети, збирають дрова, готують їжу, миють посуд тощо. Перед початком ЛТЗТ зі студентів створюється оргкомітет табору для оперативного вирішення поточних питань, таких як організація змагань, освітня, інформаційна, оздоровча та культурно-масова робота. Обирають відповідального за закупівлю та постачання продуктів харчування, інструктора з фізкультури, відповідального за проведення заходів та відповідального за спорядження. Як правило, до оргкомітету залучають найініціативніших студентів, тих, які можуть якісно виконувати кілька завдань одночасно.

Перед початком роботи наметового табору необхідно подбати про розміщення «польової» кухні, наметів, туалетів, підготувати місця для практичних занять і змагань. Щоб уникнути поспіху та необдуманості під час вільного часу в таборі, необхідно заздалегідь продумати та підготувати план проведення масових заходів (виховних, інформаційно-просвітницьких спортивних тощо). Для спортивно-туристичних заходів – розробити положення та технічні умови (відповідно до виду туризму). Заздалегідь спланувати розпорядок і режим дня (табл. 1), план роботи наметового табору на весь період ЛТЗТ.

Практичні заняття за видами туризму проводяться відповідно до робочої програми ЛТЗТ. Військо-патріотичні заходи відбуваються за співпраці з молодіжною військовою організацією М 32, інформаційно-просвітницькі, краєзнавчі, культурно-масові, спортивні проводяться викладачами університету УГСП (табл. 2).

Ефективним засобом патріотичного виховання є використання туристсько-краєзнавчих екскурсій та подорожей. Така форма роботи є дієвим засобом виховання особистості громадянина-патріота, яка створює унікальну можливість молодому поколінню познайомитися з довкіллям, історичними об'єктами та культурним надбанням нації. Під час практики плануються туристсько-краєзнавчі екскурсії та подорожі. Нами вже зазначалося, що студенти мають два варіанти проходження літнього табірних зборів тривалістю у два тижні (весь період на спортивній базі «Переяславль» чи один тиждень на Івано-Франківщині з продовженням на Переяславщині). Відомо, що Переяслав є містом з найбільшою кількістю музеїв, глибокою історією, видатними постатями та визначними пам'ятками; у селищі Ворохта та навколо нього також дуже багато цікавих краєзнавчих, історичних та природних об'єктів, екскурсійних маршрутів. Під час ЛТЗТ на Переяславщині студенти здійснюють одноденні велосипедну та пішохідну подорожі з відвідуванням музеїв міста, водну – на Грибному каналі, поблизу спортивної бази. Перебуваючи у Ворохті, – роблять сходження на г. Говерла (чи г. Хом'як), екскурсію до водопаду Гук, відвідують історико-краєзнавчий музей.

Таблиця 1

Орієнтовний розпорядок та режим дня [4]

6.00.	Підйом чергових, розпалювання кострищ, приготування сніданку
7.00.	Підйом у таборі, ранкова зарядка, ранковий туалет, прибирання у наметах
8.00.	Сніданок
9.00.	Загальний збір у центрі табору, лінійка
9.30.–13.30	Практичні заняття за видами туризму чи красзнавча робота
13.30	Релаксація (купання, дихальні вправи тощо)
14.00.	Обід.
14.30.–15.30.	Обідній відпочинок.
15.30.–17.30.	Практичні заняття за видами туризму (орієнтування) чи красзнавча робота
17.30.	Релаксація (купання, дихальні вправи тощо)
18.00.	Робота по табору
18.30.	Вечеря
19.00.–21.00.	Вечірня ватра (виховний захід, гутірка, спортивні змагання, ігри тощо)
21.00.	Вечірній чай
22.00.	«М'який» відбій (бажаючі йдуть спати)
23.00.	Загальний відбій по табору

Таблиця 2

Орієнтовний розклад роботи наметового табору на спортивній базі «Переяславль»

За 2–3 дні до початку табору	Заїзд групи керівників та оргкомітету табору (підготовка території для організації наметового містечка: туалети, вода, розмітка місць проведення занять, підготовка місця для купання та ін.)
1 день	Приїзд студентів. Розбивання наметового табору, роботи по благоустрою. Вечір знайомства.
2 день	Відкриття табору. Початок циклу практичних занять із видів спортивного туризму (пішохідний, водний, велосипедний).
3 день	Продовження циклу практичних занять із видів спортивного туризму та орієнтування. Виховний захід чи спортивні змагання.
4 день	Продовження циклу практичних занять із видів спортивного туризму. Військово-патріотичний захід чи змагання.
5 день	Одноденна подорож.
6 день	Змагання з техніки пішохідного туризму на дистанції «Смуга перешкод»; з техніки велосипедного туризму на дистанції «Фігурне водіння велосипеду»; з техніки водного туризму на дистанції «Спринт».
7 день	Продовження циклу практичних занять із орієнтування. Змагання по орієнтуванню. Інформаційно-просвітницький захід.
8 день	Подорож вихідного дня.
9 день	Продовження циклу практичних занять із видів спортивного туризму. Культурно-масові заходи, спортивні активності.
10 день	Одноденна подорож.
11 день	Красзнавча екскурсія,
12 день	Одноденна подорож.
13 день	Підведення підсумків подорожей. Закриття табору, відзначення найкращих студентів.
14 день	Прибирання території наметового містечка. Від'їзд із табору.

Таблиця 3

Орієнтовний розклад роботи наметового табору у Ворохті

За декілька тижнів до початку роботи табору	Збір групи для обговорення організаційних питань наметового містечка: формування оргкомітету, підготовка спорядження, питання харчування та ін.
1 день	Приїзд. Розгортання наметового табору, роботи по благоустрою. Вечір знайомства.
2 день	Відкриття табору. Початок циклу практичних занять із видів спортивного туризму (пішохідний, водний, велосипедний).
3 день	Продовження циклу практичних занять із видів спортивного туризму та орієнтування. Виховний захід чи спортивні активності.
4 день	Одноденна красзнавча подорож.
5 день	Продовження циклу практичних занять із видів спортивного туризму та орієнтування. Військово-патріотичний захід чи змагання.
6 день	Красзнавча екскурсія, інформаційно-просвітницький захід.
7 день	Змагання з техніки пішохідного туризму на дистанції «Смуга перешкод»; з техніки велосипедного туризму на дистанції «Фігурне водіння велосипеду», орієнтування за легендою. Закриття табору, відзначення найкращих студентів.
8 день	Прибирання території наметового містечка. Від'їзд із табору.

Основним засобом діагностики результатів проходження практики студентами є визначення умінь і навичок під час виконання основних вправ зі спортивного туризму та завдань з краєзнавства за допомогою тестів. А також до сумарної оцінки входить: написання реферату (тематика рефератів запропонована), виступ на науковому заході, публікація наукової статті, самостійна робота (для самостійної роботи студентам пропонується тематика виконання робіт). Поточне оцінювання засвоєння теоретичного матеріалу відбувається на практичних заняттях.

Висновки та рекомендації. Надзвичайно ефективним засобом виховання патріотичних почуттів до своєї країни, джерелом знань про неї є туристсько-краєзнавча діяльність. Проведення літніх табірних зборів з туризму (ЛТЗТ) впливає на виховання фізично розвинутої, культурно зорієнтованої особистостей студентів, формує соціальний та культурний розвиток, дає широкі можливості для підвищення їх професійного рівня як майбутніх педагогів. Крім того під час педагогічної практики студенти вдосконалюють свої знання у галузі спортивного туризму та орієнтування, у туристсько-краєзнавчій діяльності, вчать організувати свій побут в природних умовах без шкоди для навколишнього середовища, набувають навичок соціалізації. Формуються фахові навички для проведення наукових досліджень та написання курсових і дипломних робіт, для проведення нестандартних уроків, використання нових форм і методів роботи в подальшій туристській діяльності.

Спортивний туризм обов'язково повинен стати частиною навчально-виховного процесу студентів у закладах вищої освіти, бо він є невід'ємною складовою патріотичного виховання. Проведення закладами освіти літніх зборів туристичного спрямування є виправданим з точки зору комплексного підходу та ефективним з точки зору використання навчального часу студентів, тому заслуговує схвалення та додаткового науково-методичного й матеріально-технічного забезпечення.

Використана література:

1. Казакова Н. В. Підготовка студентів до літньої педагогічної практики в оздоровчих таборах. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 8. С. 76–80.
2. Куйбіда В. В., Палатний І. А., Троценко Т. Ю. Туристсько-краєзнавча практика студентів. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький. 2011. Вип. 20. С. 96–103.
3. Маланиук Т. Використання туристських походів у патріотичному вихованні учнів основної школи в умовах гірського середовища. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 10. С. 202–206.
4. Палатний І. А., Палатна О. М. Літні табірні збори як ефективний засіб підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2019. С. 63–69.
5. Палатний І. А., Палатна О. М., Лізнєва В. І. Особливості організації нових форм туристсько-краєзнавчої роботи при співпраці з різними закладами освіти. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький. 2011. Вип. 20. С. 136–140.
6. Рядинська І. А., Санжаров В. А. Літня педагогічна практика як засіб підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями (50–70-ті рр. ХХ ст.). *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 12. С. 160–162.
7. Устименко І. П. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник*. 2022. С. 26–29.
8. Філоненко О. С. Підготовка майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах України до виховної роботи в літніх дитячих оздоровчих таборах (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Ніжин. 2013. 22 с.
9. Фокін С. П., Ткачук Л. М. Національно-патріотичне виховання студентів у спортивному туризмі. URL : https://tourlib.net/statti_ukr/fokin2.htm
10. Чернишова Г. Ф. Організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності літньої педагогічної практики студентів у процесі професійної підготовки студентів. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Суми. 2006. Ч. 1. С. 56–64.
11. Шульдик Г. О., Шульдик В. І. Педагогічна практика : навч. посіб. для студ. пед. вузів. Київ, 2000. 143 с.
12. Яковліва О. П. Підвищення професійної майстерності студентів під час практики в літньому оздоровчому таборі. Безперервна педагогічна практика студентів як первинна форма їх професійної практичної підготовки : *збірник доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції*. Вінниця, 1999. С. 75–77.

References:

1. Kazakova N. V. (2010) Pidhotovka studentiv do litnoi pedahohichnoi praktyky v ozdorovchykh taborakh. [Preparation of students for summer teaching practice in health camps]. *Pedahohichnyi dyskurs*. Vyp. 8. S. 76–80 [in Ukrainian].
2. Kuibida V. V., Palatnyi I. A., Trotsenko T. Yu. (2011) Turystsko-kraieznavcha praktyka studentiv. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. [«Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»] : *zbirnyk naukovykh prats*. Pereiaslav-Khmelnytskyi, Vyp. 20. S. 96–103 [in Ukrainian].
3. Malaniuk T. (2013) Vykorystannia turystskykh pokhodiv u patriotychnomu vykhovani uchniv osnovnoi shkoly v umovakh hirs'koho seredovyscha. [The use of tourist trips in the patriotic upbringing of primary school students in the conditions of a mountain environment]. *Hirska shkola Ukrainykh Karpat*. № 10. S. 202–206 [in Ukrainian].
4. Palatnyi I. A., Palatna O. M. (2019) Litni tabirni zbery yak efektyvnyi zasib pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti. [Summer camp meetings as an effective means of training future teachers of physical education for professional activities]. *Naukovyi zhurnal «Molodyi vchenyi»*. S. —69 [in Ukrainian].
5. Palatnyi I. A., Palatna O. M., Liznova V. I. (2011) Osoblyvosti orhanizatsii novykh form turystsko-kraieznavchoi roboty pry spivpratsi z ryznymy zakladamy osvity. [Peculiarities of the organization of new forms of tourism and local history work in cooperation with various educational institutions]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»* : *zbirnyk naukovykh prats*. Pereiaslav-Khmelnytskyi. Vyp. 20. S. 136–140 [in Ukrainian].

6. Riadynska I. A., Sanzharov V. A. (2009) Litnia pedahohichna praktyka yak zasib pidhotovky maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury do fizkulturno-ozdorovchoi roboty z uchniamy (50–70-ti rr. KhKh st.). [Summer pedagogical practice as a means of training future teachers of physical culture for physical culture and health work with students (50–70s of XX century)]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. № 12. S. 160–162 [in Ukrainian].
7. Ustymenko I. P. (2022) Patriotychno vykhovannia uchnivskoi molodi, okreslene viinoiu. [Patriotic education of students, outlined by the war]. *Pedahohichni visnyk*. S. 26–29 [in Ukrainian].
8. Filonenko O. S. (2013) Pidhotovka maibutnykh uchyteliv u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy do vykhovnoi roboty v litnikh dytiachykh ozdorovchykh taborakh (druga polovyna KhKh st. – pochatok KhKhI st.). [Preparation of future teachers in higher pedagogical educational institutions of Ukraine for educational work in summer children's health camps (second half of the 20th century – beginning of the 21st century)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Nizhyn. 22 s. [in Ukrainian].
9. Fokin S. P., Tkachuk L. M. Natsionalno-priotychno vykhovannia studentiv u sportyvnomu turyzmi. [National and patriotic education of students in sports tourism]. URL : https://tourlib.net/statti_ukr/fokin2.htm [in Ukrainian].
10. Chernyshova H. F. (2006) Orhanizatsiino-pedahohichni umovy pidvyshchennia efektyvnosti litnoi pedahohichnoi praktyky studentiv u protsesi profesiinoi pidhotovky studentiv. [Organizational and pedagogical conditions for increasing the effectiveness of students' summer pedagogical practice in the process of professional training of students]. *Pedahohichni nauky : zb. nauk. prats*. Sumy. Ch. 1. S. 56–64 [in Ukrainian].
11. Shuldyk H. O., Shuldyk V. I. (2000) Pedahohichna praktyka. [Pedagogical practice] : navch. posib. dlia stud. ped. vuziv. Kyiv, 2000. 143 s. [in Ukrainian].
12. Yakovliva O. P. (1999) Pidvyshchennia profesiinoi maisternosti studentiv pid chas praktyky v litnomu ozdorovchomu tabori. Bezperervna pedahohichna praktyka studentiv yak pervynna forma yikh profesiinoi praktychnoi pidhotovky. [Improving students' professional skills during practice at a summer health camp. Continuous pedagogical practice of students as the primary form of their professional practical training] : zbirnyk dopovidei Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Vinnytsia. S. 75–77 [in Ukrainian].

I. Palatny, O. Palatna, V. Polishchuk, V. Samoliuk. Summer camp meetings on tourism as an effective means of national patriotic education and training of future teachers of physical culture to professional activity.

In such a difficult period of the formation of Ukrainian statehood, when at the cost of the lives of Heroes, Ukraine is fighting for the right to freedom with the forces of the Ukrainian army, volunteers and volunteers, the problem of patriotic education of pupils and students acquires special importance. It is patriotism that is the value basis of any society and acts not only as a factor in the integration of our nation, but also as a fundamental motivation for the development and disclosure of all the potential opportunities of each individual in the spiritual, economic, and socio-political spheres [7].

Radical changes in the life of our country create a situation where people's worldview is fundamentally changing. This requires rethinking the process of forming a new generation, its role in society, and requires improvement of the education system in general and higher education in particular.

Patriotic education, national orientation, raising the professional level of future teachers are among the main tasks of higher education institutions. Their effective solution requires the search for such forms and methods of professional training that can help the future teacher quickly get involved in educational activities to ensure its high efficiency [4].

One of the effective ways, in our opinion, is the development of students' personality by means of sports tourism. Sports tourism is an important factor in the national and patriotic education of youth. The role of tourism in the modern world is multi-vector. In recent years, it increasingly performs functions capable of reviving culture, sports, infrastructure, employment, etc. Various forms and methods of tourism and local history activities, in particular summer camp meetings on tourism, provide a comprehensive approach to education, education and improvement of students; create wide opportunities for the development of creative initiatives – sports, research, cultural, pedagogical, social, etc. [9].

Key words: *summer camp gathering, sports tourism, physical culture, students, national-patriotic education, tent camp.*

УДК 378.14(076.6)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.16>

Перико І. О., Тодосійчук Н. А.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «БІОЛОГІЧНА ХІМІЯ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ АСИСТЕНТІВ ФАРМАЦЕВТА

У статті представлено аналіз структури та змісту навчально-методичного комплексу освітньої компоненти «Біологічна хімія», яка вивчається у межах освітньо-професійної програми «Фармація» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 226 Фармація, промислова фармація. У зв'язку з оновленням ОПП та затвердженням професійного стандарту «Асистент фармацевта» актуалізовано зміст усіх елементів НМК «Біологічна хімія» саме у контексті формування фахових компетентностей здобувачів освіти. Оскільки складові НМК є практично однаковими для усіх освітніх компонент у статті акцентується на їх змістовому наповненні та професійному спрямуванні. Програма ОК, як основний документ НМК, має чітку структуру, і, передусім, окреслює зміст навчального матеріалу, який і визначає форми та методи, що застосовуються під час роботи і викладача, і студента. У статті проаналізовано основні компоненти навчальної програми та детально розглянуто зв'язок її змістового наповнення з фаховими дисциплінами та майбутньою професією здобувачів освіти. Стверджується необхідність вільного доступу усіх методичних матеріалів НМК (лекційного курсу, інструкцій до практичних занять та контрольних заходів). Представлено особливості підготовки лекційного курсу з біологічної хімії та обґрунтовано доцільність використання відеоматеріалів, які дозволяють візуалізувати доволі складний теоретичний матеріал цієї ОК. Описано структуру та особливості проведення практичних занять, які становлять понад 60% від загального аудиторного навантаження. Детально розглянуто форми контролю (поточного та підсумкового) навчальної діяльності студентів, в т.ч. в умовах дистанційного навчання. Якісно опрацьований НМК є важливою умовою ефективної роботи усіх учасників виховного процесу та забезпечує формування окреслених у освітньо-професійній програмі фахових компетентностей та програмових результатів навчання.

Ключові слова: біологічна хімія, навчально-методичний комплекс, професійно-орієнтоване навчання, фахова передвища освіта, асистент фармацевта, фармацевтичний фаховий коледж.

Навчально-методичний комплекс дисципліни (НМК) є невід'ємним компонентом в організації навчального процесу в закладах вищої та фахової передвищої освіти, який покликаний забезпечити ефективне формування у здобувачів освіти відповідних компетентностей (загальних та фахових), передбачених освітньо-професійною програмою (ОПП). Разом з тим, однією з умов успішної акредитації ОПП є наявність якісних, змістовних НМК обов'язкових та вибіркового освітніх компонент (ОК). Аналіз структури, змісту та освітніх цілей НМК є предметом низки наукових публікацій. Автори розглядають НМК, як один з видів навчального видання та окреслюють його найголовніші функції – організаційну та систематизуючу [8]. Ґрунтовний аналіз особливостей структури та модифікації НМК в умовах дистанційного навчання відповідно до потреб і викладача, і здобувача освіти здійснено С. Л. Бобир [1]. Знаходимо також публікації щодо окреслення загальної ролі НМК, як основної складової якості саме медичної освіти [7]. Натомість, бракує робіт, які б стосувалися НМК обов'язкової ОК циклу професійної підготовки фахівців у галузі фармації. Отже, метою нашої публікації є аналіз структури та змісту НМК освітньої компоненти «Біологічна хімія» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 226 Фармація, промислова фармація у фаховому коледжі.

Зміст та наповненість НМК регламентується відповідним положенням закладу фахової передвищої освіти [4] та методичними рекомендаціями МОН України [2]. НМК більшості дисциплін містять наступні складові: силабус; навчальна та/або робоча програма; конспект лекцій; інструктивно-методичні матеріали до проведення практичних (лабораторних, семінарських) занять; інструктивно-методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів; завдання для поточного та підсумкового контролю; критерії оцінювання навчальних досягнень; перелік літератури та інформаційних джерел [6]. Очевидно, що наведені позиції будуть визначатися специфікою навчальної дисципліни з обов'язковим врахуванням невід'ємного права викладача на академічну свободу та забезпечення принципу студентоцентрованості. Ключовою, натомість, вимогою до змісту НМК є його відповідність окресленим у ОПП загальним і спеціальним (фаховим) компетентностям та програмним результатам навчання. НМК «Біологічна хімія» [3] успішно використовується у ЖБФФК для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 226 Фармація, промислова фармація. Особливості викладання цієї навчальної дисципліни висвітлювалися у наукових публікаціях розробників НМК [5]. Разом з тим, НМК вимагає постійного оновлення та актуалізації, яка здійснюється за такими напрямками:

- 1) відповідність структурних елементів комплексу оновленій освітньо-професійній програмі «Фармація» та професійному стандарту «Асистент фармацевта»;
- 2) адаптованість НМК до умов дистанційного навчання;
- 3) відповідність змісту НМК сучасному стану розвитку біологічних, медичних та фармацевтичних наук;
- 4) оптимізація форм та методів контролю навчальної діяльності студентів.

Основним нормативно-методичним документом, який відображає місце і значення ОК в реалізації ОПП є **програма навчальної дисципліни**, яка має наступну структуру:

- 1) пояснювальна записка (окреслює міждисциплінарні зв'язки, форми та методи навчання, форми та методи контролю навчальних досягнень, особливості організації навчального процесу);
- 2) мета вивчення дисципліни (містить інформацію про загальні та фахові компетентності, результати навчання, які відповідно до ОПП формуються після завершення вивчення дисципліни «Біологічна хімія»);
- 3) зміст програми (містить детальний перелік питань до кожної теми, які, своєю чергою, об'єднані у змістові модулі та модулі відповідно);
- 4) тематика лекційних та практичних занять в аудиторних годинах;
- 5) питання, що винесені на самостійне опрацювання;
- 6) програма навчальної дисципліни в аудиторних годинах (містить перелік питань до кожної теми, що розглядаються на лекціях, теми та зміст практичних занять);
- 7) засоби діагностики результатів навчання;
- 8) форми контролю та критерії оцінювання (містять деталізоване роз'яснення форм контролю, критерії оцінювання окремих видів навчальної діяльності студентів та особливості оцінювання відповідно до модульно-рейтингової системи);
- 9) перелік контрольних питань для оцінювання результатів навчання (питання для модульного та підсумкового (екзамен) контролю);
- 10) список рекомендованої літератури (в т.ч. інтернет-ресурси, періодичні випадання тощо);
- 11) матриця відповідності програмних результатів навчання темам дисципліни.

Оскільки наведена структура є типовою для програм усіх навчальних дисциплін акцентуємо на особливостях змісту саме ОК «Біологічна хімія». Мета вивчення даної дисципліни – сформувати системні знання про хімічний склад, структуру, властивості біомолекул, закономірності обміну речовин і енергії на клітинному рівні в нормі та при патології. Досконале оволодіння необхідним базисом знань, вмінь та навичок з біологічної хімії закладає основи для подальшого вивчення фахових дисциплін, зокрема, фармакології та фармакогнозії. Саме професійна спрямованість є головною особливістю змісту даної навчальної програми. Більшість тем містять питання, що безпосередньо стосуються майбутньої професії асистента фармацевта або ж готують підґрунтя для успішного засвоєння фахових дисциплін. До прикладу, у темі 2. «Прості та складні білки: хімічна структура та біологічна роль» детально вивчається структура та функції цитохромів, як невід'ємних компонентів біотрансформації лікарських засобів. Також розглядаються особливості використання амінокислот, протеїнів та білків у фармації та медицині. Вивчаючи нуклеїнові кислоти студенти знайомляться з практичним застосуванням у фармації та медицині азотистих основ пуринового та піримідинового ряду. У таблиці 1 представлено аналіз змісту навчальної програми з ОК «Біологічна хімія», що відображає її зв'язок з фармацією.

Таблиця 1

Професійне спрямування змісту програми ОК «Біологічна хімія»

Тема	Питання професійного спрямування
МОДУЛЬ I. Біохімічна структура, властивості та функції основних класів біомолекул	
Тема 1. Структура та властивості пептидів і білків.	Діаліз та його використання в практичній медицині.
Тема 2. Прості та складні білки: хімічна структура та біологічна роль.	Білки та амінокислоти як фармпрепарати. Цитохроми: структура та функції.
Тема 3: Нуклеїнові кислоти: особливості структури та біологічна роль.	Азотисті основи пуринового та піримідинового ряду: фізико-хімічні властивості та практичне застосування у фармації та медицині.
Тема 4: Вуглеводи та їх похідні: біохімічна структура та значення у клітині.	Біосинтез глікозаміногліканів. Гепарин: хімічна структура та біологічна роль. Хімічна структура, властивості ті біологічна роль протеогліканів.
Тема 6. Вітаміни: хімічна структура, механізм дії та особливості метаболізму.	Використання вітамінних препаратів у профілактиці та лікуванні захворювань. Природні та штучні джерела водорозчинних та жиророзчинних вітамінів. Антивітаміни: механізми дії, їх застосування в якості фармацевтичних засобів.
Тема 7. Ферменти: хімічна структура та механізм дії.	Значення ферментів для медицини: ензимотерапія, ензимодіагностика та ензимопатологія.
Тема 8. Біохімічні основи рецепції.	Лікарські засоби: активатори та блокатори рецепторів.
Тема 9. Гормони: хімічна структура, механізм дії в нормі та при патології.	Фармацевтичні засоби в корекції функцій ендокринних залоз.
МОДУЛЬ II. Метаболізм та його регуляція	
Тема 2. Цикл Кребса та функціонування дихального ланцюга мітохондрій.	Інгібітори електронного транспорту та окисного фосфорилування в мітохондріях Лікарські засоби, як складові частини дихального ланцюга мітохондрій.
Тема 4. Обмін ліпідів.	Метаболізм кетонових тіл в умовах патології. Патологія ліпідного обміну та їх фармакокорекція: атеросклероз, ожиріння, цукровий діабет.
Тема 6. Метаболізм гемпротейдів та нуклеопротейдів.	Лікарські препарати – інгібітори біосинтезу пуринових нуклеотидів.
Тема 7. Перенесення генетичної інформації.	Інгібітори біосинтезу білків. Механізм дії антибіотиків. Препарати, що посилюють біосинтез білка.

Окремою темою розглядаються питання фармацевтичної біохімії, зокрема, біохімічна трансформація лікарських речовин в організмі; біогенні сполуки як лікарські препарати; фармакодинаміка та фармакокінетика лікарських засобів тощо.

Питання, що не розглядаються під час лекційних занять винесено на самостійне опрацювання та представлені у навчальній програмі у вигляді таблиці із зазначенням відведених на кожну тему годин самостійної роботи. Перевірка виконання студентами **самостійної роботи** здійснюється під час навчальних практик, модульного контролю та екзамену.

У програмі описано **форми та методи здійснення поточного та підсумкового контрольів**; детально представлено критерії оцінювання навчальних досягнень студентів. Формування рейтингу з дисципліни «Біологічна хімія» здійснюється на основі оцінювання усіх видів навчальної діяльності студентів: поточної, самостійної, індивідуальної (додатковий рейтинг), модульного контролю та екзамену. Поточний контроль теоретичних знань здійснюється у формі усних опитувань, тестування з використанням комп'ютерних технологій, презентації виконання завдань, що були винесені на самостійне опрацювання; практичні вміння та навички демонструються під час виконання практичних завдань з використанням лабораторного обладнання та реактивів. Критерії оцінювання оголошуються здобувачам освіти на першому лекційному занятті.

Важливим структурним компонентом програми є **матриця відповідності програмних результатів навчання** (ПРН) окремим темам дисципліни. Компетентності (загальні та фахові) та основні програмні результати для кожної освітньої компоненти визначаються ОПП, натомість у матриці відповідності відображуються саме ті програмні результати, які забезпечує вивчення конкретної теми навчальної дисципліни. Програма з біологічної хімії передбачає, що після вивчення двох модулів (17 тем) студент повинен продемонструвати 41 результат навчання. Формування ПРН здійснюється викладачем самостійно на основі аналізу змісту тем з використанням таксономії Блума.

На сьогодні викладач (лектор) не виконує функції єдиного джерела інформації для студента, адже у вільному доступі в Інтернеті представлені чисельні підручники, посібники, відео-лекції з будь-якої дисципліни. З іншого боку, надмір джерел інформації та невміння здобувачів освіти аналізувати значний обсяг теоретичного матеріалу не сприяє його успішному засвоєнню та формуванню необхідних компетентностей. Верифікація джерел інформації, її аналіз, узагальнення та логічне компонування, на нашу думку, є одними із завдань викладача. Зміст лекцій – це результат аналітичної роботи викладача, симбіоз його індивідуального досвіду, знань та творчих здібностей. Окрім того, у змісті лекцій повинен відобразитися сучасний стан науки, що вимагає щорічного оновлення теоретичного матеріалу ОК. Біологічна хімія одна з найскладніших навчальних дисциплін природничого циклу оскільки вимагає від здобувачів освіти комбінації знань органічної хімії, молекулярної біології, цитології, мікробіології, фізіології людини тощо. Зміст лекційного курсу покликаний доступно та зрозуміло розкрити студентам складні біохімічні структури та процеси. На початку вивчення дисципліни здобувачі освіти отримують роздрукований варіант конспекту лекцій з яким вони працюють під час аудиторної роботи та готуючись до практичних занять в позааудиторний час.

У конспекті зазначається тема лекції, перелік теоретичних питань та список основної рекомендованої літератури (2–3 джерела). Конспекти є лаконічними, мають логічну структуру; визначення та змістовно значущі моменти виділяються курсивом, жирним шрифтом чи іншим кольором. Більшість матеріалу структуровано у вигляді логічних схем, що відображають послідовність процесів чи причинно-наслідкові зв'язки між явищами. Для візуалізації теоретичного матеріалу використовуються рисунки – або готові ілюстрації запозичені з підручників чи інтернет-джерел, або ж власноруч створені схеми. Особливо візуалізації потребують теми модуля II, які присвячені процесам обміну речовин і енергії. По-перше, необхідно подати рівняння біохімічних перетворень, по-друге, візуалізувати локалізацію процесу в клітині чи організмі в цілому; також унаочнення вимагають питання щодо патологічних станів пов'язаних з порушеннями обмінних процесів.

Невід'ємним супровідним елементом лекції є навчальні відеоматеріали, які підвантажуються у навчальну хмару коледжу (Moodle чи Classroom) та дозволяють унаочнити складний теоретичний матеріал як на лекції так і під час самостійної роботи студентів. Електронні варіанти лекційного курсу та відеоматеріали доступні здобувачам освіти протягом усього періоду вивчення навчальної дисципліни у хмарному середовищі коледжу [3].

Наявність роздрукованого або електронного конспекту лекцій вимагає від викладача неабиякої майстерності, яка забезпечуватиме ангажування студентів та підтримання постійної концентрації їх уваги на навчальному матеріалі. За таких умов викладач комбінує різні види навчальної діяльності: пояснення теоретичного матеріалу; використання комп'ютерних анімаційних роликів, які дозволяють візуалізувати складний молекулярний процес і полегшити його сприйняття та усвідомлення; самостійна робота студента з конспектом, яка вимагатиме пошуку відповіді на питання проблемного характеру з подальшою дискусією тощо. Разом з тим, така форма організації лекції дозволяє оптимізувати навчальну роботу:

- 1) більше часу та уваги зацентувати на питаннях, які потребують детальнішого пояснення;
- 2) окремо не зупинятися на менш суттєвих, простіших для сприйняття моментах;
- 3) за потреби повернутися до попередніх тем, а бо ж звернутися до матеріалу, який ще не розглядався.

Програмою навчальної дисципліни «Біологічна хімія» передбачено 68 годин **практичних занять** (I модуль – 32 години, II – 36 годин), які відбуваються у навчальній біохімічній лабораторії. Для організації роботи на практичних заняттях були розроблені відповідні інструкції, які доступні для здобувачів освіти у роздрукованому та електронному вигляді. Структура кожного практичного заняття наступна:

1. Зазначається тема та номер заняття (відповідно до програми навчальної дисципліни).
2. Подається список основної рекомендованої літератури для підготовки до заняття.
3. Вказуються програмні результати навчання (відповідно до матриці), яких має досягнути здобувач освіти оволодівши відповідними теоретичними знаннями теми, практичними вміннями та навичками.
4. Перелік теоретичних питань теми, в т.ч. питання, що були винесені на самостійне опрацювання.
5. Детальні інструкції дослідів, які здійснюють здобувачі освіти з використанням у біохімічній лабораторії. Підбір дослідів здійснюється з урахуванням майбутнього фаху студентів та наявних у лабораторії реактивів та обладнання. Якщо ж, з об'єктивних причин, певні досліди не вдається виконати у лабораторії, студенти знайомляться з ними з використанням відеоматеріалів. До кожної інструкції зазначено практичне завдання, наприклад, записати спостереження щодо зміни забарвлення у пробірках, записати структурну формулу комплексу, який утворюється у результаті реакції та записати її клініко-діагностичне значення. Залежно від теми практичне заняття може передбачати різну кількість реакцій.

6. Практичні заняття містять також письмові завдання які студент виконує самостійно з використанням рекомендованої літератури та інтернет-джерел. Переважно такі завдання мають чіткій професійно-орієнтований характер. Наприклад, студенти заповнюють порівняльну таблицю «Амінокислоти як лікарські засоби».

7. Після усіх практик модуля подається перелік теоретичних питань та практичних завдань, винесених на модульний контроль, а також наведені критерії оцінювання.

Навчальні матеріали на кожне практичне заняття розміщуються на навчальних платформах Moodle [3] і Classroom та заздалегідь відкриваються студентам. Студенти знайомляться з інструкцією, користуючись конспектами лекцій, підручниками та навчальними відео, які також доступні в електронному форматі, готують відповіді на теоретичні питання. З метою самоконтролю студенти обов'язково проходять на платформі Classroom тренувальне тестування (в умовах дистанційного навчання тестування було чи не єдиною відносно об'єктивною формою оцінки засвоєння студентами теоретичного матеріалу).

Структура практичного заняття передбачає 50 % часу на здійснення лабораторних досліджень. І модуль «Біохімічна структура, властивості та функції основних класів біомолекул» передбачає здійснення якісних реакцій на визначення основних груп біоорганічних речовин (амінокислот у білках, складових компонентів нуклеопротейдів, крові у сечі, якісні реакції на холестерол, ліпо- та водорозчинні вітаміни тощо). На практичних заняттях II модуля «Метаболізм та його регуляція» студенти здійснюють кількісне визначення вмісту глюкози, β -ліпопротеїнів, сечовини, сечової кислоти, білірубину та інших біомолекул у сироватці крові. Дослідження здійснюється з використанням лабораторного обладнання, тест-систем, патологічного біологічного матеріалу.

Поточний контроль здійснюється на практичному занятті і включає в себе оцінювання теоретичної підготовки студента та рівень виконання ним лабораторних досліджень. На наше переконання, традиційне усне опитування (з елементами дискусії) є найефективнішим методом оцінки навчальних досягнень здобувача освіти. Зміст дисципліни дозволяє не просто формулювати питання на відтворення інформації, а ставити питання проблемного характеру, які спонукають студента аналізувати значний обсяг матеріалу, встановлювати причинно наслідкові зв'язки, порівнювати об'єкти та явища, прогнозувати перебіг процесів тощо. Наприклад, питання проблемного характеру до теми «Ферменти»:

1. Поясніть взаємозв'язок між хімічною структурою ферментів та механізмом їх функціонування.
2. Поясніть механізм реалізації принципу «ключ-замок» у процесі ферментативного каталізу. Як це явище використовується у фармакокорекції ензимопатій.
3. Поясніть механізм дії лікарських засобів, що є інгібіторами ферментів.

В умовах дистанційного навчання повсякчасно застосовувався тестовий контроль і НМК з біологічної хімії містить ґрунтовну базу тестів до кожної теми дисципліни, а також тести для модульного контролю та екзамену. Тести включають різні типи завдань: завдання з однією або декількома правильними відповідями; запитання до рисунку, схеми чи рівняння реакції; завдання на встановлення відповідності.

Тестування здійснюється на платформі Classroom під час практичного заняття (з діагностичною метою), або ж самостійно у позааудиторний час (з метою самоконтролю). Під час дистанційного навчання модульний контроль та екзамен також здійснюється у формі тестування на платформі Classroom. У 2023–2024 н. р. така практика мінімізована і усі форми контролю (поточного та підсумкового) здійснюються очно.

Оцінювання рівня оволодіння практичними навичками проведення лабораторних досліджень можливе виключно в умовах біохімічної лабораторії. Здобувачі освіти працюють індивідуально чи у малих групах. Користуючись інструкціями демонструють навички роботи з лабораторним посудом, реактивами та обладнанням, вміння спостерігати за процесами та робити логічні висновки. Питома вага оцінки практичних навичок в загальному балі за практичне заняття становить 50%.

У навчальній програмі передбачений **додатковий рейтинг**, який здобувач освіти може отримати, виконавши індивідуальне завдання. До таких завдань належать: написання тез студентської наукової конференції; виступ з доповіддю на тематичних круглих столах, семінарах; здійснення індивідуальної науково-дослідницької роботи у межах предметного гуртка чи студентського наукового товариства. Очевидно, що додатковий рейтинг можуть отримати лише студенти, які демонструють високий рівень знань та задіяні у науковій діяльності коледжу.

Модульний контроль також передбачає оцінку теоретичної та практичної складової. Модульний контроль здійснюється на останньому практичному занятті, триває 4 академічні години і передбачає такі типи завдань: тестові завдання (50 завдань), питання проблемного характеру (4 питання), професійно-орієнтоване завдання (2 завдання), практичне завдання (2 досліди). **Екзамен** здійснюється у традиційному форматі з використанням білетів, що містять 1 теоретичне питання, 1 професійно-орієнтоване питання та практичне завдання. Завдання модульного контролю, перелік питань на екзамен та критерії оцінювання усіх форм контролю завантаження на навчальні хмари Moodle і Classroom та доступні здобувачам освіти впродовж усього періоду вивчення дисципліни «Біологічна хімія».

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що детально опрацьований, якісний навчально методичний комплекс є важливою умовою успішної викладацької та навчальної роботи учасників освітнього процесу – і здобувачів освіти, і викладачів. НМК з «Біологічної хімії» містить усі необхідні компоненти, які є у вільному доступі для студентів на навчальній хмарі коледжу Moodle та у відповідному класі у Classroom; також роздруковані матеріали зберігаються у навчальній лабораторії біологічної хімії. Зміст НМК визначає форми та методи викладання, контролю та організації самостійної роботи студентів. Конспекти лекцій та завдання поточного і підсумкового контролю систематично оновлюються відповідно до вимог сучасного стану розвитку науки. Змістова складова даного НМК є результатом кропіткої інтелектуальної роботи викладачів та забезпечує формування окреслених у ОПП «Фармація» компетентностей та програмових результатів.

Використана література:

1. Бобир С. Л. Електронний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни як інструмент дистанційного навчання. Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. 2020. Вип. 9. С. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2020_9_3
2. Лист МОН 1/9-434 від 09.07.2018 року «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення» URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-19-434-vid-09072018-roku-shodo-rekomendacij-z-navchalno-metodichnogo-zabezpechennya>
3. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Біологічна хімія». URL : <https://moodle.pharm.zt.ua/course/view.php?id=254#section-1>
4. Положення про навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу. URL : https://drive.google.com/file/d/16E_VgcJR23xSN8BTnzGZatuMVOL0kkm/view
5. Першко І. О., Тодосійчук Н. А. Міждисциплінарна інтеграція при викладанні біохімії у фармацевтичному коледжі на прикладі теми «Вступ до обміну речовин та енергії». Медична освіта. 2020. № 3 (88). С. 49–55. URL : <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.3.1077>
6. Савельєва Н. М. Навчально-методичне забезпечення освітніх компонентів : довідник для пед. та наук.-пед. працівників. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2017. 80 с. URL : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10500/1/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9D%D0%9C%D0%97_2018.pdf
7. Радутна О. А. Навчально-методичний комплекс як основна складова якості сучасної вищої медичної освіти. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали XXXV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27 квіт. 2018 р.) : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 35. С. 311–313. URL : http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/8515/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%9C%D0%B5%D1%82_%D0%BA%D0%BE%D0%BC_%D0%92%D0%9E.pdf
8. Чепуренко Я. О. Навчально-методичний комплекс як вид навчального видання. 2013. С. 7–14. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5875/1/Chepureenko%20Y.pdf>

References:

1. Bobyr S. L. (2020) Elektronnyi kompleks navchalno-metodychnoho zabezpechennia dystsypliny yak instrument dystantsiinoho navchannia. [The electronic learning guide complex as a tool of distance instruction]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T. H. Shevchenka. Seriya : Pedahohichni nauky*. Vyp. 9. S. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2020_9_3 [in Ukrainian].
2. Lyst MON 1/9-434 vid 09.07.2018 roku «Shchodo rekomendatsii z navchalno-metodychnoho zabezpechennia». [Letter of the Ministry of Health 1/9-434 dated 07.09.2018 "Regarding recommendations on educational and methodological support"]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-19-434-vid-09072018-roku-shodo-rekomendacij-z-navchalno-metodichnogo-zabezpechennya> [in Ukrainian].
3. Navchalno-metodychnyi kompleks dystsypliny «Biolohichna khimii». [Navchalno-metodychnyi kompleks dystsypliny «Biolohichna khimii»]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-19-434-vid-09072018-roku-shodo-rekomendacij-z-navchalno-metodichnogo-zabezpechennya> [in Ukrainian].
4. Polozhennia pro navchalno metodychnyi kompleks navchalnoi dystsypliny Zhytomyrskoho bazovoho farmatsevychnoho fakhovoho koledzhu. [Regulations on the educational and methodological complex of the discipline of the Zhytomyr Basic Pharmaceutical College]. URL : https://drive.google.com/file/d/16E_VgcJR23xSN8BTnzGZatuMVOL0kkm/view [in Ukrainian].
5. Pershko I. O., Todosiichuk N. A. (2020) Mizhdystsyplinarna intehtratsiia pry vykladanni biokhimii u farmatsevychnomu koledzhi na prykladni temy «Vstup do obminu rehovyn ta enerhii». [Interdisciplinary integration in teaching biochemistry in a college of pharmacy on the example of the topic "Introduction to metabolism and energy"]. *Medychna osvita*. № 3 (88). S. 49-55. URL : <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.3.1077> [in Ukrainian].
6. Savelieva N. M. (2017) Navchalno-metodychne zabezpechennia osvitnikh komponentiv : dovidnyk dlia ped. ta nauk.-ped. prat-sivnykiv. [Educational and methodological support of educational components]. Poltava : PNPУ imeni V. H. Korolenka. 80 s. URL : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10500/1/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9D%D0%9C%D0%97_2018.pdf. [in Ukrainian].
7. Radutna O. A. (2018) Navchalno-metodychnyi kompleks yak osnovna skladova yakosti suchasnoi vyshchoi medychnoi osvity. [Educational and methodological complex as the main component of the quality of modern higher medical education]. *Tendentsii*

ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii : materialy XXXV Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (27 kvit. 2018 r.) : zb. nauk. pr. Pereiaslav-Khmelnyskyi. Vyp. 35. S. 311-313 URL :http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/8515/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%9C%D0%B5%D1%82_%D0%BA%D0%BE%D0%BC_%D0%92%D0%9E.pdf [in Ukrainian].

8. Chepurenko Ya. O. (2013) Navchalno-metodychnyi kompleks yak vyd navchalnoho vydannia. [Educational and methodological complex as a type of educational publication]. S. 7–14. URL :<http://enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5875/1/Chepurenko%20Y.pdf> [in Ukrainian].

I. Pershko, N. Todosiichuk. Educational and methodical complex of the educational component “Biological chemistry” as a means of forming professional competencies in future pharmacist assistants.

The article presents an analysis of the structure and content of the educational and methodological complex of the educational component «Biological chemistry», which is studied within the framework of the educational and professional program "Pharmacy" in the specialty 226 Pharmacy, Industrial Pharmacy. In connection with the update of the educational and professional program and the approval of the professional standard "Pharmacist's Assistant", the content of all elements of the educational and methodological complex "Biological Chemistry" was updated in the context of the formation of professional competencies of students. Since the components of the educational and methodological complex are practically the same for all educational components, the article focuses on their content and professional orientation. The program of a discipline, as the main document of the educational and methodological complex, has a clear structure, and, first of all, it outlines the content of the educational material, which determines the forms and methods used in the work of both the teacher and the student. The article analyzes the main components of the curriculum and discusses in detail the relationship of its content with professional disciplines and the future profession of students. The necessity of free access to all methodological materials – lecture course, instructions for practical classes and control measures – is asserted. The peculiarities of preparing a lecture course in biological chemistry are presented and the expediency of using video materials that allow visualizing the rather complex theoretical material of this discipline is substantiated. The structure and features of practical classes, which account for more than 60% of the total classroom load, are described. The forms of control (current and final) of students' learning activities, including in the conditions of distance learning, are considered in detail. A well-developed educational and methodological complex is an important condition for the effective work of all participants in the educational process and ensures the formation of professional competencies and program learning outcomes outlined in the educational and professional program.

Key words: biological chemistry, educational and methodological complex, vocationally oriented training, professional higher education, pharmacy assistant, pharmaceutical professional college.

УДК 37.017.4

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.17>

Петрунчак Д. В.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

Національно-патріотичне виховання як цілісна система активно взаємодіє в умовах соціокультурних перетворень. В сучасних умовах соціокультурних перетворень виникає нагальна потреба в осмисленні, узагальненні основних шляхів формування національно-патріотичного виховання української молоді. У статті розкрито кризові фактори які негативно впливають на розвиток особистості в умовах соціокультурних перетворень. Констатовано, що національно-патріотичне виховання формується на принципах: державної спрямованості, науковості, пріоритетах гуманістичних та демократичних цінностей, повазі до конституційних прав і свобод громадянина, вихованні на історичних, патріотичних та бойових традиціях народу України. Зміст формування національно-патріотичного виховання визначається національними інтересами України з метою забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки її від зовнішньої загрози. Уточнено функціональну складову національно-патріотичного виховання, якою є умотивована систематична, цілеспрямована, ідейно-виховна діяльність з формування високої громадянської оборонної свідомості, ідейно-політичних, морально-психологічних якостей, оволодіння військово-технічними знаннями, фізичним удосконаленням української молоді. Визначено спрямованість соціальної функції національно-патріотичного виховання у формуванні гармонійно-розвиненої української молоді, її свідомості, історичної відповідальності за долю України та готовності до її захисту. Означено систему національно-патріотичного виховання з складними, організаційними зв'язками у взаємодії підсистем: національно-патріотичне виховання в закладах освіти; масова військово-патріотична та військово-стейкхолдерська робота; початкова військова підготовка в закладах освіти; діяльність військових кафедр закладів вищої освіти; перепідготовка та підвищення кваліфікації воїнів запасу; соціокультурна діяльність засобів масової інформації та громадських організацій спрямована на національно-патріотичне виховання громад.

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, українська молодь, соціокультурні перетворення.

Патріотичне виховання української молоді залежить від державної позиції громадянина. Це впливає на завдання суспільства виховати покоління гуманістів та патріотів з поєднанням особистих та національно-державних інтересів.

Кризова ситуація в Україні у зв'язку з вторгненням країни агресора «росії» сприяла переосмисленню процесу формування патріотичного виховання української молоді: почуття патріотизму, національної самосвідомості, відданості справі зміцнення оборони держави, громадянського самовизначення. У нормативних документах «Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року» [6] та у «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [7] означено вимоги щодо формування патріотичного виховання. Важливою нагальною потребою є осмислення, узагальнення алгоритму формування національно-патріотичного виховання української молоді в умовах соціокультурних перетворень, визначення пріоритетних перспектив задля створення умов з уможливленням збереження її індивідуальності з подальшим саморозвитком, виховання відповідального ставлення до долі держави та українського народу, поваги до державних символів, культури та традицій всіх, проживаючих в Україні, національностей.

Сучасність українського державотворення пронизана проблематикою виховання у молодого покоління активної громадянської позиції з патріотичними почуттями, сприянням усвідомленню ними свого громадянського обов'язку на основі загальнолюдських духовних та національних цінностей.

У зв'язку з воєнними діями зі сторони агресора, які засуджує увесь світ, дане питання стало ще більш актуальним. Кризові виклики в умовах соціокультурних перетворень, сукупність їх факторів, негативно впливають на розвиток особистості, а саме:

- фрагментація і розпад особистості і суспільства;
- конфліктність мереж, що породжує непорозуміння, зростання соціальної напруги і рухи протесту;
- підвищення вірогідності агресивних проявів, збройних сутичок і війн;
- ризики перевтілення локальних конфліктів у глобальні катастрофи;
- ризики втрат здібностей особистості розуміння суті суспільних процесів;
- можливості маніпулювати свідомістю та поведінкою людей в корисних цілях;
- втрата морально-етичних підвалин поведінки людини;
- тиражування форм девіантної поведінки;
- поширення правового нігілізму, ризики розпаду системи міжнародного права з порушенням правових підвалин функціонування національних держав;
- зростання ризиків збіднення і деградації людських почуттів;
- гуманізація людських цінностей;
- ризики культурної деградації.

Такими кризовими факторами (табл. 1) є: безпека людини через погіршення стану довкілля, санітарно-епідемічного стану; політико-економічні виклики, які пов'язані зі соціокультурними викликами, в тому числі і воєнними діями [4]. Важливими є заходи запобігання факторам екологічних викликів (табл. 1).

Цивілізаційні потреби забезпечення сталого розвитку нової генерації, а саме: дослідження, збереження та використання культурної та природоохоронної спадщини для піднесення духовно-естетичних та рекреаційних потреб у цілісності історичного суспільного розвитку; стратегіями соціальної захищеності, безпеки та якості життя людини, удосконалення методології напрямів екології соціального здоров'я людини.

Проблемою є у формуванні ціннісних орієнтирів молодого покоління які набувають невизначеності, що свою чергу породжує психологічний дисонанс, невпевненість у майбутньому, комплекс неповноцінності, недовіру до держави.

Формуванню патріотичної свідомості української молоді, а саме, прояву любові до України, виконанню громадянського та конституційного обов'язку, прагненню бути корисним в умовах соціокультурних перетворень, – сприяє діяльність органів державної влади, різних закладів освіти, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів.

Патріотизм – це відданість своєму народові, готовність до жертв й подвигів заради збереження держави [1, с. 711]. Формування в української молоді громадської активної позиції є однією з головних задач у сучасній освіті. Заклади освіти закладають ази національно-патріотичного виховання, в подальшому молоде покоління усвідомлюють його у студентські роки. Вирішення якої відображається на направленості освітньої діяльності, а саме здатності до ефективної соціалізації її учасників, що потребує більш ретельного вивчення [9, с. 257].

Його база формується на принципах: державної спрямованості, науковості, пріоритетах гуманістичних та демократичних цінностей, повазі до конституційних прав і свобод громадянина, вихованні на історичних, патріотичних та бойових традиціях народу України.

Нагальна потреба у патріотичному вихованні є необхідність у національній свідомості громадян, здатних забезпечити розвиток України, які прагнуть до саморозвитку особистості, формуванні патріотичної самосвідомості. Складові формування патріотизму: виховання почуттів, вивчення бойових традицій, історії українського народу та Збройних Сил України (далі – ЗСУ); готовність бути захисником вітчизни; сформованість ідеалу служіння народові.

Дослідник В. Липинський наголошував, що патріотом бути це означає мати бажання творити людське, державне та політичне співіснування громадян України. Патріотизм вбачає у вчинках з метою виховання громадських, політичних та державотворчих цінностей [8, с. 745].

Проблематику патріотизму сучасні вчені, освітяни досліджували в контексті дефініцій «патріотизм», «патріотичне виховання», підґрунтям яких є фундаментальні праці та концептуальні положення національної освіти.

Педагогічна література розкриває три види патріотизму:

1. Етнопатріотизм – підґрунтя якого полягає у почутті приналежності до свого народу, любові до історії, культури та рідної мови. Соціолог Т. Ісламшина у своїх дослідженнях розкриває етнопатріотизм через почуття внутрішньої та духовної поваги до етнічних цінностей свого народу [4, с. 38].

2. Територіальний полягає у любові до рідної землі, місця народження.

3. Державний полягає у національності: світогляді, почуттях, державному самовизначенні, ідеології у поєднанні з почуттям громадянськості [2, с. 115–116].

Патріотичне виховання полягає у формуванні готовності до захисту України української молоді, мотивів проходження служби у ЗСУ, здобуванні військової професії. Зміст «формування національно-патріотичного виховання визначається національними інтересами України з метою забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки її від зовнішньої загрози» [3, с. 14].

Функціональною складовою національно-патріотичного виховання є умотивована ідейно-виховна робота, мета якої систематичність, цілеспрямованість діяльності з формування високої громадянської оборонної свідомості, ідейно-політичних, морально-психологічних якостей, оволодіння військово-технічними знаннями, фізичним удосконаленням особистості.

Соціальна функція національно-патріотичного виховання формує цілеспрямований вплив людського фактору на зміцнення обороноздатності України задля формування гармонійно-розвиненої української молоді через свідомість, історичну відповідальність, готовність до захисту країни.

Підґрунтям соціальної функції національно-патріотичного виховання є:

– військово-політична орієнтація та формування свідомості задля формування почуттів патріотичності, політичної грамотності, усвідомлення військового обов'язку, розуміння свого соціального значення та ролі у зміцненні та забезпеченні ЗСУ;

– готовність до усвідомлення соціальної значимості служби у ЗСУ, морально-психологічний імунітет, вибір професії військового, стійкість в екстремальних кризових ситуаціях та під час воєнного стану;

– комунікації задля забезпечення наступності соціальному досвіду у зміцненні свідомості покоління до військового обов'язку;

– створення героїко-моральних духовних ідеалів задля цілеспрямованого формування особистості.

Основними напрямками національно-патріотичного виховання є: державний, соціальний, військовий, психолого-педагогічний, правовий [5, с. 53–54].

Отже, система національно-патріотичного виховання відрізняється складними, організаційними зв'язками, які знаходяться в тісній взаємодії підсистем:

- національно-патріотичного виховання в закладах освіти;
- масова стейкхолдерська військово-патріотична робота;
- початкова військова підготовка в закладах освіти;
- діяльність військових кафедр ЗВО;
- перепідготовка та підвищення кваліфікації воїнів запасу;

Таблиця 1

Заходи запобігання факторам екологічних викликів

Фактори	Заходи
безпека людини через погіршення стану довкілля	ефективне використання природних ресурсів які пов'язані з відповідним навантаженням на екосередовище; формування здатності до збереження екосистеми, екологічної відповідальності та соціоекологічної компетентності забезпечення захищеності, безпеки та якості життя людини, удосконалення методології напрямів екології людини
санітарно-епідемічний стан	формування потенціалу здоров'язбереження нації; системне формування здорового способу життя особистості, гармонії фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я особистості
політико-економічні виклики	уточнити концепцію модернізації українського суспільства, пріоритет реформуванню судочинства, правоохоронної системи і оподаткування, демонстрація визначеності, регламентованості і передбачуваності соціальних змін
соціокультурні виклики	трансформація сучасного суспільства задля формування соціально-мобільної кваліфікованої особистості, вироблення підходів в організації кар'єри на ринку зростаючої конкуренції; формувати середовище на основі взаємоповаги і взаєморозуміння, доброзичливості, ширості; продукувати внутрішні психологічні механізми, необхідні для успішної комунікації в професійній діяльності особистості.
воєнні дії	створення реабілітаційних центрів для військових підтримка дітей та жінок; організація різних програм соціокультурної діяльності (арттерапія, визначення культурної свідомості) необхідність проведення ряду економічних програм для підтримки та відродження фінансового забезпечення населення

– соціокультурна діяльність засобів масової інформації та громадських організацій спрямована на національно-патріотичне виховання громад.

Початкова військова підготовка у закладах освіти формує в української молоді військові знання, уміння, навички, необхідні для готовності до збройного захисту держави, робота ЗМІ направлена на військово-політичне інформування, зусилля громадських організацій зосереджуються на формуванні соціальної орієнтації на героїчність морально-естетичного ідеалу.

Найвища інтенсивність процесу національно-патріотичного виховання досягає під час проходження служби в лавах ЗСУ. Формування національної патріотичної свідомості під час проходження служби має колективний вплив.

В умовах соціокультурних перетворень національно-патріотичне виховання є цілісною системою активної взаємодії. Саме громадська думка має вплив на систему національно-патріотичного виховання, різні фактори кризових ситуацій та суперечностей впливають на соціальну оцінку. Тому національно-патріотичного виховання повинне набути постійного дестабілізуючого впливу.

Кризові ситуації впливають на підвищення військово-патріотичної активності. Наприклад під час вторгнення країни агресора росії в Україну, супроводжується активізацією патріотичних, національних та інтер-національних почуттів українських громадян.

Організуючи процес формування національно-патріотичного виховання, необхідно враховувати перебіг кризових ситуацій задля своєчасно коригування форм та методів впливу на розвиток патріотичної свідомості громадян. Формуючи національно-патріотичне виховання української молоді, потрібно враховувати об'єктивні фактори (соціально-політичні, економічні) та особливості (психофізіологічні та вікові) як вирішальні у сформованості їх ідеалів, світогляду та професійної діяльності.

Висновок. Отже, реалізація національно-патріотичного виховання української молоді є важливою ланкою системи в умовах соціокультурних перетворень. Національно-патріотичне виховання генерує нове покоління України на основі національних та європейських цінностей на основі прийняття європейських цінностей, дотримання закону, норм права, загальнолюдської моралі й участі у демократичних процесах.

Кризові явища у мінливому соціумі прискорюють процес активізації відношення української молоді до патріотичних, національних історико-культурних традицій, які впливають на: формування національно-патріотичної свідомості, любові до рідної землі та рідної мови, виховання патріотичної гордості за минуле та сучасне України, формування духовності, цінностей.

Процес активної соціально значущої патріотично-спрямованої діяльності української молоді формує патріотизм національного громадсько-гуманістичного типу особистості на ціннісних орієнтаціях та виявляється в усвідомленій національно-патріотичній свідомості.

Перспективність у подальшому вбачаємо у дослідженні процесу формування національно-патріотичного виховання в умовах соціокультурних перетворень: національної свідомості, громадянської відповідальності, духовних якостей, патріотичних почуттів, здатності до саморозвитку та самовдосконалення.

Використана література:

1. Філософія / А. К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський, В. І. Ярошовець. Київ : ЦУЛ, 2010. 648 с.
2. Виховуємо громадян-патріотів України : науково-методичний посібник / авт. кол. за заг. кер. К. Чорної. Черкаси : видавництво ЧОПОПП, 2011. 273 с.
3. Дерев'янюк Н., Костів В. Формування громадянської культури особистості школяра : навч.-метод. посіб. / за ред. В. Кости́ва. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2011. 352 с.
4. Зубцова Ю. С. Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї / авторф.дис.канд.пед. наук. – 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2012. 21 с.
5. Каюков В. І. Виховуємо патріотів України. Кіровоград, 2000.
6. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року схвалено рішенням розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1233-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-r#Text>.
7. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 URL : <http://old.mon.gov.ua/ua/aboutministry/normative/4068>
8. Левківський К., Ряшко В. Роль традицій у національно-патріотичному вихованні курсантсько-студентської молоді. [The role of traditions in the national and patriotic education of cadet and student youth]. Вища школа. 2011. № 11. С. 15–28.
9. Любарець В. В. Особливості соціалізації юного лідера громадянського суспільства. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. 2016. № 1(55). С. 256–263.

References:

1. Filosofia [Philosophy] (2010) / A. K. Bychko, I. V. Bychko, V. H. Tabachkovskiy, V. I. Yaroshovets. Kyiv : TsUL. 648 s. [in Ukrainian].
2. Vykhovuiemo hromadian-patriotiv Ukrainy : Naukovo-metodychnyi posibnyk. [Educating patriotic citizens of Ukraine : Scientific and methodological manual] (2011) / avt. kol. za zah. ker. K. Chornoj. Cherkasy : vydavnytstvo ChOIPOPP. 273 s. [in Ukrainian].
3. Dereviianko N., Kostiv V. (2011) Formuvannia hromadianskoi kultury osobystosti shkoliara. [Formation of civic culture of the student's personality] : navch.-metod. posib. / za red. V. Kostiva. Kyiv : TOV «Informatsiini systemy». 352 s. [in Ukrainian].
4. Zubtsova Yu. Ye. (2012) Formuvannia patriotichnykh yakosteï molodshykh shkoliariv u vzaiemodii shkoly ta simi. [Formation of patriotic qualities of younger schoolchildren in the interaction between school and family] : avtorf.dys.kand.ped.nauk.-13.00.07 – teoriia i metodyka vykhovannia. Kyiv. 21 s. [in Ukrainian].

5. Kaiukov V. I. (2000) Vykhovuemo patriotiv Ukrainy. [We raise patriots of Ukraine]. Kirovohrad [in Ukrainian].
6. Kontsepsiia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotichnoho vykhovannia na period do 2025 roku skhvaleno rishenniam rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9 zhovtnia 2020 r. № 1233 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-p#Text>.
7. Kontsepsiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 r. № 641. URL : <http://old.mon.gov.ua/ua/aboutministry/normative/4068>
8. Levkivskiy K., Riashko V. (2011) Rol tradytsii u natsionalno-patriotichnomu vykhovanni kursantsko-studentskoi molodi / *Vyshcha shkola*. № 11. S. 15–28 [in Ukrainian].
9. Liubarets V. V. (2016) Osoblyvosti sotsializatsii yunoho lidera hromadianskoho suspilstva. [Peculiarities of socialization of a young civil society leader]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. MON Ukrainy, Sums'kyi derzh. ped. un-t im. A. S. Makarenka. № 1 (55). S. 256–263 [in Ukrainian].

D. Petrunchak. National patriotic education of Ukrainian youth in the conditions of socio-cultural transformations.

National-patriotic education as a whole system actively interacts in the conditions of socio-cultural transformations. In the modern conditions of socio-cultural transformations, there is an urgent need to understand and generalize the main ways of forming the national and patriotic education of Ukrainian youth. The article reveals the crisis factors that negatively affect the development of the personality in the conditions of socio-cultural transformations. It was established that national-patriotic education is formed on the principles of: state orientation, science, priorities of humanistic and democratic values, respect for the constitutional rights and freedoms of the citizen, education based on the historical, patriotic and military traditions of the people of Ukraine. The content of the formation of national and patriotic education is determined by the national interests of Ukraine in order to ensure the active participation of citizens in preserving its security from external threats. The functional component of national-patriotic education, which is a motivated systematic, purposeful, ideological-educational activity for the formation of high civic defense consciousness, ideological-political, moral-psychological qualities, mastery of military-technical knowledge, physical improvement of Ukrainian youth, has been clarified. The orientation of the social function of national-patriotic education in the formation of harmoniously developed Ukrainian youth, their consciousness, historical responsibility for the fate of Ukraine and readiness to protect it is determined. The system of national-patriotic education with complex, organizational connections in the interaction of subsystems is defined: national-patriotic education in educational institutions; massive military-patriotic and military-stakeholder work; initial military training in educational institutions; activities of departments of military institutions of higher education; retraining and advanced training of reserve soldiers; socio-cultural activities of mass media and public organizations are aimed at national and patriotic education of communities.

Key words: patriotism, national-patriotic education, Ukrainian youth, socio-cultural transformations.

УДК 378-057.87:[316.628:364-322]

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.18>

Пилипенко Я. Р.

МОТИВАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто питання мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Зазначено, що волонтерство відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, допомагаючи вирішувати соціальні, економічні та освітні проблеми. Підкреслено, що волонтерство розвиває ключові знання, уміння та навички для педагогічної діяльності: комунікативні, робота в команді, культурну компетентність, лідерські якості. Проаналізовано праці вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо взаємозв'язку мотивації та волонтерства. Визначено, що мотивація є ключовим чинником залученості до волонтерської діяльності. Студентська молодь виявляє громадянську активність, соціальну відповідальність та зацікавленість у підтримці спільноти через волонтерство. Розглянуто вплив волонтерства на соціальну відповідальність, професійний розвиток і набуття навичок майбутніми учителями. Воно сприяє саморозвитку, задоволеності від допомоги іншим, розвитку комунікативних, лідерських та професійно важливих якостей педагога. Висвітлено роль середовища закладу освіти у стимулюванні й підтримці мотивації до волонтерства через створення сприятливих умов. Визначено внутрішні (особистісні) та зовнішні (середовище, організаційні) чинники впливу на мотивацію до здійснення волонтерської діяльності. Наголошено на необхідності розвитку культури волонтерства та свідомості майбутніх учителів щодо його можливостей. Участь майбутніх учителів у волонтерській діяльності сприяє покращенню їхньої мотивації через практичне застосування знань і вмінь. Зауважено, що волонтерство є інструментом для формування активної громадянської позиції, емпатії, толерантності, розуміння потреб інших людей. Майбутні учителі, займаючись волонтерською діяльністю, залишаються частиною громадянського суспільства, що сприяє розвитку демократичних цінностей.

Ключові слова: мотивація, волонтерська діяльність, майбутні учителі, професійний розвиток, особистісне зростання, соціальна відповідальність.

У сучасному суспільстві волонтерство відіграє важливу роль у багатьох аспектах, оскільки волонтери роблять значний внесок у вирішення соціальних економічних та освітніх проблем, допомагаючи тим, хто цього потребує, підтримуючи екологічні та культурні ініціативи та надаючи інші види допомоги, що є важливим інструментом підтримки та реалізації суспільно-корисних ініціатив.

Волонтерська діяльність є важливим елементом розвитку сучасного освітнього середовища та формування майбутнього покоління педагогів. Її значення полягає в тому, що вона сприяє професійному та особистісному зростанню майбутніх вчителів, розвитку їхніх компетентностей, а також забезпечує позитивний вплив на освітній процес та соціум в цілому. Проте, для досягнення цих цілей необхідно активувати та підтримувати мотивацію майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Нині, формування мотивації до волонтерської діяльності у майбутніх учителів є важливим завданням, що може здійснюватися за допомогою різних методів та підходів. Аналіз літератури показав, що зв'язок мотивації і волонтерства є ключовим елементом успішної волонтерської діяльності, оскільки мотивація визначає, чому людина вирішує віддати свій час та зусилля для допомоги іншим.

Основу дослідження особливостей мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності склали праці та емпіричні дані досліджень таких вчених, як Т. Лях, В. Ніколишена, Д. Горелова. Мотиваційна сфера майбутніх учителів волонтерів стала предметом дослідження зарубіжних науковців Л. Пеннера (L. Penner), А. Омото (A. Omoto) та М. Снайдера (M. Snyder) Т. Клотфельтера (T. Clotfelter) О. Астіна (O. Astin), Л. Дж. Сакса (L. J. Sax), Дж. Вілсона (J. Wilson), Т. Ротоло (T. Rotolo), та вітчизняних науковців Н. Вайнілович, О. Матвієнко, та ін.

Аналіз актуальних досліджень показав, що сьогодні волонтерство – це не лише спосіб допомогти тому, хто цього потребує, це важливий етап особистісного та професійного зростання майбутніх учителів.

Зазначимо, що волонтерство в Україні не лише має широку підтримку і регулювання з боку законодавства, але також воно відображає сутність безкорисливої допомоги та особистої мотивації волонтерів, оскільки волонтерство є основою громадянського суспільства [1]. На цьому ж наголошує О. Панькова, зазначаючи, що майбутні учителі, здійснюючи волонтерську діяльність, стають важливою частиною громадянського суспільства, що позитивно впливає на розвиток волонтерства [2].

Л. Пеннер (L. Penner) зазначає, що молоді люди все більше цікавляться соціальними проблемами та проявляють активну громадянську позицію та громадянську відповідальність за волонтерську діяльність [3]. Поділяємо думку Д. Горелова, який акцентує на тому, що «війна створює непередбачувані виклики, які потребують мобілізації волонтерських ресурсів. Мотивація є ключовим чинником, який визначає залученість до волонтерської діяльності» [4, с. 25], та В. Ніколишена, який зауважує, що «дослідження портрет волонтера в умовах війни, його цінності та мотиваційні орієнтації, а також відповіді на питання про те, які чинники спонукають людей долучатися до волонтерської співпраці в умовах кризи» [5, с. 83], тому в контексті нашого дослідження особливо актуальним є враховувати мотиваційні аспекти волонтерства, особливо у майбутніх учителів, оскільки волонтерство надає можливість виявити громадянську відповідальність та активно долучитися до розв'язання соціальних проблем, що є особливо актуальним в умовах повномасштабного вторгнення РФ.

Згідно з дослідженням, проведеним Т. Ротоло (T. Rotolo) та Дж. Вілсоном (J. Wilson), у сучасних умовах студентська молодь активно виявляє свою громадянську активність та відчуття відповідальності перед державою. Наукові дані підтверджують зацікавленість майбутніх учителів у підтримці спільноти та розвитку соціальної відповідальності через участь у волонтерській діяльності [6]. На наш погляд, майбутні учителі, які дотримуються певних цінностей, мають внутрішню мотивацію та відчуття місії, виявляють більшу зацікавленість у залученні їх до волонтерської діяльності, яка відповідає їхнім особистим переконанням і соціальним пріоритетам.

Важким аспектом у нашому дослідженні є формування у майбутніх учителів почуття соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність та волонтерська діяльність є ключовими у здійсненні професійної підготовки. Такий підхід в освіті формує майбутнє покоління, готове до викликів і потреб сучасного світу, що є ключовим для сталого розвитку суспільства. На важливості соціальної відповідальності в освіті акцентують увагу О. Астіна (O. Astin) та Л. Дж. Сакс (Linda J. Sax) [7]. В. Зливков та С. Лукомська у своїх працях вказують на взаємозв'язок між волонтерською діяльністю та розвитком соціальної відповідальності серед учителів, на потребах у самореалізації, соціальній взаємодопомозі, ідеях допомоги спільноті [8].

Наступним важливим аспектом є взаємозв'язок волонтерства та професійної підготовки майбутніх учителів. Дотримуємося думки Т. Клотфельтера (T. Clotfelter), який у своїх працях досліджує вплив волонтерства на кар'єрний розвиток [9]. Вважаємо, що участь майбутніх учителів у волонтерській діяльності сприятиме професійному розвитку та покращенню професійних навичок, які у майбутньому допоможуть досягти кар'єрного зростання. Зокрема, волонтерство надає можливості для спілкування, співпраці та навчання рівних, що сприяє їх професійному зростанню та задоволенню роботою. За висновками науковців А. Омото (A. Omoto) та М. Снайдера (M. Snyder), волонтерство – це засіб досягнення особистої задоволеності та задоволення від допомоги іншим [10].

Погоджуємося з думкою І. Чайки, яка наголошує на недостатній розвиненості волонтерської культури та низькому рівні свідомості щодо волонтерських можливостей [11]. Т. Лях стверджує, що «мотивації належить провідне місце у структурі поведінки особистості. Вона є одним із основних понять, які використовуються для пояснення спонукання, діяльності в цілому. Під мотивацією розуміють сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; усі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини; процес формування мотиву» [12, с. 85].

Слушною є думка А. Стукаса (A. Stukas) про те, що волонтерська діяльність майбутніх учителів також впливає на їх професійний розвиток та саморозвиток [13]. На цьому ж наголошує Л. Коломієць та ін., підкреслюючи важливість волонтерської діяльності для особистісного зростання учителів, саморозвитку та самореалізації особистості [14]; Дж. Тінклер (J. Tinkler) розглядає волонтерство як засіб для набуття нових навичок та підвищення професійної компетентності [15].

Важливий вплив на мотивацію майбутніх учителів до волонтерської діяльності має підтримка на рівні закладу освіти [16]: створення сприятливого середовища для волонтерів та надання їм можливостей для саморозвитку та професійного зростання; стимулювання на «діяльність, спрямовану на досягнення індивідуальних цілей або загальних цілей організації» [17]; «виокремлення складників освітнього середовища ЗВО, які здійснюють найбільший вплив на її розвиток; визначення форм і методів роботи зі студентами для ефективного розвитку їхньої соціальної активності» [16, с. 312].

Н. Вайнілович, вивчаючи чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності у своєму дослідженні зазначає, що волонтерство включає в себе внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на мотивацію людини до добровільної допомоги. Внутрішні (особистісні) чинники пов'язані з психологічними особливостями волонтера, його характером, вподобаннями, прагненнями та інтересами. Зокрема, це можуть бути внутрішні мотиви, які ведуть людину до волонтерської діяльності. З зовнішніх чинників виділяються два типи: фактори середовища, які включають роль родини, друзів та колег, сімейну підтримку, де дружні стосунки та спілкування з колегами можуть впливати на мотивацію волонтера та організаційні фактори – це чинники пов'язані з конкретною установою, де волонтери здійснюють свою діяльність [19].

На нашу думку, варто зазначити, що волонтерство сприяє розвитку ключових навичок, які є необхідними для успішної педагогічної діяльності. Сюди входять комунікативні навички, робота в команді, культурна компетентність та лідерські якості. Ці навички збагачують особистісний та професійний потенціал майбутнього учителя.

Нами проаналізовано, що для ефективної організації підготовки студентів університетів до педагогічної діяльності необхідно залучати майбутніх учителів до волонтерської діяльності, за якої покращиться мотивація через практичне застосування знань, умінь та навичок [20].

Мотивація до волонтерської діяльності – це внутрішній або зовнішній стимул, який спонукає людину добровільно віддавати свій час, енергію та ресурси на користь інших або на загальне благо. Ця мотивація може бути базована на різних факторах, таких як особисті цінності, соціальні аспекти, внутрішня задоволеність від допомоги іншим, бажання змінити світ на краще, потреба відчувати себе корисним або приносити позитивні зміни у світі. Мотивація до волонтерської діяльності може бути індивідуальною для кожної людини і відображати її особисті цінності, переконання та цілі.

Отже, мотивація є невід'ємною складовою у підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності, і вона може варіюватися від особистих цілей до соціальних, і прагнень внесення позитивних змін у світ. Чим сильніша мотивація, тим більше ймовірність того, що волонтерство буде ефективним та приноситиме задоволення.

Сьогодні Україна перебуває на вершині громадської активності, студентська молодь відіграє важливу роль у розвитку волонтерської діяльності виявляючи надзвичайне почуття відповідальності перед своєю країною. Дослідження мотивації до волонтерської діяльності в цих умовах може виявитися дуже важливим для розуміння та підтримки цього руху. Вважаємо за необхідне дослідити мотивацію майбутніх учителів до волонтерської діяльності, що і є **метою цієї статті**.

Мотивація до волонтерської діяльності часто впливає із бажання допомогти іншим та зробити свій внесок у покращення якості життя спільноти. Майбутні учителі отримують позитивні емоції та задоволення від того, що можуть бути корисними та приносити зміни. Волонтерська діяльність дає можливість розкрити свій потенціал як фахівця та бути відкритим до оточуючих.

Слід зауважити, що волонтерство допомагає майбутнім учителям визначити власні цінності та етичні принципи. Спілкування з різними соціальними групами дозволяє зрозуміти різноманітність поглядів та відчуттів, що стимулює формування власної особистісної етики. Волонтерство для майбутніх учителів – це не лише шлях до допомоги іншим, а й потужний ресурс для їхнього зростання, так як мотиваційний чинник сприятиме створенню ефективних програм, спрямованих на підтримку та розвиток волонтерської активності.

Серед основних переваг підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності є стимулювання і підтримка мотивації через:

- розвиток соціальної відповідальності, оскільки беручи участь у волонтерських проєктах, студенти отримують можливість впливати на суспільство і формувати учнівське бачення про соціальні проблеми;

- професійний розвиток, що дозволяє майбутнім учителям розвивати додаткові навички, які можуть бути корисні в їхній професійній діяльності. Наприклад, взаємодія з різними людьми та робота в команді можуть підвищити комунікативні здібності та лідерські якості;

- підвищення мотивації до навчання, що надає студентам додатковий стимул до навчання, особливо якщо їхні дії безпосередньо впливають на добробут і розвиток інших людей. Відчуття корисності може сприяти розвитку професійної підготовки та кращому засвоєнню навчального матеріалу;

- формування особистісних цінностей, що сприяє чіткому визначенню особистісних цінностей та підтвердженню професійного вибору;
- спілкування з різними групами людей через розширення культурної і світоглядної компетенції;
- участь у студентських об'єднаннях, що сприяє формуванню спільноти майбутніх учителів, яка разом працює над важливими соціальними проєктами;
- розвиток взаємодопомоги та підтримки, які є важливими аспектами у педагогічній діяльності.

Отже, мотивація майбутніх учителів до волонтерської діяльності потребує комплексного підходу, що включає різноманітні методи та форми роботи. Розглянемо деякі з них:

- проєктна робота, розробка проєктів – реалізація власного волонтерського проєкту або участь у проєктній діяльності дає змогу майбутнім учителям зрозуміти практичну значущість і важливість волонтерства для розвитку почуття соціальної відповідальності та співпраці. Наприклад, благодійний проєкт Школи Волонтерства «Об'єднані незламністю» (<https://www.facebook.com/share/p/uCCQ2v4xv7v22Cs3/>);

- соціальна взаємодія та дискусії – організація дискусій, групових дебатів або взаємодія з особами, які потребують допомоги, може стимулювати роздуми про соціальні проблеми та важливість допомоги. Наприклад, участь у дебатній Школі Волонтерства Ради молодих учених при МОН України (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02Nz9RsEQXTdvM57ZbkbxjM121CzuM7FojWwdAj8BjE5UVvGN7kWcHKUyLTj6Bm8el&id=100064423190245);

- події та заходи – запрошення мотиваційних спікерів, організація волонтерських заходів або відвідування інших волонтерських проєктів може дозволити майбутнім учителям отримати власний досвід і знання від тих, хто вже здійснює волонтерську діяльність; Наприклад, проведення лекції для майбутніх волонтерів (<https://www.facebook.com/share/p/ncXpDpwq1qKbr5Dx/>);

- педагогічні методи – використання кращих практик та методів навчання, таких як проблемне навчання, проєктне навчання та відкрите навчання, може допомогти майбутнім учителям долучитися до волонтерства, оскільки вони стають активними учасниками освітнього процесу. Наприклад, вивчення загальноуніверситетської вибіркової дисципліни «Організація волонтерської діяльності» (<https://www.facebook.com/share/p/6RHLMDaWCPvQwp1W/>);

- наставництво та підтримка – наставництво та підтримка з боку учителів або досвідчених волонтерів можуть допомогти зберегти мотивацію і зробити процес волонтерства більш успішним та ефективнішим. Наприклад, створення студентами залікових робіт після вивчення дисципліни, розробка студентами власних волонтерських ініціатив «Організація волонтерської діяльності» отримання набутого волонтерського досвіду (<https://www.facebook.com/share/p/6RHLMDaWCPvQwp1W/>);

- участь у волонтерських організаціях – сприяння участі майбутніх учителів у волонтерських організаціях, що спеціалізуються на освітніх та соціальних проєктах, може стимулювати їхній інтерес та ентузіазм до участі. Наприклад, проведення майбутніми учителями новорічного свята для Кризового центру «Дім Мама» (https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0273nsorL5jo5gLzAZdJsDkPqzEvrwj4hEHDYtsCycL4nvUs3skTB7C9uRbVY2KntW1&id=100041558506098);

- використання інформаційно-комунікаційних технологій та соціальних мереж. Наприклад створення сторінок Школи Волонтерства у соціальних мереж Facebook та Instagram (<https://www.facebook.com/shkolavolonterstva>); [https://www.instagram.com/shkola_volonterstva?igsh=enI3czFpYjQxZWw5).

«У сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідженнях розкриваються деякі аспекти дієвості Інтернет-простору для підвищення ефективності освіти, зокрема волонтерської діяльності студентської молоді та важливості впровадження засобів інформаційнокомунікаційних технологій з метою налагодження веб-комунікації, онлайн-підтримки суб'єктів волонтерської допомоги» [21, с. 269].

Метою цих методів і форм роботи є створення стимулів і позитивного досвіду, які допоможуть мотивувати майбутніх учителів до волонтерства.

Висновки. Мотивація майбутніх учителів до волонтерської діяльності є важливим елементом їхнього професійного та особистісного розвитку. Аналіз літератури показав, що ефективне формування мотивації у майбутніх учителів до волонтерської діяльності потребує комплексного підходу, який поєднує у собі такі методи та форми роботи як проєктна діяльність, дискусії, створення волонтерських проєктів, проведення лекцій та майстер-класів, застосування кращих практик та методів навчання, таких як проблемне навчання, проєктне навчання та відкрите навчання, проведення групових дискусій/дебатів, використання цифрових технологій та соціальних мереж. Вважаємо, що волонтерська діяльність та мотивація відіграють важливу роль у підготовці майбутніх учителів, вихованні громадянської позиції, особистісному зростанні та підтримці необхідних ініціатив. Забезпечення мотивації для участі у волонтерській діяльності є важливим завданням, яке допомагає забезпечити ефективне функціонування цієї сфери діяльності та досягнення позитивних результатів. Питання мотивації до волонтерської діяльності та їхній взаємозв'язок залишається недостатньо вивченим, тому в перспективі подальших досліджень вбачаємо проаналізувати та розробити методику підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Використана література:

1. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
2. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства : специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2. С. 25–40.
3. Penner L. A., Rioux S. M. The causes of organizational citizenship behavior: A motivational analysis. *Journal of Applied Psychology*. 2001. Vol. 86. № 6. P. 1306–1314.
4. Горелов Д. М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. довідка. Київ, 2015. 36 с.
5. Ніколишин В. В. Волонтерство як форма та засіб розвитку соціальної активності молоді. Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених "Перші кроки в науку" (Вінниця, 2017). Вінниця : ТОВ "Нілан-ЛТД", 2017.
6. Rotolo T., Wilson J. Sex Segregation in Volunteer Work. *The Sociological Quarterly*. 2007. Vol. 48. № 3. P. 559-585.
7. Astin A. W., Sax L. J. How undergraduates are affected by service participation. *Journal of College Student Development*. 1998. Vol. 39. № 3. P. 251–263.
8. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Психологічні особливості волонтерської діяльності у сучасній Україні: мотиваційний аспект. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2015. № 2 (15). С. 40–45.
9. Clotfelter C. T., Auten G. E., Sieg H. Charitable Giving, Income, and Taxes : An Analysis of Panel Data. *American Economic Review*. 2002. Vol. 92. № 1. P. 371–382.
10. Omoto A. M., Snyder M. Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. Vol. 68. № 4. P. 671–686.
11. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Науково-теоретичний альманах "Грані"*. 2017. Т. 20. № 7. С. 72–79.
12. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. 2012. № 8. С. 84–91.
13. Stukas A. A., Snyder M., Clary E. G. Understanding and encouraging volunteerism and community involvement. *The Journal of Social Psychology*. 2016. Vol. 156. № 3. P. 243–255.
14. Коломієць Л. І., Глиздова А. Ю., Узвенчук В. С. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. *Психологічний часопис*. 2016. Вип. 5 (9). С. 79–90.
15. Tinkler J. E. Volunteering as a means of skill development and career enhancement. *Journal of Management Development*. 2003. Vol. 22. № 4. P. 360–375.
16. Матвієнко О. В., Степаненко Л. М., Губарєва Д. В. Розвиток соціальної компетентності майбутніх педагогів під час роботи у волонтерській групі "Освітній хаб". *Педагогічний альманах*. 2022. Вип. VI (51). С. 372.
17. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. Київ : Кондор, 2007. 358 с.
18. Матвієнко О. В., Матвієнко І. А. Взаємозв'язок соціальної активності студентів та освітнього середовища ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65 (2). С. 44–50.
19. Вайнілович Н. А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. *Соціальна робота*. 2012. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2863/1/09_vainilovych_na_.pdf
20. Лазаренко Н. І., Пилипенко Я. Р. Структура інклюзивної компетентності майбутніх учителів-волонтерів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 233–244.
21. Коломієць А. М., Паламарчук О. М., Шульга Г. Б., Коломієць Л. І., Габа І. М. Психологічні засади оптимізації волонтерської діяльності студентської молоді засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Вип. 71, № 3. С. 267–281.

References:

1. Pro volunteersku diialnist : Zakon Ukrainy vid 19.04.2011 № 3236-VI. [On volunteering: Law of Ukraine dated April 19. № 3236-VI.] (2011) URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> [in Ukrainian].
2. Pankova O. V., Kasperovych O. Yu., Ishchenko O. V. (2016) Rozvytok volonterstvoskoi diialnosti v Ukraini yak proiav aktyvizatsii sotsialnykh resursiv hromadianskoho suspilstva: spetsyfyka, problemy ta perspektyvy. [Development of volunteer activity in Ukraine as a manifestation of social resources activation: specificity, problems, and prospects]. *Ukrainskyi sotsium*. № 2. S. 25–40 [in Ukrainian].
3. Penner L. A., Rioux S. M. (2001) The causes of organizational citizenship behavior: A motivational analysis. *Journal of Applied Psychology*. Vol. 86. № 6. P. 1306–1314.
4. Horielov D. M. (2015) Volonterskyi rukh : svitovy dosvid ta ukrainski hromadianski praktyky : analit. Dovidka. [Volunteer movement : world experience and Ukrainian civic practices: analytical reference]. Kyiv. 36 s. [in Ukrainian].
5. Nikolysyn V. V. (2017) Volonterstvo yak forma ta zasib rozvytku sotsialnoi aktyvnosti molodi. [Volunteering as a form and means of developing youth social activity]. Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. studentiv ta molodykh vchenykh "Pershi kroky v nauku" (Vinnytsia, 2017). Vinnytsia : TOV "Nilan-LTD". [in Ukrainian].
6. Rotolo T., Wilson J. (2007) Sex Segregation in Volunteer Work. *The Sociological Quarterly*. Vol. 48. № 3. P. 559-585
7. Astin A. W., Sax L. J. (1998) How undergraduates are affected by service participation. *Journal of College Student Development*. Vol. 39. № 3. P. 251–263.
8. Zlyvkvov V. L., Lukomska S. O. (2015) Psykholohichni osoblyvosti volonterstvoskoi diialnosti u suchasni Ukraini: motyvatsiinyi aspekt. [Psychological features of volunteer activity in modern Ukraine: motivational aspect]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriya : Psykholohichni nauky*. № 2 (15). S. 40–45 [in Ukrainian].
9. Clotfelter C. T., Auten G. E., Sieg H. (2002) Charitable Giving, Income, and Taxes : An Analysis of Panel Data. *American Economic Review*. Vol. 92. № 1. P. 371–382.
10. Omoto A. M., Snyder M. (1995) Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 68. № 4. P. 671–686.
11. Chaika I. Yu. (2017) Volonterstvo: sutnist fenomena ta osoblyvosti yoho funktsionuvannia v suchasni Ukraini. [Volunteering : the essence of the phenomenon and its features of functioning in modern Ukraine]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh "Hrani"*. T. 20. № 7. С. 72–79 [in Ukrainian].
12. Liakh T. L. (2012) Motyvatsiia do volonterstvoskoi diialnosti. [Motivation for volunteer activity]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky*. № 8. S. 84–91 [in Ukrainian].

13. Stukas A. A., Snyder M., Clary E. G. (2016) Understanding and encouraging volunteerism and community involvement. *The Journal of Social Psychology*. Vol. 156. № 3. P. 243–255.
14. Kolomiets L. I., Hlyzdova A. Yu., Uzvenchuk V. S. (2016) Psykholohichni osoblyvosti motyvatsii volonterskoi diialnosti. [Psychological features of motivation for volunteer activity]. *Psykhologichnyi chasopys*. Vyp. 5(9). S. 79–90 [in Ukrainian].
15. Tinkler J. E. (2003) Volunteering as a means of skill development and career enhancement. *Journal of Management Development*. Vol. 22. № 4. P. 360–375.
16. Matviienko O. V., Stepanenko L. M., Hubarieva D. V. (2022) Rozvytok sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv pid chas roboty u volonterskii hrupi "Osvitnii khab". [Development of social competence of future teachers during work in the volunteer group "Educational hub"]. *Pedahohichniy almanakh*. Vyp. VI (51). S. 372 [in Ukrainian].
17. Ekonomichnyi slovnyk. [Economic dictionary]. (2007) / H. V. Osovska, O. O. Yushkevych, Y. S. Zavadskyi. Kyiv : Kondor. 358 s. [in Ukrainian].
18. Matviienko O. V., Matviienko I. A. (2023) Vzaiemozviazok sotsialnoi aktyvnosti studentiv ta osvitnoho seredovyscha ZVO. [Interrelation of students' social activity and the educational environment of higher education institutions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 65 (2). S. 44–50 [in Ukrainian].
19. Vainilovych N. A. (2012) Chynnyky formuvannia motyvatsii liudyny do zdiisnennia volonterskoi diialnosti. [Factors of forming motivation of a person for volunteering]. *Sotsialna robota*. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2863/1/09_vainilovych_na_.pdf [in Ukrainian].
20. Lazarenko N. I., Pylypenko Y. R. (2022) Struktura inkluzyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv-volonteriv. [Structure of inclusive competence of future teacher-volunteers]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vyp. 64. S. 233–244 [in Ukrainian].
21. Kolomiets A. M., Palamarchuk O. M., Shulha H. B., Kolomiets L. I., Haba I. M. (2019) Psykholohichni zasady optymizatsii volonterskoi diialnosti studentskoi molodi zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii. [Psychological principles of optimization of volunteer activity of student youth by means of information and communication technologies]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*. Vyp. 71, № 3. S. 267–281 [in Ukrainian].

Ya. Pylypenko. Motivation of future teachers to volunteer.

The article deals with the issue of motivation of future teachers to volunteer. It is noted that volunteering plays an important role in modern society, helping to solve social, economic and educational problems. It is emphasised that volunteering develops key knowledge, skills and abilities for teaching: communication, teamwork, cultural competence, leadership skills. The works of domestic and foreign researchers on the relationship between motivation and volunteering are analysed. It has been determined that motivation is a key factor in engaging in volunteering. Student youth demonstrate civic engagement, social responsibility and interest in supporting the community through volunteering. The article considers the impact of volunteering on social responsibility, professional development and skills acquisition of future teachers. It contributes to self-development, satisfaction from helping others, development of communication, leadership and professionally important qualities of a teacher. The role of the educational institution environment in stimulating and maintaining motivation for volunteering through the creation of favourable conditions is highlighted. The internal (personal) and external (environment, organisational) factors of influence on the motivation to volunteer are identified. The necessity of developing a culture of volunteering and awareness of future teachers about its possibilities is emphasised. Participation of future teachers in volunteer activities helps to improve their motivation through the practical application of knowledge and skills. It is noted that volunteering is a tool for the formation of an active civic position, empathy, tolerance, understanding of the needs of other people. Future teachers, through volunteering, remain part of civil society, which contributes to the development of democratic values.

Key words: motivation, volunteering, future teachers, professional development, personal growth, social responsibility.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано загальні тенденції цифровізації освіти, що спонукає до удосконалення класичних освітніх методик. Актуальною сьогодні є потреба забезпечення освітнього процесу цікавим та доступним контентом на основі використання сучасних цифрових технологій. Встановлено необхідність модернізації підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю до застосування цифрових технологій. Метою статті є розкрити особливості визначення і реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю до застосування цифрових технологій. На основі аналізу літератури з проблеми дослідження, результатів експертного опитування та моніторингу процесу підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю визначено наступні організаційно-педагогічні умови: організація дослідницької діяльності майбутніх фахівців комп'ютерного профілю засобами вебтехнологій; вдосконалення освітніх компонентів із врахуванням тенденцій цифровізації; формування динамічного змісту підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю. Перша організаційно-педагогічна умова передбачає ефективне та раціональне використання в освітньому процесі ЦТ для організації дослідницької діяльності здобувачів освіти. Друга організаційно-педагогічна умова передбачає постійне оновлення комплексів дисциплін з використанням можливостей сучасних цифрових технологій. Третя організаційно-педагогічна умова передбачає зміни у змісті підготовки майбутніх фахівців шляхом введення в навчальні плани нових освітніх компонентів обов'язкового чи вибіркового характеру. Зазначено, що підготовка майбутніх фахівців комп'ютерного профілю буде ефективною з впровадженням визначених організаційно-педагогічних умов, як необхідних відповідно до цифровізації освіти в цілому.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, система підготовки, фахівці комп'ютерного профілю, цифрові технології, освітній процес.

Цифрова трансформація освіти потребує впровадження нових дидактичних підходів та удосконалення класичних освітніх методик. Сучасні ЗВО активно шукають нові шляхи ефективного використання цифрових технологій (ЦТ) в освітньому процесі. Це зумовлено тим, що впровадження сучасних ЦТ сприятиме підвищенню у здобувачів освіти мотивації і пізнавальної активності, що на сьогоднішній день є незадовільними [4]. Дана проблема загострилась в період вимушеного переходу на дистанційну форму навчання, зумовленого пандемією у всьому світі, а особливо в Україні, що пов'язано російською агресією. Тому, надзвичайно актуальною сьогодні є потреба забезпечити освітній процес цікавим та доступним контентом на основі використання сучасних педагогічних підходів та цифрових технологій, які можна використовувати в різних формах організації навчання [12].

Окреслені проблеми свідчать про необхідність модернізації підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю до застосування цифрових технологій. Посилаючись на результати наукових досліджень [1; 3; 4; 6], опитувань, власний науково-педагогічний досвід, вважаємо, що цього можна досягнути визначивши відповідні організаційно-педагогічних умов, як важливі чинники освітнього процесу.

Мета статті – розкрити особливості визначення і реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю до застосування цифрових технологій.

Професійна підготовка майбутніх фахівців комп'ютерного профілю опирається на особливості їх професійної діяльності і спрямована на розвиток фахових компетентностей. У процесі викладання фахових дисциплін виникає суперечність між великими обсягами необхідної здобувачам освіти інформації та обмеженим часом на її засвоєння [2; 10]. Динамічність таких дисциплін спричинена стрімким розвитком ЦТ, і як наслідок – появою нового обсягу навчальної інформації пов'язаної з ними. Зважаючи на тенденції розвитку сучасних педагогічних систем та стан впровадження цифрових технологій в освітній процес [9] фахівці комп'ютерного профілю змушені опрацьовувати великі обсяги інформації за невеликі проміжки часу.

Відповідно до досліджень О. Коваленко, О. Дубасенюк, Ю. Зиньковський та Г. Мирських та інші професійні компетентності фахівців комп'ютерного профілю подвоюються кожні 5 років [6].

Тому, підготовка майбутніх фахівців комп'ютерного профілю повинна супроводжуватись забезпеченням відповідних організаційно-педагогічних умов на основі впровадження у навчальний процес сучасних ЦТ, які забезпечуватимуть розвиток мотивації здобувачів освіти до навчання і майбутньої професії, актуалізацію їх навчальної діяльності.

Визначаючи організаційно-педагогічні умови ми опирались на методику Є. Лодатко [8], теоретичні і практичні аспекти впровадження ЦТ у освітній процес, сучасні вимоги до зазначених фахівців і загальні тенденції цифровізації освіти. Отже, на основі аналізу літератури з проблеми дослідження, результатів експертного опитування та моніторингу процесу підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю визначено наступні організаційно-педагогічні умови:

1) організація дослідницької діяльності майбутніх фахівців комп'ютерного профілю засобами вебтехнологій;

- 2) вдосконалення освітніх компонентів із врахуванням тенденцій цифровізації;
- 3) формування динамічного змісту підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю.

Перша організаційно-педагогічна умова передбачає ефективне та раціональне використання в освітньому процесі ЦТ для організації дослідницької діяльності здобувачів освіти. Для формування компетентності майбутніх фахівців щодо організації і управління освітнім процесом та дослідницькою діяльністю доцільно розробляти і застосовувати спеціалізовані вебсайти і додатки, які спрямовані на розвиток дослідницьких якостей здобувачів освіти і розвиток інтересу до їх професійної діяльності.

Дослідницька діяльність сприяє розвитку високого професійного рівня фахівця, формує творчі навички, відповідний спосіб мислення та спілкування. У зв'язку з вимогами до рівня підготовки фахівців комп'ютерного профілю, відповідно до потреб ринку праці, дослідницька діяльність студента розглядається як необхідний елемент системи їх підготовки. Саме дослідницька діяльність дозволяє поглибити професійне спрямування процесу їх підготовки, розвивати творчий потенціал і сформувати професійно зрілого фахівця.

Можливість підвищення ефективності дослідної роботи студентів шляхом впровадження спеціалізованих вебдодатків досліджували ряд учених, зокрема В. Биков, Т. Бондаренко, Н. Морзе, Г. Ткачук та ін. Дослідники вважають, що «організація самоврядування майбутніми фахівцями науково-дослідної діяльності з використанням віртуального освітнього середовища в умовах сучасних педагогічних систем є впливовим чинником ефективності їх професійної підготовки» [1].

Інтеграція сучасних ЦТ та інноваційних педагогічних методик в освітній процес дадуть змогу модернізувати способи взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, де навчання набуває форми Smart освіти.

Друга організаційно-педагогічна умова передбачає постійне оновлення комплексів дисциплін з використанням можливостей сучасних цифрових технологій. Важливість модернізації змісту і методики професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах розвитку суспільства підтверджується «Концепцією розвитку цифрових компетентностей», де зазначається необхідність розробки та впровадження «нових освітніх технологій та цифрових освітніх ресурсів, спрямованих на підвищення рівня цифрових навичок та цифрових компетентностей майбутніх фахівців» [7]. Тому, удосконалення змісту і методики професійної підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю повинно базуватись на формуванні їх загальних та професійних компетентностей, зокрема й щодо використання перспективних цифрових технологій, до яких відносяться адитивні технології.

Науково-теоретичним підґрунтям потреби у модернізації змісту і методики навчання фахівців комп'ютерного профілю адитивним технологіям слугують також доробки як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Методичні підходи до навчання комп'ютерної графіки досліджували А. Гедзик, Дж. Крамер, Д. Роджерс; проблему застосування сучасних технологій геометричного моделювання в навчальному процесі та методики інженерно-графічної підготовки студентів у ЗВО – В. Буринський, О. Джеджула, М. Жалдак, М. Ожга; практичні аспекти прикладного застосування технологій тривимірного моделювання та друку – В. Ходаков, Є. Борисенко; використанням 3D-технологій у різних галузях людської діяльності присвячено роботи С. Бхандарі, К. Франс, Х. Ліпсон, М. Зеннаро.

Тому виникає потреба у формуванні змісту і розробці ефективної методики навчання майбутніх фахівців комп'ютерного профілю технологіям 3D-моделювання та друку, а також відповідного методичного забезпечення для роботи з програмними комплексами спеціального призначення.

Не менш вагоме місце в сучасному методичному забезпеченні займає унаочнення навчального матеріалу засобами сучасних цифрових технологій. Наочність в освітньому процесі можна забезпечити використовуючи імерсивні технології, які викликають значний науковий інтерес у сучасних вчених.

Проаналізовані науково-педагогічні дослідження, доводять, що однією із актуальних проблем цифровізації освітнього процесу є саме використання імерсивних технологій у ЗВО [13]. Вчені О. Сипченко та Ю. Трач доводять, що використання імерсивних технологій в освітньому процесі сприяє поглибленому вивченню дисциплін різного спрямування, розвитку просторового і аналітичного мислення, посиленню мотивації студентів, ефективному залученню їх в навчальному процесі [3]. Вітчизняна дослідниця І. Димова аналізуючи проблему впровадження імерсивних технологій у педагогічних ЗВО підкреслює їх значення в забезпеченні мультимодальності передачі та сприйняття навчальної інформації [4].

Виходячи з цього, окрім знань у майбутніх фахівців про особливості сприйняття інформації здобувачами освіти слід сформувати у них вміння використовувати сучасні цифрові технології обираючи ефективні методи навчання відповідно до його змісту та унаочнювати навчальний матеріал засобами цифрових технологій.

Третя організаційно-педагогічна умова передбачає зміни у змісті підготовки майбутніх фахівців шляхом введення в навчальні плани нових освітніх компонентів обов'язкового чи вибіркового характеру. Вважаємо цей етап найбільш складним і трудомістким, проте – найефективнішим, оскільки він дозволяє сформувати динамічний зміст підготовки майбутніх фахівців і забезпечити індивідуальну траєкторію здобувачів освіти. Пропонуємо модернізувати зміст підготовки, своєрідність якого полягає в інтеграції групи технічно-професійних, педагогічно-професійних і науково-дослідницьких компонентів цілісної системи, яка актуалізується структурою діяльності майбутнього фахівця відповідно до технологічного розвитку і вимог сучасного суспільства.

Висновки. Особливості професійної діяльності та необхідність формування відповідних компетентностей майбутніх фахівців комп'ютерного профілю зумовлюють формування нового змісту їх підготовки, вибір сучасних ЦТ і новий підхід до організації освітнього процесу.

Вважаємо, що підготовка майбутніх фахівців комп'ютерного профілю буде ефективною з впровадженням усіх визначених організаційно-педагогічних умов, як необхідних відповідно до цифровізації освіти в цілому. Тобто, вирішити проблему якісної підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю можна шляхом впровадження сучасних цифрових технологій на усіх етапах освітнього процесу. Це підтверджується освітніми тенденціями в Україні і в світовому освітньому просторі, стрімкою цифровізацією суспільства, швидкими темпами розвитку науки і техніки, зростанням інтелектуального потенціалу людства.

Використана література:

1. Бондаренко Т. В., Ткачук Г. В. Досвід організації науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів інформатики в умовах впровадження хмарних технологій. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № (2). С. 3–9. URL : <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2451/2550>
2. Вакалюк Т. А. Теоретико-методичні засади проектування і використання хмаро орієнтованого навчального середовища у підготовці бакалаврів інформатики : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.10. Київ, 2019. 614 с.
3. Волинець В. Використання технологій віртуальної реальності в освіті. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. 2021. № 2. С. 43–47.
4. Гарбар Г. А., Олексенко Р. І. Інноваційна освіта як чинник креативного розвитку особистості в умовах глобальних викликів : монографія. Запоріжжя, 2022. 96 с.
5. Димова І. Імерсивний підхід в системі університетської освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/48_2022/part_1/48-1_2022.pdf
6. Коваленко О. Е., Брюханова Н. О., Мельниченко О. О. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу : монографія. Харків, 2007. 162 с.
7. Концепція розвитку цифрових компетентностей. Кабінет міністрів України. № 167-р від 3 березня 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
8. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 148 с.
9. Потапчук О. І. Тенденції застосування цифрових технологій в системі вищої освіти України та країнах ЄС. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2024. Вип. 1. С. 49–55.
10. Семенов Є. К. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання із застосуванням цифрових технологій : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). Вінниця, 2021. 353 с.
11. Potapchuk O. Current trends in the development of pedagogical systems of Ukraine in the conditions of digitalization of society. *Journal of Education, Health and Sport*. 2023. V. 13 (1). P. 300–309.
12. Potapchuk O. I., Lutsyk I. B., Nevko I. V., Buyak B. B. Implementation of the concept of a Smart university in terms of distance education. *ITLT*. 2022. vol. 92, no. 6. P. 140–153.
13. Semerikov S. O., Shyshkina M. P., Striuk A. M., Striuk M. I., Mintii I. S., Kalinichenko O. O., Kolgatina L. S., Karpova M. Y. 8th Workshop on Cloud Technologies in Education : Report. *CTE Workshop Proceedings*. 2021. Vol. 8. P. 1–69.

References:

1. Bondarenko T. V., Tkachuk H. V. (2018) Dosvid orhanizatsiyi naukovo-doslidnyts'koyi diyal'nosti maybutnikh uchyteliv informatyky v umovakh vprovadzheniya khmarnykh tekhnolohiy. [Experience in the organization of research activities of future computer science teachers in the conditions of the implementation of cloud technologies.]. *Visnyk Cherkas'koho universytetu*. № (2). S. 3–9. URL : <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2451/2550> [in Ukrainian].
2. Vakalyuk T. A. (2019) Teoretyko-metodychni zasady proektuvannya i vykorystannya khmaro oriyentovanoho navchal'noho sere-dovyshcha u pidhotovtsi bakalavriv informatyky. [Theoretical and methodological principles of designing and using a cloud-oriented educational environment in the preparation of bachelors of computer science] : dys. doktora ped. nauk : 13.00.10. Kyiv. 614 s. [in Ukrainian].
3. Volynets' V. (2021) Vykorystannya tekhnolohiy virtual'noyi real'nosti v osviti. [The use of virtual reality technologies in education]. *Neperervna profesiyina osvita: teoriya i praktyka*. № 2. S. 43–47 [in Ukrainian].
4. Harbar H. A., Oleksenko R. I. (2022). Innovatsiyina osvita yak chynnyk kreatyvnoho rozvytku osobystosti v umovakh hlobal'nykh vyklykiv. [Innovative education as a factor of creative personality development in the conditions of global challenges] : monohrafiya. Zaporizhzhya. 96 s. [in Ukrainian].
5. Dymova I. (2022) Imersyvnyy pidkhid v systemi universytet-s'koyi osvity. [Immersive approach in the system of university education]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk*. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/48_2022/part_1/48-1_2022.pdf [in Ukrainian].
6. Kovalenko O. E., Bryukhanova N. O., Mel'nychenko O. O. (2007) Teoretychni zasady profesiyanoi pedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh inzheneriv-pedahohiv v konteksti pryednannya Ukrayiny do Bolons'koho protsesu. [Theoretical principles of professional pedagogical training of future engineer-pedagogues in the context of Ukraine's accession to the Bologna Process] : monohrafiya. Kharkiv. 162 s. [in Ukrainian].
7. Kontseptsiya rozvytku tsyfrovyykh kompetentnostey (2021) [Concept of development of digital competences]. Kabinet ministriv Ukrayiny. № 167-r vid 3 bereznya URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Lodatko YE. O. (2010) Modelyuvannya pedahohichnykh system i protsesiv. [Modeling of pedagogical systems and processes: monograph] : monohrafiya. Slov'yans'k : SDPU. 148 s. [in Ukrainian].
9. Potapchuk O. I. (2024) Tendentsiyi zastosuvannya tsyfrovyykh tekhnolohiy v systemi vyshchoyi osvity Ukrayiny ta krayinakh YES. [Trends in the use of digital technologies in the higher education system of Ukraine and EU countries]. *Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Vyp. 1. s. 49–55 [in Ukrainian].

10. Semenov YE. K. (2021) Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh pedahohiv profesiynoho navchannya iz zastosuvannya tsyfrovyykh tekhnolohiy. [Formation of professional competence of future teachers of vocational training with the use of digital technologies] : dys. d-ra filoz. nauk : 015 Profesiyna osvita. Vinnytsya. 353 s. [in Ukrainian].
11. Potapchuk O. (2023) Current trends in the development of pedagogical systems of Ukraine in the conditions of digitalization of society. *Journal of Education, Health and Sport*. V. 13 (1). P. 300–309.
12. Potapchuk O. I., Lutsyk I. B., Hevko I. V., Buyak B. B. (2022) Implementation of the concept of a Smart university in terms of distance education. *ITLT*. Vol. 92, no. 6. pp. 140–153.
13. Semerikov S. O., Shyshkina M. P., Striuk A. M., Striuk M. I., Mintii I. S., Kalinichenko O. O., Kolgatina L. S., Karpova M. Y. (2021) 8th Workshop on Cloud Technologies in Education : Report. *CTE Workshop Proceedings*. Vol. 8. P. 1–69.

O. Potapchuk. Organizational and pedagogical conditions for the training of future computer specialists for the application of digital technologies.

The article analyses the general trends of digitization of education, which encourages the improvement of classical educational methods. The need to provide the educational process with interesting and accessible content based on the use of modern digital technologies is relevant today. The need to modernize the training of future computer specialists for the use of digital technologies has been established. The purpose of the article is to reveal the peculiarities of defining and implementing the organizational and pedagogical conditions for the training of future specialists in the computer field for the use of digital technologies. Based on the analysis of the literature on the research problem, the results of an expert survey and monitoring of the training process of future computer specialists, the following organizational and pedagogical conditions were determined: organization of research activities of future computer specialists using web technologies; improvement of educational components taking into account digitalization trends; formation of the dynamic content of the training of future computer specialists. The first organizational and pedagogical condition provides for the effective and rational use of the educational process in the educational process for the organization of research activities of students. The second organizational-pedagogical condition involves the constant updating of discipline complexes using the possibilities of modern digital technologies. The third organizational and pedagogical condition involves changes in the content of the training of future specialists by introducing new educational components of a mandatory or selective nature into the curricula. It is noted that the training of future specialists in the computer profile will be effective with the implementation of defined organizational and pedagogical conditions, as necessary in accordance with the digitalization of education as a whole.

Key words: organizational and pedagogical conditions, training system, computer specialists, digital technologies, educational process.

УДК 378.147.091.31-026.12-024.63]:517

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.20>

Соколенко Л. О., Трунова О. В.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ
В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 014 СРЕДНЯ ОСВІТА (ІНФОРМАТИКА)
ТА 122 КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ**

Інтерактивні технології навчання математичних дисциплін, серед яких курс математичний аналіз, студентів при-родничо-математичних та інформаційного напрямів навчання у закладах вищої освіти є досить ефективними на сучасному етапі. У статті розглянуті особливості їх застосування під час навчання студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки. Виділено ефективні типи інтерактивних технологій навчання, вказано складові системи інтерактивної технології, проведено аналіз ефективності відібраних типів інтерактивних технологій навчання змістового модуля «Диференціальне числення функцій багатьох змінних» курсу математичний аналіз. На конкретних прикладах та задачах розкрито ефективність використання наступних типів інтерактивних технологій навчання: діалогово-дискусійних, аналізу ситуацій, тренінгу, фасилітаційного навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій.

На прикладах розв'язування задач проілюстровано використання діалогово-дискусійної технології, технології аналізу ситуацій навчання під час засвоєння студентами математичних понять: « n -вимірний евклідов простір», «функція багатьох змінних», «границя функції багатьох змінних», «неперервність функції багатьох змінних», «внутрішня точка множини», «відкрита множина», «зв'язна множина», «область простору R_n », «межова точка» та ін. Ефективність технології аналізу ситуацій розкрито на прикладі розв'язування задачі на знаходження області визначення функції двох змінних. Виділені типи задач змістового модуля при розв'язанні яких незамінною є технологія тренінгу. На прикладі доведення тотожності, що містить частинні похідні функції двох змінних, ілюструється використання технології фасилітаційного навчання. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні математичних дисциплін у закладі вищої освіти представлено як невід'ємна складова навчання.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, студенти спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика), 122 Комп'ютерні науки, курс математичний аналіз.

Викладання математичних дисциплін для студентів інформатичного напрямку, зокрема для тих, що навчаються на ОПІ 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки у ЗВО має свої особливості та передбачає застосування різноманітних інтерактивних технологій навчання.

Під *інтерактивними технологіями навчання (ІТН)* розуміють сукупність методів, засобів і форм організації навчання, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості й спрямованих на досягнення поставлених дидактичних цілей [1, с. 14].

Особливості навчання курсу математичний аналіз студентів названих спеціальностей, психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання курсу, роль структурованого мислення в навчанні курсу розкриті у матеріалах конференцій [5; 6; 7].

Метою даної статті є аналіз застосування інтерактивних технологій навчання в процесі викладання курсу математичний аналіз, показ ефективності їх використання під час навчання змістового модуля «Диференціальне числення функцій багатьох змінних».

Проведений аналіз застосування згаданих технологій в процесі викладання курсу математичний аналіз перекоонує в ефективності таких типів технологій навчання: 1) діалогово-дискусійних, 2) аналізу ситуацій, 3) тренінгу, 4) фасилітаційного навчання, 5) використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Інтерактивна технологія навчання як система містить: 1) чітко сплановані цілі навчання, 2) спеціально відібраний та структурований зміст навчання, 3) інтерактивні форми, методи та прийоми, 4) розумові і навчальні дії та процеси у вигляді системи пізнавальних завдань, за допомогою яких студенти можуть досягти запланованих результатів, 5) організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання.

Саме за такими принципами відбувається навчання курсу математичний аналіз студентів, які опановують ОПІ 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Методичні рекомендації до навчання трьох перших змістових модулів курсу [4], містять чітко сплановані цілі навчання кожної теми, спеціально відібраний і структурований зміст навчання. За основу їх написання взято класичні підходи до навчання курсу математичний аналіз, запропоновані у підручниках [2; 3; 8]. Практичні заняття представлені у вигляді системи пізнавальних завдань, за допомогою яких студенти можуть досягти запланованих результатів.

У даній статті охарактеризуємо специфіку навчання четвертого змістового модуля курсу «Диференціальне числення функцій багатьох змінних».

Для навчання змістового модуля «Диференціальне числення функцій багатьох змінних» ефективним є наступне використання таких типів ІТН (табл. 1).

Діалогово-дискусійна технологія навчання передбачає спрямування студентів на самостійний пошук власного розуміння наукових понять, законів і теорій та конструювання нових знань шляхом залучення їх до виконання розумових і практичних дій та повідомлення необхідних орієнтирів [1, с. 28].

Представимо окремі **приклад** її використання.

Під час формування поняття «*n*-вимірного евклідового простору» доцільно розпочати з розгляду його окремих випадків, а саме, понять «числової прямої», «числової площини» і «числового простору», відомих студентам. Застосовуючи діалог-бесіду щодо цих понять, підвести до поняття «*n*-вимірного евклідового простору», яке є результатом узагальнення названих вище понять.

Діалогово-дискусійна технологія навчання буде ефективною і під час формування інших математичних понять, зокрема «функція багатьох змінних», «границя функції багатьох змінних», «неперервність функції багатьох змінних» та інших, які є аналогічними до понять відомих студентам з першого семестру.

Ця технологія застосовується і на практичних заняттях, під час засвоєння понять «внутрішня точка множини», «відкрита множина», «зв'язна множина», «область простору R_n », «межова точка» та інших.

Технологія *аналізу ситуацій* є ефективною під час введення та засвоєння понять, під час доведення теорем, розв'язування практичних та прикладних задач.

Задача 1. Знайдіть область визначення функції $z = \frac{\sqrt{4x - y^2}}{1 - x^2 - y^2}$ і зробіть відповідний рисунок.

Для знаходження $D(z)$ студенти мають проаналізувати, яких значень можуть набувати підкореневий вираз, під логарифмічний вираз та знаменник дробу.

$$\text{Склавши систему нерівностей} \begin{cases} 4x - y^2 \geq 0, \\ 1 - x^2 - y^2 > 0, \\ 1 - x^2 - y^2 \neq 1 \end{cases} \text{ та перетворивши її одержують, що } D(z): \begin{cases} y^2 \leq 4x, \\ x^2 + y^2 < 1, \\ x^2 + y^2 \neq 0. \end{cases}$$

Технологія *тренінгу* є незамінною під час навчання студентів знаходити границі функції багатьох змінних (за означенням; використовуючи: 1) спосіб переходу до полярних координат, 2) визначні границі, 3) допоміжні нерівності). А також під час навчання студентів знаходити частинні похідні першого та вищих порядків функцій двох змінних.

Таблиця 1

**Використання типів ІТН для навчання змістового модуля
«Диференціальне числення функцій багатьох змінних»**

№	Тема змістового модуля	Зміст теми	Типи інтерактивних технологій навчання та особливості їх застосування				
			Діалогово-дискусійні	Аналізу ситуацій	Тренінгу	Фасилітаційного навчання	Використання ІКТ
«Диференціальне числення функцій багатьох змінних»							
1	Тема 11. Функції багатьох змінних. Границя та неперервність функції багатьох змінних.	1. Поняття n-вимірного евклідового простору. Множини точок n-вимірного евклідового простору.	введення понять	введення понять		введення понять	введення понять
		2. Відстань між точками в n-вимірного точковому просторі.	введення понять та розгляду властивостей			введення понять та розгляду властивостей	введення понять та розгляду властивостей
		3. Околиці точок.					
		4. Поняття функції багатьох змінних.	введення понять	Засвоєння понять	засвоєння понять	засвоєння понять	засвоєння понять
		5. Границя і неперервність функції багатьох змінних.					
		6. Теорема Вейерштрасса. Теорема Больцано-Коші.				засвоєння теорем	
2	Тема 12. Частинні похідні, диференційованість і диференціал функції багатьох змінних.	1. Означення частинних похідних та їх знаходження.		введення та засвоєння понять	засвоєння понять	засвоєння понять	
		2. Диференційованість функції в точці.	введення понять та формулювання теорем	засвоєння теорем		засвоєння теорем	
		3. Диференціал функції.	введення понять		засвоєння понять	засвоєння понять	
		4. Поняття частинних похідних вищих порядків.	введення понять	засвоєння понять	засвоєння понять	засвоєння понять	
3	Тема 13. Екстремуми функції багатьох змінних.	1. Локальні екстремуми функції багатьох змінних. Необхідні умови локального екстремуму.	введення понять та формулювання теорем	доведення теорем	засвоєння теорем	засвоєння теорем	
		2. Достатні умови локального екстремуму.	формулювання теорем				
		3. Дослідження функцій двох змінних на екстремуми.	Засвоєння теорем та розв'язування задач				

Технологія *фасилітаційного навчання* є наступним ефективним типом ІТН, які використовуються під час викладання курсу в цілому і даного змістового модуля зокрема.

Педагогічна фасилітація є багатофункціональною взаємодією, за якої викладач вишу займає позицію консультанта-фасилітатора, виступаючи «помічником» студентів, фахівцем, який підтримує, супроводжує процес вироблення в них нового досвіду [1, с. 141].

Ряд її характеристик, до яких відносять співпрацю, наявність власної позиції кожного студента, індивідуальність та рівність, саморозкриття, замученість кожного до спільної діяльності, свідчать на користь її використання під час проведення практичних занять з курсу математичний аналіз.

Прокоментуємо це на прикладі розв'язування задачі на доведення тотожності.

Задача 2. Для заданої функції $u = x^y \cdot y^x$ показати, що $x \frac{du}{dx} + y \frac{du}{dy} = (x + y + \ln u) \cdot u$.

Під час доведення тотожності викладач пропонує студентам згадати способи доведення тотожностей, скласти алгоритм доведення, який передбачає знаходження частинних похідних $\frac{du}{dx}, \frac{du}{dy}$ та зведення лівої частини рівності до правої.

При цьому, в умовах дистанційного навчання, до виконання кроків алгоритму залучаються декілька студентів, а інші студенти групи перевіряють правильність виконання кроків алгоритму та вносять відповідні корективи. У разі необхідності викладач виступає у ролі консультанта.

Використання інформаційно комунікаційних-технологій (ІКТ) у навчанні математичних дисциплін у ЗВО є невід’ємною складовою навчання. Використання програмного забезпечення, *GeoGebra*, *Gran1*, *Gran2*, *Mathcad* є ефективним під час навчання численних математичних дисциплін, серед яких і курс математичного аналізу. У табл. 1 вказано під час засвоєння яких тем даного змістового модуля доречним є використання ІКТ. На рисунку 1 представлено доведення тотожності із задачі 2.

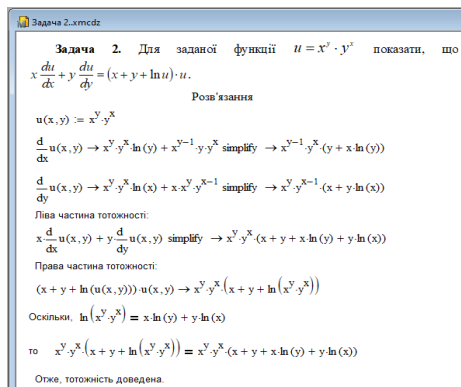

Рис. 1.

У монографії «Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у навчанні математичних дисциплін в ЗВО» [10], ці питання розкрито відносно численного програмного забезпечення, серед якого *GeoGebra*, *Gran1*, *Gran2*, *Mathcad* та ін.

ППЗ *GeoGebra*, *Gran 1*, *Gran 2* допомагають у візуалізації математичних понять, при побудові рисунків.

Задача 3. З’ясуйте чи є наступні множини відкритими. Відповідь обґрунтуйте.

а) $C = \{(x; y) | x, y \in R, x^2 + y^2 > 4\}$,

б) $D = \{(x; y) | x, y \in R, 1 \leq (x - 4)^2 + (y - 3)^2 \leq 4\}$.

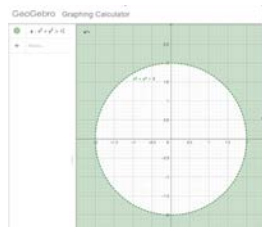

Рис. 2.

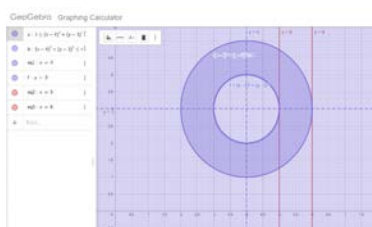

Рис. 3.

Виконання рисунків 2 та 3 під час розв’язування задачі допомагає студентам зробити правильні висновки, щодо відкритості наступних множин

Висновки. Проведений в статті аналіз стану проблеми використання інтерактивних технологій навчання курсу математичний аналіз свідчить про їх ефективність в навчальному процесі. Саме ці технології в використовуються нами під час навчання студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп’ютерні науки. Подальша робота по створенню методики навчання курсу триває.

Використана література:

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Давидов М. О. Курс математичного аналізу : підручник : у 3 ч. Ч. 1. Функції однієї змінної. – 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Вища школа, 1990. 383 с.
3. Давидов М. О. Курс математичного аналізу : підручник : у 3 ч. Ч. 2. Функції багатьох змінних і диференціальні рівняння. – 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Вища школа, 1991. 366 с.
4. Соколенко Л. О. Математичний аналіз : Методичні рекомендації до навчання курсу «Математичний аналіз» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика) та спеціальності 122 Комп’ютерні науки. Частина 1 «Вступ до аналізу. Диференціальне та інтегральне числення функції однієї змінної». Чернівці : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 152 с.
5. Соколенко Л. О. Особливості навчання курсу математичний аналіз студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп’ютерні науки. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень* : матеріали IV Міжнар. наук. конф., м. Житомир, 10 лютого, 2023 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2023. С. 175–181.

6. Соколенко Л. О. Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання курсу математичний аналіз студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень* : матеріали V Міжнар. наук. конф., м. Київ, 24 лютого, 2023 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2023. С. 210–215.
7. Соколенко Л. О. Роль структурованого мислення в навчанні курсу математичний аналіз студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки. Матеріали X міжнар. наук.-метод. конф. «Проблеми математичної освіти» (ПМО-2023), м. Черкаси, 6–7 квітня 2023 р. Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2023. С. 110–111.
8. Соколенко О. І. Вища математика : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 432 с.
9. Соколенко О. І., Новик Г. А. Вища математика в прикладах і задачах: навч. посібник. Київ : Либідь, 2001. 248 с.
10. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у навчанні математичних дисциплін в ЗВО / Ткач Ю.М. та ін.; за ред. Ю. М. Ткач Ніжин, 2016. 358 с.

References:

1. Volkova N. P. (2018) Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya u vyshchii shkoli: navchal'no-metodychnyy posibnyk. [Interactive learning technologies in higher education]. Dnipro : Universytet imeni Al'freda Nobelya. 360 s. [in Ukrainian].
2. Davydov M. O. (1990) Kurs matematychnoho analizu. [Course of mathematical analysis] : Pidruchnyk : u 3 ch. CH. 1. Funktsiyi odniyeyi zminnoyi. [Functions of one variable]. – 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv : *Vyshcha shkola*. 383 s. [in Ukrainian].
3. Davydov M. O. (1991) Kurs matematychnoho analizu. [Course of mathematical analysis] : Pidruchnyk: u 3 ch. CH. 2. Funktsiyi bahat'okh zminnykh i dyferentsial'ni rivnyannya. [Functions of several variables and differential equations]. – 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv : *Vyshcha shkola*. 366 s. [in Ukrainian].
4. Sokolenko L. O. (2023) Matematychnyy analiz : Metodychni rekomendatsiyi do navchannya kursu «Matematychnyy analiz» dlya studentiv spetsial'nosti 014 Serednya osvita (Informatyka) ta spetsial'nosti 122 Komp'yuterni nauky. [Mathematical analysis : Methodological recommendations for studying the course "Mathematical analysis" for students of specialty 014 Secondary education (Informatics) and specialty 122 Computer science. Chastyna 1 «Vstup do analizu. Dyferentsial'ne ta intehral'ne chyslennya funktsiyi odniyeyi zminnoyi» («Introduction to analysis. Differential and integral calculus of functions of one variable»)]. [elektronne vydannya]. Chernihiv : NUCHK imeni T.H. Shevchenka. 152 s. [in Ukrainian].
5. Sokolenko L. O. (2023) Osoblyvosti navchannya kursu matematychnyy analiz studentiv spetsial'nostey 014 Serednya osvita (Informatyka) ta 122 Komp'yuterni nauky. [Peculiarities of studying the mathematical analysis course for students majoring in 014 Secondary Education (Information) and 122 Computer Sciences]. *Tradytsiyi ta innovatsiyi pidkhydy do naukovykh doslidzhen* : materialy IV Mizhnar. nauk. CONF., m. Zhytomyr, 10 lyutoho, 2023 r. Mizhnarodnyy tsentr naukovykh doslidzhen'. Vinnytsya : Yevropeys'ka naukova platforma. S. 175–181 [in Ukrainian].
6. Sokolenko L. O. (2023) Psykholoho-pedahohichni ta metodychni osnovy rozvyval'noho navchannya kursu matematychnyy analiz studentiv spetsial'nostey 014 Serednya osvita (Informatyka) ta 122 Komp'yuterni nauky. [Psychological-pedagogical and methodical foundations of developmental learning course mathematical analysis of students majors 014 Secondary Education (Information) and 122 Computer Sciences]. *Tekhnolohiyi, instrumenty ta stratehiyi realizatsiyi naukovykh doslidzhen'* : materialy V Mizhnar. nauk. CONF., m. Kyiv, 24 lyutoho, 2023 r. Mizhnarodnyy tsentr naukovykh doslidzhen'. Vinnytsya : Yevropeys'ka naukova platforma. S. 210–215 [in Ukrainian].
7. Sokolenko L. O. (2023) Rol' strukturovanoho myslennya v navchanni kursu matematychnyy analiz studentiv spetsial'nostey 014 Serednya osvita (Informatyka) ta 122 Komp'yuterni nauky. [The role of structured thought in teaching the mathematical analysis course of students profession line in 014 Secondary Education (Information) and 122 Computer Sciences]. *Materialy X mizhnar. nauk.-metod. CONF. «Problemy matematychnoyi osvity»* (PМО-2023), m. Cherkasy, 6–7 kvitnya 2023 r. Cherkasy: Vyd. vid. CHNU im. B. Khmel'nyts'koho. S. 110-111 [in Ukrainian].
8. Sokolenko O. I. (2002) Vyshcha matematyka. [Higher mathematics] : Pidruchnyk. Kyiv : Vydavnychyy tsentr "Akademiya" 432 s. [in Ukrainian].
9. Sokolenko O. I., Novyk H. A. (2001) Vyshcha matematyka v prykladakh i zadachakh: Navch. posibnyk. Kyiv : Lybid 248 s. [in Ukrainian].
10. Tkach YU.M. (2016) Suchasni informatsiyi-komunikatsiyi tekhnolohiyi u navchanni matematychnykh dystsyplin v ZVO. [Modern information and communication technologies in the teaching of mathematical disciplines in institutions of higher education]. Nizhyn. 358 s. [in Ukrainian].

L. Sokolenko, O. Trunova. The application of interactive learning technologies to teach the mathematical analysis course for students of the specialties 014 Secondary education (informatics) and 122 Computer sciences.

Interactive technologies for teaching mathematical disciplines, including the mathematical analysis course, for students of natural-mathematical and informatics fields of study in institutions of higher education are quite effective at the current stage. The article examines the peculiarities of their application during the education of students of specialties 014 Secondary Education (Informatics) and 122 Computer Science. The article examines the peculiarities of their application during the education of students of specialties 014 Secondary Education (Informatics) and Effective types of interactive learning technologies are identified. The components of interactive technology systems are indicated. An analysis of the effectiveness of selected types of interactive learning technologies of the content module "Numerical differentiation of functions of several variables" of the mathematical analysis course is carried out. Using specific examples and tasks, the effectiveness of using the following types of interactive learning technologies is revealed: dialogue-discussion, situation analysis, training, facilitation training and use of information, and communication technologies.

The use of dialogue-discussion teaching technology during students' assimilation of mathematical concepts is illustrated: "n-dimensional Euclidean space", "functions of several variables", "limit of a function of several variables", "continuity of a function of several variables", "interior point of a set", "open set", "connected set", "region of space R_n ", "point of accumulation" etc. The effectiveness of situation analysis technology is revealed in the example of solving the problem of finding the domain of definition of the function of two variables. Selected types of issues of the content module are irreplaceable during the education of students, the solution of which is the training technology. The example of proof of identity containing partial derivative functions of two variables illustrates the use of facilitation learning technology. Information and communication technologies in teaching mathematical disciplines in a higher education institution are presented as an integral component of education.

Key words: *interactive learning technologies, students of specialties 014 Secondary education (Informatics), 122 Computer science, mathematical analysis course.*

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена аналізу вітчизняного досвіду формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері технологій у контексті їх дослідницької діяльності в рамках вищої освіти. В роботі висвітлюється значення соціально-комунікативної компетентності для професійної діяльності майбутніх спеціалістів та їх інтеграції у сучасний ринок праці, який характеризується високим рівнем динаміки та потребою в ефективній взаємодії між фахівцями різних профілів. У статті розглядаються теоретичні основи соціально-комунікативної компетентності, включаючи її визначення, структуру та основні компоненти. Автори акцентують на важливості розвитку когнітивних, емоційних, поведінкових аспектів цієї компетентності та вміння ефективно взаємодіяти в команді, вирішувати конфлікти, адаптуватися до змін і використовувати комунікативні навички для досягнення професійних цілей. Далі, у статті аналізуються методологічні підходи до формування та розвитку соціально-комунікативної компетентності серед студентів технічних спеціальностей, включаючи інтерактивні методи навчання, проектну діяльність, групову роботу, деба-ти та дослідницькі проекти. Особлива увага приділяється ролі рефлексії та самоаналізу як інструментів для глибокого засвоєння соціально-комунікативних навичок. Підкреслюється значення практичного досвіду, який студенти отримують через участь у реальних дослідницьких та інноваційних проєктах, доповнюючи це акцентом на необхідності залучення студентів до міждисциплінарних проєктів, які сприяють розвитку універсальних комунікативних компетенцій.

У заключній частині статті підкреслюється, що формування соціально-комунікативної компетентності є важливою складовою комплексної підготовки майбутніх фахівців технологічних спеціальностей, що сприяє їх професійному розвитку, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці та здатності до ефективної адаптації та інноваційної діяльності в сучасних умовах.

Ключові слова: вітчизняний досвід, формування компетентностей, соціально-комунікативна компетентність, майбутні фахівці технологій, дослідницька діяльність.

У контексті сучасної освітньої парадигми, важливість формування компетентностей, що сприяють розвитку соціальної взаємодії та комунікативної майстерності майбутніх спеціалістів у галузі технологій, набуває особливої актуальності. Розвиток цих компетентностей відіграє ключову роль у підготовці випускників, які здатні адаптуватися до швидкозмінних умов ринку праці та демонструвати високий рівень професійної взаємодії. В умовах глобалізації та інтеграції освітніх систем, підхід до оцінювання якості освіти зазнає суттєвих змін, відходячи від традиційних академічних норм оцінювання до комплексної оцінки професійних і соціальних навичок випускників. Цей процес вимагає від освітніх закладів зосередження на результативності навчання, яка вимірюється готовністю випускників до ефективної професійної діяльності у майбутньому.

У вітчизняній освітній практиці існує значний досвід розвитку соціально-комунікативних компетентностей майбутніх фахівців через дослідницьку діяльність. Дослідницька діяльність, як інтегральна частина навчального процесу, сприяє не тільки засвоєнню теоретичних знань, але й розвитку критичного мислення, вміння працювати в команді, а також набуттю навичок ефективної комунікації. Комунікативна компетентність у цьому аспекті розглядається як здатність індивіда до ефективного встановлення і розвитку контактів з іншими особами у контексті спільної діяльності. Сучасне суспільство ставить перед індивідом високі вимоги до вибору засобів та форм комунікації, які повинні бути адаптовані до конкретних цілей взаємодії та відповідати суспільним стандартам.

В контексті сучасних тенденцій розвитку суспільства, соціальна комунікація набуває особливого значення як ключова характеристика особистості XXI століття, що відображає загальнокультурний розвиток як індивіда, так і суспільства в цілому. Прискорення розвитку глобальних комунікаційних мереж, зокрема у віртуальному просторі, радикально трансформує структуру взаємодій між особистістю та соціальним середовищем, відкриваючи нові дороги для особистісного зростання. Проте цей процес також спричиняє певні виклики, адже комунікація в Інтернеті часто не передбачає розвитку глибинних комунікативних навичок, що може призводити до поверховості та стереотипності у спілкуванні. У сфері професійної підготовки, зокрема у галузях, пов'язаних із наданням соціальної допомоги та взаємодією на рівні «людина-людина», важливість комунікативної компетентності стає особливо акцентованою. Студенти, що здобувають освіту в таких напрямках, зіштовхуються з вимогою не лише володіти теоретичними знаннями, але й високим рівнем комунікативних навичок для ефективної соціальної та професійної діяльності у майбутньому. З огляду на це, в українському освітньому середовищі, розвиток комунікативної компетентності студентів, які готуються до професійної діяльності в соціальній сфері, виокремлюється як одне з найважливіших завдань. Це вимагає від вищих навчальних закладів впровадження інноваційних підходів та методик навчання, спрямованих на формування та розвиток не тільки фахових, але й комунікативних компетентностей, здатних задовольнити потреби сучасного суспільства та ринку праці.

У контексті вітчизняного освітнього досвіду значний інтерес представляє тема розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів у галузі технологій, зокрема через залучення до дослідницької діяльності. У працях видатних українських науковців, таких як Бібік Н., Винославська О., Земко О., Пентилюк М., Семенов О., акцентується на важливості формування комунікативних навичок у процесі навчання. Попри обширний науковий інтерес, детальний аналіз розвитку професійно-комунікативної компетентності в деяких спеціалізаціях, зокрема серед майбутніх істориків та політологів, ще не отримав належної уваги.

У процесі дослідження вітчизняного досвіду з формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі технологій значне місце займають роботи українських науковців. Аналіз останніх публікацій відображає глибоке дослідження цієї проблематики, зокрема, визначення та сутність соціально-комунікативної компетентності, що було висвітлено в праці Айзенбарта (2017). Розвиток комунікативних здібностей майбутніх фахівців в контексті сучасного навчального процесу став предметом дослідження Міщенко (2019), в той час як формування комунікативної культури серед молодого покоління було розглянуто Обдулою (2019). Також значний вклад у розвиток цієї тематики зробила Поморова (2019), дослідивши формування комунікативних компетенцій у майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Ці дослідження підкреслюють мультиаспектний підхід до розуміння та реалізації соціально-комунікативної компетентності, акцентуючи на важливості її розвитку в рамках вищої освіти. Актуалізація цієї тематики у наукових працях відображає глибоке розуміння потреб сучасного освітнього процесу та вимог ринку праці, звертаючи увагу на необхідність формування у студентів не лише фахових знань, але й високого рівня комунікативних навичок.

В рамках аналізу вітчизняного досвіду з питань формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів у сфері технологій, особливу увагу приділено важливості комунікації як невід'ємної частини професійної активності. Комунікація як форма взаємодії представляється як складний, багатоаспектний процес встановлення і поглиблення контактів між індивідами, що ініціюється з метою спільної діяльності, обміну інформацією або реалізації спільної стратегії. Таке спілкування є фундаментальною умовою для суспільно-трудова взаємин.

У контексті соціальної психології підкреслюється, що комунікація є складним та багатограним процесом, в якому можна виокремити три взаємопов'язані аспекти: комунікативний аспект, що охоплює обмін інформацією; інтерактивний аспект, який стосується організації спільної діяльності та взаємодії; та перцептивний аспект, що включає процеси прийняття та сприйняття один одного, сприяючи глибшому розумінню між учасниками комунікації. Такий підхід дозволяє розглядати комунікацію не тільки як інструмент обміну інформацією, але й як засіб розвитку взаєморозуміння та співпраці, що є критично важливим для формування ефективних професійних команд в сфері технологій.

Вивчення соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері технологій у контексті вітчизняної науки зазнало значного розвитку завдяки роботам таких науковців, як Айзенбарт М., Верченко Л., Качмарчик С., Кравець О. та Самборська Н., Левус Н., Холод О. Ці дослідники зосередили увагу на цілісному розумінні концепції соціально-комунікативної компетентності, розглядаючи її як інтегративну якість, що включає здатність до ефективної взаємодії в професійній сфері. Окремо слід відзначити дослідження Москаленко О., який зосередився на аналізі формування даної компетентності серед майбутніх спеціалістів транспортної галузі, та Помилуйко В., що діагностувала розвиток соціально-комунікативної компетентності у дорослих. Климова Н., Ковальова О., Лук'яничук Н., Савченко Ю. висвітлили аспекти соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи, в той час як Стюпкіна А. та Трубник І. дослідили формування цієї компетентності серед майбутніх фахівців соціальної сфери. Тимофєєва О. зосередила увагу на розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх судоводів.

Огляд наукових праць свідчить про багатогранність підходів до вивчення та формування соціально-комунікативної компетентності, проте виявлено, що аспект формування даної компетентності серед здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання залишається малодослідженим. Це підкреслює необхідність подальших досліджень у даній області, зокрема в контексті адаптації освітніх процесів до сучасних викликів.

Вивчення питання формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх фахівців галузі технологій займає важливе місце в українській науковій спільноті. Значний внесок у розуміння цієї проблематики зробили такі вчені, як Стюпкіна А., який критично аналізує семантичну надмірність терміну «соціальні комунікації», вказуючи на його очевидність, адже комунікація не може існувати без участі двох або більше осіб, які разом формують соціум [12, с. 248]. Водночас, інша думка, яку поділяють багато українських та європейських науковців, вбачає в соціальних комунікаціях різноманітність їх проявів – від анти-соціальних до девіантних, від міських до сільських, а також різні типи за каналами передачі інформації та формами взаємодії. Верченко Л. висвітлює ідею, що сучасний конкурентоспроможний фахівець повинен не лише володіти професійними знаннями та уміннями, але й бути здатним до ефективної соціальної взаємодії, виконувати соціальні функції, встановлювати нормальні соціальні відносини, дотримуючись при цьому встановлених норм поведінки [2].

Для глибшого розуміння сутності соціально-комунікативної компетентності, яка розглядається як ключова складова професійної компетентності здобувачів вищої освіти, важливим є аналіз наукових визначень

даної концепції. Компетентність в цьому контексті виступає як динамічна комбінація знань, способів мислення, цінностей, навичок, умінь та інших особистісних якостей, що забезпечують здатність індивіда до успішної професійної та навчальної діяльності, як зазначено в документах Освітнього омбудсмена України. Такий підхід вимагає інтегрованого врахування різноманітних аспектів соціальної взаємодії і комунікації в процесі підготовки майбутніх фахівців, що відкриває широкі перспективи для подальших досліджень у даній області.

У рамках вивчення питань формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі технологій вітчизняним науковим співтовариством, особлива увага приділяється аналізу взаємозв'язку між соціальною та комунікативною компетентностями. У цьому контексті роботи Климової Н., Ковальнової О., Лук'янчук Н., Савченко Ю. важливі тим, що вони вказують на нерозривність соціальної та комунікативної компетентностей, визначаючи соціально-комунікативну компетентність як здібність індивіда до ефективного взаємодії з іншими особами, що відбувається на фоні суспільно прийнятної поведінки та включає вміння будувати партнерські відносини.

Айзенбарт М. подає інтегральне розуміння соціально-комунікативної компетентності, підкреслюючи її як основоположну характеристику особистості, що сприяє адаптації у соціальній реальності через використання комунікативних механізмів та забезпечує вплив на власну поведінку та поведінку оточуючих у процесі спілкування. Таке розуміння розширює перспективу взаємодії в соціальному середовищі, наголошуючи на важливості ефективної комунікації [1, с. 3]. Висновки цих досліджень підкреслюють значущість соціально-комунікативної компетентності як для особистісного розвитку, так і для професійного успіху в сучасному світі. Вони відображають комплексний підхід до розуміння даної компетентності, що об'єднує здатність до взаємодії, комунікації та соціальної адаптації, що є ключовими для формування конкурентоспроможного фахівця в галузі технологій.

У дослідженні процесів формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі технологій, українські науковці акцентують на взаємодії між соціальною та комунікативною аспектами даної компетентності. Автори як Климова Н., Ковальова О., Лук'янчук Н., Савченко Ю. вказують на тісний зв'язок між соціальними та комунікативними вміннями, виходячи з того, що соціально-комунікативна компетентність включає здатність індивіда ефективно спілкуватися та взаємодіяти з іншими, урахувавши їх очікування та потреби в рамках прийнятої поведінки [3].

Таким чином, вітчизняні дослідження підкреслюють комплексний характер соціально-комунікативної компетентності, її значення для професійного розвитку та взаємодії в соціальному середовищі, виділяючи різноманітні аспекти та складові, що вимагають подальшого аналізу та вдосконалення в процесі підготовки майбутніх фахівців.

Вивчення формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі технологій відображає глибокий інтерес українських дослідників до розробки ефективних підходів у цій сфері. Левус Н. детально аналізує структуру даної компетентності, виокремлюючи важливість готовності до контактів з іншими, вміння налагоджувати та підтримувати спілкування, а також здатність до адаптації в соціальному середовищі. Окремо відмічається значення усвідомлення різноманітності соціальних ролей та розвитку внутрішніх механізмів регуляції комунікативних дій. Качмарчик С. пропонує чотирьохкомпонентну модель, що охоплює мотиваційний, когнітивний, інтерактивний та перцептивний аспекти. Цей підхід наголошує на значенні мотивації до взаємодії, глибоких знань у сфері комунікації, вміння ефективно втілювати ділове спілкування та здатності до емпатії й саморефлексії в процесі взаємодії [6, с. 182]. Також важливим є дослідження Москаленка О., яке акцентує на соціальній та комунікативній складових соціально-комунікативної компетентності, визначаючи їх як основу для професійно-особистісної незалежності, прагнення до професійного успіху та вміння будувати міжособистісні відносини [9].

У сучасному світі соціальна комунікація стає однією з ключових компетенцій, необхідних для адаптації особистості в широкому спектрі соціальних взаємодій. Швидкий розвиток комунікаційних технологій, особливо у сфері Інтернету, кардинально змінює взаємозв'язки між індивідами та колективами, відкриваючи нові перспективи для розвитку особистості. Однак, комунікація в онлайн-середовищі не завжди сприяє розвитку глибоких комунікативних навичок, оскільки дистанційний формат взаємодії може спричинити формалізацію та поверховість спілкування. З огляду на це, важливо звернути увагу на необхідність інтеграції соціально-комунікативної компетентності в освітній процес, особливо у сфері підготовки майбутніх фахівців технологічних спеціальностей. Розуміння та вдосконалення цієї компетентності мають відбуватися не лише на теоретичному рівні, але й через практичну взаємодію в реальних та віртуальних середовищах, забезпечуючи глибину та багатогранність комунікаційного досвіду. Такий підхід сприятиме формуванню висококваліфікованих спеціалістів, здатних до ефективного взаємодії у професійному середовищі та адаптованих до швидко змінювальних умов сучасного комунікаційного простору.

Комунікативність, за описом В. Кан-Каліка, є багатогранним явищем, яке включає комунікабельність, соціальну спорідненість і альтруїстичні нахили особистості. Основною вважається здатність отримувати задоволення від взаємодії з іншими, бажання перебувати у колективі та тенденція приносити радість оточуючим. Ю. Ханін доповнює це визначення, розглядаючи комунікативність як синтез потреби в спілкуванні, емоційного реагування на процес комунікації та наявності комунікативних навичок і умінь [7]. Таким

чином, соціально-комунікативна компетентність виступає як важлива складова професійних якостей спеціаліста, яка передбачає не тільки наявність знань та умінь для ефективного взаємодії з іншими в професійному контексті, але й готовність до контактів, спроможність адаптуватися до різних соціальних ролей та здатність ефективно комунікувати, засновану на внутрішньому бажанні та емоційному резонансі з оточенням. Розвиток цієї компетентності в процесі дослідницької діяльності майбутніх фахівців є ключовим для їх професійного становлення та успішної адаптації в динамічному технологічному середовищі.

Комунікативність особистості розкривається не лише як здатність до взаємодії з іншими, але й як багатогранне явище, що охоплює соціальну спорідненість, альтруїстичні тенденції та комунікабельність, що розуміється як задоволення від процесу спілкування. Ці аспекти підкреслюють важливість комунікативних навичок і вмінь у реалізації професійного потенціалу особистості. Сучасні дослідження в галузі комунікації розгалужуються на два основні напрямки. Одне з підходів, представлене О. Гойхманом, акцентує на необхідності формування комунікативної поведінки як елемента завершеної освіти молодшої людини. Інше, яке представляють Ю. Сорокін, Є. Тарасов та ін., визначає комунікативну культуру як набір особистісних якостей і поведінкових стратегій, спрямованих на ефективне спілкування і досягнення мети взаємодії. І. Тимченко розглядає комунікативну культуру як цілісне утворення, що сприяє адаптації та самореалізації особистості в сучасному суспільстві [8, с. 130].

Концепція «комунікації» трактується ширше, ніж «спілкування», охоплюючи не лише обмін інформацією між рівноправними партнерами, але й активне вироблення нової інформації в процесі взаємодії. Така взаємодія передбачає не тільки обмін знаннями, але й їх трансформацію, доповнення та активне використання в процесі спілкування, підкреслюючи активну позицію суб'єктів у цьому процесі. Отже, соціально-комунікативна компетентність виявляється ключовою для реалізації професійного потенціалу майбутніх фахівців, забезпечуючи не тільки володіння знаннями та навичками, але й розвиток глибоких міжособистісних взаємин та адаптацію в професійному середовищі та суспільстві в цілому [4, с. 112].

У дослідженні процесів формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх спеціалістів технологічних напрямів, акцентується на важливості комунікації як фундаментальної здібності, необхідної для професійного розвитку. В. Кашкін підкреслює, що комунікація виступає як обмін значеннями між особами через систему символів та знаків, вказуючи на її еволюцію від інстинктивної до регульованої поведінки. Г. Почепцов розширює це розуміння, вважаючи комунікацію засобом впливу та зміни поведінки, що сприяє соціальній взаємодії. А. Добрович, аналізуючи динаміку комунікаційного процесу, виділяє чотири основні етапи: ініціація дії, уточнення контексту, власне дія та її завершення. Такий підхід демонструє, що ефективна комунікація передбачає не лише передачу інформації, але й досягнення певних змін в перцепції та поведінці учасників.

Різноманітність інтерпретацій поняття «комунікація» підкреслює її інтерсуб'єктивний та діяльнісний характер. Обмін інформацією та рівень освіченості в аспектах міжособистісного спілкування є вирішальними для ефективності комунікативної взаємодії.

Таким чином, вітчизняний досвід у сфері формування соціально-комунікативної компетентності підкреслює комплексний підхід до розуміння комунікації як взаємодії, що охоплює не лише технічний аспект обміну інформацією, але й психологічні та соціальні компоненти, сприяючи розвитку професійних якостей майбутніх фахівців.

У рамках аналізу українського досвіду формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів у сфері технологій, велика увага приділяється вивченню динаміки спілкування як взаємодії, що вимагає від особистості не тільки володіння певними комунікативними навичками, але й здатності до створення атмосфери відкритості та довіри. Л. Гранюк акцентує на необхідності вміння створювати позитивний емоційний фон, використовуючи «теплий» стиль спілкування, а також на важливості адаптації комунікації до потреб співрозмовника та на готовності до позитивного самосприйняття і сприйняття інших. А. Деркач та Н. Кузьміна вважають, що спілкування переважає над простим обміном інформацією, представляючи собою складний процес взаємодії та взаємовпливу. У контексті спільної діяльності, учасники спілкування здобувають знання про власні якості, способи вирішення завдань та емоційні переживання один одного. Згідно з О. Леонтьєвим, спілкування, будучи специфічною формою діяльності, все ж таки зберігає діяльнісну природу, відрізняючись процесами, де спілкування є як спільна діяльність, так і самостійна цінність. Це підкреслює різницю між спілкуванням, яке задовольняє потреби через організацію діяльності, та спілкуванням, що стає самостійною метою [5, с. 148].

Аналізуючи підходи до розуміння спілкування, можна констатувати, що воно відіграє ключову роль у розвитку та функціонуванні особистості, стаючи фундаментальним аспектом її соціалізації та професійної компетентності. Розуміння та розвиток соціально-комунікативної компетентності в процесі навчання та дослідницької діяльності стає невід'ємною частиною підготовки фахівців, що вимагає не лише теоретичного осмислення, але й практичної реалізації в професійному спілкуванні та міжособистісних взаємодіях.

Вивчення психолого-педагогічної літератури підтверджує, що розвиток міжособистісної комунікації тісно пов'язаний з професійною підготовкою майбутнього фахівця, де спілкування виступає як основний засіб здійснення комунікативної діяльності. Комунікативна компетентність формується в процесі навчання та спільної діяльності, забезпечуючи соціалізацію та розвиток інтелектуального потенціалу індивіда. Таким

чином, комунікативна культура в освітньому процесі вищих навчальних закладів виступає як фундамент для формування соціально-комунікативної компетентності, об'єднуючи індивідів у спільній діяльності та взаємодії, що є ключовим для успішної професійної реалізації майбутніх фахівців.

У дослідженні процесів розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі технологій, акцентується увага на комплексному підході до визначення комунікативної компетентності. Л. Петровська вбачає у ній злиття знань соціально-психологічної природи та умінь їх застосування в конкретних ситуаціях, аналіз мотивів і стратегій поведінки, усвідомлення перешкод у досягненні взаєморозуміння, та оволодіння методами спілкування. Ю. Смелянов розглядає комунікативну компетентність як здібність індивіда орієнтуватися у ситуаціях спілкування, що базується на широкому спектрі знань, чуттєвому досвіді, та вмінні використовувати різні засоби комунікації, набуті в соціальному контексті. Визначення включає розуміння особистісних потреб, перцептивних умінь, готовності до сприйняття нового, інтернаціональної та екологічної культур, а також вміння персоналізувати середовище та економічної обізнаності [2].

Так, комунікативна компетентність виступає як ідейно-моральна категорія, що впливає на ставлення особистості до суспільства та природного середовища, об'єднуючи їх у єдиний комплекс світосприйняття. М. Заброцький та С. Максименко трактують її як інтегральну характеристику, яка відображає моральні позиції, загальну орієнтацію та рівень спілкувальності індивіда. А. Добрович наголошує на постійній готовності особистості до контакту, розглядаючи комунікативну компетентність через призму активного мислення і життя в діалозі. Це підкреслює важливість адаптації до змінюваних умов спілкування та врахування інтуїтивних очікувань співрозмовника [10, с. 140].

Отже, формування комунікативної компетентності у процесі навчання та дослідницької діяльності є невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців, забезпечуючи їх ефективну взаємодію у професійному середовищі та соціумі.

В. Кан-Калік розглядає комунікативну компетентність як невід'ємну частину людського існування та активності, акцентуючи на тому, що ефективна реалізація комунікативних актів передбачає наявність певних навичок та умінь. Така активність вимагає від особистості заздалегідь встановленої мети щодо розвитку власної комунікативної компетентності, що, в свою чергу, передбачає вибір адекватних методів та засобів навчання. С. Петрушин виділяє у комунікативній компетентності когнітивні, емоційні та поведінкові складові, підкреслюючи її комплексний характер. Це визначення наголошує на інтегрованому підході до розуміння комунікативної компетентності, що включає широкий спектр психологічних аспектів взаємодії. Згідно з Л. Столяренко, комунікативна компетентність виявляється через здатність індивіда встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими, досягаючи при цьому взаєморозуміння та кращого усвідомлення ситуації спілкування. Він вважає, що комунікативна компетентність має систему внутрішніх ресурсів, необхідних для здійснення ефективного обміну інформацією у різноманітних контекстах міжособистісної взаємодії. Т. Гордоном було визначено критерії комунікативної компетентності як здатність виходити з різних ситуацій, зберігаючи власну волю та не відбираючи її у співрозмовника, що передбачає партнерську позицію у спілкуванні. Це визначення підкреслює значення рівноправної взаємодії, відмовляючись від домінування однієї сторони над іншою [11, с. 372].

Отже, комунікативна компетентність виступає як комплексна система знань, умінь та навичок, що дозволяє особистості ефективно взаємодіяти у соціальному середовищі, досягати взаєморозуміння та реалізувати власні цілі в контексті міжособистісного спілкування. Розвиток такої компетентності в рамках вищої освіти є ключовим аспектом підготовки майбутніх фахівців, забезпечуючи їх готовність до професійної діяльності та соціальної взаємодії.

Висновки. Отже, розглядаючи тему вітчизняного досвіду формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців технологій у процесі дослідницької діяльності можна констатувати, що цей процес є багатовимірним і вимагає комплексного підходу. Розвиток соціально-комунікативної компетентності виявився ключовим для підготовки майбутніх спеціалістів, забезпечуючи їх не лише необхідними професійними знаннями, але й уміннями ефективно спілкуватися, взаємодіяти в команді, розв'язувати конфлікти та адаптуватися до змін у робочому середовищі.

Використана література:

1. Айзенбарт М. М. Сутність поняття «соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 3.
2. Верченко Л. С. Розвиток соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти у процесі магістерської підготовки : дис. ... д-ра філософії : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Дніпро, 2020. 362 с.
3. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 132 с.
4. Качмарчик С. Г. Використання інтерактивних технологій у формуванні соціально-комунікативної компетентності студентів-менеджерів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2017. № 259. С. 110–115.
5. Кравець О., Самборська Н. Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей на заняттях з англійської мови засобами інформаційно-комунікативних технологій. *Нові технології навчання* : зб. наук. пр. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ. 2019. Вип. 92. С. 148–150.
6. Левус Н. І. Чинники соціально-комунікативної компетентності молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. № 27. С. 180–189.

7. Лупак Н. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва : засади інтермедіальної технології : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. 452 с.
8. Міщенко І. В. Розвиток комунікативних здібностей майбутніх фахівців в умовах сучасного навчального процесу. *Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи* : збір. мат. конф. / голова редкол. Удалова О. А., члени редкол. Буянова Г. В., Ватагіна В. В., Івженко Ю. В., Похресник А. К. Дніпро : ЖУРФОНД, 2019. С. 130–132.
9. Москаленко О. І. Особливості формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців транспортної галузі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка*. 2017. № 5.
10. Обдула Т. М. Проблема формування у молодого покоління комунікативної культури. *Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації : досвід, проблеми, перспективи* : збір. мат. конф. / голова редкол. Удалова О. А., члени редкол. Буянова Г. В., Ватагіна В. В., Івженко Ю. В., Похресник А. К. Дніпро : ЖУРФОНД, 2019. С. 139–144.
11. Поморова Н. А. Особливості формування комунікативних компетенцій майбутніх фахівців сфери обслуговування. *Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи* : збір. мат. конф. / голова редкол. Удалова О. А., члени редкол. Буянова Г. В., Ватагіна В. В., Івженко Ю. В., Похресник А. К. Дніпро : ЖУРФОНД, 2019. С. 370–375.
12. Стьопкіна А. С., Трубник І. В. Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2021. № 1 (100). С. 248.

References:

1. Aizenbart M. M. (2017) Sutnist poniattia «sotsialno-komunikatyvna kompetentsiia» v suchasni naukovi paradyhmi. [The essence of the concept of «social-communicative competence» in the modern scientific paradigm]. *Molodyi vchenyi*. № 4.3 (44.3). S. 3 [in Ukrainian].
2. Verchenko L. S. (2020) Rozvytok sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity u protsesi mahisterskoi pidhotovky. [Development of social and communicative competence of future teachers of higher education institutions in the process of master's training] : dys. ... d-ra filosofii : 015 Profesiina osvita (za spetsializatsiamy). Dnipro. 362 s. [in Ukrainian].
3. Halatsyn K., Khomiak A. (2019) Komunikatyvna kultura maibutnoho fakhivtsia : monohrafiia. [Communicative culture of the future specialist: monograph]. Lutsk : Vezha-Druk. 132 s. [in Ukrainian].
4. Kachmarchyk S. H. (2017) Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv-menedzheriv. [The use of interactive technologies in the formation of social and communicative competence of managerial students]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriiia : Pedahohika, psykholohiia, filosofiia*. (259). Š. 110–115 [in Ukrainian].
5. Kravets O., Samborska N. (2019) Formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv nefilolohichnykh spetsialnostei na zaniattiakh z anhliiskoi movy zasobamy informatsiino-komunikatyvnykh tekhnolohii. [Formation of socio-communicative competence of future specialists of non-philology majors in English language classes by means of information and communication technologies]. *Novi tekhnolohii navchannia : zb. nauk. pr. DNU «Instytut modernizatsii zmistu osvity»*. Kyiv. Vyp. 92. S. 148–150 [in Ukrainian].
6. Levus N. I. (2011) Chynnyky sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti molodi. [Factors of social and communicative competence of young people]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. (27). S. 180-189 [in Ukrainian].
7. Lupak N. M. (2020) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv mystetstva: zasady intermedialnoi tekhnolohii. [Formation of communicative competence of future art teachers: principles of intermedia technology : monograph] : monohrafiia. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky. 452 s. [in Ukrainian].
8. Mishchenko I. V. (2019) Rozvytok komunikatyvnykh zdbnostei maibutnikh fakhivtsiv v umovakh suchasnoho navchalnoho protsesu. [Development of communicative abilities of future specialists in the conditions of the modern educational process]. *Sotsialno-pedahohichni osnovy rozvytku osobystosti v suchasnykh umovakh komunikatsii: dosvid, problemy, perspektyvy* : zbir. mat. konf. / holova redkol. Udalova O. A., chleny redkol. Buianova H. V., Vatahina V. V., Yivzhenko Yu. V., Pokhresnyk A. K. Dnipro : ZhURFOND. S. 130–132 [in Ukrainian].
9. Moskalenko O. I. (2017) Osoblyvosti formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv transportnoi haluzi. [Peculiarities of the formation of social and communicative competence of future specialists in the transport industry]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriiia : Pedahohika*. № 5 [in Ukrainian].
10. Obdula T. M. (2019) Problema formuvannia u molodoho pokolinnia komunikatyvnoi kultury. [The problem of formation of communicative culture in the young generation]. *Sotsialno-pedahohichni osnovy rozvytku osobystosti v suchasnykh umovakh komunikatsii : dosvid, problemy, perspektyvy* : zbir. mat. konf. holova redkol. Udalova O. A., chleny redkol. Buianova H. V., Vatahina V. V., Yivzhenko Yu. V., Pokhresnyk A. K. Dnipro : ZhURFOND. S. 139-144 [in Ukrainian].
11. Pomorova N. A. (2019) Osoblyvosti formuvannia komunikatyvnykh kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia. [Peculiarities of formation of communicative competences of future specialists in the field of service]. *Sotsialno-pedahohichni osnovy rozvytku osobystosti v suchasnykh umovakh komunikatsii: dosvid, problemy, perspektyvy* : zbir. mat. konf. / holova redkol. Udalova O. A., chleny redkol. Buianova H. V., Vatahina V. V., Yivzhenko Yu. V., Pokhresnyk A. K. Dnipro : ZhURFOND. S. 370–375 [in Ukrainian].
12. Stopkina A. S., Trubnyk I. V. (2021) Formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery. [Formation of social and communicative competence of future specialists in the social sphere]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. № 1 (100). S. 248 [in Ukrainian].

O. Tytarenko, V. Komashko. Domestic experience of forming social and communicative competence of future technology specialists in the process of research activity.

The article is devoted to the analysis of the domestic experience of the formation of social and communicative competence of future specialists in the field of technology in the context of their research activities within the framework of higher education. The work highlights the importance of social and communicative competence for the professional activity of future specialists

and their integration into the modern labor market, which is characterized by a high level of dynamics and the need for effective interaction between specialists of different profiles. The article examines the theoretical foundations of social-communicative competence, including its definition, structure, and main components. The authors emphasize the importance of developing cognitive, emotional, behavioral aspects of this competence and the ability to effectively interact in a team, resolve conflicts, adapt to changes and use communication skills to achieve professional goals. Further, the article analyzes methodological approaches to the formation and development of social-communicative competence among students of technical specialties, including interactive learning methods, project activities, group work, debates and research projects. Special attention is paid to the role of reflection and introspection as tools for deep learning of social and communicative skills. The importance of practical experience that students receive through participation in real research and innovation projects is emphasized, complementing this with an emphasis on the need to involve students in interdisciplinary projects that contribute to the development of universal communicative competences.

The final part of the article emphasizes that the formation of social and communicative competence is an important component of the complex training of future specialists in technological specialties, which contributes to their professional development, increasing competitiveness in the labor market and the ability to effectively adapt and innovate in modern conditions.

Key words: domestic experience, competence formation, social-communicative competence, future technology specialists, research activity.

UDC 373.3.016:811.111'36

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.22>

Khadzhinova I., Ntreba M., Hodorozha A., Kanchenko K.

TEACHING ENGLISH GRAMMAR IN PRIMARY SCHOOL USING GAMIFIED ONLINE PLATFORMS

European integration processes in Ukraine require an individual to have a high level of foreign language skills. This leads to actualization of the problem of effective foreign language learning in educational institutions. According to the Concept of the New Ukrainian School, a graduate of a general secondary education institution should have developed foreign language communicative competence, and the level of English language proficiency should correspond to level B1 (independent user: threshold) of the Common European Framework of Reference for Languages. This leads to the fact that the issue of learning a foreign language from an early age is becoming more and more significant. The peculiarities of learning grammar as one of the most difficult aspects of the English language in primary school are considered in the article, the English grammatical competence is characterized, the age characteristics of primary school children are analysed, which must be taken into account in the process of learning a foreign language. The structure of grammatical competence for primary school students is determined, which includes: grammatical knowledge (meaning and forms), grammatical skills in speech (receptive – for listening and reading in order to understand the structure of the language, reproductive – for oral and written expression of speech acts from the point of view of correct application of language structures in speech), information about grammar.

The aim of the article is to study and analyse gamified online resources for teaching English grammar in primary school. The lack of all primary school students in Ukraine the opportunity to attend lessons offline, and the need to adapt to distance learning, requires foreign language teachers to use a variety of additional resources to effectively organize the learning process, both in class and at any time convenient for students.

The study examines and provides examples of the usage of such gamified online resources as Baamboozle, LearningApps and Wordwall, which enable the teacher to motivate students to study and implement a person-oriented approach.

Key words: primary school, New Ukrainian school, foreign language communicative competence, grammatical foreign language competence, Baamboozle, LearningApps, Wordwall, gamification, online platforms.

(статтю подано мовою оригіналу)

The Concept of the New Ukrainian School (NUS) defines a number of tasks, the most important of which are the all-round development of the personality of the school student, as well as the formation of key competencies, particularly foreign language communicative competence. Its implementation at NUS is provided by linguistic and socio-cultural experience, coordinated with the age capabilities of primary school students. Considering this, in the modern educational space there is a problem of studying and implementing modern advanced methods, as well as the use of effective forms and methods of teaching, including teaching English in primary school.

Therefore, the need to adapt lessons to modern requirements, take into account the individual characteristics of students and use interactive technologies becomes urgent. In addition, due to recent events in Ukraine, distance learning is becoming more widespread. There is a problem of effective learning of English in primary grades in the absence of direct contact with teachers and a significant reduction in opportunities for interaction between students. Distance learning limits the possibilities of using traditional methods and requires the introduction of interactive online tools that can help better learn the material and arouse curiosity in students.

Thus, the solution to this problem is achieved thanks to the combination of traditional and innovative approaches to teaching grammar in English lessons in primary school, the implementation of specialized programs and interactive platforms for distance learning of younger schoolchildren in order to successfully learn English online, support

high-quality communication between teachers and students, as well as in order to activate the educational process.

Research on the implementation of modern technologies for effective teaching of the English language in primary grades is carried out by both scientific institutions and universities, as well as pedagogical practices. Scientific interest in this problem is shown by Ukrainian and foreign scientists and experts in the field of pedagogy, psychology of learning, linguistics, learning technologies and other areas of science.

In the research of I. Miroshnyk, methodical recommendations are given for the formation of English grammatical competence of primary school students, taking into account the stages of their assimilation of English grammatical material [5]. Bogachyk M. identified the main principles of choosing modern methods of teaching English in primary school, considered the game method, dramatization, the method of full physical reaction, the project method [3]. Researchers O. Bezkorovaina and G. Pavlyuk highlight the issue of introducing innovative technologies for remote learning of foreign languages in primary school [1].

The purpose of the article is to review, study and analyse gamified online resources for teaching English grammar in primary school.

The "New Ukrainian School" concept defines important principles and goals for the development of the education system in Ukraine as a whole and in primary school in particular. According to NUS, the purpose of primary education is the deep and comprehensive development of the child's personality, taking into account his individual characteristics and needs, the formation of general cultural values, key competencies and necessary skills for successful continuation of education and life in modern society [6].

In addition, the State Standard of Primary Education also notes key competencies, such as: fluency in the state language; the ability to communicate in native (if different from the state) and foreign languages; mathematical competence; competence in the field of natural sciences, engineering and technology; innovativeness; environmental competence; information and communication competence; lifelong learning; civic and social competences; cultural competence; entrepreneurship and financial literacy [7].

In both regulatory documents, the ability to communicate in a foreign language is one of the main competencies that must be developed by graduates of a general secondary education institution. The development of this competence of students in primary school includes not only learning the rules of grammar and vocabulary, but also contributes to the development of communication skills, intercultural understanding and general cultural competence. Therefore, the educational program is designed to form students' foreign language communicative competence, which is the ability to communicate in English as a second language, understand a text, conduct dialogues and use a foreign language for various communicative situations. This includes mastery of vocabulary, grammatical structures, reading, writing, speaking and listening skills. In most cases, the formation of intercultural communication skills and abilities is implemented precisely in foreign language classes, since the foreign language course in primary school allows students immerse in the culture, traditions, and customs of another people through mastering the language, learn the language as the main means of communication, prepare for interaction with a foreign partner. Thus, foreign language competence in the context of the New Ukrainian School supports the development of students in the global world, where mastery of a foreign language becomes a key element of successful international communication and career [2].

Researchers attribute the following elements to the structure of foreign language communicative competence: linguistic (grammatical, linguistic) competence; speech (pragmatic, strategic, discursive) competence; sociocultural (sociolinguistic, linguistic and country studies) competence [4].

Grammatical competence is important for our research, as one of the most difficult aspects of learning English. Learning grammar at the initial stage provides students with a solid foundation for further learning the language at more complex levels. It helps build understanding of the language apparatus, learn basic language concepts, and helps students express themselves clearly and clearly using correct language forms.

By grammatical competence, we understand the student's ability to correctly grammaticalize their oral and written statements and understand the grammatical formatting of the interlocutor's speech. The main components of grammatical competence are: grammatical knowledge, grammatical skills and grammatical awareness [4].

The goal of forming the grammatical competence of primary school students is to master both grammatical knowledge (meaning and forms) and grammatical skills in speech: receptive for listening and reading in order to understand the structure of the language, as well as reproductive for oral and written expression of speech acts from the point of view of correct the use of language structures in speech, as well as information about grammar. An effective and optimal way to master a foreign language is mastering the knowledge of grammar, which is systematically studied and used in the process of language learning. Grammatical knowledge is understood as a planned, prepared and structured grammatical base that the student must master during language learning [4].

In order for the teaching to be more effective, it is important for the teachers to take into account the peculiarities of the development of the younger student. The primary school age period is characterized by the development of key mental processes, such as perception, thinking, speech, attention, memory, which gradually acquire a distinctive character, become conscious and free. This is a transitional period when the child combines the features of preschool age and the characteristics of a schoolchild. These characteristics manifest through complex and contradictory combinations in her behaviour and consciousness. As in any transitional state, primary school age has hidden development opportunities that are significant to recognize and develop in time [10].

Younger schoolchildren continue to demonstrate the need for active play and motor activity. They prefer active games and cannot stay still for a long time. Younger schoolchildren also show a need for external impressions.

Children have new needs: acquiring new knowledge, accurately fulfilling the teacher's requirements, coming to school on time with completed tasks, striving to receive positive feedback from adults (especially teachers), fulfilling a certain social role.

Emotionality of perception is mainly observed in the cognitive activity of a primary school student. Imagery is also manifested in their thinking, as they tend to take the literal meaning of words, imagining specific images.

In the emotional life of children of this age, the emphasis changes from positive emotions of joy to more focused on learning and school. For younger students, it is important that they receive praise from adults for their academic achievements. Emotions of fear are also essential in their development, as certain fears can affect their behaviour and character.

Summarizing, we can say that children of primary school age are characterized by: interest in the external world, mythological complexity of the representation (mixing of real and imaginary based on unlimited fantasy and emotional perception), extensive development of feelings and imagination, naive subjectivism and centrism, gradual transition from unconsciousness to consciousness in the reproduction of imitative actions [10].

Studying grammar in primary school is a very serious and long-term process that requires a lot of attention from the teacher and the use of various methods and teaching tools. It is also necessary to take into account the systematicity of materials, the sequence of presentation of topics, each time deepening knowledge [3].

Using a game approach during this period, aimed at using games and fun activities to teach grammar rules, will help students better remember grammar rules and use them in practical situations.

Visual materials help better navigate the grammatical material. The use of pictures, tables, diagrams to visualize grammatical concepts or self-made production increases the level of memorization of information.

It is important that in the teaching of grammar in primary school, there are enough practical exercises that help students apply the learned rules in written and spoken language. Also, it is necessary to take into account the individual characteristics of students when studying grammar, aimed at optimal learning of the material.

That is why, the study of grammar in the primary school should be carried out using various approaches aimed at effective assimilation of language norms and structures by children. Grammar can be learned through various language games, role-plays and improvisations, which will make the learning process more interesting and memorization easier for children. The use of video materials, audio recordings, interactive exercises on the computer helps to make the process of learning grammar exciting and accessible for children, as well as to take into account their individual characteristics, provided that additional tasks are prepared to develop weaknesses or expand knowledge for students with a lot of experience [8].

In our study, we will review platforms such as *Baamboozle* [11], *LearningApps* [12] and *Wordwall* [13].

1. *Baamboozle* is a platform for creating and using online quizzes. It allows users to create their own quiz games with questions and tasks on any topic. Users can add images, edit questions and answer options. Also, the platform has a large selection of ready-made exercises that teachers can use.

Baamboozle offers interactive gameplay where players can answer questions and earn points. This interaction makes learning process more interesting and exciting. With the help of the platform, the teacher has the opportunity to share his created games with other users or use ready-made games from other authors. This platform can be an effective tool for learning and testing knowledge in a classroom environment or at home.

An example of an interactive game on the *Baamboozle* platform to practice the topic “have got / has got” in primary school:

Game “Have got/Has got Quiz”

Rules of the game: students are divided into two teams, take turns choosing a card with a task and try to complete the sentence with the correct form of the verb “have got”. If the answer is correct, the team receives a certain number of points. If the answer is wrong, the points are reduced. The team with the most points wins the game (Fig. 1–2).

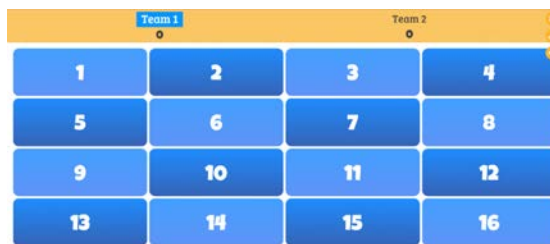

Fig. 1. “Have got/Has got Quiz” prepared using the Baamboozle platform

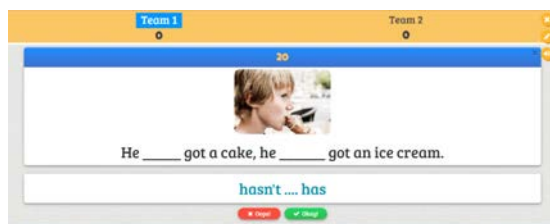

Fig. 2. “Have got/Has got Quiz” prepared using the Baamboozle platform

This game will help students consolidate grammar structures and teach how to use them in practical situations through an interactive and engaging process.

2. *LearningApps.org* is an online platform that enables teachers and students to create and use interactive learning exercises. The main goal of the platform is to facilitate the learning process and provide diverse, exciting ways for students to learn new material.

The platform makes it possible to create a variety of interactive exercises such as tests, crosswords, dictionaries, puzzles, etc., to increase the interest and effectiveness of learning.

The platform contains numerous ready-made exercises that can be used directly in the educational process.

An example of the game “*Who Wants to Be a Millionaire?*” for primary school on the topic verb “to be”.

Rules of the game: Students choose a question for which they can receive a different number of points, depending on the difficulty of the question, choose an answer and receive their points. Whoever gets the highest points wins (Fig. 3).

Fig. 3. The game “*Who Wants to Be a Millionaire?*”, created using the *LearningApps.org* platform

The game helps to work out the topic of using the verb “to be” both in the classroom or in an online lesson, and as homework.

LearningApps.org allows users to create exercises that can be accessed on different devices such as computers, smartphones, or tablets.

Users have the opportunity to share their created exercises with other teachers and students, which contributes to the exchange of experience and improving the quality of education. The platform is free for users, making it available for use in educational institutions and self-study. *LearningApps.org* is a useful tool for creating and using interactive exercises that help to understand and remember material, as well as develop students' skills in various fields of knowledge.

3. *Wordwall* is a platform for creating games and learning activities for educational purposes. This platform offers many games: from crosswords, interactive exercises and puzzles to mathematical tasks and other formats that allow users to create interesting and pedagogically effective tasks. The platform has a native interface that allows teachers to effortlessly create their own learning cards, group tasks or games, as well as use those already created in the community.

Wordwall allows using created materials on a virtual or multimedia board, as well as delegate them to students for independent work on computers or tablets. The platform enables teachers to track student progress, analyse their results, and respond to the individual needs of each student.

An example of an interactive game on the *Wordwall* platform to learn articles “a/an” and “the”.

Game “Find the Correct Article”

Rules of the game: The teacher needs to create a game on the *Wordwall*, where a noun will be given at each stage. Students must choose the correct article (“a/an” or “the”) for this noun. If the answer is correct, the student receives a certain number of points. The player with the most points wins the game (Fig. 4–5).

Fig. 4. “*Find the Correct Article*” game, created using the *Wordwall* platform

Fig. 5. "Find the Correct Article" game, created using the Wordwall platform

This game will help students practice the topic of the articles “a/an” and “the” in English through an interactive and exciting way, making the learning process more effective and interesting.

Conclusions. Therefore, the teaching of a foreign language in primary school is aimed at the formation of foreign language communicative competence in students, which is considered as knowledge, skills and abilities necessary for understanding other people's and own programs of speech behaviour, adequate to the goals, spheres, situations of communication. Foreign language communicative competence is divided into linguistic (grammatical, linguistic) and sociocultural (sociolinguistic, linguistic and country studies) competences. One of the most difficult to develop is grammatical competence, which is important for effective communication in a foreign language. When forming the grammatical competence of primary school students, the teacher must take into account the age characteristics of children: their curiosity, instability of attention, the need to constantly change the type of activity, quick fatigue and use various means and forms of work in lessons, such as: game approach, visual materials, repetition and step-by-step introduction of the material, a large number of practical exercises, individualized approach, connection with real life.

In our research, online platforms *Baamboozle*, *LearningApps.org* and *Wordwall* were analysed, which allows effective teaching of grammar in primary school, increase students' motivation and interest in learning, and allow practising grammar material not only in class but also at home.

Bibliography:

1. Безкоровайна О., Павлюк Г. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземних мов в початковій школі. *Інноватика у вихованні*. 2021. Т. 1, № 13. С. 73–80. URL :<https://doi.org/10.35619/iuu.v1i13.379>
2. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: «Літера ЛТД», 2019. 208 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1ndileG_QMnOdyZ8164buMiJHRLRYyM3/view?usp=sharing
3. Богачик М. С. Особливості застосування сучасних методів навчання англійської мови в початковій школі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2019. № 5(73). С. 114–116. URL : <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2252/2024>
4. Мірошник І. В. Поняття іншомовної граматичної компетентності та особливості її реалізації в початковій школі. *«Молодий вчений»*. 2018. Т. 2.1 (54.1). С. 99–103. URL : <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jsptui/handle/123456789/941>
5. Мірошник І. В. Методика формування англійської граматичної компетентності в учнів початкової загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ, 2013. 439 с.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.
7. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Каб. Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 : станом на 6 жовт. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p#Text>
8. Хаджинова І. В. Впровадження технологій дистанційного навчання на уроках англійської мови у початковій школі. *Нова українська школа : траєкторія поступу* : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 2 квіт. 2021 р. / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княжницької; Маріуп. держ. ун-т. Маріуполь : МДУ, 2021. С. 261–263.
9. Хаджинова І. В. Особливості викладання англійської мови у початкових класах в контексті сучасних освітніх орієнтирів. Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XXI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2019. С. 235–237.
10. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік : традиції та інновації в дослідженнях. *Педагогічні науки*. Зб. наук. праць. Вип. LXVIII. м. Херсон, ХДУ, 2015. С. 134–138. URL : <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/4707/стаття%20молодший%20шкільний%20вік.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
11. Baamboozle. *Baamboozle*. URL : <https://www.baamboozle.com>
12. LearningApps.org – interaktive und multimediale Lernbausteine. *LearningApps*. URL : <https://learningapps.org/>
13. Wordwall – Створюйте кращі уроки швидше. *Wordwall. Create better lessons quicker*. URL : <https://wordwall.net/uk>

References:

1. Bezkorovaina O., Pavliuk H. (2021) Innovatsiini tekhnolohii dystantsiinoho navchannia inozemnykh mov v pochatkovii shkoli. [Innovative technologies of distance learning of foreign languages in primary school]. *Innovatyka u vykhovanni*. Vol. 1, (13). S. 73–80. URL :<https://doi.org/10.35619/iuu.v1i13.379> [in Ukrainian].
2. Bibik N. M. (2019) Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia. [New Ukrainian school: a teacher's guide]. Kyiv : «Litera LTD». 208 s. URL : https://drive.google.com/file/d/1ndileG_QMnOdyZ8-164buMiJHRLRYyM3/view?usp=sharing [in Ukrainian].

3. Bohachyk M. S. (2019) Osoblyvosti zastosuvannya suchasnykh metodiv navchannia anhliiskoi movy v pochatkovii shkoli. [Peculiarities of using modern methods of teaching English in primary school]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. 5(73). S. 114–116. URL : <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2252/2024> [in Ukrainian].
4. Miroshnyk I. V. (2018) Poniattia inshomovnoi hramatychnoi kompetentnosti ta osoblyvosti yii realizatsii v pochatkovii shkoli. [The concept of foreign language grammatical competence and features of its implementation in primary school] *«Molodyi vchenyi»*. Vol. 2.1 (54.1). S. 99–103. URL : <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/941> [in Ukrainian].
5. Miroshnyk I. V. (2013) Metodyka formuvannia anhlo-movnoi hramatychnoi kompetentsii v uchniv pochatkovoї zahalnoosvitnoi shkoly : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. [Methodology of formation of English grammatical competence in students of primary comprehensive school: diss. ... candidate ped. Sciences: 13.00.02]. Kyiv. 439 s. [in Ukrainian].
6. Nova ukrainska shkola (2016) Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. Kyiv : Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. 40 s. [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoї osvity : Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 21.02.2018 r. № 87 : stanom na 6 zhovt. 2020 r. [On the approval of the State Standard of Primary Education : Resolution of the Cabinet of Ministers. dated February 21]. 2018 № 87 : as of October 6 2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p#Text> [in Ukrainian].
8. Khadzhyanova I. V. (2021) Vprovadzhennia tekhnolohii dystantsiinoho navchannia na urokakh anhliiskoi movy u pochatkovii shkoli. [Implementation of distance learning technologies in English lessons in primary school] *Nova ukrainska shkola : traiektoriia postupu* : zb. tez dop. III Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Mariupol, 2 kvit. 2021 r. / za zah. red. L. V. Zadorozhnoi-Kniahnytskoi; MDU. Mariupol : S. 261–263 [in Ukrainian].
9. Khadzhyanova I. V. (2019) Osoblyvosti vykladannia anhliiskoi movy u pochatkovykh klasakh v konteksti suchasnykh osvitnikh oriientyriv. [Peculiarities of teaching English in primary grades in the context of modern educational guidelines]. *Aktualni problemy nauky ta osvity : zbirnyk materialiv XXI pidsumkovoї naukovo-praktychnoi konferentsii vykladachiv MDU / za zah. red. K.V. Balabanova. Mariupol. S. 235–237 [in Ukrainian].*
10. Shevtsova H. H. (2015) Molodshyi shkilnyi vik: tradytsii ta innovatsii v doslidzhenniakh. [Early school age: traditions and innovations in research] *Pedahohichni nauky : zb. nauk. prats. m. Kherson. KhDU. S. 134–138* URL:<http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/4707/стаття%20молодший%20шкільний%20вік.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
11. Baamboozle. *Baamboozle*. URL : <https://www.baamboozle.com>
12. LearningApps.org – interaktive und multimediale Lernbausteine. *LearningApps*. URL :<https://learningapps.org/>
13. Wordwall – Create your lessons. *Wordwall*. *Create better lessons quicker*. URL : <https://wordwall.net/uk>

Хаджинова І. В., Нетреба М. М., Годорожа А. А., Канченко К. В. Навчання граматики англійської мови у початковій школі за допомогою гейміфікованих онлайн-платформ.

Євроінтеграційні процеси в Україні вимагають від особистості володіння іноземною мовою на високому рівні. Це призводить до актуалізації проблеми ефективного вивчення іноземної мови в закладах освіти. За Концепцією Нової української школи у випускника закладу загальної середньої освіти повинна бути сформована іншомовна комунікативна компетентність, а рівень володіння англійської мови відповідати рівню В1 (незалежний користувач: рубіжний) Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. Це призводить до того, що проблема вивчення іноземної мови з раннього віку стає все більш значущою. У статті розглянуто особливості навчання граматики як одного з найскладніших аспектів англійської мови у початковій школі, схарактеризовано англо-мовну граматичну компетентність, проаналізовано вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, які необхідно враховувати в процесі навчання іноземної мови. Визначена структура граматичної компетентності для учнів початкової школи до якої належать: граматичні знання (значення та форм), граматичні навички у мовленні (рецептивні – для аудіювання та читання з метою розуміння будови мови, репродуктивні – для усного та писемного вираження мовленнєвих дій з точки зору правильного застосування мовних структур у мовленні), відомості про граматику.

Метою статті є вивчення та аналіз гейміфікованих онлайн-ресурсів для навчання граматики англійської мови в початковій школі, оскільки відсутність у всіх учнів в Україні можливості відвідувати уроки офлайн, та необхідність прилаштовуватися до дистанційного навчання, вимагає від учителів іноземних мов використання різноманітних додаткових ресурсів для ефективної організації процесу навчання як на уроках, так і у будь-який зручний для учнів час.

У дослідженні розглянуто та наведено приклади використання таких гейміфікованих онлайн-ресурсів як *Baamboozle*, *LearningApps* та *Wordwall*, які дають можливість вчителю мотивувати учнів до навчання та реалізовувати особистісно орієнтований підхід.

Ключові слова: початкова школа, нова українська школа, іншомовна комунікативна компетентність, граматична іншомовна компетентність, *Baamboozle*, *LearningApps*, *Wordwall*, гейміфікація, онлайн-платформи.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ

У статті розкрито загальнодержавні нормативні акти, стратегії, концепції та програми Китайської Народної Республіки («Закон про патріотичне виховання», Державна програма «Якщо національне надбання може говорити») та України (Стратегія національно-патріотичного виховання, Концепція розвитку громадянської освіти в Україні), які регулюють реалізацію патріотичного виховання дітей у закладах дошкільної освіти. Установлено, що в Китаї патріотичне виховання охоплює такі сфери, як ідеологія і політика, історія і культура, національні символи, краса Батьківщини, національна єдність і етнічна солідарність, національна безпека і оборона, подвиги героїв і взірців для наслідування тощо. В Україні акцентується увага на національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління. Формування почуття патріотизму українців відбувається на засадах духовності та моральності, популяризації духовно-культурної спадщини Українського народу.

Проаналізовано теоретичні напрацювання китайських (Чжан Сяо Ін, Чжао Сюй Мэй, Лі Цзядао, Цзян Ши Мэй, Лю Ін, Цзян Юй Хун та інші), а також українських науковців (Л. Клімова, К. Мазур, Н. Міхіна, Г. Розлуцька, В. Купрієнко, В. Куриця, В. Шинкаренко та інші). Встановлено, що їхні роботи присвячувалися питанням важливості патріотичного виховання дошкільників, обґрунтуванню принципів патріотичного виховання, визначенню форм та умов ефективності реалізації завдань патріотичного (національно-патріотичного) виховання цієї вікової категорії дітей. Також у працях дослідників доведено доцільність застосування з метою реалізації означених завдань, віртуальної реальності та інших нових медіатехнологій, оскільки вони дають можливість відтворити історичні пам'ятки та старі місця з багатовіковою історією, втрачені та пошкоджені історичні реліквії та старі об'єкти.

Проаналізовано досвід використання різних форм виховної роботи, методів та засобів виховання для ознайомлення дошкільників із рідним населеним пунктом і його визначними місцями, із прапором, гербом та іншими символами країни та нації. Особливу увагу звернено на потенціал патріотичного туризму, проведення народних свят, театралізації з метою патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: патріотичне виховання, громадянська освіта, заклади дошкільної освіти, Китайська народна республіка, Україна, дошкільники, форми виховної роботи, методи виховання, засоби виховання.

Один із важливих напрямів виховання підростаючого покоління в кожній країні пов'язаний із формуванням і розвитком патріотизму дітей, юні, молоді. В умовах сьогодення в закладах дошкільної освіти Китайської Народної Республіки (КНР) та України значна увага приділяється патріотичному вихованню, що зумовлює необхідність вивчення окремих теоретичних та практичних аспектів означеного питання в обох країнах.

Мета статті: розкрити теоретичні та практичні здобутки в сфері патріотичного виховання дітей у закладах дошкільної освіти КНР та України.

У КНР переконані, що виховання патріотизму є потребою національного відродження китайської нації, яка має довгу історію, глибинні культурні традиції, національну єдність та національну гордість. Патріотизм завжди був традиційною чеснотою китайців. В умовах піднесення Китаю, зростання його ролі та впливу на світовій арені постає завдання трансформувати патріотичне захоплення підростаючого покоління в раціональні патріотичні дії, проводячи патріотичне виховання для дошкільнят, учнів та студентів. Виховання патріотизму зумовлюється потребою всебічного розвитку учнів. Посилення виховних впливів патріотичної спрямованості та виховування патріотизму допомагає дітям, підліткам та молоді сформуванню широкого світогляду, патріотичні погляди на життя та цінності, розвивати та плекати національний дух учнів, підвищувати їхню національну самооцінку, впевненість у собі та гордість. Окрім того, патріотичне виховання сприяє попередженню можливих відхилень у поглядах та поведінці.

Переконання китайців стосовно важливості патріотичного та громадянського виховання підростаючого покоління віддзеркалилися на держаній політиці Китайської народної республіки (КНР). У 1991 р. її лідер Цзян Цземінь висунув тезу про необхідність організації патріотичного виховання від закладу дошкільної освіти до закладу вищої освіти, підтверджуючи тим самим, що патріотизм є важливою складовою будівництва духовності нації [9]. У жовтні 2023 р. китайські законодавці проголосували за ухвалення нового закону про патріотичне виховання, який спрямований на розвиток патріотичних переконань населення країни. Закон, ухвалений на засіданні постійного комітету Загальнокитайських зборів народних представників, набув чинності 1 січня 2024 року. Відповідно до закону патріотичне виховання охоплює такі сфери, як ідеологія і політика, історія і культура, національні символи, краса Батьківщини, національна єдність і етнічна солідарність, національна безпека і оборона, подвиги героїв і взірців для наслідування. Закон акцентує увагу на патріотичному вихованні молоді та дітей, а також містить положення щодо патріотичного виховання різних груп людей, таких як працівники державних відомств, підприємств і державних установ, жителі міст і сіл, а також співвітчизники з Гонконгу, Макао, Тайваню і закордонні китайці. Прийняття цього нормативного акту, на думку законодавця, забезпечує правову гарантію патріотичного виховання в нову добу. У цій

країні впевнені, що для китайського народу надзвичайно важливо зміцнити національний дух і сформувати колективну силу для просування побудови сильнішого Китаю та здійснення національного відродження.

У КНР питання патріотичного виховання привернуло увагу значної кількості науковців, а саме: Чжан Сяо Ін, Чжао Сюй Мэй, Лі Цзядао, Цзян Ши Мэй, Лю Ін, Цзян Юй Хун та інших. Їхні роботи присвячувалися питанням важливості патріотичного виховання, необхідності означеному питанню приділяти особливу увагу в освітньому процесі. Зокрема, Чжан Сяо Ін наголошує на потребі здійснення патріотичного виховання в повсякденній діяльності дітей. Також автор наполягає на важливості знайомства дітей з рідним містом і його визначними місцями [12].

Для китайських учених очевидно, що патріотичне виховання – це не епізод, не одинична акція, а процес, якому притаманна цілеспрямованість, систематичність. Це процес, що впливає на усвідомлення, прийняття та подальшу трансляцію суспільно та особисто значущих цінностей, пов'язаних з місцем проживання, з країною, в якій особистість формується і зростає. Також цей процес сприяє духовному досягненню батьківщини як мікро– і макросоціуму, усвідомленню себе і свого призначення, місця в цьому соціумі. Зважаючи на це, дослідники наголошують, що патріотичне виховання повинно здійснюватися з дитинства. Установки та орієнтири, засвоєні в дошкільному віці, значно впливають на вибір життєвого шляху людини.

Лі Цзядао доводить, що починати роботу з патріотичного виховання дошкільників слід зі звернення саме до патріотичних почуттів дітей задля того, щоб вони любили і поважали свою рідну землю. Любов і повага до батьківщини розкривається через ніжні почуття до своєї сім'ї, близьких і оточуючих людей. Виховувати патріотизм необхідно через природу рідного краю, ознайомлення зі своїм містом, мистецтвом і культурою нації, тобто через середовище, яке оточує дошкільнят.

Лі Цзядао висуває два принципи патріотичного виховання: 1) знайомство з інформацією за принципом від близької та зрозумілої для дитини до більш складної та незрозумілої; 2) участь дорослих, які мають надавати приклад патріотизму, показувати свою любов і повагу до Батьківщини [9].

Науковий інтерес для нашого дослідження становить підхід Цзян Юй Хун, який обґрунтовує важливість правильного розуміння патріотичного виховання. На думку вченого, патріотичне виховання має передбачати формування позитивних емоцій та почуттів у дітей. Автор зазначає, що найчастіше вихователі дошкільних закладів освіти вважають, що патріотичне виховання передбачає знайомство дітей із прапором, гербом та іншими символами країни та нації. Але, на думку Цзян Юй Хун, патріотизм – це любов до людей, рідного міста та до Батьківщини. Педагогам дошкільних закладів освіти необхідно виховати в дітей любов до навколишньої дійсності. Наприклад, під час проведення щоденного підйому прапора знайомити та розучувати з дітьми пісні про країну. Також слід проводити бесіди та знайомити із сучасними героями країни – переможцями Олімпійських ігор тощо [11].

Хун Чжао, Лонг Ван, Шію Лю у своїй статті наголошують на необхідності організації патріотично орієнтованого туризму дошкільників з батьками або дошкільників із вихователями. Туризм патріотичного спрямування в основному базується на місцях, де герої-революціонери зробили великі досягнення під час війни. Тобто, на думку науковців, слід брати за основу революційну історію, революційні дії та революційний дух, варто проводити в таких місцях відповідні тематичні заходи для туристів. Прогулюючись визначними мальовничими місцями, можна і насолодитися природними пейзажами, і зрозуміти історію, дізнатися про революційні дії, а найголовніше – перейнятися відповідним духом. Наприклад, Ляонинські «шість місць» містять багату ідеологічну конотацію та цінність, а також виконують важливу функцію освіти людей. Нині «шість місць» стали найхарактернішою «головною мелодією» туризму патріотичного спрямування у провінції Ляонін. У Музеї історії «918» (м. Шеньян), Меморіальному залі кампанії Ляошень (м. Цзінчжоу), Меморіальному залі Північно-східної антияпонської об'єднаної армії (м. Бенсі) та інших подібних об'єктах зосереджуються на влаштуванні мальовничих місць, залученні туристів до подорожей. Щорічно після свята «Першомай» Шеньянський історичний музей «918» приймає близько 100000 відвідувачів з провінції та інших регіонів Китаю, а також значну кількість місцевих жителів. Туризм патріотичного спрямування стає дедалі популярнішим. З огляду на це, особливо важливо проводити емоційне виховання дітей дошкільного віку через такий туризм. Для екскурсії батьків з дітьми можна вибрати деякі з меморіальних місць Північно-східного опору тощо. Батьки зі своїми дітьми можуть грати, насолоджуватися пейзажами, а також ознайомлюватися з історією Північно-Східного Опору [8].

Хун Чжао, Лонг Ван, Шію Лю також пропонують застосовувати цифрові технології з метою патріотичного виховання дошкільників. Зокрема, це стосується технології віртуальної реальності, яка супроводжується підвищенням соціальної продуктивності та науково-технічного рівня та стрімко розвивається. Різні галузі мають на неї стійкий попит. Технології віртуальної реальності досягли великого прогресу – і сфера освіти почала застосовувати віртуальну реальність у навчальній та виховній роботі, щоправда, більшою мірою зі школярами. Форми та методи виховної роботи патріотичного спрямування, на переконання авторів статті, можна збагатити, поєднавши віртуальну реальність з відповідними культурними ресурсами. Цифрова презентація пам'яток культури дозволяє не тільки повністю зберегти існуючі культурні ресурси у вигляді тексту, зображень, аудіо та відео, а й певною мірою знизити вплив розвитку міст, розширення їхньої забудови на культурні ресурси у процесі суспільного розвитку. При цьому віртуальна реальність та інші нові медіатехнології використовуються для відновлення та «відтворення» історичних пам'яток та старих місць

з багатовіковою історією, втрачених та пошкоджених історичних реліквій та старих об'єктів. У такому випадку великі дані, хмарні обчислення та інші технології використовуються для створення реалістичного культурного музею у віртуальному реальному світі. Це застосовується переважно з метою сприяння захисту та збагачення ресурсів патріотичного спрямування. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку може бути здійснене за допомогою нового медіа-середовища, відвідування деяких відповідних культурно-освітніх ресурсних платформ, які використовують цифрові інтернет-технології для відкритого поширення культурних освітніх ресурсів у суспільстві, школах, дитячих садочках, молодіжних парках та інших місцях. Молодіжний парк також може організувати дітей для набуття досвіду віртуальної реальності, носіння окулярів віртуальної реальності, а також надати дітям візуальний та слуховий досвід за допомогою нових медіа-платформ, щоб стимулювати дітей до глибшого розуміння власної культури та героїчної історії [8].

Державною програмою «Якщо національне надбання може говорити» передбачено активне впровадження в роботі сучасного китайського вихователя віртуального відвідування музеїв. Завдяки застосуванню таких форм виховної роботи національні скарби з музею доставляються до кожного маленького громадянина, а в дітей формується почуття національної гордості. Якщо порівнювати із традиційною екскурсією, то слід відмітити, що віртуальні експонати, коментарі експертів та яскрава розповідь набагато краще захоплюють та справляють більше враження на людей [4, с. 227].

Значна увага патріотичному вихованню дітей надається і в Україні. Зокрема, це засвідчують такі державні нормативні документи, як Стратегія національно-патріотичного виховання (2019 р.) [6], Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (2022 р.) [1]. Останній з них визначає національно-патріотичне виховання змістовим напрямом громадянської освіти. У цьому документі прописано, що на рівні дошкільної освіти має здійснюватися таке:

- «навчання основам самоідентифікації, усвідомленню приналежності до спільноти, територіальної громади, держави;
- виховання поваги до державної мови та державних символів;
- сприяння гармонійній соціалізації у суспільстві, формуванню розуміння різних соціальних ролей;
- формування здатності до спільної колективної діяльності, сприяння набуттю досвіду досягнення спільних цілей» [1].

Заклад дошкільної освіти як перша ланка освітньої системи має рости і плекати свідомих громадян із перших днів перебування дітей у ньому. В Україні здійснення патріотичного виховання є одним із найактуальніших і найбільш важливих завдань, які слід вирішувати всім, хто працює з дошкільниками. Мета вихователів має полягати в тому, щоб захопити дитину тим, що вона бачить навколо себе, чому дивується і що відгукується в душі. Почуття любові до Батьківщини в дітей дошкільного віку пов'язується зі ставленням до своєї родини, близьких, домівки. Що буде закладено в серце дитини зараз, виявиться пізніше і вплине на її життя [2, с. 70].

Українські науковці виділяють такі умови ефективності реалізації завдань патріотичного (національно-патріотичного) виховання дошкільників:

- організація соціального, предметно-культурного, природного розвивального середовища;
- достатнє навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, що передбачає укомплектованість відповідними програмами, навчальною, методичною та художньою літературою;
- поєднання в освітньому процесі різних форм навчання та виховання, методів і засобів педагогічного впливу, видів діяльності дітей;
- систематичний моніторинг стану освітньої роботи, її ефективності;
- оптимізація методичної роботи з кадрами;
- підтримування зв'язку з іншими закладами освіти;
- ефективна співпраця з сім'ями вихованців [2, с. 70].

Окрім вище зазначеного, науковці зазначають, що робота з патріотичного виховання дітей дошкільного віку має відбуватись із врахуванням особливостей дитячої психіки: короткочасність уваги, підвищений інтерес до яскравого, висока емоційність. Означені особливості беруться до уваги при розробці більшості методичних розробок, які використовуються в дитячих садках.

Дошкільникам рекомендується розповідати про найважливіші події нашої історії, про героїчні вчинки їхніх дідів і пращів для збереження Батьківщини, як самовіддано їхні батьки та інші воїни ЗСУ захищають зараз рідну землю в боях і як чесно вони працювали в мирний час для її процвітання. Необхідно, щоб діти дошкільного віку пишалися тим, що вони також є частиною українського народу і що їхні родини безпосередньо причетні до історії України і створюють її майбутнє.

Л. Клімова, Н. Міхіна, В. Купрієнко, В. Шинкаренко визначили, що робота в закладі дошкільної освіти з патріотичного виховання повинна передбачати такі форми:

- розповіді вихователя про рідний край, місто чи село;
- прогулянки по околицях та вулицями населеного пункту;
- відвідування пам'ятних місць;
- екскурсія в місцевий краєзнавчий музей;
- зустрічі з ветеранами війни і праці;

- читання адаптованих до віку літературних творів про захисників Батьківщини;
- бесіди відповідної тематики;
- вивчення на пам'ять віршів, прислів'їв та приказок про Батьківщину;
- виготовлення виробів, пов'язаних із місцевими ремеслами;
- слухання народної музики, вивчення пісень про Батьківщину;
- тематичний фольклорний ранок [7, с. 244–245].

Окремо слід зупинитися на потенціалі українського музичного фольклору. Особлива роль у патріотичному вихованні дошкільників належить колісковій пісні, оскільки вона є одним із найдавніших видів народної творчості. Для такого фольклорного жанру притаманні високе ліричне світосприйняття, багатство типажів, глибина і милозвучність. Колісанки водночас в простій формі знайомлять дитину дошкільного віку з побутовими речами і духовними цінностями, спонукають до працелюбності, порядку і справедливості [3, с. 90].

Українські народні коліскові пісні захоплюють своєю простотою і ніжністю. У них можна побачити найвищі людські почуття. Специфічною ознакою колісанок є переважна небагатослівність – дві-три строфи. Водночас вони завжди мають глибокий зміст, постійно є дія [3, с. 90].

У музично-виховній діяльності закладів дошкільної освіти найчастіше використовують «Котику сіренький» (українська народна пісня в обробці М. Вериківського) або ж «Ой ходить сон» (в обробці Л. Ревуцького). Вихователі дітям пропонують співати колісанки в різних видах ігрової діяльності, наприклад, граючи в «Катруся хоче спати», «Покладемо Ганю спати». Дошкільники разом з вихователем, заколисуючи ляльку, співають ці українські народні пісні. Також можна організувати вечір українських пісень «Колісковий віночок», під час якого діти заколисують ведмедиків, ляльок, зайчиків [3, с. 90-91].

Погоджуємося з думкою К. Мазур, що «слухання та виконання дошкільнятами коліскових пробуджують у дітей численні емоції, формують патріотичні почуття, уяву, національне світovidчуття і мислення. Також вони вчать дітей розуміти сутність мови як певного поєднання звуків. Коліскові пісні постають могутнім засобом пробудження і розвитку національної самосвідомості, патріотизму і гуманізму підрастаючого покоління. Коліскові та забавлянки (утішки) – фольклорні жанри, якими зроду-віку користуються дорослі, спілкуючись з дітьми. Не одне покоління свідомих, патріотично налаштованих громадян починало своє ознайомлення зі світом поезії саме через дані твори. І зараз, незважаючи на наявність великої кількості спеціальної літератури для дітей, ці праці не втрачають своєї привабливості та дидактичної значущості» [3, с. 91].

Також в Україні формують патріотизм дошкільників з допомогою театралізації, оскільки історичні факти, літературні або фольклорні твори подаються у доступній для дитячого сприймання формі, цікаво відображаються культурно-обрядові надбання тощо. Ефективність застосування театралізації може зростати за умови використання театральних ігор, коли діти втілюють різні персонажі та переживають їхні емоції. За допомогою цього розширюється розуміння та сприйняття почуттів інших людей [5, с. 42].

Задля формування любові та поваги до національних особливостей українців Г. Розлуцька, В. Куриця пропонують застосування національних костюмів та атрибутики під час вистави або гри, у такий спосіб дітям краще відчувати єдність зі своєю нацією. Діти позитивно ставляться до театральних вистав, які спрямовані на ознайомлення дошкільників з українською національною символікою (державною, історичною), а також мають змогу дітям долучитися до національних традицій українського народу, його танців, пісень, обрядів, фольклору [5, с. 43].

Г. Розлуцька, В. Куриця наголошують на тому, що почуття власної гідності як представника українського народу формується у театралізаціях, рольових іграх, оскільки діти отримують можливість відчувати себе воїнами, лицарями, героями, захисниками своєї Батьківщини. Позитивне емоційне налаштування створюють масові та групові форми виховної роботи, зокрема сценки, вистави, групові ігри, танцювальні, музичні, театральні дійства, коли діти представляють різні етнічні групи та навчаються спілкуватися і працювати разом; іграшки в національних костюмах різних етнічних груп або національностей [5, с. 43].

Отже, в Україні та КНР на загальнодержавному рівні визнається важливість патріотичного виховання дошкільників, що підтверджується низкою нормативних актів. Означене питання активно розробляється науковцями, які обґрунтовують найбільш ефективні форми, методи та засоби формування патріотизму дітей. У виховній практиці часто використовуються різні заходи для ознайомлення дітей з рідним населеним пунктом і його визначними місцями, із прапором, гербом та іншими символами країни та нації, патріотичний туризм, проведення народних свят, театралізацій відповідного спрямування тощо.

Використана література:

1. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (2022 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
2. Левкова Р. Б. Національно-патріотичне виховання дошкільників в умовах сьогодення. *Педагогічний пошук*. 2022. № 4. С. 69–73 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2022_4_21
3. Мазур К. В. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 52. С. 89-93.
4. Мкртчян О. А. Підготовка майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників в Україні та Китаї. *Professional Education : Methodology, Theory and Technologies*. 2021. Вип. 14. С. 217–232.

5. Розлуцька Г., Куриця В. Формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку засобами театралізації. *New Inception*. 2023. № 1–2. С. 39–46. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ninc_2023_1-2_6
6. Стратегія національно-патріотичного виховання (2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15>
7. Шинкаренко В. В., Клімова Л. В., Міхіна Н. О., Купрієнко В. І. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2020. Вип. 78. С. 244–248.
8. Zhao H., Wang L., Liu S. Research on the Strategy of Integrating Red Culture into Patriotic Education Activities of Young People. *Open Journal of Applied Sciences*, 2023. Vol. 13, P. 1178–1195.
9. 李道佳 幼儿爱国主义教育的基本原则. 学前教育研究. 1995 年第1期第.
10. 赵雪梅浅谈如何在少数民族聚居地区对幼儿进行爱国主义教育. 师者讲坛. 2015. 年第1期第.
11. 江玉红幼儿园爱国主义教育的思考与探索. 科技信息. 2010. 年第2期第.
12. 张晓英·杨华·对幼儿进行爱国主义教育的尝试. 课程与教学. 2006. 年第7–8期第.

References:

1. Kontseptsiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini (2022). [Concept for the development of civic education in Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Levkova R. B. (2022) Natsionalno-patriotychne vykhovannia doshkilnykiv v umovakh sohodennia. [National-patriotic education of preschoolers in today's conditions]. *Pedahohichnyi poshuk*. № 4. S. 69–73. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2022_4_21 [in Ukrainian].
3. Mazur K. V. (2018) Orhanizatsiia patriotychnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy ukrainskoho muzychnoho folklore. [Organization a patriotic education of senior preschool children through the means of Ukrainian musical folklore]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vyp. 52. S. 89–93 [in Ukrainian].
4. Mkrtychian O. A. (2021) Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do patriotychnoho vykhovannia doshkilnykiv v Ukraini ta Kytai. [Preparation of future teachers for patriotic education of preschoolers in Ukraine and China]. *Professional Education : Methodology, Theory and Technologies*. Vyp. 14. S. 217–232 [in Ukrainian].
5. Rozlutska H., Kurytsia V. (2023) Formuvannia patriotychnykh tsinnosti u ditei doshkilnoho viku zasobamy teatralizatsii, [Formation of patriotic values in preschool children by means of theatricalization]. *New Inception*. № 1–2. S. 39–46. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ninc_2023_1-2_6 [in Ukrainian].
6. Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia (2019). [Strategy of national-patriotic education]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15> [in Ukrainian].
7. Shynkarenko V. V., Klimova L. V., Mikhina N. O., Kupriienko V. I. (2020) Osoblyvosti patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. [Features of patriotic education of preschool children]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektivy*. Vyp. 78. S. 244–248 [in Ukrainian].
8. Zhao H., Wang L., Liu S. (2023) Research on the Strategy of Integrating Red Culture into Patriotic Education Activities of Young People. *Open Journal of Applied Sciences*, Vol. 13, P. 1178–1195.
9. 李道 (1995) 佳 幼儿爱国主义教育的基本原则 [Basic principles of instilling patriotism in young children]. *学前教育研究*. 年第1期第 [in Chinese].
10. 赵雪梅 (2015) 浅谈如何在少数民族聚居地区对幼儿进行爱国主义教育 [Providing patriotic education for young children in ethnic minority areas]. *师者讲坛*, 年第1期第. [in Chinese]
11. 江玉红 (2010) 幼儿园爱国主义教育的思考与探索 [Thoughts and research on teaching patriotism in kindergarten]. *科技信息* 年第2期第. [in Chinese].
12. 张晓英, 杨华 (2006) 对幼儿进行爱国主义教育的尝试 [Attempts to conduct patriotic education of young children]. *课程与教学*. 年第7–8期第. [in Chinese].

Zhe Cheng. Patriotic education of children in preschool education institutions of the People's Republic of China and Ukraine.

The article reveals the national normative acts, strategies, concepts and programs of the People's Republic of China («Law on patriotic education», state program «If the national heritage can speak») and Ukraine (Strategy of national and patriotic education, concept of development of civic education in Ukraine), which regulate the implementation of patriotic education of children in preschool education institutions. It is established that in China, patriotic education covers such areas as ideology and politics, history and culture, national symbols, the beauty of the Motherland, national unity and ethnic solidarity, national security and defense, the feats of the heroes and role models, etc. In Ukraine, attention is focused on the national and patriotic education of the younger generation. The formation of Ukrainians' sense of patriotism is based on the principles of spirituality and morality, and popularization of the spiritual and cultural heritage of the Ukrainian people.

The article analyzes the theoretical developments of Chinese (Chzhan Siao In, Chzhao Siui Mei, Li Tszia dao, Tszian Shy Mei, Liu In, Tszian Yui Khun and others) and Ukrainian scientists (L. Klimova, K. Mazur, N. Mikhina, H. Rozlutska, V. Kupriienko, V. Kurytsia, V. Shynkarenko, and others). Their work focused on the importance of patriotic education for preschoolers, establishing the principles and effectiveness of this type of education, as well as identifying the forms and conditions necessary for effective patriotic (national-patriotic) education for children in this age group. The researchers also proved the feasibility of using virtual reality and other new media technologies to implement these tasks, as they make it possible to recreate historical monuments and old places with a long history, lost and damaged historical relics and old objects.

The experience of using different forms of educational work, methods and means of education to familiarize preschoolers with their native village and its sights, with the flag, coat of arms and other symbols of the country and nation are analyzed. Particular attention is paid to the potential of patriotic tourism, folk festivals, and theatricalizations for patriotic education of preschool children.

Key words: patriotic education, civic education, preschool education institutions, People's Republic of China, Ukraine, preschoolers, forms of educational work, methods of education, means of education.

УДК 37.091.398:001.895-044.922

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.24>

Швець Т. Е.

СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД У ТРАНСФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ІНТЕГРАТИВНОЇ ТЬЮТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ

У статті автором обґрунтовано концепт трансформацій в освіті, що обумовлені низкою факторів: реформами в освіті; бурхливим розвитком інформаційного суспільства; адаптацією до сучасних вимог становлення особистості, здатної до самореалізації; підвищенню освітніх стандартів; актуальністю набуття компетентностей; переосмисленням ролі вчителя та учня. Метою статті є аналіз стратегічного підходу, який використовується автором для доведення кількох стратегій в контексті трансформації інтегрованої тьюторської моделі. Автор стисло узагальнює доробки українських вчених щодо дефініції «трансформація», яку розглядає у контексті освітнього процесу. Методами дослідження є: вивчення, аналіз та узагальнення науково-педагогічних джерел з метою обґрунтування стратегічного підходу та його аспектів трансформування інтегративної тьюторської моделі.

У статті визначені переваги стратегічного підходу, його відповідність сучасним вимогам щодо організації освітнього процесу, елементом якого є тьюторський процес. Автор доводить, що стратегічний підхід уможливорює управління тьюторським процесом, має відповідні етапи реалізації та складається з кількох стратегій. У статті доводиться, що застосування стратегічного підходу сприяє зменшенню негативних впливів на реалізацію тьюторської моделі, уможливорює урахування всіх факторів змін тьюторської моделі, керування нею та забезпечує динамічність трансформаційних змін. У статті визначені такі стратегії: аксіологічна, акмеологічна та стратегія цифровізації. Кожна стратегія обґрунтована, визначені необхідність та умови їх реалізації, а також наслідки ефективності тьюторського процесу.

У висновках автором доводиться, що саме система стратегій уможливорює трансформацію інтегративної тьюторської моделі, що забезпечить її гнучкість, адаптивність, змінність відповідно до потреб окремої школи, а також потреб суспільства.

Ключові слова: трансформація, тьюторська модель, стратегічний підхід, акмеологічна стратегія, аксіологічна стратегія, цифровізація, тьюторинг, інноваційність, тьюторський процес.

Сучасний світ стрімко змінюється: цифровізація, технологізація визначають значні зміни в житті людини крізь призму нових можливостей – інтелектуальних та ціннісних. У наслідку відбуваються і зміни в освіті, яка повинна відповідати новим умовам і викликам розвитку суспільства, реагувати на нові цивілізаційні виклики та суспільні реалії, враховуючи тенденції та перспективи розвитку як окремої держави так і світу [16, с. 242]. Прогнозування та визначення конкретних шляхів реалізації тьюторської моделі має ґрунтуватися на врахуванні трансформаційних процесів, що притаманні не лише сучасній освіті, а також самому цивілізаційному розвитку.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) опублікувала дослідження, у якому зазначила, що однією з цілей є необхідність кращої підготовки освіти до трансформацій. Освіта має розвиватися, щоб продовжувати виконувати свою місію підтримки людей у розвитку як особистості, громадянина та кваліфікованого працівника. Тенденція до трансформацій в освіті зумовлена низкою факторів: реформами в освіті; бурхливим розвитком інформаційного суспільства; адаптацією до сучасних вимог становлення особистості, здатної до самореалізації; підвищенню освітніх стандартів; актуальністю набуття компетентностей; переосмисленням ролі вчителя та учня [5, с. 24].

О. Глушко та М. Тименко [4, с. 8–15] здійснили термінологічний аналіз поняття «трансформація», яке трактують як фундаментальне, структурне, довготривале, якісне перероблення освітньої системи із запровадженням інновацій, що містить у собі компоненти реформування й модернізації. Бачення зарубіжних та українських науковців щодо поняття трансформація, є подібним, тобто, це є будь-яка реорганізація та зміна з метою покращення існуючої ситуації. І. Цюпак зазначає, що «трансформація» описує особливий стан суспільства, коли відбуваються якісні зміни способів розвитку і форм соціальних зв'язків [17, с. 11]. Н. Побірченко розглядає трансформації в освіті як творчий процес перенесення сутнісних ознак інноваційних досягнень певного профілю освіти на інший профіль освіти з метою їх об'єднання [9]. Ключовими ознаками трансформації є те, що вони постійні; цілеспрямовані; мають ціннісно-мотиваційну орієнтацію.

Питаннями тьюторингу у сучасному вимірі присвячені праці українських дослідників. А. Бойко, Н. Дем'яненко розглядають проблеми тьюторингу у контексті його реалізації у вищій школі, досліджуючи концептуальні основи тьюторингу, індивідуалізації та професіограми тьютора. К. Осадча присвячує свої доробки питанням підготовки викладача та студента до тьюторської діяльності. С. Подпльота досліджує феномен тьюторингу з позиції виховного, зокрема, морального підходу у вищій школі. М. Альохін дослідив впровадження тьюторингу початковій школі, Т. Швець – у середній школі.

Польські вчені А. Бжежинська (A. Brzezińska), М. Будзинський (M. Budzyński), С. Кжихал (S. Krzychała), А. Сарнат-Частко (A. Sarnat-Ciastko), К. Чайка-Хелмінська (K. Czayka-Chełmińska) – автори багатьох праць, у яких описано моделі тьюторингу в школах Польщі.

Метою статті є аналіз стратегічного підходу в контексті трансформування інтегративної тьюторської моделі.

В умовах постійної нестабільності у світі актуальним є забезпечення постійного розвитку освіти, впровадження нових технологій і удосконалення наявних. На нашу думку, без уявлення розвитку у довгостроковій перспективі неможлива сталість тьюторської моделі через творчу еволюцію тьюторської системи; інтегративну єдність соціально-економічного прогресу; відмінність цілей, умов, перешкод упровадження тьюторингу у закладах загальної середньої освіти; різноманітність тьюторських процесів, що потрібні для забезпечення очікуваних та отриманих результатів.

Ми розглядаємо тьюторський процес як складник загального освітнього процесу, який також підлягає трансформуванню. Тобто, інтегративний зміст тьюторської моделі не може бути незмінним. Трансформування відкриває вікно можливостей щодо отримання нового та відповідає на питання про те, як досягти поставлених цілей, завдяки креативності, оновленню змісту, проактивності, новим спрямуванням [11].

Трансформування інтегративного змісту тьюторської моделі має враховувати обсяг і характер знань, що пов'язано із швидким прогресом останніх, їхньою орієнтацією на майбутнє в контексті тьюторингу. Враховуючи інтегративний зміст тьюторської моделі, трансформації стосуватиметься не лише змісту, а також форм та видів тьюторингу; організації та управління тьюторського процесу; інноваційних технологій, що забезпечують розвиток соціально-особистісних компетентностей в учнів старших класів; формування нових ціннісних взаємовідносин між суб'єктами тьюторського процесу.

Концепція стратегічного підходу (за А. Харківської) передбачає наявність таких компонентів як система цілей; пріоритетні принципи розподілу ресурсів; правила здійснення управлінських дій [13, с. 106]. Стратегічний підхід пов'язаний із довгостроковим, якісно обраним напрямом розвитку тьюторського процесу і стратегічним управлінням реалізації тьюторської моделі. Превагами стратегічного підходу у трансформуванні інтегративного змісту тьюторської моделі вважаємо зменшення до мінімуму негативних впливів на реалізацію тьюторської моделі через постійні зміни у зовнішньому оточенні; можливість вивчати та враховувати об'єктивні фактори, що формують зміни в інтегративному змісті тьюторської моделі; отримувати необхідні пропозиції для прийняття стратегічних та тактичних рішень щодо реалізації тьюторської моделі; можливість зробити упровадження тьюторської моделі у школі більш керованим процесом; забезпечення динамічності трансформаційних змін інтегративного змісту тьюторської моделі через прискорення практичних дій щодо реалізації стратегічних планів на основі відповідної системи координування, контролю й аналізу [7].

На нашу думку, стратегічний підхід передбачає здатність визначати альтернативи досягнення цілей, обирати кращі стратегічні альтернативи, що відповідають визначеним цілям, проводити оперативні дії з метою реалізації обраної стратегії. Даний підхід також уможливорює стратегічне управління тьюторським процесом та складається з етапів: стратегічного аналізу (аналіз минулих, поточних та майбутніх ситуацій, діагностика сильних і слабких сторін тьюторської діяльності, аналіз і оцінювання оточення; аналіз прогнозів і визначення можливих напрямів трансформації інтегрованого змісту тьюторської моделі; аналіз внутрішньої специфіки школи), стратегічного вибору (планування та обґрунтування планів) та реалізації стратегії (визначення дій); оцінювання обраної стратегії.

Стратегіями трансформування інтегративного змісту тьюторської моделі з урахуванням сучасних трендів в освіті та зовнішніми обставинами можуть бути: аксіологічна; акмеологічна та цифровізація.

В основі *аксіологічної стратегії* лежить філософія дитиноцентризму (Г. Ващенко, Д. Дьюї, А. Дістервег, Я. Коменський, В. Сухомлинський, В. Кремень та ін.), теорії гуманістичної педагогіки та психології (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюк, О. Савченко, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Аксіологічна стратегія у контексті тьюторській діяльності відображає суть гуманістичної концепції в освіті, а саме розвиток та зростання особистості як носія загальнолюдських цінностей [2, с. 18].

Трансформування інтегративного змісту тьюторської моделі відповідно до аксіологічної стратегії можливе за умов:

- структурування гуманістичних цінностей, які складають основу діяльності педагога-тьютора та їхня імплементація у зміст тьюторської діяльності [14, с. 11];
- творчості педагогів-тьюторів у відборі методів і технологій здійснення тьюторської діяльності;
- переорієнтації традиційної професійної позиції педагога на тьютора;
- переваги партнерства та діалогічності у взаємодії на основі емпатійності, визнання унікальності кожної дитини, з метою забезпечення умов самореалізації і самоактуалізації учнів;
- практичної спрямованості тьюторської діяльності;
- гуманізації реального буття учнів, посилення уваги до системи її цінностей та інтересів задля формування в них соціально-особистісних компетентностей.

Аксіологічна основа тьюторської діяльності уможливорює розуміння і сприйняття тьютором смислу педагогічних цінностей, обумовлюють ціннісний тип їхньої професійності, ціннісне ставлення до свого професійного розвитку [3, с. 56]. Аксіологічна стратегія у трансформуванні інтегративного змісту тьюторської моделі передбачає передусім розвиток гуманістичного типу особистості учня. Найважливішим критерієм гуманізації тьюторського процесу стають не лише набуті соціально-особистісні компетентності учнів старших класів, а також усвідомлення і прийняття ними гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного самовдосконалення [1, с. 65].

Акмеологічна стратегія має наскрізний характер на усіх етапах розвитку особистості та її навчання. Ми вже зазначали, що сьогодні суттєво змінюється роль педагога, основним завданням якого стає розвиток людського капіталу, розкриття індивідуальних можливостей учнів, створення умов для розкриття їх суб'єктності [10, с. 400]. Базовою ідеєю акмеологічного підходу є об'єктивна і суб'єктивна значущість просування людини як суб'єкта своєї життєдіяльності до вершин особистісного, професійного, духовно-морального та фізичного розвитку, спрямування на неперервний саморозвиток і самовдосконалення. Відповідно, у контексті акмеологічної стратегії, ознаками суб'єктності тьютора виступатимуть: здатність до активного орієнтування у новій ситуації; усвідомлення структури власної діяльності, якостей особистості, етапів життєвого шляху; ініціативність, здатність до самостійного цілепокладання, планування, передбачення; інтенсивна включеність у тьюторську діяльність; прагнення до саморегуляції, самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації, володіння прийомами саморегуляції; усвідомлення суперечностей свого розвитку, їх усунення, забезпечення балансу і гармонії; постійна орієнтація на саморозвиток і самооновлення; прагнення до самореалізації і творчості у професійній діяльності; інтеграція свого професійного шляху, структурування і впорядкування свого професійного досвіду і досвіду інших [10, с. 415–417].

Підвищення якості праці тьютора в сучасних умовах неможливе без активного пошуку новітніх засобів удосконалення тьюторського процесу, що передбачає постійне їх включення до інноваційної діяльності. Важливою умовою ефективності тьюторської діяльності є зорієнтованість тьютора на неперервний особистісний і професійний розвиток, що стимулюються зовнішніми впливами. Погоджуємося із думкою Л. Хоружей про те, що запровадження акмеологічної стратегії у трансформування змісту тьюторської моделі повинно охоплювати всі компетентнісні складові професійної підготовки педагога-тьютора: фахову, психологічну, методичну, організаційну, комунікативну, конструктивну, рефлексивну [14, с. 12].

Актуальність стратегії *цифровізації* обумовлена двома факторами: активним впровадженням змішаного та дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти та реалізацією сучасного тренду в освіті – навчання протягом всього життя (*lifelong learning*). Втілення ідеї неперервного навчання неможливе без створення та розроблення нових освітніх моделей, що забезпечують навчання як цілісний процес постійного вдосконалення особистості, поповнення її знань, умінь і навичок упродовж життя [8, с. 46]. Суть цифровізації в освіті полягає в тому, щоб ефективно і гнучко застосовувати новітні технології для переходу до персоналізованого і орієнтованого на результат освітнього процесу, зокрема, тьюторського.

Флагманськими документами політики на світовому рівні щодо цифровізації є Національний план освітніх технологій США (*National Education Technology Plan, 2017*) та План дій з цифрової трансформації освіти ЄС на 2021–2027 (*The Digital Education Action Plan 2021–2027*). Пандемія виявила, наскільки важливими є цифрові технології та навички для роботи, навчання та спілкування. Уряди різних країн доклали значних зусиль для пом'якшення безпосередніх наслідків закриття шкіл і сприяти безперервності освіти для всіх [15, с. 37]. В Україні відповідно в Концепції цифрової трансформації освіти та науки на період до 2026 року зазначено п'ять цілей, які передбачають: створення доступного цифрового освітнього середовища; оволодіння педагогами сучасними цифровими компетентностями; відповідність змісту освіти сучасним інформаційно-комунікаційним вимогам; оптимізація процесів управління, регулювання та моніторингу; доступність та достовірність даних у сфері освіти [12, с. 191–192].

В контексті тьюторської діяльності вбачаємо високий потенціал цифрових технологій для організації та розвитку онлайн тьюторингу. Завдяки цифровим технологіям стає реальною організація комунікації з учнями, які знаходяться у будь-якому місці, місті, країні тощо; полегшується щоденна діяльність тьюторів у сфері моніторингу тьюторського процесу; учні отримують доступ до будь-якого електронного контенту, що допомагає тьюторам ефективно організувати та реалізувати розвиток соціально-особистісних компетентностей учнів, розширює коло їх можливостей.

Цифровізація робить тьюторський процес більш мобільним, гнучким та персоналізованим, що суттєво впливає на інтегративний зміст тьюторської моделі, методи, засоби, технології, організаційні форми тьюторської діяльності, що призводить до змін у діяльності учнів та педагогів. Поєднання індивідуальної та групової співпраці, а також часова необмеженість тьюторського процесу вивільняє час для забезпечення зворотного зв'язку, можливість проектувати індивідуальні освітні маршрути практично реалізувати ідею освіти упродовж життя, а цифрові навички стають джерелом соціальних контактів поряд з іншими форматами інформаційно-комунікативного виміру [6; 18].

Враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що стрижнем стратегічного підходу виступає система стратегій. Метою кожної стратегії є визначення основних завдань і напрямів діяльності закладу загальної середньої освіти в межах реалізації тьюторського процесу.

Використана література:

1. Вітвицька С. С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка* : наук.-метод. журнал *Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.
2. Гейна О. В. Гуманістичний потенціал аксіологічного підходу в процесі навчання іноземної мови. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2021. № 1 (21). С. 17–23.
3. Гузій Н. В. Людиновимірність методологічної бази педагогічного професіоналізму як запорука успішної розбудови особистісно зорієнтованої освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. № 2 (11). 2013. С. 53–60.

4. Гуманізація шкільної освіти в країнах ЄС та США. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США : монографія / за ред. А. П. Джурило, О. З. Глушко, О. І. Локшина та ін. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 192 с.
5. Денічева, О. І. Трансформація змісту освіти в процесі підготовки здобувачів вищої освіти в Україні. *Scientific and pedagogical internship «The European experience of introducing new forms of education organization and methods into the training system of educators and psychologists»* : Internship proceedings. November 22 December 31, 2021. с. 23–25.
6. Духаніна Н. М. Я., & Лесик Г. В. (2022). Цифровізація освітнього процесу : проблеми та перспективи. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49235/1/p.406-409.pdf>
7. Мельник В. К. Технологія стратегічного планування діяльності загальноосвітнього навчального закладу. *Теорія та методика управління освітою*. 2010. № 3.
8. Муқан Н. В., Блавт О. З. Розвиток освіти в Україні на початку ХХІ століття : можливості та виклики. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. № 21. С. 44–49.
9. Побірченко Н. А. Трансформація психологічних процесів в освітології. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Київ : Київський ун-т ім. Б. Гринченка. 2012. № 3–4. С. 118–123.
10. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти : монографія / керізн. авт. кол. Н. В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 516 с.
11. Філіпенко А. С. Міждисциплінарна методологія : базові принципи. *International Relations, Part “Economic Sciences”*. 2018. № 13. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3283/2959
12. Формування концептуальних засад цифрової трансформації освіти та науки України / О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк, В. І. Ляшченка та ін. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 190–198.
13. Харківська А. А. Теоретичні та методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2012. 596 с.
14. Хоружа Л. Л. Сучасні стратегії трансформації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2020. № 33. С. 8–16.
15. Шпарик О. М. Цифрова трансформація середньої освіти : спільні стратегічні вектори США та країн ЄС. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 33–43.
16. Шуст Н. Б. Сучасна парадигма інновацій. Сучасні виклики юридичної освіти в університетському просторі : монографія / І. М. Сопілко, М. О. Дей та ін. Тернопіль : Вектор, 2018. С. 242–250.
17. Цюпак І. М. Феномен «трансформація освіти» в наукових дослідженнях. *Наукова скарбниця освіти Донеччини : науково-методичний журнал*. Слов'янськ : Вид-во «Витоки». 2017. № 1. С. 9–13.
18. Oliveira K., de Souza R. A. C. (2022). Digital Transformation towards Education 4.0. *InformaticeinEducation*, 2022. 21(2). 283–309 p. URL : <https://10.15388/infedu.2022.13>

References:

1. Vitvytska S. S. (2015) Aksiologichnyi pidkhdid do vykhovannia osobystosti maibutnoho vchytelia. [Axiological approach to education of the personality of the future teacher]. *Kreatyvna pedahohika. Nauk.-metod. zhurnal Akademiia mizhnarodnoho spivrobitnytstva z kreatyvnoi pedahohiky*. Vinnytsia. Vyp. 10. S. 63–67 [in Ukrainian].
2. Heina O. V. (2021) Humanistychnyi potentsial aksiologichnoho pidkhodu v protsesi navchannia inozemnoi movy. [The humanistic potential of the axiological approach in the process of learning a foreign language]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykhologhiia»*. *Pedahohichni nauky*. № 1 (21). S. 17–23 [in Ukrainian].
3. Huzii N. V. (2013) Liudynovymirnist metodolohichnoi bazy pedahohichnoho profesionalizmu yak zaporuka uspishnoi rozbudovy osobystisno zoriientovanoi osvity. [The human dimension of the methodological base of pedagogical professionalism as a key to the successful development of personally oriented education]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriiia : Pedahohika*. № 2 (11). S. 53–60 [in Ukrainian].
4. Humanizatsiia shkilnoi osvity v krainakh YeS ta SSHa. Transformatsiini protsesy u shkilnii osviti krain Yevropeiskoho Soiuzu ta SSHa. [Humanization of school education in EU countries and the USA. Transformational processes in school education in the countries of the European Union and the USA] (2018) : monohrafiia / za red. A. P. Dzhurylo, O. Z. Hlushko, O. I. Lokshyna ta in. Kyiv : TOV «KONVI PRINT». 192 s. [in Ukrainian].
5. Dienichieva O. I. (2021) Transformatsiia zmistu osvity v protsesi pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity v Ukraini. [Transformation of the content of education in the process of training applicants for higher education in Ukraine]. *Scientific and pedagogical internship «The European experience of introducing new forms of education organization and methods into the training system of educators and psychologists»* : Internship proceedings. November 22 December 31. S. 23–25 [in Ukrainian].
6. Dukhanina N. M. Ya., & Lesyk H. V. (2022) Tsyfrovizatsiia osvitnoho protsesu: problemy ta perspektyvy. [Digitization of the educational process: problems and prospects.]. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49235/1/p.406-409.pdf> [in Ukrainian].
7. Melnyk V. K. (2010) Tekhnolohiia stratehichnoho planuvannia diialnosti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu. [Technology of strategic planning of activities of a general educational institution]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*. № 3 [in Ukrainian].
8. Mukan N. V., Blavt O. Z. (2019) Rozvytok osvity v Ukraini na pochatku KhKhl stolittia: mozhlyvosti ta vyklyky. [Development of education in Ukraine at the beginning of the 21st century: opportunities and challenges]. *Hirska shkola Ukrainykh Karpat*. № 21. S. 44–49 [in Ukrainian].
9. Pobirchenko N. A. (2012) Transformatsiia psykhologichnykh protsesiv v osvitolohii. [Transformation of psychological processes in education]. *Neperervna profesiina osvita : teoriia i praktyka*. Kyiv : Kyivskiy un-t im. B. Hrynchenka. № 3–4. S. 118–123 [in Ukrainian].
10. Teoriia ta metodyka profesiino-pedahohichnoi pidhotovky osvitianskykh kadriv: akmeolohichni aspekty (2018). [Theory and methodology of professional and pedagogical training of educational personnel: acmeological aspects: monograph] : monohrafiia / kerivn. avt. kol. N. V. Huzii; Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 516 s. [in Ukrainian].
11. Filipenko A. S. (2018) Mizhdystsyplinarna metodolohiia : bazovi pryntsyipy. [Interdisciplinary methodology: basic principles]. *International Relations, Part “Economic Sciences”*. № 13. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3283/2959 [in Ukrainian].

12. Formuvannya kontseptualnykh zasad tsyfrovoy transformatsii osvity ta nauky Ukrainy. [Formation of conceptual foundations of digital transformation of education and science of Ukraine] (2021) / O.F. Novikova, V. P. Antoniuk, V. I. Liashenkota in. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*. № 1 (40). S. 190–198 [in Ukrainian].
13. Kharkivska A. A. (2012) Teoretychni ta metodychni zasady upravlinnia innovatsiynym rozvytkom vyshchoho navchalnoho pedahohichnoho zakladu. [Theoretical and methodical principles of management of innovative development of a higher educational and pedagogical institution] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.06. Derzh. zakl. «Luhan. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka». Luhansk. 596 s. [in Ukrainian].
14. Khoruzha L. L. (2020) Suchasni stratehii transformatsii zmistu pedahohichnoi osvity. [Modern strategies for transforming the content of pedagogical education]. *Pedahohichna osvita : teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*. № 33. S. 8–16 [in Ukrainian].
15. Shparyk O. M. (2022) Tsyfrova transformatsiia serednoi osvity : spilni stratehichni vektory SShA ta krain YeS. [Digital transformation of secondary education : common strategic vectors of the USA and EU countries]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. № 3. S. 33–43 [in Ukrainian].
16. Shust N. B. (2018) Suchasna paradyhma innovatsii. Suchasni vyklyky yurydychnoi osvity v universytetskomu prostori: monohrafiia. [Modern innovation paradigm. Modern challenges of legal education in the university space: monograph] / I.M.Sopilko, M. O. Dei ta in. Ternopil : Vektor. S. 242–250 [in Ukrainian].
17. Tsiupak I. M. (2017) Fenomen «transformatsiia osvity» v naukovykh doslidzhenniakh. [The phenomenon of "transformation of education" in scientific research]. *Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny : naukovo-metodychnyi zhurnal. Sloviansk : Vyd-vo «Vytoky»*. № 1. S. 9–13 [in Ukrainian].
18. Oliveira K., de Souza R. A. C. (2022) Digital Transformation towards Education 4.0. *Informatics in Education*. 21(2), P. 283–309 URL : <https://10.15388/infedu.2022.13>

T. Shvets. Strategic approach to transforming the content of the integrative tutorial model.

The article substantiates the concept of transformations in education driven by several factors: educational reforms; rapid development of the information society; adaptation to modern requirements for the formation of a personality capable of self-realization; raising educational standards; the relevance of acquiring competencies; rethinking the roles of teachers and students. The aim of the article is to analyze the strategic approach used by the author to substantiate several strategies in the context of transforming the integrated tutoring model. The author succinctly summarizes the work of Ukrainian scientists regarding the definition of «transformation», which is considered in the context of the educational process. Research methods include studying, analyzing, and synthesizing scientific and pedagogical sources to substantiate the strategic approach and its aspects of transforming the integrative tutoring model.

The article identifies the advantages of the strategic approach, its relevance to modern requirements for organizing the educational process, of which tutoring is a component. The author argues that the strategic approach enables the management of the tutoring process, has corresponding implementation stages, and consists of several strategies. The article argues that the application of the strategic approach contributes to reducing negative impacts on the implementation of the tutoring model, allows for consideration of all factors of changes in the tutoring model, management thereof, and ensures the dynamism of transformational changes. The article identifies the following strategies: axiological, acmeological, and digitalization strategy. Each strategy is justified, the necessity and conditions for their implementation are determined, as well as the consequences of the effectiveness of the tutoring process.

In the conclusions, the author argues that it is the system of strategies that enables the transformation of the integrative tutoring model, ensuring its flexibility, adaptability, and variability according to the needs of individual schools and society.

Key words: transformation, tutoring model, strategic approach, acmeological strategy, axiological strategy, digitalization, tutoring, innovativeness, tutoring process.

НАВЧАННЯ МОВИ НА ОСНОВІ ЗАВДАНЬ: ПОКРАЩЕННЯ ЗАСВОЄННЯ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗМІСТОВОГО СПІЛКУВАННЯ. ПРИНЦИПИ ТА ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Навчання мови на основі завдань (TBLT/ Task-based language teaching) – це навчальний підхід, який зосереджений на використанні автентичних завдань як основної одиниці вивчення мови. У TBLT учні беруть участь у цілеспрямованих, значущих завданнях, які вимагають застосування мовних навичок для досягнення конкретної мети чи результату. Цей підхід робить наголос на спілкуванні, співпраці та розвитку володіння мовою шляхом осмисленого використання мови. Основні принципи TBLT включають вибір завдань, їх виконання та мовну спрямованість. Завдання мають бути відповідними, складними та автентичними, вимагаючи від учнів спілкування та взаємодії з іншими для досягнення конкретної мети. Під час виконання завдання учні беруть участь у виконанні завдання, використовуючи свої мовні та комунікативні ресурси. Крім того, TBLT набув популярності в мовній освіті завдяки своїй орієнтованості на учня та комунікативній природі. Це сприяє автономії учнів, заохочує змістовне спілкування та сприяє розвитку як вільного, так і мовлення згідно чітких завдань. TBLT було впроваджено в різних контекстах, включаючи класи, мовні програми та дослідження вивчення другої мови. Як динамічний підхід, TBLT продовжує розвиватися та адаптуватися до різних освітніх умов і потреб учнів. Його реалізація може відрізнятися залежно від таких факторів, як рівень кваліфікації учнів, культурний контекст і педагогічні міркування. Дослідження TBLT довели його ефективність у сприянні результатам вивчення мови, мотивації учнів та інтеграції технологій у розробку та виконання завдань. TBLT акцентується на використанні мови в реальних ситуаціях, що дозволяє студентам навчитися ефективно комунікувати. Завдання, орієнтовані на реальні комунікативні ситуації, допомагають учням розвивати практичні навички, необхідні для використання мови у реальному житті. Конкретні цілі та виконання реальних завдань роблять процес навчання цікавішим і заохочують студентів до активного використання мови. TBLT дозволяє студентам активно взаємодіяти між собою, сприяючи розвитку навичок мовлення, слухання, читання та письма. Учні вчаться ефективно висловлювати свої думки, розуміти інших та адаптуватися до різних комунікативних ситуацій. TBLT надає можливість студентам застосовувати свої мовні знання у практичних ситуаціях. Вони навчаються вирішувати реальні завдання, використовуючи вивчену мову, що допомагає зміцнити їх розуміння та запам'ятовування мовних структур.

Ключові слова: навчання мови на основі завдань (TBLT), навчальний підхід, автентичні завдання, осмислене використання мови, основні принципи, вибір і дизайн завдань, взаємодія.

Навчання мови на основі завдань (TBLT) – це інноваційний підхід до вивчення мови, який надає пріоритет комунікації в реальному житті та осмисленому використанню мови. Цей педагогічний метод наголошує на виконанні завдань, а не на традиційному фокусуванні на ізольованих мовних компонентах, сприяючи засвоєнню мови через активне залучення та автентичну мовну практику. У цій статті досліджуються ключові принципи та переваги TBLT, ефективність у сприянні володінню мовою та навикам спілкування серед учнів. TBLT включає в себе принципи комунікативного навчання мови та ґрунтується на уявленні про те, що вивчення мови є найефективнішим, коли учні активно використовують мову в контексті. Виконуючи завдання, учні мають можливість практикувати та розвивати свої мовні навички за допомогою реалістичних завдань, що відображають типи використання мови, з якими учні стикаються в реальних життєвих ситуаціях. Загалом, викладання мови на основі завдань пропонує підхід, орієнтований на учня, який сприяє спілкуванню, взаємодії та розвитку мовних навичок шляхом застосування автентичних завдань.

Навчання мови на основі завдань (TBLT) було досліджено різними вченими в галузі вивчення другої мови та її викладання. Одним із видатних дослідників, які зробили значний внесок у дослідження TBLT, є Род Елліс. Р. Елліс є відомим вченим у галузі оволодіння другою мовою та провів широке дослідження різних аспектів викладання мови, включаючи навчання на основі завдань. Його робота включає вивчення ролі завдань у вивченні мови, принципів проектування завдань та виконання завдань у класі. Джейн Вілліс відома своїм внеском у викладання мови на основі завдань і розробку матеріалів. Вона проводила дослідження щодо розробки завдань, виконання завдань у класі та впливу завдань на результати вивчення мови. Дж. Вілліс також є автором книг і статей про навчання, засноване на завданнях [3]. Майкл Лонг провів дослідження і розробив гіпотезу взаємодії, яка підкреслює важливість узгодженої взаємодії під час вивчення мови. Дослідження Пітера Скехана зосереджено на когнітивних аспектах навчання мови за завданнями. Він досліджував такі фактори, як складність завдань, послідовність завдань і вплив завдань на розвиток мови. Робота П. Скехана сприяла розумінню когнітивних процесів, пов'язаних із виконанням завдань, і їх впливу на вивчення мови. Мартін Байгейт провів дослідження вивчення мови на основі завдань і дослідив різні аспекти розробки та реалізації завдань. Його робота досліджує роль повторення завдань, послідовність завдань і вплив характеристик завдання на результати вивчення мови [7]. Дослідження Байгейта зробили внесок у теоретичне та практичне розуміння навчання, заснованого на завданнях.

Ці дослідники, серед іншого, зробили значний внесок у сферу викладання мови на основі завдань через свої емпіричні дослідження, теоретичні основи та практичні ідеї. Їх робота надала цінну інформацію про переваги, проблеми та ефективне впровадження підходів, що базуються на завданнях, у контексті викладання та вивчення мови.

Мета цієї статті – надати всебічний огляд викладання мови на основі завдань (TBLT). Стаття має на меті служити цінним ресурсом для педагогів, дослідників і практиків, зацікавлених у розумінні та використанні TBLT як ефективного підходу до навчання мови.

Стаття починається з представлення концепції викладання мови за завданнями, окреслення її принципів і теоретичних основ. Робота висвітлює ключові характеристики, які відрізняють TBLT від інших підходів до навчання. У дослідженні розглядаються основні компоненти TBLT, включаючи вибір завдань, виконання завдань, мовний фокус і оцінку завдань. У статті обговорюються потенційні переваги TBLT для тих, хто вивчає мову, такі як підвищення мотивації, покращення комунікативних навичок і підвищення рівня володіння мовою.

Праця пропонує уявлення про розробку завдань, дії перед виконанням завдань, методи виконання завдань і способи включення мовного фокусу в структуру, засновану на завданнях. Також обговорюється роль вчителя як фасилітатора та важливість самостійності учня в TBLT. Праця також розглядає педагогічні міркування, такі як адаптація TBLT до різних рівнів кваліфікації, інтеграція технологій та оцінка продуктивності учнів у контексті завдань. Стаття заохочує подальші дослідження та розвідки в галузі TBLT, пропонує напрями для майбутніх досліджень і розвитку.

Ключові принципи TBLT

Підхід TBLT ґрунтується на кількох ключових принципах, які керують його впровадженням і відрізняють його від більш традиційних підходів до навчання мови. Ці принципи включають використання автентичних завдань, орієнтацію на учня та зосередженість на значенні [4]. Цей підхід наголошує на використанні автентичних завдань реального світу, з якими учні можуть зіткнутися в середовищі цільової мови. Помітно, що ці завдання розроблені таким чином, щоб відображати фактичні цілі, для яких використовується мова, наприклад замовлення їжі в ресторані, проведення інтерв'ю або участь у груповій дискусії. Залучаючи учнів до автентичних завдань, TBLT надає можливості для змістовного спілкування та розвитку практичних мовних навичок [5]. Крім того, він ставить учнів у центр процесу вивчення мови. Вчителі виконують роль фасилітаторів, супроводжуючи учнів у виконанні завдань і надаючи підтримку, якщо це необхідно. Учні заохочують брати активну участь у навчанні, прийнятті рішень, співпраці з однолітками та обмірковуванні використання мови [7]. Цей підхід, орієнтований на учня, підвищує мотивацію, автономію та самостійне навчання серед учнів.

Крім того, TBLT зосереджується на значенні. Основна мета TBLT – передати й зрозуміти значення, а не зосереджуватися лише на точності мовних форм. Учні заохочують використовувати мову для досягнення комунікативної мети, навіть якщо їх мова містить помилки. Таким чином, віддаючи перевагу значенню над формою, TBLT створює сприятливе середовище для учнів, щоб експериментувати, ризикувати та розвивати свою комунікативну компетентність [7].

Переваги TBLT

Цей підхід пропонує численні переваги для тих, хто вивчає мову, сприяє засвоєнню мови та розвитку комунікативних навичок у змістовний та захоплюючий спосіб. З цієї причини цей тип навчання зосереджується на підвищенні рівня володіння мовою. Виконуючи автентичні завдання, учні знайомляться з широким спектром мовних структур, словникового запасу та функціонального використання мови. Такий вплив полегшує набуття нових мовних особливостей і покращує загальний рівень володіння мовою. Зосередження на значенні також дозволяє учням розвивати вільне мовлення та комунікативну компетентність, що дозволяє їм більш ефективно висловлюватись у реальних життєвих ситуаціях [5]. Крім того, TBLT використовує внутрішню мотивацію учнів, надаючи їм завдання, які є актуальними, цікавими та пов'язаними з їхніми особистими інтересами та потребами. Такий підхід сприяє активній участі та формує позитивний досвід навчання. Під час успішного виконання завдань учні відчують почуття причетності та досягнення, що підвищує мотивацію та бажання продовжувати вивчення мови [7]. З іншого боку, TBLT готує учнів до використання мови в реальному житті, зосереджуючись на автентичних завданнях і сприяючи змістовному спілкуванню. Тому, беручи участь у таких завданнях, як рольові ігри, моделювання та дії з вирішення проблем, учні розвивають навички, необхідні для навігації в різних контекстах спілкування [4]. Вони набувають впевненості у своїй здатності ефективно взаємодіяти з носіями мови та діяти в реальних мовних ситуаціях.

Приклади завдань

Вивчення мови на основі завдань (TBLT) зосереджується на вивченні мови за допомогою змістовних і автентичних завдань. Ці завдання моделюють ситуації з реального життя та заохочують учнів активно використовувати мову для досягнення конкретної мети [5]. Приклади вправ для вивчення мови на основі завдань:

1. Рольові розмови: створіть сценарії рольових ігор, у яких учні виконують різні ролі та беруть участь у розмовах. Наприклад, сценарій ресторану, де один учень грає клієнта, а інший – офіціанта. Поставте конкретні цілі для кожної ролі, наприклад, замовити їжу, попросити рекомендації або подати скаргу.

2. Діяльність із розривом інформації: розробка діяльності, у якій учні мають різну інформацію та потребують обміну нею, щоб виконати завдання. Наприклад, один учень має карту з маршрутом, а інший учень має запитати маршрут до певного місця. Ця вправа сприяє спілкуванню та обміну інформацією.

3. Завдання на розв'язання проблем: ставте учням реальні життєві проблеми або виклики, для вирішення яких потрібні знання мови. Наприклад, групова діяльність, де учні планують спільну поїздку на

вихідні, обговорюючи транспорт, проживання та заходи. Вони можуть вести переговори, вносити пропозиції та досягати консенсусу.

4. Мультимедійні проекти: призначте учням мультимедійні проекти, де вони використовують мову для створення вмісту. Наприклад, створити відеопрезентацію про своє рідне місто або епізод подкасту з обговоренням цікавої теми. Ця вправа дозволяє учням використовувати різні мовні навички, такі як написання сценаріїв, запис аудіо та редагування відео[4].

5. Ігри-симулятори: використовуйте ігри-симулятори для вивчення мови або віртуальні середовища, які забезпечують захоплюючий досвід. Наприклад, онлайн-симуляція, де учні ведуть віртуальний бізнес і їм потрібно спілкуватися з клієнтами, постачальниками та колегами. Цей тип вправ залучає учнів до реалістичної та інтерактивної мовної практики [2].

«Навчання на основі завдань» Дж. Вілліса та Д. Вілліса (2007) є вичерпним посібником, який досліджує практичне впровадження викладання мови на основі завдань (TBLT). Книга пропонує низку ідей і стратегій для вчителів щодо ефективного впровадження TBLT у мовні класи. У книзі наголошується на принципах і перевагах TBLT як підходу, який сприяє залученню учнів, змістовному спілкуванню та засвоєнню мови. Досліджено перехід від традиційної уваги до граматичних структур до уваги до виконання значущих завдань [2]. Вчені надають вказівки щодо того, як розробляти завдання, які є автентичними, актуальними та доступними для учнів.

Книга «Навчання на основі завдань» розглядає оцінювання завдань і надає вказівки для оцінювання продуктивності учнів і надання зворотного зв'язку. У дослідженні розглядаються різні методи оцінювання, такі як самооцінка, взаємна оцінка та оцінка вчителя, які можна використовувати для оцінки як процесу, так і результату виконання завдання. Автори обговорюють роль виправлення помилок у системі задач. Вони підкреслюють важливість надання змістовного та своєчасного зворотного зв'язку, який зосереджується на комунікативній ефективності використання мови учнями. Дослідники пропонують стратегії виправлення помилок, які збалансовують точність і плавність, такі як відкладене виправлення помилок, самовиправлення та групове виправлення [2].

Автори обговорюють важливість урахування культурних і соціальних факторів під час розробки та реалізації завдань. Вони спрямовані на потребу в завданнях, які поважають культурне походження учнів, надають можливості для міжкультурного спілкування та підвищують обізнаність у соціальних питаннях. Автори підкреслюють роль завдань у сприянні культурному розумінню та співчуттю серед учнів [2].

«Вивчення та викладання мови на основі завдань» Рода Елліса (2009) є провідною працею, яка досліджує теоретичні основи, результати досліджень і практичні наслідки викладання мови на основі завдань (TBLT) [3]. Книга містить вичерпний огляд ключових ідей і концепцій, пов'язаних з TBLT.

Р. Елліс представляє TBLT як підхід, який зосереджується на використанні значущих завдань як центральної одиниці навчання. Він підкреслює важливість залучення учнів до реальних завдань, які сприяють спілкуванню та використанню мови в автентичному контексті. Елліс пропонує теоретичну основу для розуміння TBLT та його ролі в сприянні засвоєнню мови. Елліс досліджує інтеграцію мовного фокусу в рамках підходу, заснованого на завданнях. Він обговорює роль мовного введення, зауваження та зворотного зв'язку в підтримці розвитку мови під час і після виконання завдання [3]. Елліс наголошує на необхідності збалансованого зосередження на значенні та формі для сприяння засвоєнню мови.

Елліс обговорює еволюцію ролі вчителя в класі, що базується на завданнях. Він досліджує перехід від традиційного підходу, орієнтованого на вчителя, до більш сприятливої ролі, підтримуючи учнів у виконанні завдань і розвитку мови [3]. Елліс надає практичні ідеї та стратегії для ефективного впровадження TBLT у різноманітних навчальних контекстах.

«Вивчення та викладання мови на основі завдань» Пітера Скехана є цінним ресурсом для педагогів, дослідників і практиків, які цікавляться TBLT. Елліс представляє всебічне та доступне дослідження теоретичних основ, результатів досліджень і практичних міркувань, пов'язаних із TBLT. Книга пропонує чітке розуміння основних концепцій, керівних принципів і педагогічних наслідків впровадження TBLT у мовних класах.

Стаття Пітера Скехана 1996 року під назвою «Основа для впровадження навчання на основі завдань» викладає ключові ідеї та принципи впровадження навчання мови на основі завдань (TBLT) у мовних класах. Скехан виступає за перехід від традиційного навчання мови, заснованого на граматиці, до підходу, заснованого на виконанні завдань. Скехан пропонує цикл завдань, що складається з трьох етапів: етапи попереднього виконання завдання, цикл виконання завдань і мовний фокус. Цикл завдань передбачає участь учнів у виконанні завдання з подальшим переглядом та аналізом їх виконання [6]. Цей аналіз може призвести до діяльності, зосередженої на мові, яка стосується конкретних мовних особливостей або труднощів, що виникли під час виконання завдання.

Скехан підкреслює важливість автентичності в завданнях. Завдання повинні відображати використання мови в реальному світі та надавати учням можливість використовувати цільову мову осмислено, цілеспрямовано [6]. Автентичність підвищує мотивацію учнів і сприяє перенесенню мовних навичок у контексти реального життя.

Скехан наголошує на цінності залучення та співпраці учнів під час навчання на основі завдань. Учні повинні брати активну участь у виконанні завдання, обговорюючи значення та працювати разом для досягнення цілей завдання. Співпраця покращує вивчення мови та сприяє розвитку навичок взаємодії.

Висновки. Підсумовуючи, викладання мови на основі завдань (TBLT) постає як потужний навчальний підхід, який покращує засвоєння мови через змістовне спілкування. Ставлячи автентичні завдання в центр вивчення мови, TBLT сприяє взаємодії, взаємодії та застосуванню мовних навичок у контексті реального світу. У цій статті подано вичерпний огляд принципів і теоретичних основ TBLT, підкріплений ретельним оглядом літератури.

Огляд літератури продемонстрував масштабні дослідження, проведені щодо TBLT, з видатними вченими, які внесли цінну інформацію про розробку завдань, виконання та вплив TBLT на результати вивчення мови. Переглянуті дослідження постійно підкреслюють позитивний вплив TBLT на мотивацію учнів, розвиток вільного мовлення та набуття стратегій спілкування. Крім того, дослідження підкреслили важливість автентичності завдання, самостійності учня та осмисленого використання мови в класах TBLT.

Поєднуючи вивчення мови з автентичними завданнями, TBLT усуває розрив між навчанням у класі та використанням мови в реальному житті, надаючи учням навички та впевненість, щоб орієнтуватися в змістовному спілкуванні в різноманітних контекстах. Переглянута література підкреслює ефективність TBLT у різних середовищах вивчення мови, включаючи класи для другої мови, програми занурення та інтенсивні мовні курси.

Також обговорювалися практичні міркування щодо впровадження TBLT, включаючи вибір завдань, техніку виконання завдань і роль вчителя як фасилітатора значущої комунікації. Крім того, в огляді літератури досліджено напрями поточних досліджень і майбутні напрями для TBLT, такі як інтеграція технологій, методи оцінювання та вплив соціокультурних факторів на навчання на основі завдань.

TBLT представляє динамічний і орієнтований на учня підхід, який сприяє засвоєнню мови через автентичні завдання та змістовне спілкування. Його принципи узгоджуються з сучасними теоріями вивчення мови та сприяють залученню учнів, мотивації та розвитку навичок. Оскільки педагоги продовжують використовувати TBLT, подальші дослідження та педагогічні інновації, безсумнівно, покращать наше розуміння та застосування цього підходу, забезпечуючи його постійну ефективність у контексті викладання мови.

Використана література:

1. Van den Branden K. *Task-based language education : From theory to practice*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 284 p.
2. Willis J., & Willis D. *Doing Task-Based Teaching*. Oxford : Oxford University Press. 2007. 294 p.
3. Ellis R. *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford : Oxford University Press. 2003. 387 p.
4. Long M. H., & Crookes G. Three Approaches to Task-Based Syllabus Design. *TESOL Quarterly*. 1992. Vol. 26. № 1. P. 27–56.
5. Nunan D. *Task-based language learning*. Cambridge : Cambridge University Press. 2004. 222 p.
6. Skehan P. A Framework for the Implementation of Task-based Instruction. *Applied Linguistics*. 1996. Vol. 17, № 1. P. 38–62.
7. Skehan P. *Second language task-based performance : Theory, research, assessment*. London, UK; Routledge, 2018. 350 p.

References:

1. Van den Branden K. (2006) *Task-based language education : From theory to practice*. Cambridge : Cambridge University Press. 284 p.
2. Willis J., & Willis D. (2007) *Doing Task-Based Teaching*. Oxford : Oxford University Press. 294 p.
3. Ellis R. (2003) *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford : Oxford University Press. 387 p.
4. Long M. H., & Crookes G. (1992) Three Approaches to Task-Based Syllabus Design. *TESOL Quarterly*. Vol. 26 (1). p. 27–56.
5. Nunan D. (2004) *Task-based language learning*. Cambridge : Cambridge University Press. 222 p.
6. Skehan P. A. (1996) Framework for the Implementation of Task-based Instruction. *Applied Linguistics*. Vol. 17 (1). P. 38–62.
7. Skehan P. (2018) *Second language task-based performance : Theory, research, assessment*. London, UK; Routledge. 350 p.

A. Shykun. Task-based language teaching: enhancing language acquisition through meaningful communication. Principles and literature review.

Task-Based Language Teaching (TBLT) is an instructional approach that focuses on the use of authentic, real-world tasks as the primary unit of language learning. In TBLT, learners engage in purposeful, meaningful tasks that require the application of language skills to achieve a specific goal or outcome. This approach places an emphasis on communication, collaboration, and the development of language proficiency through meaningful language use. The core principles of TBLT involve task selection, task performance, and language focus. Tasks should be relevant, challenging, and authentic, requiring learners to communicate and interact with others to achieve a specific goal. During task performance, learners engage in the task, utilizing their linguistic and communicative resources to complete it. Language focus activities may be integrated within or after the task to address specific language features or provide additional support as needed. Moreover, TBLT has gained prominence in language education due to its learner-centered and communicative nature. It promotes learner autonomy, encourages meaningful communication, and fosters the development of both fluency and accuracy in language use. TBLT has been implemented across various contexts, including classrooms, language programs, and second language acquisition research. As a dynamic approach, TBLT continues to evolve and adapt to different educational settings and learner needs. Its implementation may vary based on factors such as learner proficiency levels, cultural contexts, and pedagogical considerations. Research on TBLT has explored its effectiveness in promoting language learning outcomes, learner motivation, and the integration of technology in task design and implementation.

Key words: *Task-Based Language Teaching (TBLT), instructional approach, authentic tasks, real-world tasks, meaningful language use, core principles, task selection and design, interaction.*

МЕНТОРСТВО В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанням організації процесу менторства в закладах вищої освіти України. Адже, одним із наслідків посилення російської агресії є скорочення контингенту здобувачів, зниження рівня їхньої успішності та погіршення загального психосоціального стану. Глибоке розуміння цієї теми є необхідним як для вирішення питання створення студентоцентрированої атмосфери в окремому закладі, так і на перспективу – з позицій збереження людського потенціалу в країні загалом.

Мета дослідження – визначити можливість та / чи доцільність запровадження системи менторства в закладах вищої освіти України. Для досягнення цієї мети було використано такі загальнонаукові методи, як аналіз наукової літератури, групування та систематизація, порівняння, синтез та індукція, анкетування, моделювання, прогнозування та узагальнення. Результати дослідження показують, що поняття «менторство» на законодавчому рівні не унормовано, його сутність науковцями дискутується. Встановлено, що менторство – це процес, який передбачає активну взаємодію між наставником та його протеже і будується на довірі та повазі; може набувати різних форм та видів, в залежності від мети, характеру та особистісних рис суб'єктів взаємодії. В процесі анкетування виявлено, що серед здобувачів поширеним є неформальне менторство, за якого в ролі наставників виступають батьки; лише третина респондентів в окремих питаннях звертається до викладачів, і кожен десятий має незадоволену потребу в менторській підтримці. Дослідження також виявило ключові виклики, які стоять перед закладами вищої освіти в процесі формування системи менторства: брак кадрових та фінансових ресурсів, відсутність науково обґрунтованої технології менторської взаємодії та практики підготовки менторів, розуміння критеріїв успішності менторських програм та рис, які роблять викладачів ефективними наставниками. Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати дозволяють визначити позицію студентів щодо доцільності запровадження менторських програм та наявності відповідних можливостей у закладах вищої освіти.

Ключові слова: менторство, наставництво, менторська взаємодія, протеже, менторство в системі вищої освіти, система менторства.

Посилення російської агресії та запровадження воєнного стану внесли значні зміни в усі сфери суспільного життя. Система вищої освіти не є виключенням. Перед нею постали нові виклики, серед яких: знищення інфраструктури, скорочення фінансування; втрата кадрового потенціалу та студентського контингенту, проблеми забезпечення академічної доброчесності [6]. Найбільш непоправні освітні втрати для України – люди, фахівці, без яких неможливе повоєнне відновлення та економічне зростання країни. Важливо виробити механізми для збереження контингенту студентів. Одним із найбільш дієвих інструментів для цього є менторство.

Саме воно дозволяє поліпшити результати навчання, розширити та поглибити професійні та соціальні знання студентів, сформувані відповідні професійні та соціальні компетентності, сприяє посиленню впевненості у власних силах, знаннях та здібностях, створює умови для індивідуалізації процесу формування стилю професійної діяльності [5, с. 287].

Незважаючи на низку коротко- та довгострокових переваг, менторство залишається малопоширеною практикою у вітчизняних закладах освіти. Результати дослідження ряду зарубіжних (M. Berinšterová [2], S. Andersen, R. West [1], T. Cronan, Ch. Van Liew, S. Cronan [4] T. Tuma, J. Adams, B. Hultquist, E. Dolan та ін.) та вітчизняних (І. Сидорук [5], О. Іваницька) науковців вказують на те, що вивченню проблем менторства здобувачів вищої освіти останнім часом приділяється значно менше уваги.

Отже, з одного боку, в країні відбувається зростання кількості тривожних та виснажених студентів, які потребують підтримки; з іншого, відсутнє розуміння механізмів цієї підтримки.

Мета публікації – визначити можливість та / чи доцільність запровадження системи менторства в закладах вищої освіти України.

В Україні термін «менторство» набув поширення лише в останні роки. Аналогічна діяльність у радянські часи класифікувалася як наставництво. Порівнюючи ці два поняття, вітчизняні науковці згоди не дійшли. Одні вчені їх розмежовують: наставництво – це односторонній процес впливу наставника на підопічного, тоді як менторство передбачає двосторонній характер; інші – трактують менторство як форму наставництва [5, с. 284].

Вивчення нормативно-правових актів ясності у цей спір не додає: поняття «менторство» взагалі не зустрічається, а термін «наставництво» застосовується лише в контексті соціальної підтримки дітей (Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про наставництво», Наказ Міністерства соціальної політики України «Методичні рекомендації щодо запровадження наставництва»).

Ми, як і M. Berinšterová [2], схилиємося до думки, що менторство та наставництво – це синонімічні поняття, а двосторонній зв'язок між наставником та його підопічним – це розвиток парадигми, а не виникнення нового за своєю сутністю явища. До того ж, цей підхід навчального партнерства сформувався десь з 1980 р., до цього менторство, на нашу думку, розглядалося як спосіб передачі певного набору цінностей, навичок і норм, прийнятих суспільством, або як передача професійного досвіду.

Незважаючи на бажання науковців щось змінити, доповнити чи деталізувати в процесі менторства (з огляду на потреби суспільства, інновації в освіті, розвиток інформаційних технологій, можливості онлайн спілкування та ін.), функції ментора можна вкласти в 3 напрямки, які відповідають моделі MFQ-9 S. Castro, T. Scandura, розробленій ще у 2004 р. (рис. 1).

Рис. 1 Функції ментора

Джерело: складено автором за [3].

Ці функції можуть реалізуватися окремо, але можуть і взаємодоповнюватися, взаємо узгоджуватися, допускаючи на певному етапі переважання однієї з них.

В процесі взаємодії ментор та його протеже проходять 4 стадії:

- встановлення відносин (визначають цілі та очікування, обговорюють ролі та відповідальності);
- навчання – передача знань та навичок;
- розвитку (підопічний застосовує набуті знання та навички);
- завершення (аналіз досягнутих результатів).

Система менторства багаторівнева. Окрім ментора та його протеже, вона ще включає такі елементи, як простір і час (студенти та консультанти взаємодіють синхронно або асинхронно офлайн чи онлайн) [1]. Взаємодія може бути директивною, коли наставник надає допомогу в конкретних сферах, або розвиваючою, де пропонуються поради з більш широкого спектру тем. Менторство може бути тривале в часі (багаторазове) та ситуативне, індивідуальне та командне в різних варіаціях: у одного ментора кілька протеже, чи у одного протеже кілька менторів, які надають йому підтримку в різних сферах життя.

Особистісні риси та компетентність ментора, потреби та послідовність його протеже формують різні моделі наставництва і призводять до багатьох різних прикладів і можливостей наставництва [1].

Запроваджуючи систему менторства в ЗВО необхідно брати до уваги, що наставництво студентів відрізняється як від наставництва школярів, так і від наставництва дорослих на робочому місці. Серед здобувачів вищої освіти спостерігається підвищення економічних і соціальних вимог через входження в нове середовище.

Вчені стверджують, що студенти бакалаврату значно частіше обирають менторів як надихаючих радників, тоді як аспіранти – з огляду на тематику наукових досліджень [4]. Для деяких студентів професійні навички наставника не є такими критичними, як бажання допомогти в досягненні академічних і професійних цілей [1], наставницькі відносини більш успішні, коли ментори та їхні підопічні підбираються на основі спільних точок зору та взаємних інтересів [2].

Розглядаючи можливість запровадження менторства, нами було визначено чотири основні «точки дотику», де наставницька підтримка є обов'язковою: 1 – на етапі знайомства із закладом вищої освіти (під час проведення Дня абітурієнта), 2 – перші дні / тижні навчання; 3 – виконання наукової роботи; 4 – проходження практики [7]. В основі такого розподілу лежала проста логіка: встановлення якісного контакту в першому випадку забезпечує набір студентів; у другому – збереження контингенту; в третьому – покращує перспективи майбутньої наукової діяльності здобувачів; у четвертому – допомагає не розчаруватися і знайти себе в обраній спеціальності, сприяє розвитку професійної кар'єри у подальшому.

Огляд результатів наукових досліджень вказує на те, що найбільш поширеними в закладах вищої освіти є академічне (друга та третя «точки дотику») та професійно-орієнтоване (четверта «точка дотику») менторство. В першому випадку, надаючи академічну підтримку, ментор намагається сприяти у свого протеже розвитку компетенцій, необхідних для успішного навчання та виконання навчально-дослідницької роботи. В основному цю роль виконують науково-педагогічні працівники, які викладають на даній освітній програмі та виступають керівниками наукових робіт студентів. В другому – ментор створює можливості для отримання практичного досвіду, застосування знань для вирішення конкретних професійних

завдань. Менторами виступають керівники практик від навчального закладу та представники професійної спільноти.

Досить поширеним серед студентів є неформальне (природне) менторство, коли допоміжну роль у розвитку молодшої людини можуть відігравати вчителі, колеги, друзі та родина, виступаючи у ролі порадирика, прихильника, зразка для наслідування, спонсора, слухача, тренера тощо. В будь-якому випадку вибір і хід наставницьких стосунків у значній мірі залежить від підопічного.

Визначити позицію студентів щодо потреби існування менторства дозволило опитування, в якому взяли участь 121 чоловік. Анкетування здійснювалося у відповідності до моделі MFQ-9 S. Castro, T. Scandura, було анонімним та добровільним, тому відповідали ті, кому ця тема відгукнулася. Найбільше представленими виявилися 3-ій (38%) та 2-ий (33%) курси бакалаврату. Першокурсники склали 19% від загальної кількості респондентів, здобувачі 4 курсу та магістратури – по 5%.

Незважаючи на те, що це студенти закладу вищої освіти, і третина з них паралельно з навчанням працює, виявилось, що вони залишаються дуже залежними від своїх батьків: 71% респондентів повідомили, що довіряють лише батькам, і 56,9% – діляться особистими проблемами лише з батьками; ідесь близько третини ділиться з друзями (рис. 1).

Рис. 1. Психосоціальна підтримка здобувачів

Джерело: складено автором

Жоден студент не згадав про можливість отримати психосоціальну підтримку у когось з викладацького складу чи в органах студентського самоврядування. При цьому 5% респондентів вказали, що мають такі потреби, але поруч такої людини немає, незважаючи на те, що в закладі успішно функціонує психологічна служба.

Також батьки продовжують залишатися для більшості здобувачів взірцем для наслідування (66,1%) та прикладом успішності (61%). Лише 10% респондентів відзначили, що більше цінують знання та вміння, які їм передають викладачі та наставники (колеги) на роботі, але жоден не вказав, що хоче бути успішним, як його викладач, чи ті студенти, які входять до органів місцевого самоврядування (рис. 2). Варто зауважити, що 12 чоловік з опитаних таку потребу має.

Рис. 2. Взірець для наслідування у здобувачів

Джерело: складено автором

Трішки краща ситуація з роллю офіційного менторства в площині професійної підтримки. Незважаючи на те, що 38% здобувачів визначають свої професійні цілі з батьками, і лише 23% дослухаються до порад викладачів, все ж таки відсоток тих, кому допомагають викладачі та наставники реалізувати заплановане, зростає до 29% та 10% відповідно, тоді як роль батьків зменшується до 29% (рис. 3).

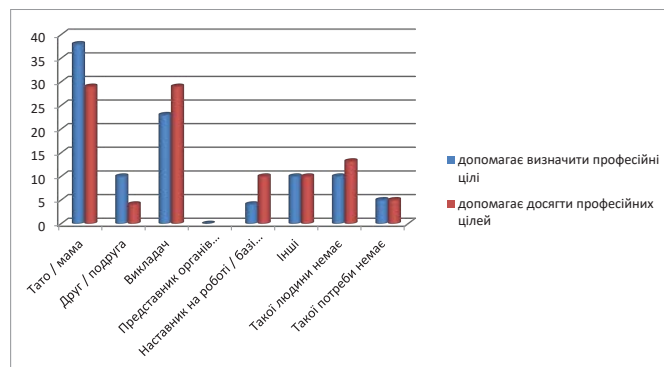

Рис. 3. Професійна підтримка здобувачів

Джерело: складено автором

Результати анкетування вказують, що більшість здобувачів орієнтуються на своїх батьків (1); до викладачів, керівників практик звертаються за порадою та підтримкою лише в окремих випадках (2); існує певна кількість студентів, яка потребує підтримки, але її не отримує (3). Що стосується останньої групи, то це здобувачі різних курсів, які потребують одного із видів підтримки, а не всієї названої сукупності.

З одного боку, можна говорити про те, що заклад вищої освіти не в повній мірі забезпечує функціонування системи наставництва (адже ми бачимо студентів, які потребують підтримки), і це може бути однією з причин зменшення контингенту студентів, зниження рівня їхньої академічної успішності та відсутності подальшого працевлаштування за отриманою спеціальністю.

З іншого боку, процес наставництва – це не автоматичний процес, він передбачає наявність взаємної довіри та поваги один до одного, відсутність психічних та фізичних бар'єрів між ментором та його протеже, що досить складно забезпечити в умовах онлайн-навчання. Менторство вимагає регулярної взаємодії, тоді як науково-педагогічні працівники переобтяжені численними академічними обов'язками та мають брак часу. Також ми свідомі на рахунок того, що кількість викладачів значно менша за кількість студентів, і заклади вищої освіти переживають недостатність фінансуванням, тож менторські програми реалізуються на волонтерських засадах, а це також впливає на якість взаємодії.

Крім того, хоча й існує переконання, що програми наставництва призводять до покращення результатів студентів, навіть формальні програми залишаються нестандартизовані, і нам не відомі дослідження, в яких аналізуються принципи організації даного процесу, визначаються критерії, які виокремлюють найбільш ефективні програми та успішних менторів. Бракує також досліджень з підготовки наставників.

Висновки. Наставництво – це процес взаємодії, який може мати кілька цілей і досягатися різними методами. Наразі цей процес не має нормативного забезпечення і обмежений в реалізації закладами вищої освіти по причині браку фінансових і відповідних кадрових ресурсів. Також є потреба у розробці програм підготовки менторів, де вони зможуть опанувати технології ефективної взаємодії.

До подальших напрямів відносимо дослідження потреб здобувачів у наставництві: на якому етапі студенти потребують найбільшої підтримки, як довго повинна тривати ця підтримка і в чому полягати.

Використана література:

- Andersen C. L., West R. E. Mejorando la mentoría en la educación universitaria y explorando las implicaciones para el aprendizaje en línea. *RED. Revista de Educación a Distancia*. 2020. Núm. 64. Vol. 20. Artíc. 2.
- Berínšterová M. Mentoring of university students : functions and important characteristics. *Človek a spoločnosť. [Individual and Society]*. 2020. Vol. 23. № 4. P. 1–17.
- Castro S., Scandura T. Mentoring Functions Questionnaire (MFQ-9). URL :https://www.academia.edu/18106872/Mentoring_Functions_Questionnaire
- Cronan T. A., Liew Ch. V., Cronan S. B. & oth. In the Eye of the Beholder: Students' Views of Mentors in Psychology. *Sage Journals*. 2019. Vol. 47. Is. 1.
- Сидорук І. І. Роль менторства у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2019. № 2 (18). С. 283–289.
- Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика кризь призму війни : виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39.
- Щука Г. П., Безрученков Ю. В. Менторство як інструмент забезпечення якості освітнього процесу з туризму. *Освітні й наукові виміри географії та туризму: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф-ції з міжнар. участю (17 квітня 2024 р., м. Полтава)*. Полтава. 2024. С. 93–96.

References:

- Andersen C. L., West R. E. (2020) Mejorando la mentoría en la educación universitaria y explorando las implicaciones para el aprendizaje en línea. [Improving mentoring in university education and exploring the implications for online learning]. *RED. Revista de Educación a Distancia*. Núm. 64. Vol. 20. Artíc. 2 [in Spanish].

2. Berinšterová M. (2020) Mentoring of university students : functions and important characteristics. *Človek a spoločnosť*. [Individual and Society]. Vol. 23. № 4. P. 1–17
3. Castro S., Scandura T. Mentoring Functions Questionnaire (MFQ-9). URL: https://www.academia.edu/18106872/Mentoring_Functions_Questionnaire
4. Cronan T. A., Liew Ch. V., Cronan S. B. & oth. (2019) In the Eye of the Beholder: Students' Views of Mentors in Psychology. *Sage Journals*. Vol. 47. Is. 1
5. Sydoruk I. I. (2019) Rol mentorstva u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv. [The role of mentoring in the professional training of future social workers]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia : «Pedahohika i psykhohohiiia»*. *Pedahohichni nauky*. № 2 (18). S. 283–289 [in Ukrainian].
6. Shevchuk I. B., Shevchuk A. V. (2022) Osvitnia analytika kriz pryizmu viiny: vyklyky ta mozhlyvosti dlia vyshchoi shkoly Ukrainy. [Educational Analytics through the Prism of War: Challenges and Opportunities for Higher Education in Ukraine]. *Ekonohomika ta suspilstvo*. № 39 [in Ukrainian].
7. Shchuka H. P., Bezruchenkov Yu. V. (2024) Mentorstvo yak instrument zabezpechennia yakosti osvitnoho protsesu z turyzmu. [Mentoring as a tool for ensuring the quality of the educational process in tourism]. *Osvitni y naukovi vymiry heohrafii ta turyzmu: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf-tsii z mizhnar. uchastiu (17 kvitnia 2024 r., m. Poltava)*. Poltava. S. 93–96 [in Ukrainian].

H. Shchuka, Yu. Bezruchenkov, V. Patsiuk. Mentoring in the higher education system of Ukraine.

The article is devoted to issues of organizing the process of mentoring in higher education institutions of Ukraine. Indeed one of the consequences of the strengthening of Russian aggression is the reduction of the contingent of applicants, a decrease in their success rate, and deterioration of the general psychosocial condition. A deep understanding of this topic is necessary both for solving the issue of creating a student-centred atmosphere in a separate institution, and for the future – from the standpoint of preserving human potential in the country in general.

The purpose of the study is to determine the possibility and/or expediency of introducing a mentoring system in higher education institutions of Ukraine. To achieve this goal, such general scientific methods as analysis of scientific literature, grouping and systematization, comparison, synthesis and induction, questionnaires, modelling, forecasting and generalization were used. The results of the study show that the concept of "mentoring" is not regulated at the legislative level; its essence is debated by scientists. It has been established that mentoring is a process that involves active interaction between the mentor and his protégé and is built on trust and respect; it can take on different forms and types, depending on the purpose, character and personality traits of the subjects of interaction. In the process of surveying, it was found that informal mentoring is widespread among applicants, for which parents act as mentors; only a third of respondents turn to teachers for specific issues, and every tenth person has an unsatisfied need for mentoring support. The study also revealed the key challenges facing higher education institutions in the process of forming a mentoring system: lack of personnel and financial resources, lack of scientifically based mentoring interaction technology and mentor training practices, understanding of the success criteria of mentoring programs and features that make teachers effective mentors. The practical significance of the study is that its results allow us to determine the position of students regarding the feasibility of introducing mentoring programs and the availability of appropriate opportunities in higher education institutions.

Key words: mentoring, mentorship, mentor interaction, protégé, mentoring in the higher education system.

УДК 37.036: 378.147

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.27>

Янівський В. О.

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасних дослідженнях поняття «культура» розглядається як складне та багатогранне явище, що включає різноманітні аспекти суспільства, такі як система цінностей, соціальні практики, ідентичність особистості та символічний обмін. Культура виступає як основний чинник формування ідентичності, сприйняття світу та спілкування між людьми, а також як важливий елемент соціальної та культурної динаміки.

Естетична культура відображає культурний розвиток суспільства та вплив культурних традицій на формування смаку, сприйняття мистецтва та індивідуальних естетичних уподобань. Вона є важливою складовою культурної ідентифікації кожної людини та суспільства в цілому. Дослідження естетичної культури має велику актуальність у сучасному світі через її важливість для розвитку культурного розуміння, смаку та сприйняття. Вона відображає культурний контекст суспільства та вплив культурних процесів на формування особистісного ідентитету.

У статті представлено аналіз понять «культура» та «естетична культура». Проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності поняття «естетична культура», визначено складові й особливості формування естетичної культури особистості. Представлено авторське розуміння поняття «естетична культура особистості». Зазначено, що вивчення естетичної культури розширює наше уявлення про мистецтво, культурні традиції та цінності, сприяє розвитку творчого мислення та критичного аналізу, а також сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини. Дослідження естетичної культури особистості допомагає розкрити різноманітність та цінність різних форм мистецтва, сприяє збереженню культурної спадщини та стимулює творчий розвиток суспільства.

Ключові слова: естетика, культура, естетична культура, естетичний розвиток, культурний розвиток, естетична освіта, цінності, духовні цінності, естетичні цінності.

Сучасне соціальне життя переживає значні трансформації, що відображаються у зміні способу життя, системи цінностей та у стереотипах мислення. У складних та суперечливих соціокультурних та інформаційних умовах, нав'язлива реклама, телевізійні шоу та телепередачі пропонують сучасному глядачеві зразки масової культури досить низького рівня. Наслідками впливу такого середовища на суспільство є серйозне порушення моральних норм, зокрема гуманного ставлення до людини, милосердя, добра та любові, розуміння людини як найвищої цінності, а також побудови людських відносин та суспільної поведінки. Це визначає актуальність вивчення проблеми естетичної культури особистості.

Естетична культура – це важливий предмет наукових досліджень у багатьох галузях, зокрема філософії, культурології, мистецтвознавства, психології та соціології. Цей предмет вивчає різноманітні аспекти краси, сприйняття мистецтва, смаку, емоційного відгуку на мистецтво та культурні явища.

У сучасному світі дослідники аналізують естетичну культуру з різних перспектив. Філософи розглядають питання про природу краси, її об'єктивність чи суб'єктивність, роль культурного контексту у сприйнятті краси. Культурологи вивчають різноманітні культурні традиції та їхні впливи на сприйняття та створення мистецтва. Мистецтвознавці аналізують різні мистецькі напрямки, стилі та техніки, розкривають символіку та смисловість творів мистецтва. Психологи вивчають психічні процеси, які лежать в основі сприйняття та оцінки краси, а соціологи досліджують вплив культурних та соціальних факторів на індивідуальні та колективні смаки.

Усі ці наукові підходи допомагають розуміти, як естетична культура формується, розвивається та впливає на суспільство. Дослідження в цій області допомагають розкрити значення мистецтва та культурних цінностей для людей, а також сприяють розвитку та збереженню культурної спадщини.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, Державною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Концепцією національного виховання, а також концепцією естетичного виховання, заклади середньої освіти спрямовані на реалізацію комплексу заходів для залучення школярів до художньо-естетичної культури, різних видів мистецтва та слова як засобу духовного самовираження особистості, розвитку їхніх творчих здібностей та усвідомлення соціокультурного досвіду суспільства, а також формування художньо-естетичних потреб.

У наукових працях сучасних вчених – В. Бутенка, Н. Миропольської, Л. Оршанського, В. Петрусенка підкреслюється важливе значення мистецтва в естетичному розвитку дитини.

Мета статті – охарактеризувати сутність та визначити особливості естетичної культури особистості.

Зростання уваги суспільства до аспектів естетики пояснюється як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, що впливають на взаємодію людини з прекрасним у природі, об'єктному оточенні, соціальній сфері та мистецтві. За В. Бутенком, сучасний етап розвитку освіти і культури в Україні визначає актуальність і важливість цих питань, підкреслюючи необхідність глибокого теоретичного дослідження аспектів, пов'язаних із естетичною освітою та вихованням молоді, а також педагогічного забезпечення естетичного розвитку особистості [1].

Термін «культура» (від лат. cultura – оброблення, виховання, освіта, розвиток, шанування) визначає особливий спосіб організації та розвитку людської діяльності. Він охоплює результати як духовної, так і матеріальної праці, а також включає систему духовних цінностей, соціальних норм і установ, а також взаємовідносини народу з самим собою і природою.

Індивідуальні різниці в культурі можна спостерігати в тому, як люди взаємодіють з установками, цінностями, уявленнями та поведінкою, що, при узгодженні, формують їхню культуру. Якщо їхня поведінка відповідає загальноприйнятим цінностям чи моделям поведінки, то це свідчить про наявність цієї культури у них. У випадку, якщо вони не спільно приймають ці цінності, вони не вважаються часткою цієї культури.

О. Пташук дає таке визначення культури: «Культура – виховання, утворення, розвиток, шанування, специфічний спосіб організації й розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної й духовної праці; у системі соціальних норм і установок; у духовних цінностях; у сукупності ставлень людей до природи, між собою і до самих себе» [7, с. 290].

У сучасних дослідженнях поняття «культура» розглядається з різних перспектив залежно від контексту та дисципліни. Однак, загальною тенденцією є розуміння культури як складного системного явища, що включає різноманітні аспекти суспільного життя. Ось деякі ключові аспекти розуміння культури у сучасних дослідженнях:

Культура як система цінностей та норм: У цьому контексті культура розглядається як система цінностей, які визначають уявлення суспільства про те, що є важливим, цінним та прийнятним. Ця перспектива орієнтується на дослідження культурних цінностей, моральних норм, релігійних та етичних уявлень.

Культура як соціальна практика: Культура розглядається як активна суспільна практика, що включає в себе мистецтво, літературу, архітектуру, релігійні обряди, традиції та звичаї. Дослідження в цьому напрямку акцентує на розумінні та аналізі конкретних культурних виражень та їхнього впливу на суспільство.

Культура як ідентичність: Культура розглядається як ключовий компонент ідентичності індивіда або групи. Дослідження в цьому аспекті зосереджені на вивченні способів, які через культурні практики та символіку визначають, хто ми є, та як ми сприймаємо себе та інших.

Культура як система символічного обміну: З цієї перспективи культура розглядається як система символічного обміну, яка використовується для комунікації та вираження ідей, цінностей та ідентичності.

Дослідження в цьому напрямку акцентує на аналізі символів, мови та ритуалів, що є складовими культурної комунікації

У всіх варіаціях розуміння культури в філософії, важливо визначити її основне значення у формуванні особистості. Вивчаючи та освоюючи світ культури, людина активно розвиває свою індивідуальність і стає здатною збагачувати цей культурний контекст. Культура виникає через людину, її соціальні взаємозв'язки та творчу активність. Без активної взаємодії з культурою, вона не існує. Таким чином, людина стає творцем культури. Проте справжня культура проявляється лише тоді, коли вона впливає на щоденну поведінку, звички та соціальну діяльність, охоплюючи всі аспекти життя.

Сучасні психологічні дослідження культури особистості розглядають її як сукупність соціальних норм і цінностей, за якими індивідум керується у своїй повсякденній діяльності. Він втілює свої потреби та інтереси у взаємодії з навколишнім середовищем, створюючи світ у відповідності до визначених законів краси.

У соціології, культура розглядається як ключовий аспект соціальних відносин, який об'єднує наукові знання, практичні навички, теоретичну та побутову свідомість, а також високий рівень духовності. Ці аспекти є важливими для прогресу суспільства, розвитку особистості та формування її ідентичності. Культура особистості визначається як сукупність соціальних норм, цінностей і естетичних уподобань, які впливають на поведінку та діяльність особистості.

Естетика, у свою чергу, є науковим дисципліною, яка досліджує створення, сприйняття та оцінку загальнолюдських цінностей, що зазнають впливу національних, класових та історичних змін. Основні аспекти естетики включають вивчення різноманітності та природи естетичного в мистецтві та реальності, а також аналіз сутності, принципів та закономірностей естетичного сприйняття світу людиною. Високий рівень естетичної культури дозволяє людині систематично розуміти та сприймати світ згідно з загальними принципами краси та взаємодії з ним [6].

Під час дослідження естетичного аналізуються ключові характеристики, що є типовими для різних аспектів краси, возвеличення, трагедії, комічного тощо. Також вивчається процес виникнення цих явищ у свідомості людини, включаючи її естетичне сприйняття, уявлення, ідеали, теорії та погляди, а також особливості естетичних цінностей.

Естетика досліджує загальні закономірності розвитку мистецтва, які проявляються у різних його формах, а також процес художньої творчості, включаючи суб'єкт і об'єкт творчості, а також засоби, якими здійснюється художня діяльність. Крім того, естетика звертає увагу на процес художнього сприйняття мистецтва та інші аспекти, оскільки існування мистецтва пов'язане з соціально-комунікативною системою, де взаємодіють художник, мистецтво і спостерігач, або між художньою творчістю, мистецтвом і художнім сприйняттям [6].

Естетика розглядає естетичну культуру з історичного ракурсу, розглядаючи її як результат взаємодії суспільних відносин і творчої активності людей. Згідно з цим підходом, естетична культура втілює в собі взаємодію загальних, особливих, індивідуальних, громадських та особистих аспектів, виражену в «діалектичній єдності».

Ф. Шиллер відзначав, що лише смак, як частина естетичної культури, вносить гармонію в суспільство, оскільки сприяє гармонізації особистості. Ця гармонія естетичної культури розкриває чуттєві та розумові потенції людини, надаючи можливість їхнього вираження у творчості [8].

Згідно з висновками філософської літератури, поняття «естетична культура» відображає загальний рівень осмислення та трансформації індивідом самого себе та світу навколо відповідно до принципів краси. Усі аспекти естетичної творчості та елементи естетичного сприйняття розглядаються як важливі складові естетичної культури. В загальному розумінні естетичної культури можна погодитись із думкою філософа М. Кагана, який розглядає її як систему «засобів і продуктів, що допомагають людині естетично освоювати світ» [2].

На сучасному етапі, естетична культура особистості визначається як здатність та вміння відчувати своє сприйняття світу, глибоко переживаючи різноманітність цих відносин, а також формування внутрішнього світу в цілому, враховуючи цілісність зовнішнього світу. Естетична культура особистості також є сукупністю ціннісних орієнтирів особистості у її взаємодії зі світом; показником інтеграції всіх людських здібностей і якостей, розглядатиметься як індикатор інтеграції всіх людських якостей в цілісну єдність; вмінням розшифровувати й організовувати естетичний досвід, визначати тенденції загального процесу взаємодії зі світом [4].

Естетична культура об'єднує чуттєвий і духовний аспекти людської існування, виявляючись через сприйняття мистецтва, природи, взаємин з іншими людьми і повсякденного життя. Унікальність естетичного підходу до реальності полягає в тому, що естетична «цінність» – це внутрішній орієнтир діяльності, емоційно усвідомлений суб'єктом, і розглядається як його власна духовна інтенція, а не зовнішній, відчужений регулятор поведінки.

Як комплексне поняття, «естетична культура» охоплює різні аспекти особистості, такі як емоційний, психічний, вольовий і інтелектуальний, а також методи самовираження, включаючи прояви людського мислення, вибору і вміння, а також її суть і спосіб життя [7].

Іншими словами, естетична культура особистості пронизує всі аспекти її життя, визначаючи рівень напрямку та інтенсивності емоційно-чуттєвого переживання, потенціалу для духовної насолоди у всіх сферах життєдіяльності та естетичну мотивацію. Здатність бачити та оцінювати загальні перспективи розвитку

особистого життя, розшифровувати естетичний досвід та визначати тенденції взаємодії зі світом також є частиною естетичної культури. У цьому контексті ключовими є відчуття рівноваги та баланс між реальним і ідеальним, спонуканням і потребою, засобом і метою, а також естетичним смаком, що допомагає правильно визначати міру потрібного, забезпечуючи гармонію суперечливих тенденцій і мотивів. Розвинений естетичний смак служить своєрідним індикатором та виявом належності до естетичної культури.

За висловлюванням Н. Миропольської, складовими «естетичної культури є:

– Естетичні почуття, тобто емоційні стани, спричинені оціночним ставленням особи до явищ дійсності і мистецтва.

– Естетичне сприймання, яке проявляється у виділенні естетичних якостей, образів та переживаннях естетичних почуттів у житті та мистецтві.

– Естетичні смаки, тобто оцінювання творів мистецтва та естетичних явищ з позицій естетичних знань та ідеалів.

– Естетичні ідеали – уявлення особи про ідеальну красу в природі, суспільстві, людині, мистецтві; художні вміння та здібності, що визначаються соціальними та індивідуально-психологічними факторами.

– Естетичні потреби – потреби в спілкуванні з художньо-естетичними цінностями, в естетичному переживанні» [3, с. 5].

Загалом, естетична культура виявляється у здатності особистості сприймати та розуміти красу як у мистецтві, так і в щоденному житті. Вона сприяє формуванню естетичних уподобань та розвитку мистецьких здібностей. Зокрема, естетичний смак є важливою характеристикою, що відображає здатність людини до естетичної оцінки різноманітних естетичних об'єктів у її оточенні. Естетичний смак визначає рівень розвиненості естетичних ідеалів та естетичної культури конкретної особистості.

На підставі аналізу сучасних наукових джерел, під естетичною культурою особистості маємо на увазі розвиненість емоційно-чуттєвої культури, яка включає у себе такі аспекти: здатність до естетичних переживань, вміння сприймати та реагувати на прекрасне, володіння системою естетичних знань, наявність досвіду у практичній естетичній діяльності та розвиненість моральних якостей.

Метою естетичної культури є створення сприятливих умов для розвитку та функціонування різноманітних видів мистецтва. Важливо, щоб вона враховувала особливості кожного виду мистецтва та демонструвала здатність ефективно працювати у відповідному художньо-естетичному середовищі. Можливості естетичної культури у розвитку окремих видів мистецтва визначають її здатність надавати необхідний естетичний зміст та емоційне збагачення художнім творам відповідного жанру.

Формування естетичної культури особистості відбувається під час процесу розвитку майбутніх фахівців, що полягає у накопиченні великого обсягу знань, розвитку здібностей розпізнавати та переживати прекрасне та потворне, піднесене та низьке, трагічне та комічне у мистецтві навколишньої дійсності, а також у використанні вироблених естетичних цінностей у своїй практичній діяльності, створенні краси навколо себе та подоланні недосконалості світу. При цьому настає естетичне усвідомлення оцінки краси праці, її продуктів та результатів.

Висновки. Таким чином, естетична культура, як здатність адекватно сприймати естетичні аспекти дійсності, проявляється не лише у естетичній діяльності людини, але й у процесі її естетичного сприйняття. Вона виявляється у всіх сферах творчості, у побуті та повсякденній поведінці людей. Естетична культура є історично конкретною і безпосередньо пов'язана з естетичним ідеалом, що втілює уявлення про прекрасне, яке характерне як для окремої особистості, так і для певного соціального середовища.

Використана література:

1. Бутенко В. Г. Вплив естетичного фактору на формування духовних цінностей особистості. *Гуманітарна освіта. Серія : Психологія і педагогіка*. Гуманіт. ін-т Київ. ун-ту ім. Бориса Грінченка. Київ. 2000. Вип. 1. С. 113–124.
2. Каган М. С. Естетична і художня культура. Співвідношення загальної та технічної естетики. *Наук.-методич. аспекти*. 2015. № 8. С. 22–36.
3. Миропольська Н. Є. Естетико-виховні технології: теоретичні передумови дослідження. *Мистецтво та освіта*. 2015. № 3. С. 2–7.
4. Оршанський Л. В. Естетична культура майбутніх фахівців у галузі дизайну: сутність та структура. *Молодь і ринок*. 2019 № 7 (174). С. 23–28.
5. Оршанський Л. В., Нишак І. Д., Ясеницька Ж. В. Естетичне виховання особистості: від Сократа до Даттона. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / гол ред. А. А. Сбруєва*. Суми : Вид-во СумДПУімені А. С. Макаренка. 2017. № 3 (67). С. 231–242.
6. Петрусенко В. Л. Етика та естетика : навч. посіб. Львів : Новий світ. 2008. 304 с.
7. Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 3. С. 289–295.
8. Schiller F. *On the Aesthetic Education of Man*. Dover Publications, INC. Mineola, New York. 2004. 128 p.

References:

1. Butenko V. H. (2000) Vplyv estetychnoho faktoru na formuvannia dukhovnykh tsinnosti osobystosti. [The influence of the aesthetic factor on the formation of spiritual values of the individual.]. *Humanitarna osvita. Seria : Psykholohiia i pedahohika*. Issue 1. P. 113–124 [in Ukrainian].

2. Kahan M. S. (2015). Estetychna i khudozhnia kultura. Spivvidnoshennia zahalnoi ta tekhnichnoi estetyky. [Aesthetic and artistic culture. The relationship between general and technical aesthetics]. *Nauk.-metodych. Aspekty*. Issue 8 P. 22–36 [in Ukrainian].
3. Myropolska N. Ye. (2015) Estetyko-vykhovni tekhnolohii : teoretychni peredumovy doslidzhennia. [Aesthetic and educational technologies: theoretical background of the study]. *Mystetstvo ta osvita*. Issue 3. P. 2–7 [in Ukrainian].
4. Orshanskyi L. V. (2019) Estetychna kultura maibutnikh fakhivtsiv u haluzi dyzainu: sutnist ta struktura. [Aesthetic culture of future design professionals: essence and structure]. *Molod i rynek*. Issue 7 (174). P. 23–28 [in Ukrainian].
5. Orshanskyi L. V., Nyschak I. D., Yasenytska Zh. V. (2017) Estetychne vykhovannia osobystosti: vid Sokrata do Dattona. [Aesthetic education of personality: from Socrates to Dutton]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohi*. Issue 3 (67). P. 231–242 [in Ukrainian].
6. Petrusenko V. L. (2008) Etyka ta estetyka. [Ethics and aesthetics]. Lviv. 304 p. [in Ukrainian].
7. Ptashuk, O. A. (2016) Estetychna kultura osobystosti yak meta estetychnoho vykhovannia: teoretychnyi analiz. [Aesthetic culture of personality as a goal of aesthetic education: theoretical analysis] *Innovatyka u vykhovanni*. Issue 3. P. 289–295 [in Ukrainian].
8. Schiller F. (2004) *On the Aesthetic Education of Man*. Dover Publications, INC. Mineola, New York. 128 p.

V. Yanevskiy. Aesthetic culture as a subject of scientific research.

In modern research, the concept of culture is seen as a complex and multifaceted phenomenon that includes various aspects of society, such as a system of values, social practices, identity of the individual and symbolic exchange. Culture is a major factor in the formation of identity, perception of the world and communication between people, as well as an important element of social and cultural dynamics.

Aesthetic culture reflects the cultural development of society and the influence of cultural traditions on the formation of taste, perception of art and individual aesthetic preferences. It is an important component of the cultural identification of each person and society as a whole. The study of aesthetic culture is of great relevance in the modern world because of its importance for the development of cultural understanding, taste and perception. It reflects the cultural context of society and the influence of cultural processes on the formation of personal identity.

The article presents an analysis of the concepts of «culture» and «aesthetic culture». The scientific approaches to understanding the essence of the concept of «aesthetic culture» components and features of the formation of aesthetic culture of the individual are analysed and defined. The author's own understanding of the concept of «aesthetic culture of the individual» is presented. It is noted that the study of aesthetic culture expands our understanding of art, cultural traditions and values, promotes the development of creative thinking and critical analysis, and also contributes to the preservation and promotion of cultural heritage. The study of aesthetic culture helps to reveal the diversity and value of various forms of art, promotes the preservation of cultural heritage and stimulates the creative development of society.

Key words: *aesthetics, culture, aesthetic culture, aesthetic development, cultural development, aesthetic education, values, spiritual values, aesthetic values.*

НАШІ АВТОРИ

АВДЄЄВ СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ	старший викладач кафедри хімії, Житомирський державний університет імені Івана Франка orcid.org/0009-0001-0340-3150 avdeevsv@gmail.com
АВДЄЄВА ОЛЬГА ЮРІЇВНА	доктор філософії з галузі Освіта/Педагогіка, доцент кафедри хімії, Житомирський державний університет імені Івана Франка orcid.org/0000-0001-6550-0776 avdeeva8909@gmail.com
АНІЧКІНА ОЛЕНА ВАСИЛІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри хімії, Житомирський державний університет імені Івана Франка orcid.org/0000-0003-4843-0707 pom.rektora.zu@gmail.com
БЕЗРУЧЕНКОВ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти, ресторанный і туристичного бізнесу, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» orcid.org/0000-0003-0347-1812 br7920@gmail.com
БЕЛІНСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського orcid.org/0000-0003-2000-9515 belinska_tet@ukr.net
БЛОЗЕРСЬКА ГАННА ОЛЕГІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського orcid.org/0000-0002-4626-6205 anna_belozerskaya@email.ua
БРИНДІКОВ ЮРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, Хмельницький національний університет orcid.org/0000-0002-5621-2112 bryndik@i.ua
БУДЯК ВАСИЛЬ В'ЯЧЕСЛАВОВИЧ	вчитель мистецтва, Серебрійський ліцей Могилів-Подільської міської ради orcid.org/0009-0001-6206-497X budyakvasiliy@gmail.com
ГЕДЗИК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор, перший проректор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини orcid.org/0000-0003-4516-356X amg73@meta.ua
ГОДОРОЖА АЛІНА АНДРІЇВНА	студентка IV курсу психолого-педагогічного факультету, Маріупольський державний університет orcid.org/0009-0003-3416-6703 alina.godorozha.fim@gmail.com
ГРИЦАНЮК ВІТА ВАСИЛІВНА	кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності orcid.org/0000-0001-7066-0600 vita.hrytsanyuk@gmail.com
ДОВБНЯ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ	аспірант кафедри інформаційних технологій та програмування, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0009-0004-8308-4453 o.v.dovbnia@udu.edu.ua
ДУЛЯ АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА	доктор філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка orcid.org/0000-0002-9067-4820 a.dulia@kubg.edu.ua
ДУТЧАК ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА	магістрантка I курсу педагогічного факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника orcid.org/0009-0005-8180-8945 tanyadutchak18115@gmail.com

ЄВТУХ ВОЛОДИМИР БОРИСОВИЧ	доктор історичних наук, член-кореспондент Національної академії наук України, професор, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0000-0003-2746-2283 yevtukh@ukr.net
ІВАНІВ АННА АНДРІЇВНА	студентка V курсу, Інститут психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності orcid.org/0009-0004-1049-7660 ivanivanna9@gmail.com
ІСАСНКО ГАННА ПЕТРІВНА	аспірантка кафедри музикознавства та музичної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка orcid.org/0000-0001-7637-1578 h.isaienko.asp@kubg.edu.ua
КАНЧЕНКО КАРІНА ВОЛОДИМИРІВНА	студентка IV курсу психолого-педагогічного факультету, Маріупольський державний університет orcid.org/0009-0005-3490-8759 kanchenko.karina@gmail.com
КАЧАК ТЕТЯНА БОГДАНІВНА	доктор філологічних наук, професор кафедри початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника orcid.org/0000-0002-6863-1736 tetiana.kachak@pnu.edu.ua
КЛІВАДЕНКО НАТАЛІЯ ІВАНІВНА	кандидат філософських наук, доцент кафедри позашкільної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0009-0004-5656-8057 natasha_yamskaya@ukr.net
КОЛЯДА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА	доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини orcid.org/0000-0001-7743-7831 Koliada_n@ukr.net
КОМАШКО ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА	аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка orcid.org/0009-0007-8457-224X kvito4ka.kv@gmail.com
КОЧЕРГІНА СВІТЛАНА СТАНІСЛАВІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського orcid.org/0000-0002-3528-4547 kravtsova65@ukr.net
КРАВЦОВА НАТАЛІЯ ЄВГЕНІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського orcid.org/0000-0002-3528-4547 kravtsova65@ukr.net
КРАСНОЩОК АНДРІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ orcid.org/0000-0001-8254-2898 krasnoshchok2017@gmail.com
КУШНІР КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського orcid.org/0000-0002-3356-9813 kusnirkaterina@gmail.com
ЛЕВЧЕНКО НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини orcid.org/0000-0002-5479-1907 n.levchenkod@gmail.com

ЛЕХОЛЕТОВА МАРИНА МИКОЛАЇВНА	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка orcid.org/0000-0003-4055-991X <i>m.lekholetova@kubg.edu.ua</i>
ЛЯХ ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА	кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка orcid.org/0000-0002-8807-0497 <i>t.liakh@kubg.edu.ua</i>
МАЗУР МИХАЙЛО ВАЛЕНТИНОВИЧ	викладач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ orcid.org/0000-0002-3636-1743 <i>0968485316@ukr.net</i>
НЕБЕЛЕНЧУК ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти, Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» orcid.org/0000-0003-2778-5381 <i>nebirirna@ukr.net</i>
НЕТРЕБА МАРИНА МИХАЙЛІВНА	кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти, Маріупольський державний університет orcid.org/0000-0002-1431-3951 <i>m.netreba@mu.edu.ua</i>
ПАВЛИШ ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ orcid.org/0000-0002-5288-5301 <i>tanyagrigorivna@ukr.net</i>
ПАЛАТНА ОКСАНА МИКОЛАЇВНА	керівник гуртків, Переяславська станція юних туристів orcid.org/0009-0005-6486-5817 <i>oksanapalatna@gmail.com</i>
ПАЛАТНИЙ ІГОР АНАТОЛІЙОВИЧ	кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри спортивних дисциплін та туризму, Університет Григорія Сковороди в Переяславі orcid.org/0000-0001-8348-2997 <i>palig2006@ukr.net</i>
ПАЦЮК ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА	кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та економіки, Криворізький державний педагогічний університет orcid.org/0000-0002-0401-2573 <i>viktoria.patsiuk@gmail.com</i>
ПЕРШКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА	кандидат біологічних наук, доцент, викладач, Житомирський базовий фармацевтичний фаховий коледж Житомирської обласної ради orcid.org/0000-0002-4281-2037 <i>pershko.iryna@pharm.zt.ua</i>
МЕСАРОШ ЛІВІА ВАСИЛІВНА	кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математики та інформатики, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II orcid.org/0000-0002-5073-8260 <i>liviamesarosh@gmail.com</i>
ПЕТРУНЧАК ДЕНИС ВАСИЛЬОВИЧ	аспірант, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0009-0004-6276-7415 <i>denys.ktgg@gmail.com</i>
ПИЛИПЕНКО ЯРОСЛАВА РУСЛАНІВНА	аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського orcid.org/0000-0002-0705-2327 <i>yaroslava.pylypenko@vspu.edu.ua</i>
ПОЛЩУК ВІТАЛІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ	кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри спортивних дисциплін та туризму, Університет Григорія Сковороди в Переяславі orcid.org/0000-0002-3526-5098 <i>vitalii05@ukr.net</i>
ПОТАПЧУК ОЛЬГА ІГОРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних технологій, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка orcid.org/0000-0001-8041-0031 <i>potapolga24@gmail.com</i>

САМОЛЮК ВІКТОР АНАТОЛІЙОВИЧ	викладач кафедри спортивних дисциплін і туризму, Університет Григорія Сковороди в Переяславі orcid.org/0000-0001-9731-4548 viktor1986090@gmail.com
СОКОЛЕНКО ЛІЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка orcid.org/0000-0001-8498-2598 liliysokol9@gmail.com
ТИТАРЕНКО ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА	кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка orcid.org/0000-0002-0156-8330 ookirosir@gmail.com
ТОДОСІЙЧУК НАТАЛІЯ АНАНІВНА	викладач, Житомирський базовий фармацевтичний фаховий коледж Житомирської обласної ради orcid.org/0000-0002-0616-9056 todosiichuk.nataliia@pharm.zt.ua
ТРУНОВА ОЛЕНА ВАСИЛІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій та програмної інженерії, Національний університет «Чернігівська політехніка» orcid.org/0000-0003-0689-8846 e.trunova@gmail.com
ХАДЖИНОВА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА	старший викладач кафедри педагогіки та освіти, Маріупольський державний університет orcid.org/0000-0002-4059-4822 i.hadzhinova@mu.edu.ua
ХОРОШАЙЛО ОЛЕНА СТАНІСЛАВІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін, Товариство з обмеженою відповідальністю «Технічний університет «Метінвест політехніка» orcid.org/0000-0002-4193-6804 khoroshajlo@gmail.com
ЧЕН ЧЖЕ	аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди orcid.org/0000-0001-9596-1020 54248074@qq.com
ШВЕЦЬ ТЕТЯНА ЕДУАРДІВНА	кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-методичної роботи, Приватна школа «Афіни» м. Києва orcid.org/0000-0002-9713-7817 taniteshvets@gmail.com
ШИКУН АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА	асистент кафедри іноземних мов, Національний університет водного господарства та природокористування orcid.org/0000-0003-2043-014X a.v.shykun@nuwm.edu.ua
ЩУКА ГАЛИНА ПЕТРІВНА	доктор педагогічних наук, професор кафедри географії та туризму, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II orcid.org/0000-0003-4368-5081 galina_shchuka@ukr.net
ЯНЕВСЬКИЙ ВЯЧЕСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ	аспірант, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського orcid.org/0009-0006-1522-6338 yanevskiy.v@gmail.com

OUR AUTHORS

ANICHKINA OLENA	PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Chemistry Department, Zhytomyr Ivan Franko State University orcid.org/0000-0003-4843-0707 <i>pom.rektora.zu@gmail.com</i>
AVDIEIEV SERHII	Senior Lecturer at the Chemistry Department, Zhytomyr Ivan Franko State University orcid.org/0009-0001-0340-3150 <i>avdeevssv@gmail.com</i>
AVDIEIEVA OLGA	Doctor of Philosophy in the field of Education/Pedagogy, Associate Professor at the Chemistry Department, Zhytomyr Ivan Franko State University orcid.org/0000-0001-6550-0776 <i>avdeeva8909@gmail.com</i>
BELINSKA TETIANA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Vitalii Hazynskyi Chair of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University orcid.org/0000-0003-2000-9515 <i>belinska_tet@ukr.net</i>
BEZRUCHENKOV YURIY	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business, Lviv University of Trade and Economics orcid.org/0000-0003-0347-1812 <i>br7920@gmail.com</i>
BILOZERSKA HANNA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Vitalii Hazynskyi Department of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education, Vinnytsia Mykhailo Kosiubynsky State Pedagogical University orcid.org/0000-0002-4626-6205 <i>anna_belozerskaya@email.ua</i>
BRYNDIKOV YURIY	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Social Work and Social Pedagogy Department, Khmelnytskyi National University orcid.org/0000-0002-5621-2112 <i>bryndik@i.ua</i>
BUDYAK VASYL	Art Teacher, Serebry Lyceum of Mogilev-Podilskyi City Council orcid.org/0009-0001-6206-497X <i>budyakvasiliy@gmail.com</i>
CHENG ZHE	Postgraduate at the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University orcid.org/0000-0001-9596-1020 <i>54248074@qq.com</i>
DOVBNYA OLEKSANDR	Postgraduate at the Department of Information Technologies and Programming, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0009-0004-8308-4453 <i>o.v.dovbnia@udu.edu.ua</i>
DULIA ALINA	Doctor of Philosophy, specialty 231 Social work, Senior Lecturer at the Social Pedagogy and Social Work Department, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University orcid.org/0000-0002-9067-4820 <i>a.dulia@kubg.edu.ua</i>
DUTCHAK TETYANA	1st year master's student at the Faculty of Pedagogy, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University orcid.org/0009-0005-8180-8945 <i>tanyadutchak18115@gmail.com</i>
HEDZYK ANDRII	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, First Vice-Rector, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University orcid.org/0000-0003-4516-356X <i>amg73@meta.ua</i>
HODOROZHA ALINA	4th year student at the Faculty of Psychology and Pedagogy, Mariupol State University orcid.org/0009-0003-3416-6703 <i>alina.godorozha.fim@gmail.com</i>
HRYTSANIUK VITA	PhD in Political Science, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Management and Social Sciences, Lviv State University of Life Safety orcid.org/0000-0001-7066-0600 <i>vita.hrytsanyuk@gmail.com</i>
ISAIENKO HANNA	Graduate student of the Department of Musicology and Music Education, Kyiv Metropolitan University named after Boris Grinchenko orcid.org/0000-0001-7637-1578 <i>h.isaienko.asp@kubg.edu.ua</i>

IVANIV ANNA	Student of the 5th year, Institute of Psychology and Social Protection of the Lviv State University of Life Safety orcid.org/0009-0004-1049-7660 <i>ivanivanna9@gmail.com</i>
KACHAK TETIANA	Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University orcid.org/0000-0002-6863-1736 <i>tetiana.kachak@pnu.edu.ua</i>
HRABAR OLHA	Lecturer at the Department of English for Humanities № 3, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" orcid.org/0000-0001-5752-396X <i>hrabar.olha@lil.kpi.ua</i>
KANCHENKO KARINA	4th year student at the Faculty of Psychology and Pedagogy, Mariupol State University orcid.org/0009-0005-3490-8759 <i>kanchenko.karina@gmail.com</i>
KHADZHINOVA IRYNA	Senior Lecturer at the Department of Pedagogy and Education, Mariupol State University orcid.org/0000-0002-4059-4822 <i>i.hadzhinova@mu.edu.ua</i>
KHOROSHAILO OLENA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Language and Humanitarian Disciplines, LLC "Technical University "Metinvest Politechnika" orcid.org/0000-0002-4193-6804 <i>khoroshajlo@gmail.com</i>
KLIVADENKO NATALIA	Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Extracurricular Education, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0009-0004-5656-8057 <i>natasha_yamskaya@ukr.net</i>
KOCHERHINA SVITLANA	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Language and Humanitarian Disciplines, LLC "Technical University "Metinvest Politechnika" orcid.org/0009-0008-7768-2974 <i>kochergina355@gmail.com</i>
KOLIADA NATALIYA	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University orcid.org/0000-0001-7743-7831 <i>Koliada_n@ukr.net</i>
KOMASHKO VIKTORIYA	Graduate student at the Department of Theory and Methods of Technological Education, Poltava National Pedagogical School University named after V.G. Queen orcid.org/0009-0007-8457-224X <i>kvito4ka.kv@gmail.com</i>
KRASNOSHCHOK ANDRIY	PhD, Associate Professor, Head of the Department of Special Disciplines and Professional Training, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs orcid.org/0000-0001-8254-2898 <i>krasnoshchok2017@gmail.com</i>
KRAVTSOVA NATALIYA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Vitalii Hazynskyi Department of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education Vinnytsia, Mykhailo Kosybynsky State Pedagogical University orcid.org/0000-0002-3528-4547 <i>kravtsova65@ukr.net</i>
KUSHNIR KATERYNA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Vitalii Hazynskyi Chair of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University orcid.org/0000-0002-3356-9813 <i>kusnirkaterina@gmail.com</i>
LEKHOLETOVA MARYNA	PhD in Pedagogy, Senior Lecturer at the Social Pedagogy and Social Work Department, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University orcid.org/0000-0003-4055-991X <i>m.lekholetova@kubg.edu.ua</i>
LIAKH TETIANA	PhD in Education, Professor, Head of Social Pedagogy and Social Work, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University orcid.org/0000-0002-8807-0497 <i>t.liakh@kubg.edu.ua</i>
MAZUR MYKHAILO	Lecturer at the Department of Special Disciplines and Professional Training, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs orcid.org/0000-0002-3636-1743 <i>0968485316@ukr.net</i>

NEBELENCHUK IRYNA	Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Municipal Institution "Kirovohrad Regional In-Service Teacher Training Institute named after Vasyl Sukhomlynskyi" orcid.org/0000-0003-2778-5381 <i>nebirna@ukr.net</i>
NETREBA MARYNA	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education, Mariupol State University orcid.org/0000-0002-1431-3951 <i>m.netreba@mu.edu.ua</i>
PALATNA OKSANA	Leader of the Groups, Pereyaslav Station of young Tourists orcid.org/0009-0005-6486-5817 <i>oksanapalatna@gmail.com</i>
PALATNY IHOR	Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor at the Department of Sports Disciplines and Tourism, Grigory Skovoroda University in Pereyaslav orcid.org/0000-0001-8348-2997 <i>palig2006@ukr.net</i>
PATSIUK VIKTORIIA	Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor at the the Department of Tourism and Economics, Kryvyi Rih State Pedagogical University orcid.org/0000-0002-0401-2573 <i>viktoriia.patsiuk@gmail.com</i>
PAVLYSH TETYANA	PhD, Associate Professor at the Department of Special Disciplines and Professional Training, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs orcid.org/0000-0002-5288-5301 <i>tanyagrigorivna@ukr.net</i>
PERSHKO IRYNA	Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Lecturer, Zhytomyr College of Pharmacy Zhytomyr Regional Council orcid.org/0000-0002-4281-2037 <i>pershko.irynd@pharm.zt.ua</i>
PETRUNCHAK DENYS	Postgraduate National Pedagogical Dragomanov University orcid.org/0009-0004-6276-7415 <i>denys.ktgg@gmail.com</i>
POLISHCHUK VITALIY	Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor at the Department of Sports Disciplines and Tourism, Grigory Skovoroda University in Pereyaslav orcid.org/0000-0002-3526-5098 <i>vitalii05@ukr.net</i>
POTAPCHUK OLHA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Computer Technologies, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University orcid.org/0000-0001-8041-0031 <i>potapolga24@gmail.com</i>
PYLYPENKO YAROSLAVA	Graduate student at the Department of Innovative and Information Technologies in Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University orcid.org/0000-0002-0705-2327 <i>yaroslava.pylypenko@vspu.edu.ua</i>
SAMOLIUK VIKTOR	Lecturer at the Department of Sports Disciplines and Tourism, Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav orcid.org/0000-0001-9731-4548 <i>viktor1986090@gmail.com</i>
SHCHUKA HALYNA	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Geography and Tourism Department, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education orcid.org/0000-0003-4368-5081 <i>galina_shchuka@ukr.net</i>
SHVETS TETIANA	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Education and Pedagogical Innovation, Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav orcid.org/0000-0001-7794-8949 <i>Onischenkon@gmail.com</i>
SHYKUN ALLA	Assistant at the Department of Foreign Languages, the National University of Water and Environmental Engineering orcid.org/0000-0003-2043-014X <i>a.v.shykun@nuwm.edu.ua</i>

SOKOLENKO LILIA	Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Mathematics, National University "Chernihiv Collegium" named after T. G. Shevchenko orcid.org/0000-0001-8498-2598 <i>liliysokol9@gmail.com</i>
TODOSIICHUK NATALIYA	Lecturer, Zhytomyr College of Pharmacy Zhytomyr Regional Council orcid.org/0000-0002-0616-9056 <i>todosiichuk.nataliia@pharm.zt.ua</i>
TRUNOVA OLENA	Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D), Associate Professor at the Department of Information Technology and Software Engineering, Chernihiv Polytechnic National University orcid.org/0000-0003-0689-8846 <i>e.trunova@gmail.com</i>
TYTARENKO OLHA	Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methodology of Technological Education, Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko orcid.org/0000-0002-0156-8330 <i>ookirosir@gmail.com</i>
YANEVSKYI VIACHESLAV	Graduate Student, Mykolayiv National University named after V. O. Sukhomlinsky orcid.org/0009-0006-1522-6338 <i>yanevskiy.v@gmail.com</i>
YEVTUKH VOLODYMYR	Doctor of Historical Sciences, Corresponding member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Professor, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0000-0003-2746-2283 <i>yevtukh@ukr.net</i>

ЗМІСТ

<i>Свтух В. Б.</i> ЗУМЕРИ І АЛЬФА СТАЮТЬ ДОРОСЛИМИ – ЯКІ ЗНАННЯ ЇМ ПОТРІБНІ: КОНТРОВЕРСІЙНІ ПРОЛЕГОМЕНИ.....	5
<i>Авдєєв С. В., Авдєєва О. Ю., Анічкіна О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «АГРОХІМІЯ».....	14
<i>Білозерська Г. О., Кравцова Н. Є., Белінська Т. В., Кушнір К. В., Будяк В. В.</i> ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-МУЗИКАНТА ДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА.....	18
<i>Бриндіков Ю. Л.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В ЛАВАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОГАЛИНИ.....	23
<i>Гедзик А. М., Коляда Н. М., Левченко Н. В.</i> АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	27
<i>Грищанюк В. В., Іванів А. А.</i> СУПЕРВІЗІЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	33
<i>Довбня О. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО КУРСІВ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ.....	37
<i>Дуля А. В., Лехолетова М. М., Лях Т. Л.</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ.....	42
<i>Ісаєнко Г. П.</i> НАУКОВІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЛУХОВОГО САМОКОНТРОЛЮ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ.....	47
<i>Качак Т. Б., Дутчак Т. В.</i> ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	52
<i>Кліваденко Н. І.</i> ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОСОФА ВОЛОДИМИРА ШИНКАРУКА.....	57
<i>Kocherhina S., Khoroshailo O.</i> BRIDGING LANGUAGE GAPS IN TECHNICAL EDUCATION: THE ROLE OF LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES (LSP) LEARNING.....	61
<i>Краснощок А. В., Павлич Т. Г., Мазур М. В.</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	65
<i>Небеленчук І. О.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ НАЦІЄТВОРЧОЇ ІДЕЇ НА ПРИКЛАДІ ВІРША «НЕНАЧЕ В КНИГАХ ПРААРІЙСЬКИХ...» БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА.....	69
<i>Палатний І. А., Палатна О. М., Поліщук В. В., Самолюк В. А.</i> ЛІТНІ ТАБІРНІ ЗБОРИ З ТУРИЗМУ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	74
<i>Першко І. О., Тодосійчук Н. А.</i> НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «БІОЛОГІЧНА ХІМІЯ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ АСИСТЕНТІВ ФАРМАЦЕВТА.....	79
<i>Петрунчук Д. В.</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.....	84
<i>Пилипенко Я. Р.</i> МОТИВАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	88

<i>Потанчук О. І.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	94
<i>Соколенко Л. О., Трунова О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 014 СРЕДНЯ ОСВІТА (ІНФОРМАТИКА) ТА 122 КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ.....	97
<i>Гитаренко О. О., Комашко В.</i> ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	102
<i>Khadzhinova I., Netroba M., Hodorozha A., Kanchenko K.</i> TEACHING ENGLISH GRAMMAR IN PRIMARY SCHOOL USING GAMIFIED ONLINE PLATFORMS...	108
<i>Чен Чже</i> ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ.....	114
<i>Швець Т. Е.</i> СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД У ТРАНСФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ІНТЕГРАТИВНОЇ ТЮТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ	119
<i>Шикун А. В.</i> НАВЧАННЯ МОВИ НА ОСНОВІ ЗАВДАНЬ: ПОКРАЩЕННЯ ЗАСВОЄННЯ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗМІСТОВОГО СПІЛКУВАННЯ. ПРИНЦИПИ ТА ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	124
<i>Щука Г. П., Безрученков Ю. В., Пацюк В. С.</i> МЕНТОРСТВО В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	128
<i>Янівський В. О.</i> ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	132
НАШІ АВТОРИ.....	137

CONTENTS

V. Yevtukh. Summer and alpha become adults – what knowledge they need: controversial prolegomena.....	5
S. Avdieiev, O. Avdieieva, O. Anichkina. Features of professional competence formation of future specialists in the course of studying the educational component "Agrochemistry".....	14
H. Bilozerska, N. Kravtsova, T. Belinska, K. Kushnir, V. Budyak. Professionally-oriented training of the future teacher-musician to carry out socio-cultural activities through choral art.....	18
Yu. Bryndikov. Ensuring gender parity in the armed forces of Ukraine: achievements and gaps.....	23
A. Hedzyk, N. Koliada, N. Levchenko. Academic integrity as a fundamental principle of the activity of an institution of higher education.....	27
V. Hrytsaniuk, A. Ivaniv. Supervision as a method of professional development for social sector specialists.....	33
O. Dovbnia. The use of video courses in the training of future informatics teachers as a necessary condition for the fundamentalization of teaching methods.....	37
A. Dulia, M. Lekholetova, T. Liakh. Peculiarities of social work with persons with disabilities as a result of the war.....	42
H. Isaienko. Scientific approaches to the formation of auditory self-control skills of the future music art teacher in instrumental ensemble classes.....	47
T. Kachak, T. Dutchak. Formation of health care competence of primary school students by means of children's literature.....	52
N. Klivadenko. Extracurricular education in the scientific heritage of the Ukrainian philosopher Volodymyr Shinkaruk.....	57
S. Kocherhina, O. Khoroshailo. Bridging language gaps in technical education: the role of language for specific purposes (LSP) learning.....	61
A. Krasnoshchok, T. Pavlysh, M. Mazur. Development of digital competence of future law officers in the conditions of marital state.....	65
I. Nebelenchuk. Value guidelines as a means of disclosing the idea of nation-building in the poem by Bogdan-Igor Antonych "As if in the books of the pre-aryans...".....	69
I. Palatny, O. Palatna, V. Polishchuk, V. Samoliuk. Summer camp meetings on tourism as an effective means of national patriotic education and training of future teachers of physical culture to professional activity.....	74
I. Pershko, N. Todosiichuk. Educational and methodical complex of the educational component "Biological chemistry" as a means of forming professional competencies in future pharmacist assistants.....	79
D. Petrunchak. National patriotic education of Ukrainian youth in the conditions of socio-cultural transformations.....	84
Ya. Pylypenko. Motivation of future teachers to volunteer.....	88
O. Potapchuk. Organizational and pedagogical conditions for the training of future computer specialists for the application of digital technologies.....	94
L. Sokolenko, O. Trunova. The application of interactive learning technologies to teach the mathematical analysis course for students of the specialties 014 Secondary education (information) and 122 Computer sciences.....	97
O. Tytarenko, V. Komashko. Domestic experience of forming social and communicative competence of future technology specialists in the process of research activity.....	102
I. Khadzhinova, M. Netreba, A. Hodorozha, K. Kanchenko. Teaching english grammar in primary school using gamified online platforms.....	108
Zhe Cheng. Patriotic education of children in preschool education institutions of the People's Republic of China and Ukraine.....	114
T. Shvets. Strategic approach to transforming the content of the integrative tutorial model.....	119

A. Shykun. Task-based language teaching: enhancing language acquisition through meaningful communication. Principles and literature review.....	124
H. Shchuka, Yu. Bezruchenkov, V. Patsiuk. Mentoring in the higher education system of Ukraine.....	128
V. Yanevskyi. Aesthetic culture as a subject of scientific research.....	132
OUR AUTHORS	137

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ЧАСОПИС
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи

Випуск 98

Матеріали подані мовою оригіналу

Шеф-редактор – В. П. Андрущенко

Головний редактор серії – В. М. Слабко

Відповідальний редактор серії – Л. Л. Макаренко

Технічний редактор – Н. С. Корцигіна

Верстка – М. С. Михальченко

Підписано до друку 29.03.2024

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 17,43. Обл.-вид. арк. 19,66.

Замов. № 0724/509. Наклад 300 прим.

Віддруковано з оригіналів

Друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Scientific edition

**NAUKOWYI CHASOPYS
DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY**

Series 5. Pedagogical sciences: reality and perspectives

Issue 98

Materials submitted in the original language

Editorial Director – V. Andrushchenko

Editor-in-chief of series – V. Slabko

Executive editor of series – L. Makarenko

Technical editor – N. Kortsyhina

Layout designer – M. Mykhalchenko

Signed for publication 29.03.2024

Format 60x84/8. Typeface Times New Roman.

Offset paper. Digital printing. Probation print sheet. 17,43. Published sheets. 19,66.

Order No. 0724/509. Print run of 300.

Printed on the basis of originals

Printing House – Publishing House “Helvetica”

6/1 Inglezi, Odesa, 65101

Phone +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of the subject of publishing business

DK No 7623 dated June 22, 2022